כ"ו אלול תשמ"ג, 4.9.83

העולם הזה

איש השנה
מנחם בגין





תמיד יש עוגה בבית

ולא סתם עוגה - עוגת עלית.
תוכלי לקנות אותה היום ולאפות בעוד חודש או בכל זמן שתרצי.
אותך יותר לא יוכלו להפתיע. אם הילדים רוצים פתאום ב־7 בערב עוגת שוקולד כל שעליך לעשות כדי להפוך אותם למאושרים, הוא לפתוח את הארון. אם האורחים יבואו במפתיע את לא „תתפסי" בידים ריקות. ההכנה קלה ומהירה. כן,לעוגת עלית יש את כל היתרונות שרצית.

חיים מודרניים

מעתה תוכלי להצטרף למיליוני נשים ברחבי העולם האופות עוגות נפלאות בשיטת האפיה הביתית הקלה.

הצלחה בטוחה

גם אם אינך נחשבת בעיני עצמך לאופה דגולה את תוכלי להיות כזאת - בחמש דקות. קראי את הוראות ההכנה המופיעות על האריזה היפה של עוגת עלית ובזה סיימת את החלק הקשה של האפיה. ההצלחה של העוגה בטוחה.

הצימוק שבעוגה כבר בפנים

המרכיבים של עוגת עלית זהים לחומרים שקנית בעבר עבור העוגות שאפית. אבל, במקום לזכור לקנות את כל החומרים ולערבב אותם, עלית עשתה זאת עבורך.

תערובת מוכנה, לאפיה קלה ומהירה!

עוגת עלית

את אפית







עוגת עלית את אפית

אל תחכי, כבר הערב את יכולה להגיש עוגת עלית; שוקולד, שיש, או צימוקים, לשמוע „כמה טעים - את אפית?" ולענות בפה מלא - „כן!".

להשיג ברשתות ובחנויות המזון.

עלית



22.9.82 אחרי הטבח במחנות צברה ושתילה, מאשים "העולם הזה" את אריאל שרון.



17.11.82: עליזה בגין, רעייתו של ראש־הממשלה, נפטרת. בגין חוזר מאמריקה.



1.12.82: ראשי המדינה מופיעים לפני הוועדה לחקירת הטבח במחנות־הפליטים.



26.1.83: מישלחת־שלום ישראלית נועזת עם ערפאת וראשי אש"ף במדינה ערבית.



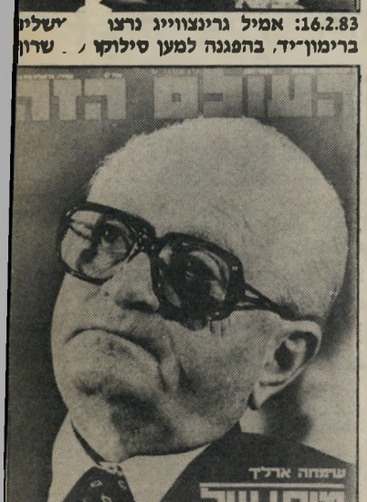
9.2.83: ועדת־החקירה מפרסמת את מסקנותיה. "העולם הזה" תובע התפטרות.



16.2.83: אמיל גרינצווייג נרצח בישראל בריומון־יד, בהפגנה למען סילוקו של שרון.



13.4.83: לוחם־השלום הפלסטיני, עיצאם אל־סרטאווי, נרצח על־ידי טרוריסטים.



22.6.83: שימחה ארליך, סגן ראש־הממשלה ומנהיג המיפלגה הליברלית בליכוד, נפטר.



13.7.83: המתנחלים משתוללים בחברון אחרי רצח בחור־הישיבה אהרון גרוס.



10.8.83: בית־המישפט העליון מחליט לשלוח למאסר את אהרון אבו־חצירא.

לוח יג,

עשרת השערים המוצגים בעמוד זה מזכירים לך את המאורעות העיקריים של תשמ"ג. אך יש בהם גם פסח: לגבי רוב המאורעות האלה לא היה העולם הזה רק שותף סביל, התקומם בצד ופרסם. הוא היה מעורב בהם.

באחד מהם, הפגישה עם יאסר ערפאת, השתתפתי אישית. כך היה העולם הזה לאמצעי־התיקשורת היחידי בארץ ובעולם שיכול היה לדווח עליו בישראל. הוא הדין לגבי הפגישות עם כלך מארוקו בריבאט ובניו־יורק, שגם עליהן יכולתי לדווח באחד המשתתפים.

גם במאורעות רבים אחרים היה שבירקון זה מעורב. עוד מהרי של עיצאם סרטאווי ליתן היה לבלוח כי לוחם־השלום הפלסטיני היה שותף למאמצינו במשך שבע שנים. הוא היה אחד הגורמים לעובדה שהעולם הזה עלה לא רק על כל אמצעי־התיקשורת הישראליים, אלא לפעמים גם העולמיים, בדיווח המוסמך על המתרחש במחנה הפלסטיני - כמו ה"מרד" בפתח"ת - ובטיב ניתוחיו והערכותיו. סרטאווי היה רק אחד האישים הרבים בעולם ובארץ, העזרים לנו בצורה זו, ושתרומתם נשמרת בסוד.

העולם הזה לא היה רק הקול הציבורי הצלול הראשון שדרש את חקירת הטבח במחנות־הפליטים. הוא גם עורר את עבודת הוועדה שהתמנתה, גיבש למענה מאות רבות של שאלות, וניתח את מסקנותיה - כפי ששום גוף אחר בארץ לא העז לנתחן. אני מרשה לעצמי לטעון כי בסוף השנה לא היה כימעט מרמחה צבאי או מישפטי שלא קיבל את מסקנתנו הנחרצת: שהוועדה לא החמירה מדי, אלא להיפך, הקלה מדי על האחראים.

בעניינים אלה רבורה ארוכה של מאבקים אחריסן נגד השחיתות הפוסטת והכפייה הדתית, למען צדק חברתי וזכויות־האדם המטיך העולם הזה חשנה בהגשמה העיקרון שקבענו ליעצמנו לפני 33 שנים וחצי, כאשר קיבלתי לידי את עריכת השבועון: שלא להסתפק בדיווח אדיש, סביל וציני, ולא להתחבא מאחרי "אובייקטיביות" כוזבת, אז אלא להיות מעורבים במאבקים על דמות המדינה, על ידי השיפת האמת לפי מיטב הבנתנו ומצפוננו, הפרכת שקרים מוסכמים וניתוח המציע לעורשי הדברים.

★ ★ ★

השנה האחת־עשרה בחייה של העולם הזה: הצפת הציבור בעריסות־טל־ניילר־מודפס, דמויות־טבועניים, שהועצרו חינם. אילי־הון, שחפקיד העיתונות בדמוקרטיה מעניין אותם כקליפת־השום, רצו לצבור רווחים ממודעות, וסחטו את החלל ביניהם במאבק־חנופה לבעלי־טרור. אילי־הון אחרים עזרו למיפלגות מימין ומשמאל להקים טבועונים מיפלגתיים מגסורים, שאחת ממטרותיהם היתה להילחם בהעולם הזה.

כל אלה לא השפיעו עלינו במאומה. העולם הזה שמר על טעמו וייחודו. השבועונים והמגספים למיניהם אך הוכיחו לבעלי־החנחנה, הרוצים בעיתון לוחם, כי אין תחליף להעולם הזה.

לפי מחקרים שנעשו על־ידי עיתונים אחרים דווקא, אתה סיים לציבור של 130 אלף ישראלים הקוראים את העולם הזה מדי שבוע. מבחינת הרמה הממוצעת של הקוראים, אין בארץ דומין זה שבועון העולה על העולם הזה.

★ ★ ★

כל זה אינו בא להצדיק שביעת־רצון עצמית. להיפך. המאבקים מחריפים והולכים, והעולם הזה מחכונן להימצא בהם בשורה הראשונה.

לשם כך אנחנו מכשירים את עצמנו. השנה התחלנו בתהליך, המקפיץ אותנו לעידן טכנולוגי חדש. כל תהליכי הסידור וההדפסה הוחלפו בשיטות ממוחשבות, המודרניות ביותר. גם במערכת אנחנו נמצאים בעיצומו של תהליך שנועד לשפר את דרכנו לעמוד בהתחייבותנו, המופיעה בראש כל גליון של העולם הזה: "בלי מורא, בלי משוא־פנים."

ב שוח טוב!

משה שמיר

תשקיף

שמיר: תיק למילוא, חקלאות לשרון, ועידה בקרוב

אם יצליח יצחק שמיר להרכיב ממשלה בת 64 ח"כים, יחולו השינויים הבאים בהרכבה:
אריאל שרון יקבל את תיק החקלאות, ואת תפקיד יושב־ראש ועדת השרים לענייני התיישבות. הוא יעבוד שם לצידו של סגן שר־החקלאות מיכאל דקל, מאנשי שמיר. **שרון ואנשיו הם שהכריעו את הכף לטובת שמיר.**

בגלל הקרב של "העולם הזה" שהציע בחל־אביב ביום השלישי, הם בסך־הכל מעבר צפופ, ולמחרת בכל הארץ, ידעו אנרי אבנרי על השתתפות המישלחת הישראלית בוועידת האו"ם לעניני פלסטין בזעבה, על המשברים שהם בוועידה ועל פגישותיו עם שראבאת

רוני מילוא, אדריכל הניצחון של שמיר, יקבל תיק. **הוא שואף להיות שר־החינוך.** אם זבולון המר לא יתפטר יתכן שהתיק יחולק או שמילוא יהיה שר ללא תיק. עוזרו הפוליטי של שמיר, בשנה האחרונה, קלוד מלכה, יקבל תפקיד בלישכת ראש־הממשלה או במישרד־החוץ.
פסח ("פיסי") גרופר יהיה שר האנרגיה והתשתית. הוא יחליף את יצחק מודעי, שיקבל את תיק החוץ או את תיק הארוצר, אם יורם אריזור עצמו יהיה שר־החוץ.
אנשי שמיר יפעלו לקיים כבר בסתיו את הוועידה של התנועה שחבריה נבחרו בחודש מאי לפני שנה. **הם רוצים להכות בוועידה את דויד לוי שוק על ירך.**

לא תורכב ממשלה?

במיפלגת־העבודה מעריכים כי אם תענה המיפלגה בחיוב לתביעה, שהועלתה על־ידי כמה ח"כים, — להסכים להקמת ממשלת אחדות־לאומית, תימנע מהליכוד האפשרות להרכיב ממשלה.
על־פי הערכה זאת לא יסכים הליכוד בשום־אופן לממשלת אחדות־לאומית. הסיבה: בליכוד מעריכים כי צירוף מיפלגת־העבודה לממשלה יעניק לה לגיטימציה בעיני בני עדות־המיזרח, מצב שהליכוד מבקש למנוע.

דויד לוי — לוועדת השרים לענייני ביטחון

אחד מיוצגיו של יצחק שמיר הציע לו להעניק לסגן ראש־הממשלה, דויד לוי, מקום בוועדת השרים לענייני ביטחון, ולגבש עימו חזית בתוך תנועת החרות.

חיסול חשבונות

בקרב אנשי מחנהו של דוד לוי שורר ועם רב. במיוחד על שר־האוצר יורם ארידור, שכנראה תמך במועמדותו של יצחק שמיר לתפקיד ראש־הממשלה.
לוי ואנשיו ינסו לחסל את החשבון עם ארידור בהזדמנות הראשונה. בקרב אנשי לוי אומרים כי לח"כ מאיר כהן־אבידוב הובטח תפקיד יו"ר הכנסת, תמורת תמיכתו בשמיר, ולח"כ מאיר שיטרית הובטח קידום למישרת סגן־שר בתקופה הקרובה.

הם יחסמו את שרון

כל השרים שתמכו ביצחק שמיר יבהירו לו שאין להעניק לאריאל שרון תפקיד מהשורה הראשונה.
את החזית הזאת גיבשו אנשי שר־הביטחון משה ארנס, החושש כי שרון יבקש לחזור בשלב מאוחר יותר אל תפקיד שר־הביטחון.

ברמן נגד שרון

התארגנות קבוצת הליברלים, בראשות ח"כ יצחק ברמן אינה נובעת מהרצון להקמת ממשלת ליכוד לאומי, אלא מניסיון לדחוק את יצחק שמיר לפינה בממשלה.
ברמן ואנשיו קיוו לניצחונו של דויד לוי, משום שהם חוששים מהצוות שמיר־אריאל שרון. אחרי כישלונו של סגן ראש־הממשלה, הם רוצים ממשלת ליכוד, רק כדי לעצור את ראש־הממשלה המיועד שמיר והשר־ללא־ תיק אריאל שרון.

קדישאי יפרוש?

יצחק שמיר יציע לראש לישכתו של ראש־הממשלה, יחיאל קדישאי, להמשיך בתפקידו, אך ככל הנראה **יבקש קדישאי לפרוש, ולשוב ולהיות מזכירו של מנחם בגין,** כפי שהיה לפני שהיה בגין ראש־ממשלה.
מנכ"ל מישרד ראש־הממשלה, מתי שמואלביץ, יישאר בתפקידו. כמו יצחק שמיר, גם שמואלביץ הוא איש לח"י לשעבר.

מעבר לתפ"ס ופל"ק

יועצי־השקעות בבנקים יועצים ללקוחותיהם להוציא את כספם גם ממניות "כבדות" ולהעבירו לתפ"סים (תעודות פיקדון סחירות) ולפל"קים (פיקדונות לזמן קצר).
הסיבה: בחודש החגים יהיו ימי־מיסחר מעטים יחסית בבורסה, והאלטרנטיבה שמציעים יועצי ההשקעות עשויה לתת תשואות גבוהות יותר מהמניות.

בגין — לא לרחוב רוזנבאום

ראש־הממשלה מנחם בגין לא יחזור אחרי פרישתו לדירתו שברחוב רוזנבאום בתל־אביב.
כמה מעשירי חרות יתרמו לבגין דירה, בתל־אביב או בירושלים, לפי בחירתו.
בגין לא ידרוש, בכל הנראה, לקבל לישכה, כפי שקיבל ראש־הממשלה לשעבר, יצחק רבין.

בן־עמי נגד לוי

עובר בן־עמי, המחזיק במחצית המניות של מעריב, הביע אי־שביעות־רצון מהמאמר הראשי של עיתונו, שנכתב ערב ההתמודדות, וגילה אהדה לדויד לוי.
המאמר נכתב על־ידי העורך הראשי של מעריב, שמואל שניצר. בן־עמי וחתנו, אלי לנראו, רצו בבחירתו של שמיר.

הלפרן לבני ברק?

עדי הלפרן, מנהל מערכת־הבחירות המוזהד של שלמה להט, מנהל משא־ומתן עם מועמד הליכוד בבני־ברק, אהרון גרינשטיין, איש חרות.
הלפרן נזרק מתל־אביב, אחרי שאמר בראיון עיתונאי ש־צריך להרוג את כל הערבים. אלא אם הם יסכימו לחיות כמו שאני רוצה שיחיו."

בן־עמי ולנדאו מכלים באחרונה שעות ארוכות בבניין המערכת של מעריב, תוך ניסיון להשפיע על קו העיתון.

ירחון לבני הורביץ

יוני ויואב הורביץ, בניו של הח"כ יגאל הורביץ, הם בעלי ירחון הספורט החדש מבט ספורט שיצא לאור ביום השישי שעבר. **לא ברור אם בכך יסתיים הקשר שלהם עם העיתונות הכתובה.**

מיצער לגיבשטיין בראשון

בלה גיבשטיין — יו"ר הוועד־למען־החייל בראשון־לציון ואשתו של ראש עיריית ראשון־לציון, חנניה גיבשטיין (המתמודד על תפקידו בפעם הרביעית) — מארגנת מיצער של חיל־התותחנים, שייערך בשכונות עירה בספטמבר.

סערה בין מעריצי משה דיין

אחר פרסום מודעת הזעקה של אלמנת ויתומות שייקה ירקוני נגד העוול שנעשה לאביהן המנוח על־ידי ידידים ואמצעי התקשורת שהיתעלמו מהכפשתו, נזכרו רבים ממעריצי משה דיין כיצד תיארה בתו של ירקוני, העתונאית אורית שוחט את אלילם, חודשים מספר לפני פטירתו:
"נטול חיים... בולו עור ועצמות, ידיים בחושות ובטן שקועה... יושב ליד אשתו, שבשמלתה הלבנה ובשערה האסוף נראית ליד דיין כמו אחות רחמנייה."

ייסגרו עיתונים כלכליים?

יתכן ששני יומונים כלכליים ותיקים ייסגרו בקרוב, על רקע הוצאתו לאור של יומון כלכלי חדש.
מאחורי כל השלושה עומד אותו גורם — חברת ההוצאה לאור של מפא"י, שבראשה עומד שבתי הימלפרב.

במדינה

העם

127 המילים הנכונות

למה באמת התפטר בגין?

את כל מה שהיה צריך לומר על השבוע המדהים שעבר על מדינת־ישראל, אמר בן־איכרים — מורה וחבר־כנסת לשעבר, בן 67, מרחובות — ב־127 מילים.

כתב הסופר יזהר (חירבת חיזעה) סמילנסקי ביומן דבר:

יזהר סמילנסקי

למה התפטר בגין

כי בכל לילה ולילה
כשעיניו יהלך לישון
בצא את חדרו בלא
כוחו אלא צלילים
חכם באות צירים יוצר
עיברים עיני דום

אין אובר ראין דברים
עיברים עלי שם תמיד
ממלאים חדר לילו
בכלאים אריבתו
צוברים שותקים עירי:
אחת:

מי לא בא להפציר בו?

לא באו אנשים שבעבר בגין ראינם צרכים
עיר אבא עד ראשם.
לא באו הקראים שבשבא תוכחת נחרצה
ובקללה לא בשפני יריחם.
לא באו אלה שאתם באמינים לא בצניעות
של בית ויא בתרי־אמנה, ולא בתרכור.
לא באו צוענים מארץ־ישראל, שעם צרכי
עדיי בצוענים עשם בובב.

לא באו אנשים שבעבר בגין ראינם צרכים
עיר אבא עד ראשם.
לא באו הקראים שבשבא תוכחת נחרצה
ובקללה לא בשפני יריחם.
לא באו אלה שאתם באמינים לא בצניעות
של בית ויא בתרי־אמנה, ולא בתרכור.
לא באו צוענים מארץ־ישראל, שעם צרכי
עדיי בצוענים עשם בובב.

דיעות

ידידים והיסטוריה

מי יודע
מה באמת גרם להספד של לוי?

יצחק שמיר עדיין איננו ראש־ממשלה. אבל גם דויד לוי לא. אחרי תוצאת ההכתרה של 302:436 (ראה כתבה מפורטת בעמודים 96–99) החלו הפרשנים מעלים הסברים, סיבות וניחושים.

הפרשנויות הקיפו את כל קשת האפשרויות. על פי סברה אחת, מן הרציניות יותר, היה מחדל. אי־הבטחת השתתפותם של כל חברי המרכז להימנע ממנו?

"והנה, מי יצא מלשכת סגן ראש־הממשלה ושר הבינוי והשיכון והופיע במשך עשרות שניות רבות של זמן ציפיית־שיא על מירקע הטלוויזיה כידידו רב־השנים של דויד לוי, אם לא אריה נאור, מזכיר־הממשלה לשעבר, שהתפטר תחת ענן של האשמה בשימוש במידע מדיני כמוס?"

סיכום אותו פרשן מזדמן: "אם רק שבעים חברי מרכז שנכחו בהצבעה תמהו על הידידים שיש לדויד לוי..."

עיתונות

חפש את הישראלי

המתכון להצלחה בעיתונות הגרמנית: שדיים ויישראל

שלא כמו בישראל — בה תובעים לעצמם עיתונים מעמד בכורה בסולם התפוצה, מבלי לבסס את התביעה על מיספרים של ממש — מקובל בעולם להפעיל מוסד בלתי־תלוי לביקורת־התפוצה, השם על השולחן את המיספרים האמיתיים.

כך התבשרו קוראי גרמניה המ־ערבית, השבוע, כי היומון הנחשב רב־ההשפעה ביותר (ושהוא שמרני בריעותיו ומקורב לקנצלר הלמוט קוהל), הפרנקפורטר אלגמיינה צייי־טונג, נפוץ ב־320,000 גיליון בלבד.

שבועון החדשות דר שפיגל נפוץ ב־970,000 והשבועון המצוייר שטרן במיליון ו־600 אלף (אם כי הפסיד בחודשים האחרונים כעשרה אחוזים מתפוצתו מאז הפאשלה של פירסום יומניו המזוייפים של היטלר).

אבל מי עומד בראש הטבלה? הבילד צייטונג של איל העיתונות אכסל שפרינגר: חמישה מיליון גליונות ביום.

לדעת פרשני מימצאים אלה אין אלה רק הנערות חשופות־השדיים המרבות להופיע על דפי הבילד צייטונג, המרקיעות את תפוצתו שחקים.

הם לא הסתפקו ב"חפש את האשה." הם גם מצאו את הישראלי.

הסבירו הפרשנים: התפוצה של הבילד צייטונג היא גם תולדה של עמדותיו הפוליטיות. הוא פרו־אמריקאי, אנטי־סובייטי ונכון, פרו־ישראלי.



ידיד נאור
פרשנות יוצאת־דופן

בהצבעה. עבור יותר מ־200 החברים שלא הופיעו, שהיו רווקא מתומכיו של דויד לוי, היוותה הנסיעה ממקומות מגוריהם הרחוקים לתל־אביב ובחזרה, כולל לינה בעיה כספית.

אפשרות יוצאת־דופן יותר העלה פרשן לשעה־אחת: "זוכרים את הסיי־סוריה", כיצד כמעט התפטר אוליבר קרומוול (הרודן הצבאי ולא־מלך היחידי ששלט באנגליה באלף השנים האחרונות) כאשר גילה גידול על קצה אפו ב־1657?

"זוכרים כיצד כולם קבעו שריצ'רד ניכסון נכשל ב־1960 במירוץ נגד ג'ון קנדי, מפני שלקראת העימות הטלוויזיוני עימו, שנערך בעת ערב, לא התגלח בפעם השנייה באותו יום ונראה על המירקע עייף חקן.

"ומי יודע אם לא הדחתו של חיים בר־לב ממועמדותו לתפקיד שר־הביטחון לטובת יצחק רבין, 96 שעות לפני פתיחת הקלפיות, היא שמנעה את ניצחון שימעון פרס בבחירות 1981?

"האם לא ייתכן שבוחרים־חושבים אמרו כי מי שנוהג כך בידידיו מוטב להימנע ממנו?

"והנה, מי יצא מלשכת סגן ראש־הממשלה ושר הבינוי והשיכון והופיע במשך עשרות שניות רבות של זמן ציפיית־שיא על מירקע הטלוויזיה כידידו רב־השנים של דויד לוי, אם לא אריה נאור, מזכיר־הממשלה לשעבר, שהתפטר תחת ענן של האשמה בשימוש במידע מדיני כמוס?"

סיכום אותו פרשן מזדמן: "אם רק שבעים חברי מרכז שנכחו בהצבעה תמהו על הידידים שיש לדויד לוי..."

השורה התחתונה



מילוא
רמזים עבים על תוסר לויאליות לאומית

ב אשדוד, בדימונה, בירוחם, בבית־שאן, בקרית־שמונה ובשכונות־העוני למרו שיעור שאין עוד לחשיבותו: גם בבחירות גוברי המגנגון על עדות־המיזרח.

ברחבי המדינה רשנו, אור ליום השישי שעבר, עשרות אלפים מיוצאי צפון־אפריקה. "לא אוהבים אותנו." סיסמת המחאה האותנטית ביותר בישראל, הנזרקת מרה בערבית מארוקאית, כותנה, בפעם הראשונה מאז 1948 — לא נגד המימסד המפא"יי, אפילו לא כלפי ח"כ שימעון פרס — אלא כלפי צבא העסקנים חסרי ההשראה, בניצוחו של ח"כ רוני מילוא, שניצחון הפידהום שלהם עשוי לעלות להם בשילטון בקרוב מאוד.

רוני מילוא — מארגן פלוגות־הסער של חירות בבחירות 1981 ומסית קלאסי בנוסח מקרארתיסטי טיפוסי — הצליח ללכד את הימין הקיצוני של חירות נגד רוח לוי. הברית שמיר — שרון — דויד מגן — מיכאל דקל — מילוא, ניצחה לא רק בגלל המנגנון, או תמיכת רוב חברי חירות. מילוא השכיל לנצל את הלך־הרוחות הסופר־לאומני בקרב אנשי מרכז חירות ולחלק רמזים עבים על חוסר הלויאליות הלאומית של לוי במהלך מילחמת לבנון.

שינאתו של לוי כלפי אריאל שרון עלתה לו ביוקר. "המזכיר הפרלמנטארי של שרון", דויד מגן, עבד קשה כדי להטות נגד לוי רבים מחברי המרכז בני עדות־המיזרח. מילוא, לעומת זאת, פרט באומנות על הגיונעות הסמויה למחצה של חברי מרכז אשכנזים, ולשכנע אחרים שבחירת שמיר היא גם רצונו של מנחם בגין.

"השמרנות והניאו־פאשיזם חברו כאן נגד הפופוליזם", אמר איש מדע־מדינה ידוע. "כל זמן ששני מרכיבים אלה פועלים בנפרד, יש תיקווה לדמוקרטיה במדינה. אך אם פעם יתלכדו שני אלה — נאמר בברית פרסונאלית שרון — לוי — יגיע לישראל עידן פאשיסטי של ממש."

הסוס הטרויאני מאושר

ד מערך, כמובן, הוא הנתנה העיקרי מתבוסתו של דויד לוי. סגן ראש־הממשלה, קרוב, אולי, בכמה מעמדותיו לאלה של הנהגת מיפלגת־העבודה. עם זאת, ברחוב הירקון 110 הבינו היטב שדויד לוי עלול לנצח בבחירות הבאות, ולהבטיח את שילטון הליכוד לשנים רבות.

שמיר, לעומתו, אינו פופולארי בציבור, ועדות־המיזרח ינטרו לו בשל התבוסה שהנחיל לידיבו הצפון־אפריקאי. במערך חששו בגלוי מעריקה של חברים רבים לליכוד, אם יצטח לוי.

אין שום הבדל בין עמדותיו של לוי בנושאים חברתיים ומדיניים, לבין תפיסותיו של איש המערך, ראש עידית דימונה, חבר־הכנסת יאק אמיר, למשל. ברדגים הנמוכים יותר היה לוי מסוגל לסחוף מאות עסקנים של מיפלגת־העבודה. ממוצא צפון־אפריקאי. שימעון פרס הגדיל השבוע את סיכויו להיות ראש־הממשלה הבא של ישראל.

מבחינה מעמדית עולה עליו שמיר לאין שיעור. מכל מקום, הבטיחה בחירתו של שמיר את המשך המסורת של בגין, שפינק את הליברלים, והעניק להם מנהטים תמורת לגיטימאציה.

שמיר יהיה ראש הליכוד כולו, אבל עמדתם של חכ"ם כמו יצחק ברמן, דורון זייגרמן ואולי גם רן תיכון (ויו"ר הכנסת מנחם סבירזוז) עלולה לגזול ממנו את כס ראש־הממשלה.

● תמ"י התאכזבה, רישמית, והשר, אהרון אזן, הספיד את לוי במילים נרגשות. לכל שומעיו היה ברור שאזן — שהוא מפאי"ניק ממולח וסוס טרויאני אמיתי בממשלת הליכוד — היה מאושר.

בחירתו של לוי היתה גומרת עם תמ"י אחת ולתמיד, ומתעלת לחירות את כל קהל העסקנים והבוחרים של הסיעה העדתית. לתמ"י נשקפת עתה ערנה חדשה, והיא עשויה לצבור נכסים אלקטוראליים כתוצאה מהתמרמרות העדתית, ולהעביר אותם, אחרי הבחירות, לקואליציה בראשות המערך — משאת נפשם של אוזן והח"כ אהרון אבו־חצירא.

● אגודת־ישראל מרוצה מאוד מהתוצאות. מנהיגיה יודעים היטב שהמיזרוץ הפוליטי להרכבת הממשלה החדשה, עם או בלי חירות, יפוך את הסיעה החרדית הקטנה לנהנית העיקרית. ח"כ מנחם פורוש הביע את התקווה, המבוססת היטב, ששמיר יאמץ את יחסי החם של בגין לחרדים. יו"ר הסיעה, אברהם שפירא, היה פחות נלהב, לפחות באורח פומבי.

כסותר ממולח הבין היטב, שהשעה עתה כשרה להתמקח עם כל הצדדים, לאיים על שמיר במערך, ובכך להבטיח את המשך זרימת־הקרנות הנדיבה, והחקיקה הדתית, שתספק את מועצת גדולי התורה.

מילוא הבקיע "שער עצמי"

מ צבה של המפר"ל לא השתנה. הקו הלאומני השולט בחירות, ועצם קיומה של תנועת התחייה מחייבים את המפר"ל לזוח למרכז מבחינה מדינית, או להעלם מהמפה הפוליטית.

● חירות השיגה ניצחון מרשים מבחינת יחסי־הציבור שלה. אקט הבחירות היה דמוקראטי ומרשים ביותר. מרכז חירות קנה לו, ובצדק, שם של מושבת־פורעים וסותמי־פה.

והנה, הפעם, חרף הבאלאגן ואי־הסדרים, הצליח לקיים בחירות מסודרות למופת. עם זאת, אין ספק שלוי נוסר לידיביו, בעיקר למילוא ולשרון, ועידן המילחמות הפנימיות בחירות רק התחיל.

● המיפלגה הליברלית נשמה לרווחה, מסיבות אחרות לגמרי. פרשנים שיטחיים רבים טענו, שראשי הליברלים קרובים, בכיכול, יותר לעמדותיו המדיניות של דויד לוי. שטויות. רוב ראשי הליברלים הם ניציים קיצוניים.

הקריטריון הקובע בליבראלים הוא המעמדי. מבחינה זאת הם פחדו פחד־מוות מהפופוליזם של לוי. באורח אירוני, זאת היתה גם הסיבה שעורכי יומון הארץ היוני לא תמכו באף מועמד. ולא פירסמו מאמר־מערכת בנושא זה.

מבחינה מדינית עדיף לוי, ואילו בחינה אלקטוראלית היתה בחירתו של שמיר אסון לחירות ולליכוד. ספק אם שמיר יזכה, אי פעם, להיות ראש־הממשלה.

● עזר וייצמן סיים, כנראה, סופית, את הפלירט הניצחי שלו עם חירות. אין לו מקום בחירות של שמיר — שרון — מגן. לשווה ארוך תיתכן הקמתה של מיפלגה פופוליסטית, שתכלול את אנשי לוי בחירות, עסקני העידות במערך, תמ"י, ואולי גם עיזר וייצמן.

לפי שעה קשה להאמין שתתרחש התפתחות כזאת עד הבחירות הבאות.

● התחייה תמשיך להיות קבוצת־לחץ ימנית־ניצית בשולי חירות, עד לאיחוד הבלתי־נמנע בין שתי המיפלגות. למעשה, אין כל הצדקה כיום לקיומה הנפרד של התחייה.

בנה של ח"כ גאולה כהן, צחי הגנבי, הבין זאת כבר לפני שנה. הקמתה של קבוצת הסער הפאשיסטית צליל, תחת שרביטו של יו"ר אגודת־הסטודנטים לשעבר, ישראל כ"ץ, ובהנהגתו של רפאל "רפול" איתן מהווה אתגר עצום לתחייה.

אין ספק שצליל מהווה גרעין קשה. אמיתי ומסוכן, של הפאשיזם הישראלי, שימצא אהדה ואוזן־קשבת בהנהגת חירות.

החברה הישראלית הפסידה, אולי, את הופעתו של מנהיג אותנטי מקרב עיירות־הפיתוח ועדות־המיזרח במרכז הזירה הפוליטית.

לעומת זאת, נחסך ממנה ניצחון ברור של הליכוד בבחירות הקרובות. העליצות הרבה ששררה השבוע היתה מובנת. באורח אירוני שיחק שונא־המערך המושבע ביותר בחירות, ח"כ רוני מילוא, ישר לידי יריביו המושבעים.

האמת היא שמילוא הבקיע "שער עצמי". מיבצעו של מילוא הוא ניצחון טאקטי שיהפוך, כמעט בוודאות, לכישלון אסטראטגי. ■

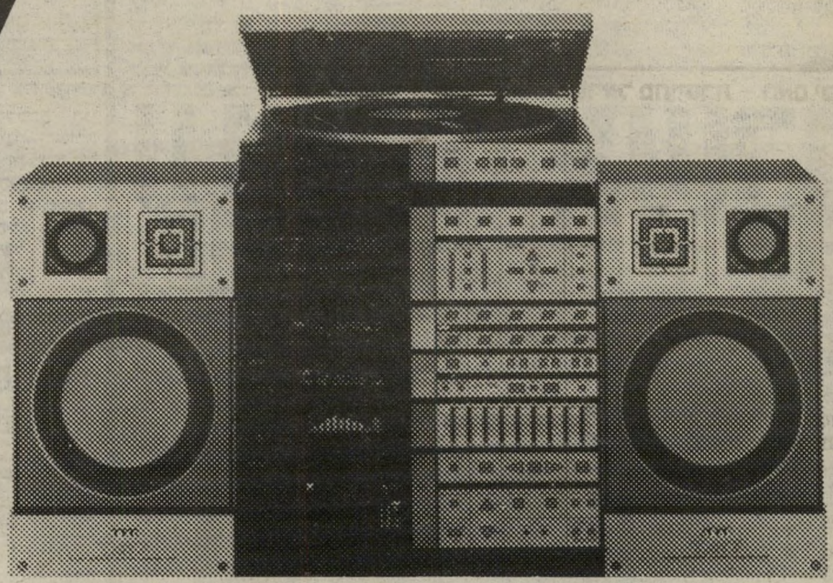
חיים ברעם

רק אם אתה יכול להרשות לעצמך הרבה מאוד: אקאי. יפן. מערכות וסוי ממוחשבות.

★★ אקאי. יפן. ההמלצות הטובות בעולם ★★

BEST BUY '83 — "CONSUMER REPORT" — U.S.A.
HI FI GRAND PRIX '82 — "AUDIO VIDEO" — U.S.A.
BEST BUY '82 — "WHICH VIDEO" — U.K.
BEST COMPO "GRAND PRIX" — RADIO GIJUTSU" — JAPAN.
AUDIO AWARD — "GIJUTSU SHIMBUN" — JAPAN.

חדש



★ מערכת ממוחשבת לחלוטין (מיקרו קומפיוטר)
★ לוח תצוגה מואר, דיגיטלי-גרפי, מראה לך כל שלב בפעולות המערכת.
★ הפעלה קלה ואמינה לאפס טעויות.

דור העתיד של עולם הסטריאו

AKAI

המקצוענים בעולם שומעים בקולו.

סוכנים בלעדיים: מתלם אלקטרוניקה בע"מ. המסגר 70 ת"א, טלפון 330594



שער „ניוזוויק" אחרי הטבח: „ישראל מתייסרת — האם יכול בגין להישרד?"

איש השנה תשמ"ג

מאת

אורי אבנרי

ד שמש שקעה בים. היום האחרון של שנת תשמ"ב הגיע לקיצו. השנה החדשה — תשמ"ג — עמדה בפתח.

התנועה ברחובות הלכה והתמעטה. שקט של חג השתרר ברחבי הארץ. המוני המתפללים היו בדרכם לבית־הכנסת. המוני החילוניים יצאו לפיקניקים, הלכו לבקר את הסבתא או להתכנס במסיבות של יום ו' בערב.

איש מהם לא יכול היה לדעת כי באותם הרגעים עצמם — הרגעים הראשונים של השנה החדשה — התחוללה זוועה במרחק של 100 קילומטרים מנהריה, 150 קילומטרים מחיפה, 250 קילומטרים מתל־אביב.

כמעט איש בישראל לא הכיר את שני השמות, אשר עמדו תוך 24 שעות להיחרת על לוח־ליבם של מאות מיליונים מסביב לכדור־הארץ, ואשר הטילו את אימתם על כל מאורעות השנה הבאה, שנת תשמ"ג, בישראל:

צברה ושאתילא.

„קול דמי אחיך ..."

● „כי הכל מאללה"

י ש שנים המתחילות בקול ענות חלושה, ואשר שום מאורע גדול ומסעיר אינו מפריע למהלכן התקין. שנים כאלה נראות כצירוף מיקרי של מאורעות, כאימרת ההיסטוריון הבריטי: „דבר מחורבן אחר אחרי השני."

יש שנים המתחילות בשקט, ואשר מאורע פיתאומי אחד, באמצע השנה, מטביע עליהן את חותמו. כזאת היתה שנת תשל"ז, שבה התחולל המהפך המדיני, שהעלה את איש־השנה מנחם בגין לשילטון. כזאת היתה שנת תשל"ח, שעמדה בסימן הביקור ההיסטורי המדהים של אנוור אל־סאדאת בירושלים. כזאת היתה גם שנת תשמ"ב, שראתה בתחילתה את רצח סאדאת, אך שהגיעה לשיא דרמאתי ביום שבו נשלח צה"ל לפלוש ללבנון.

אך שנת תשמ"ג היתה מיוחדת במינה בזאת שהמאורע העיקרי שלה — מאורע טראומטי התחולל בשעותיה הראשונות ממש.

אילו היה משורר לאומי גדול מנסה לעצב את הלילה הנורא של ערב ראש־השנה תשמ"ג, יכול היה לתאר את הקרוש־ברוך־הוא בשמיים, מוקף במלאכי־השרת, כשהוא מוכן להאזין לתפילותיהם של בני־ישראל. אך קול התפילות השיגרתיות של גברים, נשים וילדים בירושלים, וביניהם ראש ממשלת־ישראל, מתערבב בזעקות הנואשות של ילדה הנשחטת בסכין ברחוב בצברה, של אשה הרה שביטנה נרטשת בבית בשאתילא, של גברים הנקצרים ביריות בפתח בתיהם, במרחק של 200 מטרים מעמדה של צה"ל.

ויאמר ה' אל קין: „אי הבל אחיך?"

ויאמר: „לא ידעתי. השומר אחי אנוכי?"

ויאמר: „מה עשית? קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה!"

24 שעות לפני כן, בסצנה שתוארה לאחר־מכן בצבעים עזים בדו"ח ועדת־החקירה, עמדו כמה אנשים על גג של בית בן חמש קומות, בשולי מחנה־הפליטים שאתילא ליד ביירות. בצד אחד עמדו מפקד־האוגדה עמוס ירון, צבר טיפוסי ושורשי, ואנשי מטהו. בצד השני עמדו אלי חבייקה, מפקד יחידת־רוצחים מיוחדת של הפלאנגות הנוצריות ועוזריו, שהקשיבו במכשיר־קשר לדיווח מפי אנשיהם במחנות.

על הגג החשוך, שהואר מדי פעם על־ידי אבוקות של צה"ל שהאירו את המחנות לפי בקשת הפלאנגות, שמע איש־צה"ל כיצר שואל אחד מאנשי הפלאנגות במחנות מה לעשות באזרחים. חבייקה ענה לו: „תעשה מה שליבך אומר לך, כי הכל מאללה!"

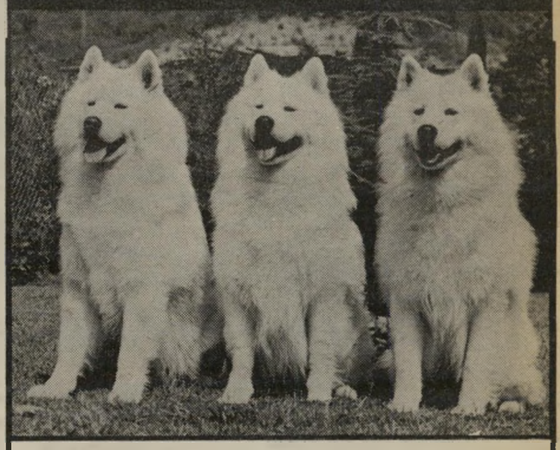
מפקד־האוגדה התהלך על הגג, נבוך ומבוהל. הוא ניגש אל הפלאנגיסט וביקש



גופות של ילדים שנרצחו על־ידי אנשי הפלאנגות במחנה שאתילא, ערב ראש־השנה תשמ"ג: „השומר אחי אנוכי?"

לכבוד החג
גורי

SAMOYED



האב אלוף,
האם מיובאת

אידיאליים למשפחה,
לחערוכה ולשמירה

טל. 052-77641

zion

אפרו ראגיי מג'מאיקה

בביצוע להקת הזמר המפורסמת zion מג'מאיקה הכוללת 8 אמנים מגדולי המוסיקאים בעולם לאחר הצלחה מסחררת באירופה הגיעו לסיבוב הופעות בישראל.

אל תחמיצו את הפניגג המוסיקה שיתקיים בתאריכים הבאים:

חיפה, בבית אבא חושי
10.9.1983 מוצאי־שבת בשעה 9.00 בערב

לראשונה בישראל

* כרטיסים: בקופת חיפה, ברוֹלד 11, טל' 662244, בקצין העיר וביתר המשרדים.

בהיכל התרבות
תל־אביב
15.9.83 בשעה 8.30 בערב

* כרטיסים להשיג ב„קסטל" אבן־גבירול 153, טל. 444725 וביתר המשרדים, בערב המופע בקופת הכרטיסים בכניסה
* כרטיסי הנחה לקבוצות מאורגנות ומוסדות



חסד/סטודיו SOS

קורס לעתונאות ויחסי ציבור

התרשמה נמשכת

פרטים מלאים:
בית הספר לעתונאות

בבית ציוני אמריקה, אבן גבירול 26, תל־אביב, כל יום בין השעות 9.00-13.00 ובימים שני ורביעי – גם בין השעות 17.00-19.00. טלפון: **03-265870**

איתן עמיחי
הדברת מזיקים
בע"מ
מומחים להדברת חיקנים (ג'וקים), תוקעי עץ, חרקי ספרים ובגדים.
רמת-גן, רח' מודיעין 18, ת.ד. 2272
טל. **780114-5-6** רש"מ וז עסק 481/75
שמירה על בריאותך ורכושך

אכלתי אותה ונהנתי

ארוחת ערב של עשירים



בדיונות 110

(המשך מעמוד 7)

ממנו במלים רפות להסיק. באותם רגעים עצמם נטבחו עשרות. שהסכו במהרה למאות.

צה"ל לא רצח כמו קין, אבל הוא שיתף עימו פעולה.

די היה במילה תקיפה אחת, כדי לשים קץ לזוועה. היא לא נאמרה.

המילה האחת הזאת — המילה שלא נאמרה — קבעה את דמותה של כל השנה שעמדה בפתח.

● שני ילדים במיבצר

שום מאורע בשנים האחרונות לא הטביע חותם כה עמוק על תודעת הציבור בישראל, ועל תדמית ישראל בעולם, כמו הטבח בשני מחנות־הפליטים.

אין לדעת מה בדיוק גרם לכך. יש משהו בנפש האדם, המגיב על פשע — ואין התגובה יכולה להימדד בקני־מידה אובייקטיביים.

מדוע מעורר פשע אחד סערת־רוחות בליבם של המונים, גרשם בסיפרי־ההיסטוריה וגורם לסופרים ולמשוררים להנציחו בזיכרון האנושות — בעוד שפשע שני, דומה לו בדיוק ואף חמור ממנו, נשכח כליל?

אין זה תלוי במיספר הקורבנות.

הוצאתו־להורג הבלתי־צודקת של אדם אחד, ישוע מנצרת, בן הנגר, חולל את אחת המהפכות הרוחניות העמוקות ביותר בתולדות האנושות. גם השנה, 1952 שנים אחרי המאורע, התייחדו מאות מיליוני בני־אדם עם זיכרו של הצלוב ביום־השנה למותו, ואחדים מהם אף באו מקצות־תבל לירושלים. כדי ללוותו ברוחם בנתיב־היסורים אל מקום־ההריגה. אך באותה תקופה צלבו הרומאים רבבות בני־אדם ברחבי העולם, ומאות גם בארץ־ישראל, שלא נשאר מהם זכר.

האם נשמר זיכרו של פשע זה מפני שישוע הנצרתי היה הוגה־דיעות גדול, שהטיף לאהבה ולטוהר־המידות? אם כן, מדוע נשמר זיכרו של נבות היזרעאלי, שדבר לא ידוע עליו, מילבד העובדה שנפל קורבן לאיובל המלכה, שביימה מישפט־כזב כדי לרשת את כרמו?

פרשה זו הונצחה בידי סופר גאוני, מחבר ספר־מלכים בתנ"ך, וגורל דומה נפל בחלקה של פרשת־פשע אחרת, המסעירה עדיין את דימיון האנושות, כימעט 3000 שנים אחרי שקרתה: פרשת אוריה החיתי, שנשלח אל מותו על־ידי דויד המלך, שחמד את אשתו.

לפני 500 שנים נרצחו שני ילדים במיבצר־הטאואר בלונדון. שליחי דודם, המלך ריצ'ארד ה־3, חנקו אותם בשנתם, בעזרת כריות. עד היום מעלה גורלם רמעות בעיני השומעים. מדוע דווקא הם, כאשר תולדות המלוכה בימי־הביניים ובעת החדשה מלאות במעשי־תועבה כאלה?

יתכן שהדבר נובע מן האינסטינקט הטבוע עמוק בטבע המין האנושי, המצווה על הבוגרים לשמור על הילדים. אינסטינקט כזה קיים אצל מינים רבים של בעלי־חיים, ומטרתו היא להבטיח את המשך קיומו של המין. אך אם כן, מדוע נסערות עדיין הרוחות בגלל פשע שבוצע 300 שנים לפני כן, כאשר מלך אנגלי אחר, הנרי ה־2, שלח את אנשיו לרצוח את ידידו, הארכי־הגמון תומאס בקט, על מדרגות כנסייתו?

בכל המשעים האלה היה, בנראה, משהו שעורר רגשות מיוחדים בלב בני־תקופתם ובני התקופות הבאות. הם הוסיפו לשמש נושא לדרשות, לספרים, למחזות ולסרטים אחרי שנשכחו מעשים אחרים ללא־ספור.

● פיראמידות של גולגלות

אם זהו הדין לגבי פשעים שפגעו ביחידים, הרי זה נכון פי כמה וכמה לגבי פשעים המוניים. גם כאן פועלת סלקציה מוזרה, שאין לה הסבר פשוט.

מאז בריאת העולם בוצעו מעשים רבים של רצח־עם, שחיטות המוניות ופישעי־מילחמה מכל הסוגים. אך בעוד שרובם נשכחו, או שזכו בחצי שורה בתחתית העמוד של ספר־ההיסטוריה, בולטים אחדים ביום כעמודי־אש, מעבר לתחומי המקום והזמן.

מעשי־הזוועה של ג'נג'יס חאן, המצביא המונגולי, שנהג לבנות פיראמידות מגולגלות קורבנותיו,



קין הורג את הבל: "ויאמר ה' אל קין: איה הבל אחיך?"



ישוע על הצלב: מדוע לא הצלובים האחרים?

עדיין מעוררים חלחלה. מעשיו הרומים של יורשו, טימור הצולע, גם הוא אדריכל של גולגלות, כימעט ואינם נזכרים.

העולם הודיע לשמע רצח־העם שבוצע על־ידי התורכים בארמנים, בימי מילחמת־העולם הראשונה. השנה קמו מקרב צאצאיו של עם זה לוחמים, שהקדישו את חייהם לנקם ושילם. אך רצח העמים האינדיאנים, בצפון־אמריקה, שנמשך יותר ממאה שנים רצופות, מתחיל רק עתה להטריד את מצפונם של כמה מבני־בניהם של הרוצחים.

כפר צ'כי קטן בשם לידיצ'ה ייזכר לנצח, מפני שהושמד בידי הגרמנים, על זקניו וילדיו, כנקמה על הריגת הארכי־רוצח ריינהארט היידריך בידי לוחמי־חופש. עשרות כפרים אחרים במיזרח־אירופה, שהנאצים ביצעו בהם זוועות דומות, נשכחו.

השואה היהודית בימי הרייך השלישי לא חרשה חריש כה עמוק בלב האנושות רק בגלל ממדיה חסרי־התקדים, אלא גם בגלל השיטתיות המדעית שבה פעלה תעשיית־הרצח. גם כאן פעלה סלקציה מוזרה. אושוויץ הפכה סמל לדורות, בעוד שמחנות אחרים, זוועתיים לא־פחות, נשכחו.

אנה פראנק, הילדה מאמסטרדאם, לבדה את דמיון האנושות, בעוד שרבבות נערות אחרות כמוה ניספו בשואה מבלי להשאיר אחריהן שריד וזכר.

ב־4 באפריל 1903 נערך פוגרום בעיר קישינב, בירת מחוז בסרביה. נהרגו בו 43 איש ואשה. פוגרום קטן יותר נערך בה כעבור שנתיים, באוקטובר 1905. היו אלה רק שניים מפוגרומים רבים ללא־ספור, שפקדו את היהודים במרכז ובמיזרח־אירופה במרוצת השנים. אך אין כמעט יהודי שאינו זוכר את הטבח של קישינב, עיר ההריגה, שדחף לארץ את העליה השניה.

גם במעשים שנעשו בידי יהודים, מאז ערב הקמת המדינה, משמשים הזיכרון והשיכחה בערבוביה.

כל ערבי בעולם זוכר את טבח דיר־יאסין, שבוצע באפריל 1948 על־ידי אנשי אצ"ל ולח"י בכפר ערבי קטן ליד ירושלים. הוא הונצח בספרים, בשירים ובבולים של כמה מדינות ערביות. לעומת זאת אין איש זוכר את הרצח ההמוני שבוצע על־ידי שמואל להיס באותה שנה על אדמת־לבנון, כאשר פקד לרצוח גברים חסרי־ישע שנפלו בידיו. הטבח של קיבּיא, בסתיו 1953, נזכר אך בקושי, וגם זה רק מפני שהוא קשור בשמו של אריאל שרון. הטבח של כפר־קאסם, בלילה הראשון של מילחמת־סיני באוקטובר 1956, נשכח כמעט לגמרי. ואילו פשע־המילחמה הגדול ביותר בתולדות ישראל — הטבח שנערך באותה המילחמה ברדום־סיני בחיילים מצריים שנמלטו על נפשם, בתחום־האחריות של רפאל איתן, נשכח כלא־היה.

יתכן שיימצא אי־פעם הפסיכולוג שיהיה בפיו פיתרון לתעלומה זו. הוא לא היה מצוי השנה, כאשר ישראלים רבים שאלו במרירות: מדוע אנחנו? מדוע נחרד העולם כולו מפשע אחד ליד ביירות — בעוד שמעשי־זוועה רבים ברחבי העולם לא זכו אלא בשתיים־שלוש שורות בעיתונים היומיים?

● "ישראל האחרת"

ד ידיעות הראשונות על טבח צברה ושאתילא ירדו על אזרחי ישראל והעולם כמהלומת־פטיש במוצאי היום הראשון של ראש־השנה תשמ"ג, מוצאי־שבת.

גם בעבור שנה קשה היה לעמוד על מלוא העוצמה של מהלומה זו על תודעת האדם הישראלי. היא היתה בבירה.

התוצאה הראשונה היתה חריצת הדין הסופי על מילחמת־הלבנון, שהובילה למעשה זה. כבר בסוף תשמ"ב היתה זאת, בעיני רבים, מילחמה בלתי־פופולרית. אחרי הטבח, היא הפכה מילחמה מקוללת, שנואה על רוב לוחמיה ומישפחותיהם, נתעבת בעיני חלק גדול של הציבור.

בישראל, כמו בכל עם, יש ציבור גדול ואדיש, שהתייחס לכל העניין בשאננות, ואשר תמה על התרגשותם של האחרים. אך תודעתו של עם נקבעת על־ידי השיכבה הרגישה של אזרחים ערים והגונים, שערכי־מוסר יסודיים משמשים נר לרגליהם. בישראל זוהי שיכבה עבה, והיא הזדעקה כפי שלא הזדעקה מעולם.

ההפגנות שנערכו בישראל עם היוודע ממדי הטבח לא היו עוד נחלת יחידים. ציבור עצום התקומם וערך הפגנה, שממדיה עוררו השתאות בעולם כולו. סופרים ומשוררים, הוגי־דיעות ועיתונאים, קציניס ועסקנים, יחד עם אזרחים לרוב מכל שיטחי־החיים, השמיעו זעקה שפרצה מעומק ליבם.

באופן אינסטינקטיבי חשו אזרחים אלה שבאן בוצע מעשה, שאינו חריג



'I Liked Our Old Underdog Image.'

.הייתי יותר מבסוט כאשר הם ריחמו עליו" קאריקטורה של מולדין



הצאר הרוסי והיהודים*: פוגרומים הפוכים של יהודים?

(המשך מעמוד 9)

שיגרתי, וישלא יישבח למחרת־היום. הם הרגישו שהזונח באן על כף המאזניים משהו הרבה יותר חשוב מאשר עניין של תדמית או תעמולה. הם חשו שזוהי פרשת־דרכים היסטורית, ושמהותה של מדינת־ישראל וחברתה עומדת במיבחן.

אם יש תוכן של ממש למושג השחוק "חשבון נפש", הוא התגלה באותם ימים של מצוקה נפשית אמיתית. האומה ערכה חשבון־נפש. מאות אלפי ישראלים יחידים ערכו חשבון כזה, איש־איש בנפשו.

באותו יום התגלתה ישראל הטובה, המצמונית. ובאותו יום היא החלה לראות את עצמה כ"ישראל האחרת".

במשך כל השנה נערך המאבק הגלוי והסמוי, המודע והבלתי־מודע, מעל לפני השטח ומתחתיו, בין ישראל זו, המזועזעת והמתקוממת, ובין ישראל האדישה והמתכחשת, שביקשה להתעלם מן הטבח או אף להצדיקו.

סיפורו של מאבק זה היה, במידה רבה, סיפורה של תשמ"ג בישראל.

● פוגרום הפוך

ר חבי העולם לא היה רישומו של הטבח פחות עמוק ופחות חזק.

מילחמת־הלבנון כולה פגעה קשה בתדמיתה של ישראל עוד במהלך תשמ"ב. במשך שבועות רצופים הראתה הטלוויזיה העולמית, מדי יום ביומו, תמונות של ערים הרוסות, אזרחים מתים וגוססים, נשים זועקות וילדים קרועי־עיניים.

אך כל אלה היו כאין וכאפס לעומת הברק המחריד, שהאיר את תמונת הטבח במחנות. הוא גרם לשבר.

השמות צברה ושאתילא הפכו מושגים במאה שפות. באלאסקה ובאוסטרליה, בסין ובסנגאל, במאלטה ובאיים המאלדיביים, שמעו הבריות, ראו והזדעזעו.

** קאריקטורה אמריקאית ממילחמת־העולם הראשונה. הצאר ניקולאי, שידיו מגואלות בדם שנשפך בפוגרומים, פונה אל יהודי־העולם ומבקש את עזרתם.*

מה גרם לזעזוע עמוק זה? מדוע עורר הטבח במחנות־הפליטים זוועה רבה יותר מאשר רצח־העם בקאמבודיה או מות ההמונים ברעב באתיופיה?

"זה מפני שאנחנו יהודים," אמרו ישראלים רבים, במרירות ובוזעם.

הם צדקו — אך לא בצורה הפשטנית שבה נאמרו הדברים.

הטבח של צברה ושאתילא היה פוגרום קלאסי. הוא שיחזר כמעט במדוייק את תמונתו של פוגרום אנטי־שמי ברוסיה של הצארים: כוחות־הביטחון מקיפים את הרובע היהודי ומנתקים אותו מן העולם. קוזאקים שיכורים מסתערים על היהודים, שהסתגרו בבתיהם כשהם ממתינים חסרי־אונים לבאות. הקוזאקים פורצים פנימה. הגברים מנסים להגן על הנשים, והנשים על הילדים — וכולם נטבחים באורגיה גדולה אחת של הרג והרס.

גם כימי הכיבוש הנאצי נערכו מחזות כאלה ברחבי אירופה המיזרחית. הוורמאכט הגרמני כבש איזור והחזיק בו. הוא קרא דרור ליצרי האוכלוסיה האנטי־שמית. קלגסים של מיליציות מקומיות — אסטונים, הונגרים, רומנים, ליטאים ואחרים — הסתערו על הגטאות שבהם רוכזו היהודים, הרגו, אנסו, בזזו והשמידו. הצבא הגרמני לא ליכלך את ידיו.

מחזות אלה נחרתו בזיכרון העולם — ובכולם היו הקורבנות יהודים. בפרשת צברה ושאתילא התהפכו לפתע היוצרות: לא המישטרה של הצאר ולא הוורמאכט הגרמני חיפו על הפורעים, אלא הצבא הישראלי עטור־התהילה, שרכש במשך דור את כבוד העולם.

לא יהודים חסרי־ישע היו הקורבנות, אלא פלסטינים חסרי־ישע, נרדפי היהודים.

ורק המבצעים לא השתנו: הקוזאקים היו נוצרים שיכורי־רצח, וכן גם הפלאנגיסטים בלבנון.



הגדר המחושמלת של אושוויץ: האם מיספר הקורבנות הוא הקובע?

במיקצוע העיתונאי נודע הכלל הפשוט: "כשכלב נושך אדם, אין זו ידיעה. כשאדם נושך כלב, זוהי ידיעה." כלל זה פעל גם הפעם: פוגרום הנערך ביהודים אינו ידיעה. פוגרום הנערך על־ידי היהודים, או בחסותם, הוא ידיעה.

שום אדם בישראל לא היה רשאי להתלונן על כך, כי במשך שלושה דורות ניצלה הציונות עד תום את הזדעזועות העולם הנאור ממעשי האנטי־שמים.

במשך 40 שנה לפני קום המדינה ואחריה, השעינה הציונות את תביעותיה על זכר השואה. המעשים הקיצוניים ביותר של ישראל הוצדקו על־ידי הטענה שאחרי כל מה שקרה ליהודים, יש להם זכות לביטחון מוחלט שאינו מגיע לשום עם אחר, ביטחון בכל מחיר — ולא חשוב מי ישלם את החשבון.

אותו החשבון הוצג עתה על־ידי דעת־הקהל העולמית לישראל.

● שינאת האהבה הנכזבת

ל תבן שהיתה בבך מידה רבה של שימחה־לאיד, ואף נקמה בלתי־מודעת.

במשך דורות עוררו היהודים אצל הטובים שבעולם הנוצרי רגשות של אשמה. רגשות אלה גברו פי כמה וכמה בעיקבות השואה. ישראל שפכה במתכוון שמן על המדורה הזאת. כדי שרגשות־האשמה הלוהטים של העולם הנוצרי ישמשו מקור לתמיכה כלכלית, מדינית ומוסרית בישראל. תחושת־האשמה של העולם הנוצרי היתה אחד ממקורות־הכוח העיקריים של מדינת־היהודים, אחד ממשאבי ישראל.

טבח צברה ושאתילא נתן לעולם הנוצרי את ההזדמנות לפרוק מעליו את העול הזה.

מעטים העזו להגיד זאת בגלוי, אך רבים חשבו כך בסתר־ליבם: הנה הגיעו היהודים בפעם הראשונה למדינה משלהם ולצבא משלהם, ועכשיו הם מתנהגים לא רק ככל הגויים, אלא כגרועים שבהם. אם כן, איזו סיבה יש לנו להתייסר באשמת אבותינו, על כי עוללו ליהודים את אשר מעוללים עתה היהודים לאחרים?

יהודים רבים מצאו הסבר פשוט לתהליך: "האנטי־שמיות הרימה שוב את ראשה." ומכיוון שהאנטי־שמיות היא תופעה ישנה וידועה, וגם התגובות עליה ישנות ושיגרתיות, פירסמו המוסדות היהודיים הודעות־גינוי. התעמולה הישראלית הרישמית, שביקשה להיחלץ מן המצוקה, עטה גם היא על הסבר זה, ופטרה את ההזדעזועות העולמית כגילוי נוסף של אנטי־שמיות מצויה.

אך התופעה היתה הרבה יותר מורכבת — כשם שהיחסים בין העולם הנוצרי והיהודים מורכבים הרבה יותר מאשר יחסים חד־סיטריים של שינאה.

בשנת תשמ"ב פורסם ספר של חוקרת בריטית, שטענה כי היחסים בני־אלפיים־השנים בין העולם הנוצרי והיהדות הם דו־סיטריים. כשנימה "ציונית" ונימה אנטי־שמית שזורות בהם, כשני חוטים הסבוכים זה בזה. מאז ראשית הנצרות ועד ההווה.

הציונות הנוצרית היא, לדעתה, מרכיב בסיסי של התרבות הנוצרית, והאנטי־שמיות היא תגובה עליה. השינאה המוגזמת, הבלתי־רציונלית, הנראית כחלק בלתי־נפרד של התרבות הנוצרית בכל התקופות, אינה אלא הצד השני של מטבע האהבה, שגם היא בלתי־רציונלית.

הנוצרים, שבחרו בצעיר יהודי מנצרת בבן־האלוהים ובמשיח, אוהבים ושונאים את היהודים בעת ובעונה אחת.

(המשך בעמוד 15)



שָׁנָה טוֹבָה

Happy New Year

בנק לאומי

זכינו בטיסה חינם לפריז על בקבוק יין כרמל



1 **ימפולסקי פנינה**
רח' פבזנר 6
חיפה

2 **גרינשטיין לאה**
רח' בן יהודה 195
תל — אביב

3 **אורילב אורית**
רח' חובבי ציון 7
תל־אביב

4 **קורץ דורון**
רח' קרן היסוד 9
רעננה

5 **עמיחי דוד**
רח' חירות 29
רמת-גן

6 **מטלון יעקב**
רח' הדר 2
רמת-גן

7 **אדריאן פייגין**
רח' חנניה 4/3
ירושלים

8 **אלכסנדרוני תרזה**
רח' אופנהיימר 16
רמת אביב

9 **הרמן עודד**
רח' ישראלי 12
תל־אביב

10 **סלם זהבה**
רח' המשחררים 73/10
באר־שבע

11 **פאדה זיווה**
רח' מבוא נס 6
רמת-גן

12 **מחלב חנה**
רח' הרצוג 21
רחובות

13-14 **מרים ואטיאל בן ארצי**
זכו בקניה מוסדית —
"הכח" ראשל"צ

15 **יצחק עמליה**
רח' קרן קיימת 23
הרצליה

16 **להד יעקב**
רח' מעגל בית המדרש 10
ירושלים

17 **מור אלי**
רח' יגאל אלון 103
מזכרת בתיה

18-19-20 3 זוכים לא עמדו בתנאי ההגרלה.
הפרסים יועברו להגרלה השבועית האחרונה.

קניית משקאות לחג עשויה להגמר בטיסה לפריז! כשאת קונה את יינות כרמל, שימי לב, אם דיילת כרמל בסביבה. אם כן, דרשי ממנה כרטיס הגרלה אחד על כל בקבוק כרמל שקנית. מספרי הכרטיסים שקיבלת ישתתפו בהגרלה שבועית בה יוגרלו 20 טיסות לפריז!
אם תזכי, יבואו לביתך נציגי יינות כרמל, ואחרי שיוודאו כי ברשותך 3 בקבוקי כרמל לפחות, יעניקו לך את הפרס באופן אישי.
למה שלא תבלי חופשת הסתיו בפריז על חשבון יינות כרמלי

דיילות כרמל הנודדות (הלבושות כמו זו שבמודעה) תבקרנה ברשתות השיווק בכל רחבי הארץ במקומות הבאים: קו-אופ דן-השרון, שק"ם, שופרסל, קו-אופ ירושלים, קו-אופ הרצליה, קו-אופ זבולון, קו-אופ רעננה, קו-אופ צרכן חיפה.

זיכרי: כל בקבוק יין כרמל יזכה אותך בכרטיס הגרלה אחד. ככל שתקני יותר בקבוקים תגדילי סיכוייך לזכות.

* את תקנון המבצע ניתן להשיג במשרדי כרמל מזרחי וברשתות השיווק.
* תנאים מיוחדים במסגרת המבצע יוענקו למוסדות ומפעלים אשר יערכו קניות מרוכזות של יינות כרמל. לפרטים מלאים נא לפנות לסניפי כרמל וסוכניה ברחבי הארץ

"חשוב יין-יינות כרמל"

* המבצע מ־14.8.83 עד 7.9.83. ההגרלות תערכנה מידי יום א' בפיקוח רו"ח החברה ועו"ד החברה.
* ההשתתפות במבצע אסורה על עובדי אגודת הכורמים ובני משפחותיהם, עובדי כרמל מזרחי ובני משפחותיהם, סוכני ומפיצי מוצרי כרמל מזרחי ובני משפחותיהם, עובדי טל ארויו ובני משפחותיהם, דיילות כרמל ובני משפחותיהן

ההגרלה הבאה- ביום א' הקרוב

כל הטיסות במסגרת המבצע- במטוסי אל על EL AL

96.4.4111

דגמים חדשים בדלתא:

איך מוצאים אותם? פשוט מחפשים... את העלה! תחתוני סופטי עם תחרה עדינה (בתמונה); גזרת טנגר
ביקיני; גזרה גבוהה... בצבעים משגעים. הם תמיד נוחים, דקים ואווריריים כמו שרק דלתא יודעת לעשות.
איך אומרים? חפשי את העלה. תמצאי אותו על מוצרי דלתא לנשים, גברים וילדים,
במבחר צבעים אופנתיים.





זכוכית. אין לה מה להסתיר

הפניקים הביאו לנו אותה שקופה,
טהורה, יפה ואצילה.
מנפחי הזכוכית הוסיפו לה שאר רוח.
ברוח זו נולד בקבוק הזכוכית.
שתה מבקבוק זכוכית ותיהנה מטעמו
המקורי של המשקה הנמצא בתוכו.

פניציה-מפעלי זכוכית

איש השנה תשמ"ג

(המשך מעמוד 10)

אם יש ממש בתיאוריה זו, אפשר להסביר בה תופעות רבות שאין להן הסבר אחר. יש בה כדי להסביר את העיסוק האינטנסיבי ביהדות וביהודים, שציין את העולם המערבי מאז ומעולם. יש בה כדי להסביר את העובדה שמאז ראשית הציונות המודרנית, ואף לפני כן, נמצאו נוצרים רבים שדגלו בציונות בלהט שעלה בהרבה על זה של רוב היהודים עצמם. יש בה כדי לתת תשובה לאותם המאמינים כי הצהרת־בלפור לא יכלה לנבוע רק מן הרצון האימפריאליסטי הבריטי למצוא אמתלה להחזיק בפלסטינה, תחת להעניק עצמאות לתושביה ראו. יש בה כדי להסביר כיצד זה קרה שכל שלוחות העולם האירופי־הנוצרי, ממזרח וממערב, ממוסקווה ועד וושינגטון, התאחדו באורח חד־פעמי ויוצא־דופן כדי להצביע בעד הקמתה של מדינת־היהודים. בוודאי יכולה להיות בה תשובה לאותם המחפשים לשווא הסבר להתנהגות הממשלה האמריקאית בתשמ"ג, שהעניקה תמיכה כמעט בלתי־מוגבלת לממשלה הקיצונית בישראל, בניגוד לאינטרסים הבסיסיים של ארצות־הברית. לא כוחה של השדולה היהודית באמריקה, לא האינטרסים של תעשיית־הנשק האמריקאית ולא השרותים שהעניקה ממשלת־ישראל לארצות־הברית יכלו לספק תשובה מספקת לתופעה זו. דווקא איש פרימיטיווי כמו רונלד רגן יכול לשמש דוגמה לתיאוריה זו.

אם אמנם קיימות בעולם המערבי אהבה נסתרת ליהודים ואמונה נסתרת שהם מהווים עם עליון, מוסרי יותר מאחרים, הרי שטבח־הסליטים מוברח היה לפגוע בו ביתר שאת.

אם כן, אין העולם המערבי יכול לסלוח ליהודים דברים שהיו נסלחים לאחרים. כי אדם אוהב תובע מנשוא־אהבתו התנהגות מוסרית צרופה יותר מזו שלו עצמו. כל פגיעה בנורמה האידיאלית, הנדרשת מאדם נערץ, נראית למערץ כמעשה של בגידה. אהבה נכזבת עלולה להוליד שינאה איומה.

כך עלולות הפילו־שמיות והאנטי־שמיות, אהבת־היהודים ושינאת־היהודים, להוליד את אותה התגובה עצמה.

● גוליית הישראלי"

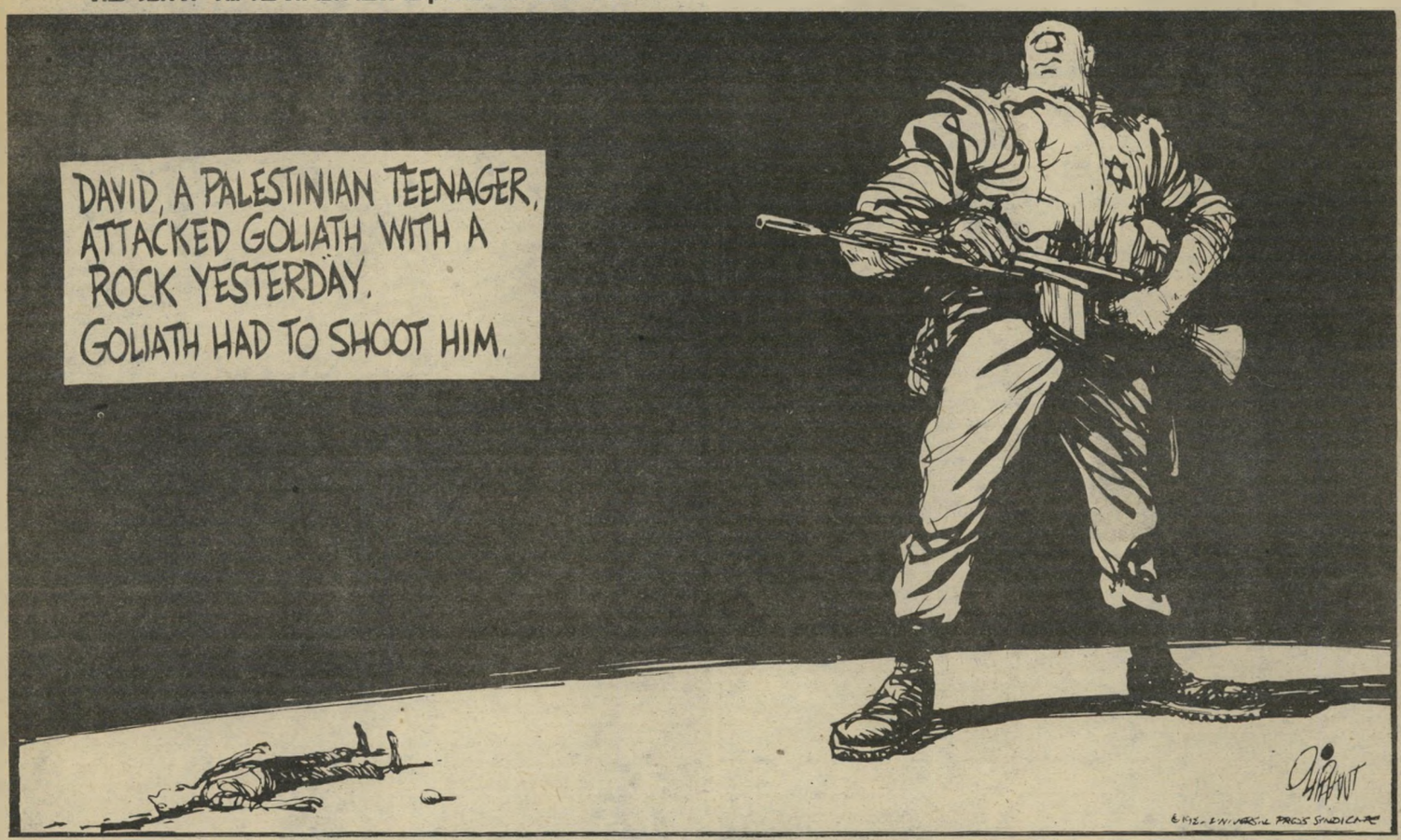
ל היה הפיתרון לתעלומה כאשר יהיה — פשוט או מורכב, שיטחי או עמוק — התוצאה היתה גלוייה לעין. דמותה של ישראל בעיני העולם השתנתה במכה אחת.

הדבר התבטא בדימוי אחד, שחזר השנה פעמים רבות בספרים, במאמרים ובקאריקטורות: הדימוי של גוליית היהודי לעומת דויד הפלסטיני.

אין זה רק דימוי של כוח. כי כאשר עמד גוליית מול דויד, לא בא העימות לסמל רק את מילחמת



דויד הישראלי מחזיק בראשו הכרות של גוליית הפלישתי



גוליית הישראלי ליד גופתו של דויד הפלסטיני*: "אתה בא אלי בחנית ובכידון..."

המעטים ברבים, החלשים בחזקים. גוליית מופיע בספר־שמואל ובתודעת העמים לא רק כאיש חזק וחמוש, אלא גם כסמל אי־הצדק, השיעבוד, הרודנות והרשע. דויד הקטן אינו רק חלוש וחסר־נשק, אלא גם סמל התום והטוהר, הצדק והחרות, אומץ־הלב ועוז־הרוח.

ויאמר דויד אל הפלישתי: "אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון, ואנוכי בא אליך בשם ה' צבאות, אלוהי מערכות ישראל אשר חירפת."

ישראל קמה כמדינת־הנרדפים. היא התגוננה כמדינה קטנה, המוקפת בים של אויבים. העולם עקב אחרי מאבקיה בהשתאות, בהאמינו כי אכן ווהי מילחמת המעטים ברבים, הנדכאים במדכאים, שוחרי־הקיום במי שזוממים לזרקם לים.

אחרי צברה ושאתילה נקבעה בתודעת העולם התמונה ההפוכה. ישראל הפכה גוליית — מדינה של טאנקים ודחפורים, מדינה של מדכאים ומנשלים, מדינה של כוח גס ובריוטאלי.

אריאל שרון התאים בדיוק לתדמית זו, במעשיו, בדיבוריו ובהופעתו גם יחד.

ואילו הפלסטינים לבשו את דמותו של דויד הקטן, החלש, הלוחם את מילחמת הצדק בקלגס. מכיוון ששמה של פלסטין גזור מן השם פלשת, מולדתו של גוליית, היתה בכך אירוניה כפולה.

● המלאך שבגד באלוהים

ד ציבור הישראלי היה מוטרד אך מעט משינוי זה ביחס העולם אליו. הוא היה עסוק בשינויים שחלו בתוככי ישראל עצמה, בחברתה ובנשמתה.

ימים מעטים הפרידו בין ליל־הזוועה על גג החפ"ק ליד שאתילא, ובין הלילה הירושלמי שבו הטיל איש המחתרת הלאומנית את רימון־היד שקטל את אמיל גרינצווייג מול מישרד ראש־הממשלה.

באותם הימים התגלתה בכל עומקה התהום שנפערה בין שתי ישראל — ישראל שנחרדה, שתבעה חשבון ציבורי וחקירה נוקבת, ומולה ישראל שביקשה לחסות על הטבח, ושאף הצדיקה אותו בחציפה.

המאבק בין שתי ישראל אלה סער במשך כל השנה. הוא היה נטוש לאורכה ולרוחבה של ישראל, בשטחים הכבושים מצפון, ממיזרח ומדרום, במישרדי הממשלה ובכל בית בישראל.

במישור המוסרי, היתה זאת מילחמת בני־אור בבני־חושך, מאבק של ערכים אנושיים ולאומיים בעיוות לאומני, שהגיע לממדים מיפלצתיים.

במיתוס הנוצרי, השטן אינו אלא מלאך־אלוהים, שמרד בבורא. הוא פרש ממלכת־השמיים, הקים לו ממלכה נגדית בגיהינום, ולוחם על נפשו של כל אדם שנברא בצלם. אלוהים יכול היה לשים קץ לתעלולי השטן, אך אינו עושה זאת, מכיוון שהוא דוגל בעיקרון הבחירה החופשית. הוא רוצה שכל אדם יעמוד בעצמו בפני פיתויי השטן ויחליט מרצונו ללכת בדרך הישר.

ישראל הקנאית, שעיוותה את ערכיה הלאומיים והדתיים עד שהפכו לקאריקטורה אכזרית, ישראל שמנהיגיה חיפו על הטבח בצברה ובשאתילא ועל הפוגרומים בחברון — ישראל זו דמתה למלאך שסטה מן הדרך, שקם על בוראו. היא היוותה את הניגוד ה"שטני" לישראל האחרת. כך הועמדה לפני כל אדם בישראל הבחירה החופשית בין שתי דרכים לאומיות.

המאבק הזה הוא סיפורה של ישראל בתשמ"ג. טובי העולם עקבו אחריו בנשימה עצורה. הוא יקבע את גורל המדינה לצמיתות.

היה ברור כי מתוך מאבק זה יצמח איש־השנה תשמ"ג.

** קאריקטורה של אוליפאנט שפורסמה השנה במאות עיתונים אמריקאים, ושעוררה תגובות חזקות ביותר. הכותרת אומרת: "דויד, נער פלסטיני, תקף אתמול את גוליית באבן. גוליית נאלץ לירות בו ולהרגו."*

מי נאך?

ב־ץ המיליונים ששמעו במוצאי היום הראשון של ראש־השנה תשמ"ג על הטבח במחנות־הפליטים היו שניים, שלא נותרו בחיים בסוף תשמ"ג.

עיצאם אל־סרטאווי שהה באותו ערב באמסטרדאם. הוא הגיע לשם כדי להיוועד עם אחד מפעילי־השלום הישראליים, שהגיע לעיר כדי להשתתף בכנס למען השלום. באותו הלילה, אחרי הכנס, החליפו השניים דיעות על מה שאירע. סרטאווי, פליט מעכו, שגדל בעיראק, התמחה כמנתח־לב בארצות־הברית, הקים אירגון־פיראיון בירדן והפך שגריר נודד של יו"ר אש"ף, הסיק מן הטרגדיה מסקנה חד־משמעית: מוכרחים להגביר את הפעילות למען חיסול הסיכסוך הישראלי־פלסטיני.

אך בסוף קרה ההיפך. הלילה שבו נקטל גרינצווייג על־ידי רימון־יד שהושלך לעבר הסגנה קטנה של „שלום עכשיו" סימן את תבוסתו הנחרצת של מחנה־השלום הישראלי.

בימים הראשונים של תשמ"ג היה נראה כאילו יתפתחו הדברים אחרת. הזעזוע הנורא, שעבר על הארץ עם היוודע דבר הטבח, נתן רחיפה עצומה לכוחות־השלום.

כוחות־השלום הישראליים אינם מהווים תנועה מאורגנת אחת. הם דומים ליובלים רבים, גדולים וקטנים, המתאחדים לפעמים לנהר אחד, והזורמים בשאר הזמן באפיקים שונים, מקבילים פחות או יותר.

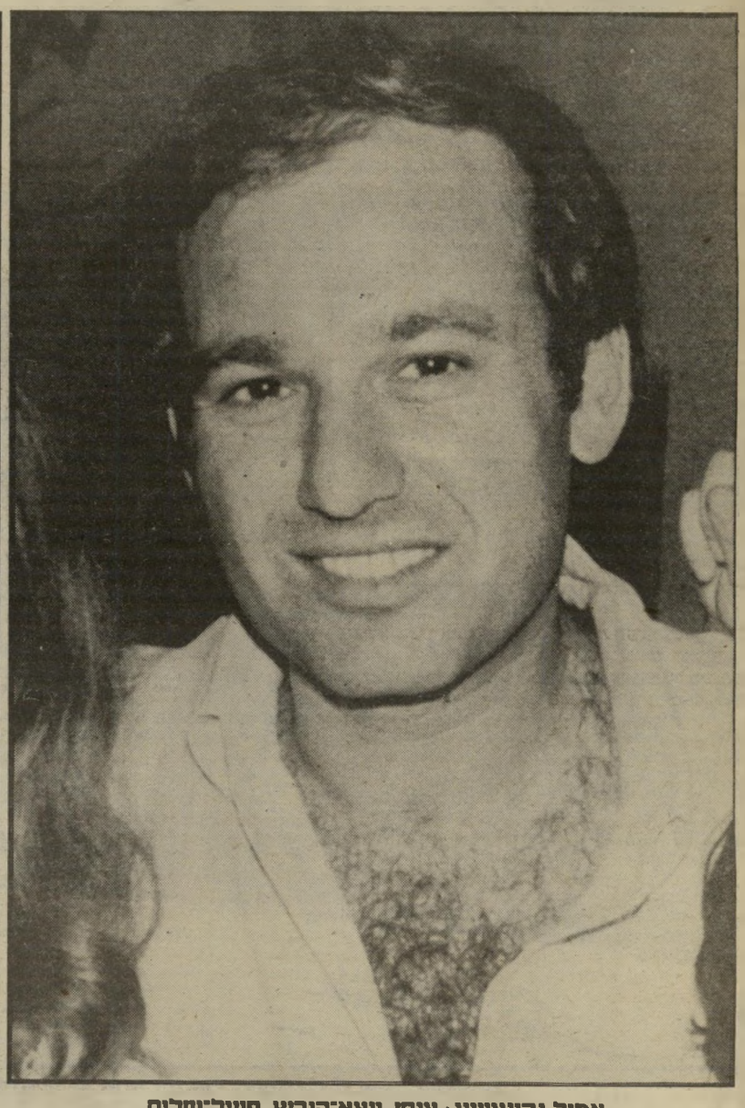
התהליך כולו דמה לתימסורת של גלגלי־שיניים: גלגל־תנופה קטן הפעיל גלגל יותר גדול, וזה מצידו הפעיל גלגל גדול עוד יותר. תהליך כזה פעל בימין, שם הפעילו אנשי הרב משה לווינגר וגרש־אמזנים את הליכוד, ועתה החל פועל במחנה־השלום.

ככל שגברה במהלך תשמ"ב אי־הפופולריות של המילחמה, כן רבו והתרחבו תנועות־המחאה. הן היו מכל הסוגים: קבוצות של הורים שכולים, אמהות של חיילים, אנשי־מילואים, סרבני־שרות בלבנון ו/או בגדה המערבית וברצועת־עזה, ועוד ועוד.

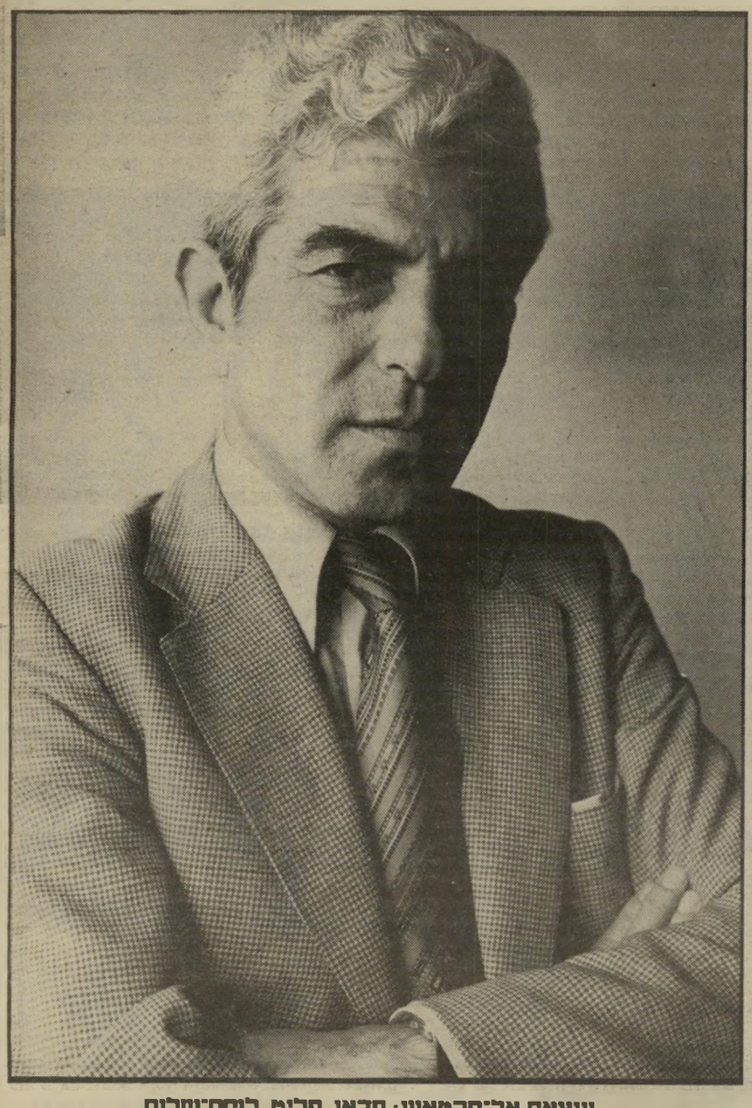
הגדולה בכל התנועות היתה שלום עכשיו. אין זו תנועה בעלת חברים רשומים, אלא שרשרת של גרעינים קטנים של פעילים, נבחרי־עצמם, שחשיבותם האמיתית טמונה ביכולתם לאחד תחת מיטרייתם פעילי־שלום מכל הסוגים — אנשי־המערך ורק"ח, מתונים ורדיקלים, פעילים קבועים ומזדעקים־לרגע. קשה לגוף כזה לנקוט עמדות ברורות כלשהן, אך דווקא משום־כך היה קל לו לאחד המונים גדולים סביב עמדות פחות־ברורות. הדבר יוצר בעייה, אשר היתה בעוכרי שלום עכשיו בשנת תשמ"ג.

אמיל גרינצווייג היה פעיל קבוע בשלום עכשיו. כמו רבים מפעילים אלה, הוא היה הרבה יותר רדיקלי מאשר התנועה עצמה. הוא בא מן האגף הרדיקלי של של"י. אך כמו חבריו, השלים עם הצורך לוותר על קביעת עמדות רדיקליות לתנועה, כדי לשמור על יכולתה לגייס כוחות מגוונים ושונים.

בזאת היתה תנועת־השלום, כאשר הלמו הידיעות



אמיל גרינצווייג: צנחן, יוצא־קיבוץ, פעיל־שלום



עיצאם אל־סרטאווי: פדאי, פליט, לוחם־שלום

אמיל גרינצווייג שמע את הידיעה בירושלים, שם פעל כחוקר במוסד מדעי. הוא היה נציג אופייני של ישראל האחרת: יוצא־קיבוץ, קצין־צנחנים, אינטלקטואל, איש־מצפון, מתנדב לפעולות־שלום. כששמע את הידיעה גמלה בליבו החלטה ספונטנית: לפעול כדי שהאחראים לפשע יתגלו וייענשו.

סרטאווי וגרינצווייג לא נפגשו מעולם, אף כי גרינצווייג בוודאי הכיר את שמו של לוחם־השלום הפלסטיני. אך לפני שחלפה מחצית תשמ"ג התברר הקשר בין שמותיהם: הם נרצחו שניהם בידי אויבי־השלום — גרינצווייג בידי קנאים יהודיים בישראל, סרטאווי בידי קנאי אבו־ניד'אל בפורטוגל. בין שתי ההתנקשויות הפרידו שישה שבועות בילבד.

כל אחד מהם — או שניהם ביחד — יכלו להיות אנשי־השנה של תשמ"ג. אולם התפתחות השנה לא הצדיקה את בחירתם של אנשי־שלום.

● חימסורת גלגלי־השיניים

ך צח אמיל גרינצווייג היה יכול לדרבן את כוחות־השלום בישראל למאמץ עליון, כדי לשטוף מן הארץ את כוחות־המילחמה. **הוא היה נפטר בתשמ"ב, שינתה את פני כולם. היא יצרה שורה שלמה של כוחות חדשים. רובם ספונטניים, והלבישה גם את התנועות הקודמות בלבוש חדש.**

בימים הראשונים של המילחמה הלכה והתגבשה תנועה חדשה שקראה לעצמה „הוועד נגד המילחמה בלבנון". היתה זאת מהדורה חדשה של „הוועד לסולידריות עם אוניברסיטת בירזית", שבו פעלו פעילי־שלום רדיקליים, בעיקר סטודנטים ומרצים, בצד אנשי של"י מן הפלג הרדיקלי ופעילי רק"ח.

ביום השישי השלישי של המילחמה, ה־26 ביוני 1982, קרא ועד זה לעצרת־מחאה נגד המילחמה בכיכר מלכי־ישראל בתל־אביב. במפתיע באו לעצרת 20 אלף איש — רובם אנשים שלא נראו מעולם בשום פעולה פוליטית. הצלחה מדהימה זו עודדה את אנשי שלום עכשיו, שחששו עד אותו רגע מפני פעולה נגד המילחמה, לקרוא להפגנה משלהם באותו המקום. היא התקיימה ב־3 ביולי, והשתתפו בה 100 אלף איש.

הפגנה זו, מצידה, עודדה את ה„יונים" במערך להטיף נגד המילחמה, אשר מיפלגת־העבודה קראה לה, תמכה בה והצביעה בעדה.

על הטבח במחנות־הפליטים על ראש הציבור הישראלי.

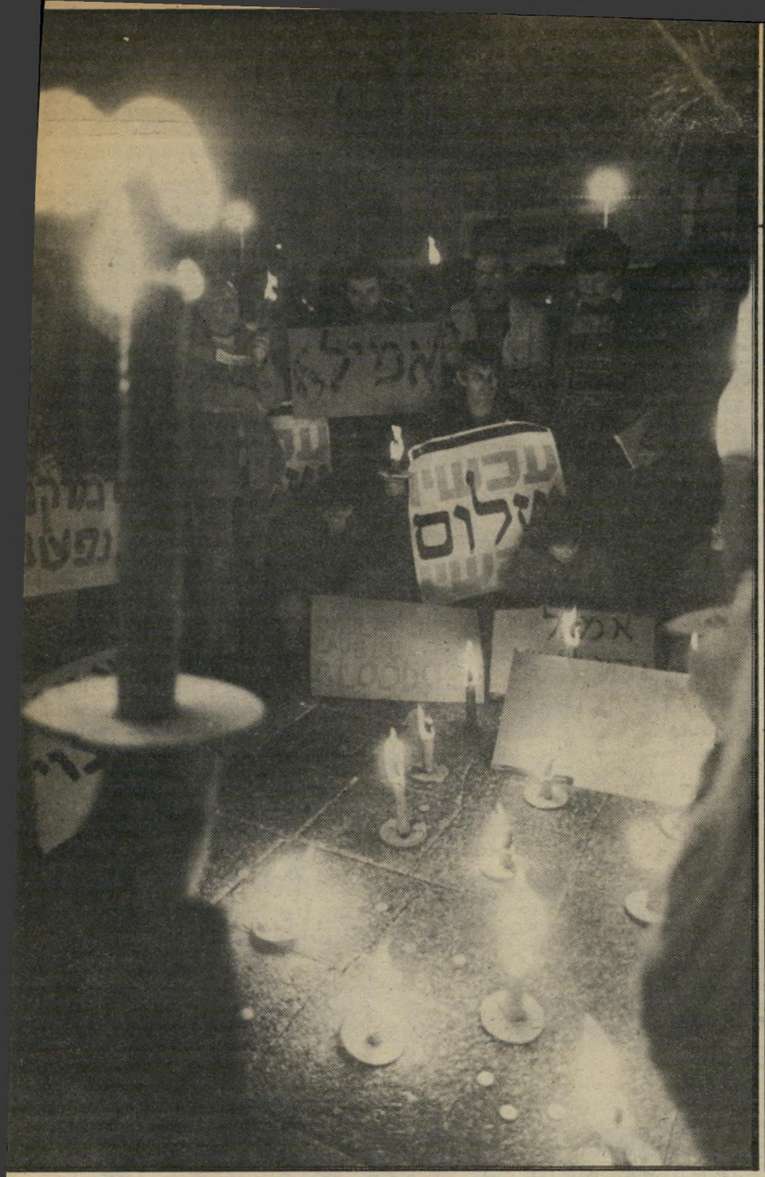
● „אבא, איפה הייתָ?"

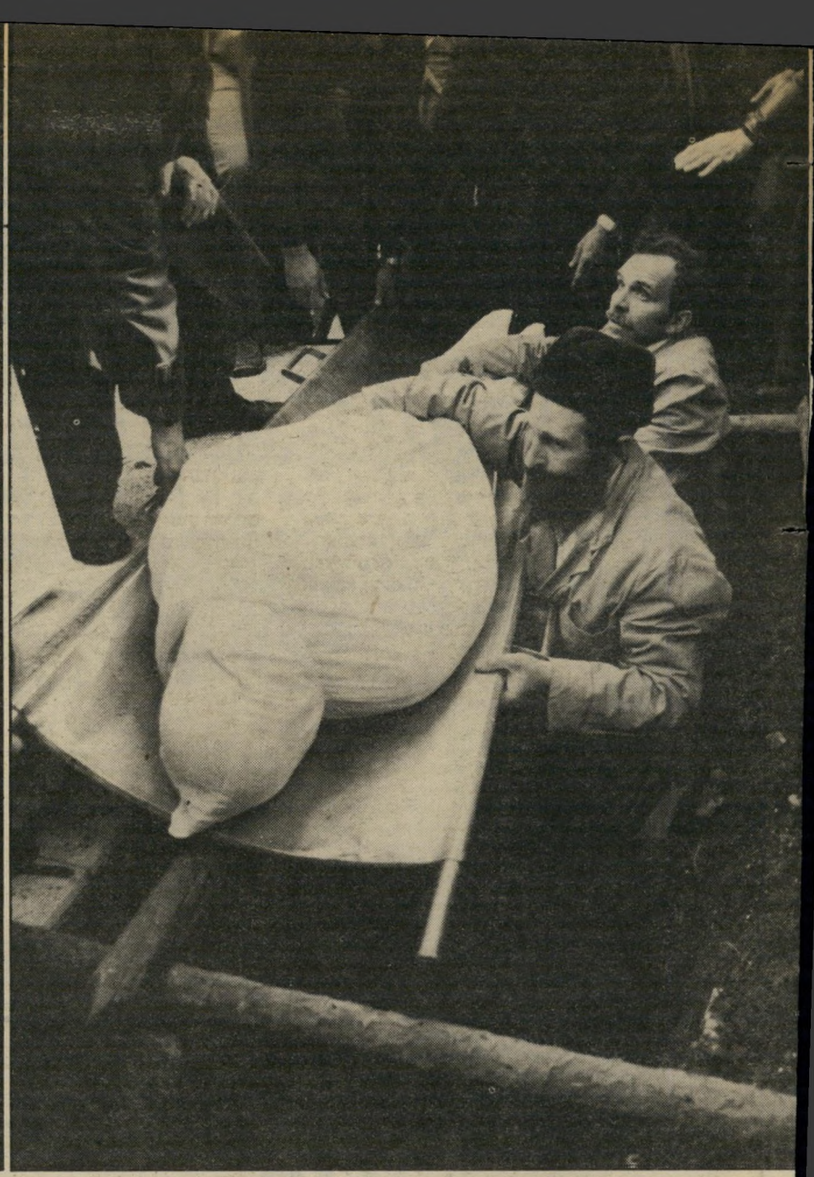
ך מחאה פרצה מייד, באורח ספונטאני לגמרי. רבים הרגישו, כמו אמיל גרינצווייג, צורך לתת ביטוי לרגשותיהם. הם הרגישו צורך אישי להפגין את סלידתם מן המעשה. באוזניהם צילצלה השאלה של דור גרמני שלם להוריו: „אבא, איפה הייתָ?"

ברחוב דיזנגוף בתל־אביב התארגנה הפגנה, ביוזמת הוועד נגד המילחמה בלבנון. כמה עשרות צעירים צעדו על המידרכה. כוח גדול של שוטרים חמושים באלות התנפל עליהם בשצף־קצף, בעזרת בריונים עובדי־אורח, היכה ועצר.

באותה שעה התארגנה הפגנה מול בית־הכנסת הירושלמי, שבו התפלל ראש־הממשלה, שנראה בלתי־מוטרד לגמרי. הפגנה שנייה, מטעם שלום עכשיו והוועד נגד המילחמה, התארגנה מול ביתו של מנחם בגין. היא הותקפה בזעם על־ידי המישטרה, שעטפה אותה בעננים של גאז מדמיע.

אולם לא באלות ולא בגאז מדמיע ניתן היה לעצור





גופתו של אמיל גרינצווייג נקברת בחיפה. אלפים מתכנסים במישמרת־אבל ספונטנית בכיכר מלכי־ישראל בתל־אביב

התקוממות, שלבשה במהרה צורה של מרד לאומי אמיתי.

אחרי פעילי־השלום באו העסקנים. אנשי־רוח, מישפטנים, עיתונאים, ששום דבר לא הצליח להחרידם משלוותם עד כה, קמו והציפו את העיתונים בהודעות־גינוי. אף שכמה קולות בלטו בשתיקתם הרועמת — כקולות עזר וייצמן, אייבי נתן והמימסד הדתי — גבר גל ההתבטאויות, עד שהקיפו ציבור רחב מאוד. גם נשיא־המדינה יצחק נבון, אזר עוז ופירסם הודעה חד־משמעית.

כאשר התכנסו 400 אלף איש ואשה בעצרת־מחאה בכיכר מלכי־ישראל בתל־אביב, הגיעה התנועה לשיא חסר־תקדים.

ישראל כבר ידעה בעבר תנועות ספונטניות כאלה. הן הוכיחו את כוחן ביעילות מוזרה.

תנועה כזאת פרצה במאי 1967, כאשר היה נדמה לרבים שהממשלה אינה מסוגלת לפעול מול פני האיום המיצרי, שהטיל את מוראו על המדינה. נשמעו קולות רבים, נערכו הפגנות, הושמעו הצעות שונות, עד שהכל התמקד בדרישה למסור את תיק־הביטחון לידי משה דיין. הוא התמנה.

תנועה דומה פרצה בראשית 1974, כאשר היה נדמה שממשלת גולדה מאיר אינה מוכנה להסיק את המסקנות הדרושות מן המחדלים של יום־הכיפורים. גם הפעם היו הפגנות, מחאות והתבטאויות מכל הסוגים, עד שהכל התמקד בדרישה הפשוטה: לסלק את גולדה מאיר ומשה דיין. הדרישה התמלאה.

גם התגובה הרבגונית על טבח צברה ושאתילא התמקדה אחרי כמה ימים בדרישה אחת: למנות ועדת־חקירה ממלכתית.

היה זה מישגה חמור, כפי שהתברר במהרה.

● 1000 מיליון סינים

ק גורם אחד בארץ היה צריך להיות מעוניין באותו רגע במינוי ועדת חקירה: ממשלת־בגין.

כי מינוי ועדה הוא הטכסיס הקלאסי שנוקטת ממשלה, כשהיא רוצה לשכך את זעם הציבור ולדחות הכרעות.

אילו היה מנחם בגין מסוגל לכלכל את מעשיו בתבונה, היה ממנה ביוזמתו ועדת־חקירה כבר למחרת יום הטבח. בכך היה מקהה את חוד תנועת־המחאה עוד לפני שהגיעה לשיאיה. אולם בגין לא תיפקד, ואריאל שרון הילך אימים על הממשלה. ההחלטה נדחתה, ובמשך ימים אחדים גאה הגל הציבורי וצבר כוח.

לגופו של עניין, היה מינוי ועדת־החקירה דבר מישני לגמרי. הקווים העיקריים של פרשת־הטבח היו גלויים לעין כבר למחרת היום: צה"ל הכניס למחנות־הפליטים כוח של הפלאנגות, שהתמחותו היחידה היא בעריכת שחיטות. כוונת הפלאנגות לערוך טבח בפלסטינים כדי להכריחם לברוח מלבנון היתה ידועה לכל. ראשי המדינה הוזהרו עוד במהלך הטבח. ראש־הממשלה ושר־הביטחון נשאו באחריות המדינית להחלטות, בלי כל קשר לשאלה באיזה דרג הן התקבלו בפועל. במיקרה כזה, ועל פי חוק, הממשלה כולה נושאת באחריות קיבוצית.

התביעה היתה, על כן, צריכה להיות מן הרגע הרא־שון פשוטה וחד־משמעית: התפטרות הממשלה.

רק אחרי מילוי דרישה אלמנטרית זו היה מקום למנות ועדת־חקירה, כדי לקבוע מימצאים מוסמכים לגבי פרטי הפרשה וכדי לנסות לקבוע את אחריותו האישית המדוייקת של כל אחד מן המעורבים.

מדוע לא נקטה תנועת „שלום עכשיו" — שהמכה המטרייה של כל תנועות־המחאה — עמדה זו?

ראשיה לא שאלו את עצמם שאלה זו. הם חששו מפני תדמית קיצונית מדי. והם היו כפופים לתכתיבים של ראשי המערך.

לאיש מפעילי שלום עכשיו לא היה פנאי לחשוב על משמעות המחדל הזה. הם נסחפו בהתלהבות של הישג יחיד־במינו בתולדות המדינה, ונדיר גם בתולדות העולם: הפגנת 400 האלף.

לא היתה זאת הפגנה גדולה רגילה. 400 אלף אזרחים ואזרחיות בישראל שווים — ביחס לכלל האוכלוסיה — לחמישה מיליון גרמנים, בריטים או



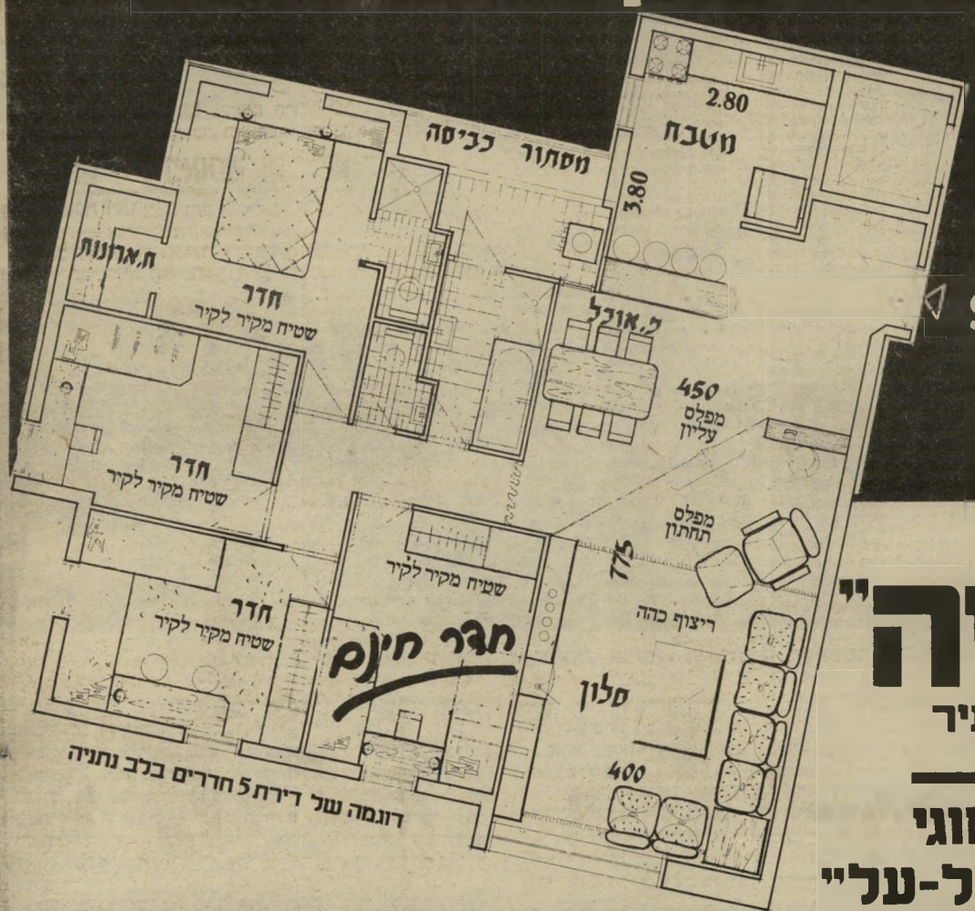
גופתו של עיצאם אל־סרטאווי מוטלת על ריצפת המלון באלבופידה

לאחר ההצלחה הגדולה במכירת דירות בנות 4 חדרים מציע אברהם גינדי

חדר חינם

מבצע ל-10 דירות בלבד

5 חדרים במחיר של 4 חדרים
רק $73,000 במקום $90,000



אפשרות לקבל את דירתך הישנה בשיטת TRADE IN. הלוואות בנקאיות נוחות עד $50,000 מכספי חברת אברהם גינדי בע"מ

"לב נתניה"

פרויקט יוקרתי במרכז העיר

חינם! כרטיס טיסה זוגי לאירופה במטוסי "אל-על"

דירות יוקרה דו-מפלסיות מגרש טניס פרטי ועוד... ועוד...

המחיר

מחיר ללא תקדים ל-10 דירות.
רק $73,000 בלבד במקום $90,000.

טיסה חינם ללא הגרלה

רק 10 מהירי החלטה שיממשו הצעה חד-פעמית זו יזכו בכרטיס טיסה זוגי לאירופה במטוסי אל-על.

המקום

"בלב נתניה" במרחק של כ-5 דקות מהמרכז הסואן ומהים.

הדירה

דירות בנות 4-5 חדרים ב-2 מפלסים ופנטהאוזים עם מירב השכלולים.

שפע של שכלולים

- ★ מגרש טניס פרטי בפרויקט.
- ★ טלוויזיה במעגל סגור לזיהוי מושלם של אורחיך (בכל דירה).
- ★ לובי מפואר ומתקני משחקים לילדים.
- ★ חדר תרבות בכל בנין.
- ★ 3 כווני אויר.
- ★ 2 מפלסים בכל דירה.
- ★ 2 חדרי רחצה בכל דירה.
- ★ ריצוף כהה בסלון.
- ★ שטיחים מקיר לקיר בחדרי השינה.

ועוד שכלולים רבים כמיטב מסורת הבניה של אברהם גינדי.

זוהי עיסקת חייך

הצעה מהפכנית זו מאפשרת לך לרכוש דירת יוקרה בת 5 חדרים במחיר של 4 חדרים, בסביבה טובה ובתנאי תשלום נוחים במיוחד ללא מזומנים.

המחירים אינם כוללים מע"מ הטיסה בהתאם לתקנון

פתוח במוצ"ש

לרגל המבצע יהיו משרדינו בת"א, ראשל"צ ונתניה פתוחים החל מצאת השבת.

משרדנו בלונדון

Morley house 320 Regent st.
London, W1 R-5AB Tel. 6361748

אברהם גינדי

תל-אביב — ככר הסדינה ה באייר 10
פתח-תקוה — חיים עוזר 28
רמת-השרון — סוקולוב 84
ראשון-לציון — הרצל 62, צמוד לתחנת הדלק סונול
נתניה — הרצל 18

אברהם גינדי בונה דירות שאנשים אוהבים

איש השנה תשמ"ג

(המשך מעמוד 17)

צרפתים, ל־25 מיליון אמריקאים, ל־100 מיליון סינים, המתכנסים במקום אחד, להפגנה אחת.

הפגנות בממדים כאלה אינן קיימות בעולם — ובוודאי לא כהפגנות נגד השילטון הקיים, אלא באווירה של ערב־מהפכה.

היה זה הרבה יותר מאשר מיסגן פוליטי. היתה זאת התקוממות מוסרית, שמילאה תפקיד של קאתארזיס — היטהרות המשתתפים על־ידי אקט ההשתתפות.

היה בכך יופי רב — אך היתה בכך גם סכנה גדולה. כי אקט של קאתארזיס מרגיע את בעליו, וזוהי מטרתו. עצם ההצלחה של הפגנת ה־400 אלף, שהעניקה סיפוק מוצדק ליוזמיה, שיככה את מירצם והעניקה להם את האפשרות לנוח מנוחה ארוכה על עלי־הדפנה.

מה גם שההפגנה השיגה, למראית־עין, את מטרתה המוצהרת. ממשלת־ישראל התקפלה והחליטה אכן למנות ועדת־חקירה ממלכתית לבדיקת אירועי הטבח. נשיא בית־המשפט העליון, השופט יצחק כהן, מינה את עצמו כיו"ר.

כך, תחת לחץ, עשתה הממשלה את אשר היה כראי לה לעשות מלכתחילה. הוועדה מונתה ופתחה בחקירה. במשך יותר מארבעה חודשים הושם עניין הטבח במקרר.

כאשר הוצא משם, עם פירסום הדו"ח של הוועדה, היתה תנועת־השלום חלושה ומוכה. היא קצרה את יבול מישגיה.

● ד"ר פאוסט ומפיסטופלס

ד מישגה הגדול ביותר היה טמון עוד בהצלחתה הגדולה ביותר — אותה הפגנה מפוארת של 400 האלף.

ערב ההפגנה סנתה הנהגת המערך אל „שלום עכשיו" בהצעה מפתה: לערוך הפגנה משותפת.



גאז מדמיע: הפגנה ספונטנית בירושלים למחרת הטבח במחנות

סוד גלוי. אנשי המערך לא יכלו לתת פקודות לתנועה, אך הם יכלו להטיל וטו על כל פעולה שלה.

הדבר פעל בצורה פשוטה: כאשר הודיעו ראשי המערך כי פעולה מתוכננת מסויימת אינה נראית להם, ידעו פעילי שלום עכשיו שמיספר המשתתפים בה יצטמצם באופן דראסטי. הפגנה בחסות המערך יכלה להגיע ל־100 אלף משתתפים, מהם רבבות שהיו אמורים לבוא במאורגן מן הקיבוצים ומתנועות־הנוער. וטו של המערך יכול היה להוריד את ההפגנה לממדים של כמה אלפים.

ברוב המיקרים החליטו פעילי שלום עכשיו לוותר על פעולה, שהמערך התנגד לה. הם לא רצו להסתכן בהתגייסות מצומצמת, שהיתה עלולה לפגוע ברושם שהותירו ההפגנות הגדולות.

היתה זאת גישה סבירה, לכאורה. אך במשבר החשוב ביותר של תשמ"ג הוכח שהיה זה מישגה חמור.

● ההר הוליד עכבר

א חרי ארבעה חודשים, שבהם הועתקה פרשת־הטבח ממישור של רגש ומוסר למישור מישפטי־אקדמי ונדונה בשלווה של אולם אוניברסיטאי, פירסמה ועדת־החקירה את הדו"ח שלה.



מסיכות ופנים גלויות: קריאה להתפטרות בגין בהפגנה אחרי הטבח

היו לכך יתרונות רבים. שיתוף־פעולה בין גוף פוליטי־מיפלגתי ותנועת־המחאה פתר הרבה בעיות. מיפלגת־העבודה ומפ"ם שולטות בקרנות עצומות. הן יכלו לגייס את המוני פעיליהם, בערים ובקיבוצים, ולהביאם בצי־הרכב העצום של הקיבוצים ושל מיפעלי־ההסתדרות אל מקום־הכינוס. כינוס של



„שיר האווירון" בסרטו של „יש גבול"

מאות אלפים מכל רחבי הארץ הוא מיבצע לוגיסטי גדול, ושתי מיפלגות־המערך הגדולות יכלו להתמודד עימו בהצלחה.

באגדה הגרמנית מכר הדוקטור פאוסט, מדען תאב־דעת, את נישמתו למפיסטופלס, השטן. את המחיר הבטיח הדוקטור לשלם בעולם הבא, אך את היתרונות קיבל כבר בעולם הזה. הצעת המערך ל„שלום עכשיו" היתה בעלת אופי דומה.

המוני המוחים באו, מפני שהאמינו כי הם משתתפים בפעולת־זעקה מוסרית של מחנה־השלום כולו, שאינו קשור במיפלגה כלשהי. הם נוכחו לדעת כי באו לאסיפה בעלת אופי מיפלגתי מובהק: היא נפתחה על־ידי שימעון פרס, ונגעלה על־ידי יצחק רבין. שני ראשי־העבודה, שתמכו שניהם בהתלהבות במילחמת־הלבנון, היו הכוכבים. יצחק רבין, שהצטלם בשכפ"ץ ליד אריאל שרון המנצח, ושהציע לנתק את החשמל והמים למאות אלפי התושבים של ביירות המערבית הנצורה, דיבר בשם השלום. לצידו נאם שימעון פרס, האיש שקרא ערב־המילחמה לצה"ל לפלוש ללבנון, ושבמשך השבוע הראשון והמכריע שימש כשופר עיקרי להפצת הכזבים של מנחם בגין ואריאל שרון.

תמורת השתתפות זו של גיבורי־השלום הרטרו־אקטיביים, תבע המערך לעצמו את הזכות להטיל וטו על שיתופם של נואמים אחרים.

הוא פסל את כל אנשי־השלום העיקביים שהתנגדו למילחמה מן היום הראשון, את ראשי של"ו ואף את אריה אליאב, יונה ממוסדת, שכבר עמד ברגל אחת במחנה המערך.

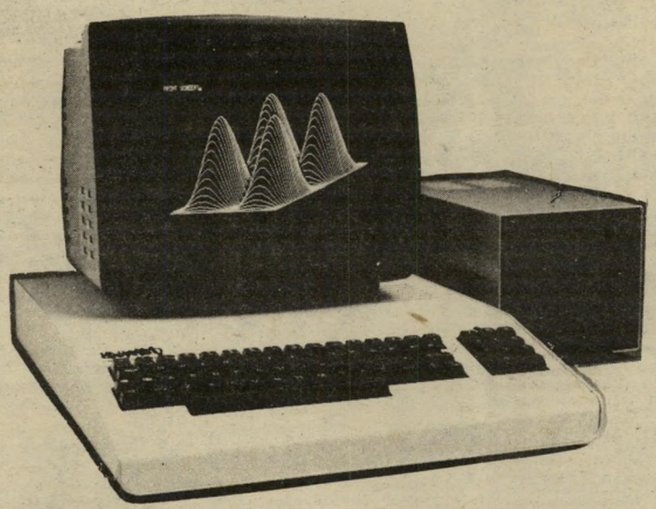
גם קודם לכן היתה התלות של שלום עכשיו בצמרת המערך



„אידי עירון דאדא" בהפגנת „שלום עכשיו"

מערכת מיקרו מחשב עיסקי-ביתי ב-80$ לחודש בלבד!

נשמע מעניין? חייג P.C.C. 03-287362 - ותשמע!



מחשב, כונן, מוניטור צבעוני, מדפסת גרפית, חבילת תוכנה (10 תוכנות) אחריות לשנה שרות ל-4 שנים, הכל בתנאי ליסינג עדיפים בתכנית "תנופה" של בנק דיסקונט

ובנוסף:

- חברות במועדון המחשב האישי בע"מ
- החלפת תוכנה - חינם
- ספרות מקצועית בהשאלה
- כרטיס "אשראית דינרס עיסקית" לשנה חינם (כפוף לתנאי תכנית "תנופה" של בנק דיסקונט)

פתוח מוצ"ש וחג

רשת השיווק הגדולה בארץ למיקרו מחשבים עסקיים ואישיים

דיזנגוף סנטר קומה ב' תל-אביב טל.03-287362

PCC

איש השנה תשמ"ג

(המשך מעמוד 19)

הוא היה מורכב משלושה חלקים.

בחלק הראשון נקבעו המימצאים העובדתיים. היתה זאת מלאכת־מחשבת של חקירה מישפטית, שקבעה תמונה ברורה ונאמנה.

בכל הזיכרחים שהתלהטו לאחר מכן, לא היה איש שהטיל רבב בלשכן במימצאים אלה.

בחלק השני דנה הוועדה בשאלת האחריות. היה ברור שהוועדה השתדלה כמיטב יכולתה להפחית באחריות הישראלית לטבח, ולצמצם אותה למינימום האפשרי על פי המימצאים. היא הבחינה בין אחריות „ישירה" ואחריות „עקיפה" — אבחנה שאין לה שום בסיס בחוק. על מדינאיה ומצביאיה של ישראל הטילה אחריות „עקיפה" לטבח.

החלק השלישי היה הבעייתי ביותר. לגבי אף אחד מן האשמים



ספגין בודד בראש הפגנה בתל־אביב

— לפי מימצאי הוועדה עצמה לא הוסקה מסקנה חד־משמעית. ראש־הממשלה, מנחם בגין, תואר כמי שאינו יודע מה מתרחש סביבו, אך לא נאמר דבר על זכותו להמשיך ולנהל את המדינה. על שר־הביטחון, אריאל שרון, הוטלה אחריות קשה, ונאמר שעליו להסיק מסקנות — אך לא נאמר בפירוש כי יש לפטרו מן הממשלה. גם על הרמטכ"ל, רפאל איתן, הוטלה אחריות חמורה, אך הוועדה קבעה — בצורה מדהימה למדי — שאין להסיק נגדו מסקנות, מפני שכהונתו עומדת להסתיים בקרוב במילא. נגד שר־החוץ, יצחק שמיר, שהואשם במחדל חמור, שנחשר בשקר גם, לא הוסקה שום מסקנה, וגם לא נגד אלוף פיקוד־הצפון, אמיר דרורי, האדריכל הצבאי של המילחמה והאחראי הישיר להשתלשלות שהובילה לטבח. על ראש־אמ"ן, יהושע שגיא, נאמר שעליו לעבור לתפקיד אחר, וממפקד־האוגדה עמוס ירון, האיש שעל הגג — נשללה הזכות לקידום במסלול קרבי.

הר הגוויות הוליד עכבר של מסקנות.

היו שסברו כי חברי־הוועדה נזהרו כפליים, מפני שחששו מפני הגברת הנזק לתדמית ישראל בחו"ל ומפני מילחמת־אחים מבית. אם אכן רצו להשיג הרגעה, הם הצליחו.

לפני תשע שנים פירסמה ועדת השופט אגרנט את מסקנותיה על מחדלי יום־הכיפורים. היא שיחררה את הדרג המדיני מכל אחריות, והטילה את כולה על הדרג הצבאי. התוצאה היתה הפוכה: הדעם הציבורי על מסקנות אלה שטף מן הבמה את שני הנהגים העיקריים מהן — גולדה מאיר ומשה דיין.

דו"ח ועדת־כהן הציל את האנשים שעליהם היא הטילה את האחריות ה„עקיפה": מנחם בגין, אריאל שרון ורפאל איתן.

הדברים יכלו להתפתח אחרת, וכל מהלך שנת תשמ"ג יכול היה להשתנות, אילו מילאה תנועת־השלום באותה שעה את תפקידה. אבל תנועת־השלום התחייבה במחדל, שתוצאותיו עלולות להיות גורליות לא רק לה, אלא למדינת־ישראל כולה.

● שקט, שקט, שקט

ך רע־הפורענות כבר היה טמון בהפגנת 400 האלף, שבה נכנעה תנועת שלום עכשיו למנהיגי המערך. בכך נקבעה עובדה, שאי־אפשר היה עוד לשנותה.

למעשה הפכה אז שלום עכשיו זרוע מבצעת של מיפלגת־העבודה, מפ"ם ור"ץ לקידום האינטרסים המיפלגתיים שלהן. ההחלטה על פעולותיה עברה ממיסגרת תנועת־השלום למוסדות מיפלגת־העבודה.

שימעון פרס הוא שקיבל את ההחלטה האווילית והמחדנית ביותר של תשמ"ג.

במשך ארבעה חודשים התכוננה מיפלגת־העבודה לקראת שעת־השי"ן — השעה של פירסום מסקנות־הוועדה. לעיניה הצטייר תסריט שלם: הוועדה תדרוש את פיטורי שרון מן הממשלה, שרון יסרב, בגין יפחד מפניו, השותפות הזוטרות בקואליציה יפרשו ממנה, וכך תקום קואליציה חדשה בראשות שימעון פרס, מבלי שזה יצטרך לעבור את מיבחן־האש של בחירות חדשות.

זה היה תסריט יפה. אבל הבימאי והשחקנים לא נהגו על פיו.



מפקד־האוגדה עמוס ירון בפתח ועדת־החקירה



חיוך מסויים: אריאל שרון ועוזרו סול חברי־הוועדה: יונה אפרת, יצחק כהן ואהרון ברק

איש השנה תשמ"ג

(המשך מעמוד 21)

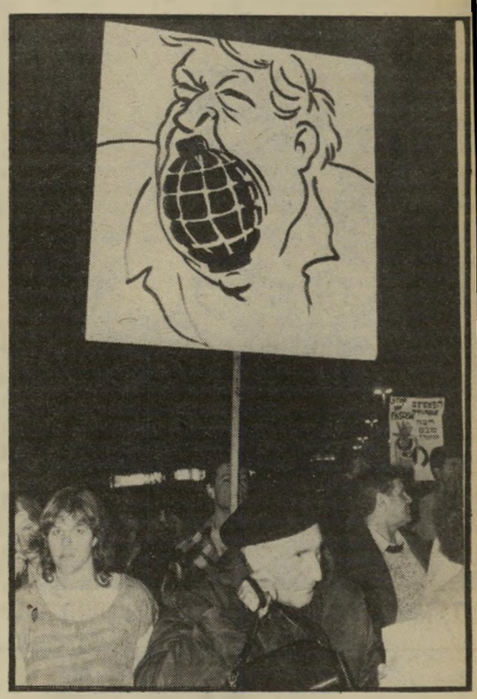
כאשר פורסם הדו"ח, היתה בליבו של פרס רק דאגה אחת: לא לעשות דבר שהיה עלול, לדעתו, להפריע להתממשות תסריט. יתכן כי השועלים הקטנים בקואליציה — אנשים כמו נולון המר ויוסף בורג — יעצו לו לשבת בשקט, כדי שלא ווצר לחץ עליהם. מיפלגת־העבודה החליטה שלא לנקוט בשום עולה ציבורית, ולתנועת שלום עכשיו ניתנה הוראה חמורה שלא לקרוא להפגנה.

תחילה נראה כאילו מתפתח הכל כצפוי. שרון סירב להתפטר ן הממשלה, וגם ממישרד־הביטחון. הוא הטיל את חתיתו על בריו בממשלה, בגין סירב לפטרו.

יתכן שאילו נערכה באותה שעה הפגנה נוספת של 40 אלף — שהמתינו לקריאה — היה הבניין הרקוב ולו מתמוטט.

אך פרס עצר את הכל. לבגין ניתנה השהות לעסוק בשקט במלאכה שבה הוא מצטיין יותר מכל אדם אחר בארץ — במאניפולציה המיפלגתית. בשקט ובסבלנות תימרן את כל השותפים ואת אריאל שרון לעמדה של פשרה: שרון סולק ממישרד־הביטחון אך נשאר בממשלה. את מקומו בצומת הביטחון תפס אדם קיצוני עוד יותר, אך מחוספס פחות: משה ארנס.

לפתע התברר כי המשבר כולו עבר וחלף.



אריאל שרון: גם הוא נשאר בממשלה

הממשלה נותרה על כנה בצורה מחוזקת יותר, המערך עמד לפני שוקת שבורה, תנועת־השלום היתה חסרת־ישע.

לפני כן נקטע השקט הכפוי על־ידי רימון־היד. בהפגנה קטנה של פעילי שלום עכשיו, שנערכה כלי תמיכת המערך, ושבאה לדרוש את סילוקו של שרון, נרצח אמיל גרינצווייג. רק בנס לא היה מיספר הקורבנות גדול יותר.

ראשי המערך באו להלוויה. איש מהם לא נעדר.

ההפגנה הגדולה בכיכר מלכי־ישראל, שנקראה במאוחר כדי לדרוש את פיטורי הממשלה, בוטלה. הקדוש־ברוך־הוא, ברוב רחמנותו, שלח גשמים עזים, שסיפקו את האמתלה לביטול. גם כאשר העננים התפזרו והשמש זרחה, לא נערכה ההפגנה. עבר זמנה ובטל קורבנה.

כך הסתיימה הפרשה כולה — בקול ענות חלושה.

● שלום (מערך) עכשיו

ב סוף תשמ"ג היה מצב כוחות־השלום בכי־רע. הם ירדו מאגרא רמא של הפגנות־ההמונים הגדולות לבירא עמיקתא של חידלון.

שלום עכשיו הסבה כימעט מחלקה של המערך.

הדבר בלט במיוחד בחוץ־לארץ. ברחבי העולם הובאש ריחה של מיפלגת־העבודה, ביגלל תמיכתה במילחמה. עסקניה, פעיליה ומישרדיה הסירו את השלט הרשמי, והתחפשו כ"ידידי שלום עכשיו". בארצות רבות הפכו מישרדיהם של ידידים אלה הסוואה נוחה לאנשי העבודה ומפ"ם. גם שגרירויות ישראל השתמשו לא פעם בתחפושת זו כדי להסוות שליחים מישראל, שבאו להצדיק את קו הממשלה, אך שהתחזו כאנשי־שלום.

לא היתה זאת התחפושת היחידה. במקומות רבים קמו סניפים של כל מיני תנועות־שלום, מרכזי־שלום ומכוני־שלום, שלא היו אלא זרועות מוסות של המערך המוכה, ושהשתדלו להחזיר למערך את תמיכתם של שוחרי־שלום יהודיים ואחרים.

בארץ אירגנה שלום עכשיו מדי פעם הפגנות־מחאה נגד פעולות־דיכוי והתנחלויות בשטחים הכבושים, כמו בשכם ובחברון. היו אלה פעולות חיוביות ונחוצות, אך מכיוון שהמערך לא התלהב להן, נשארו דלות. ואילו הפגנה גדולה בכיכר מלכי־ישראל בתל־אביב, במלאת שנה למילחמה, הפכה שוב למיפגן מיפלגתי של המערך, תוך החרמת כל מי שאינו נוח לו, ולשם השמעת הסיסמות של האופוזיציה הממוסדת נגד ממשלת־בגין.

גם בצד השני של קשת־השלום לא היה המצב מעודד יותר.

באירגוני־השלום הרדיקליים גברה ידה הקשה של רק"ח, שהביאה להתרחקות רבים אחרים. ומכיוון שרק"ח היתה מסובכת בפרשת הסיכסוך בין אש"ף וסוריה, ידידת ברית־המועצות, היתה גם היא כימעט משותקת.

כך קרה שבשעה שתנועת־השלום הישראלית היתה דרושה יותר מתמיד, ובאשר העולם כולו ציפה לפעולותיה, צלל המוראל שלה, התרוסקו זרועותיה וירדה עליה רוח־נבאים.

איש בכיר באש"ף, שנפגש עם ידיד ישראלי, נאנח: "אם אחרי הפגנה של 400 אלף איש לא היה בישראל שום שינוי לטובה, אלא להיפך — איך ניתן לשכנע את חברינו שכראי לתלות תיקוות בתנועת־השלום הישראלית?"

קשה היה להסריך פסימיות זו.

● עריקה מדו"שיח

ב סוף־השנה נערך לכוחות־השלום השונים מיבחן פשוט. על פי החלטתה של עצרת האו"ם אורגנה ועידה לדיון ב"שאלת פלסטין". אחת מפעולותיו האחרונות של עיצאם סרטאווי בחייו היתה השמעת הדרישה שלוועידה זו יוזמנו כוחות־השלום הישראליים, וביניהם הכוחות הציוניים. הוא השמיע דרישה זו בועידה פומבית, שכונסה לצורך זה בהאג, בעומדו ליד פעיל־שלום ישראלי־ציוני.

הדרישה התקבלה, ולוועידה הוזמן מיגוון רחב של כוחות־שלום, משלום עכשיו עד הוועד נגד המילחמה בלבנון, וכן שורה של אישים, מיוסי שריד ועד עורכת־הדין הקומוניסטית פליציה לנגר.

היתה זאת הזדמנות־פז של כוחות־השלום הציוניים בישראל להיפגש ברמה גבוהה עם אנשי צמרת אש"ף, במיסגרת של ועידה בינלאומית מטעם האו"ם. הוועידה נערכה, כמובן, על סמך החלטות האו"ם שכולן מבוססות על זכות־הקיום של ישראל כתברת האירגון החל בהחלטה 242, שהתקבלה על־ידי ישראל, וכלה בהחלטות על זכותו של העם הפלסטיני להגדרה עצמית.

נגד ועידה זו נערך מזה זמן רב צייד־מכשפות מטעם ממשלת־בגין, החוששת מפני כל פעולה בינלאומית העשויה לתבוע את החורת הגדה המערבית ורצועת־עזה. את ההתקפה על הוועידה הנהיגה ג'ין קירקפאטריק, נציגת ארצות־הברית שהיא מעין "גאולה כהן אמריקאית", אשת הימין הקיצוני־הקיצוני.

כוחות־השלום הכפופים למערך נבהלו. יוסי שריד קפץ ראשון והודיע בגאווה שלא ילך לז'נבה, מפני ש"אין בסיס" לועידה. היתה זאת אמתלה מגוחכת, שלא הצליחה להסתיר את הסיבה האמיתית. שריד חשש בצדק, שאם יסע לוועידה זו, יגרשוהו אנשי־הימין של מיפלגת־העבודה מוועדת־החוץ־והביטחון של הכנסת. שהיא בסיס כוחו הפירסומי. אם לא יוכל לספר לעיתונאים על המתרחש בוועידה, יישארו לו אך מעט מטבעות למיקוח בשוק־הפירסום שבמיזנון־הכנסת. היתה קיימת גם סכנה חמורה עוד יותר: גירושו מהמיפלגה ושליחתו למידבר הפוליטי.

אחרי העריקה של שריד נבהלו אנשי שלום עכשיו, שהודיעו מייד על סירובם, וכן גם עסקני המכון הבינלאומי לשלום במיזרח התיכון, שהתגלה השנה, באירגון־חזית מובהק של המערך, בניסיונו הנואש לשפץ את תדמיתו בחו"ל.

כך נוצר מצב פאראדוכסי. במשך שנים הואשם אש"ף בכך שהוא מחרים את ישראל ועוסק בטרור, תחת להצטרף לתהליך המדיני. והנה, כאשר אש"ף בא לוועידה בינלאומית של גוף אשר ישראל חברה בו, ואחרי שערפאת הואשם על־ידי "מורדי" פת"ח בכך שהוא זנח את דרך המילחמה, מוחרם אש"ף לא רק על־ידי ממשלת־בגין ואנשי־התחייה, אלא גם על־ידי ה"יונים", הכפופים למערך.

התוצאה: לז'נבה הגיעו, מילבד אנשי רק"ח, רק נציגי המועצה הישראלית למען שלום ישראל־פלסטיני והוועד נגד המילחמה בלבנון.

מבין הזרמים הרבים של תנועת־השלום



תחת מיטריית המערך: עמוס עוז נואם בהפגנה

הישראלית, שגייסו בכוחות משותפים את מאות האלפים שהפגינו בראשית השנה, נותר בסוף השנה רק זרם עיקבי אחד, והוא אשר יוצג בז'נבה.

● חרטום הישראלית

ד בניעה של כוחות־השלום למיפלגות ולאינטרסנטים פוליטיים למיניהם לא היתה גורמת לתוצאות כה הרסניות, אילו חלה במיפלגות המערך תזוזה לעבר קו של שלום.

אך המצב היה הפוך.

במיפלגת־העבודה עפו היונים מדחי אל דחי. מילבד ההודעה העוקצנית היומית של יוסי שריד — שבמרכזה עמד בדרך כלל יוסי שריד עצמו — לא היתה כל פעולה. המיפלגה נשארה דבוקה לקונסנזוס הלאומי על ארבעת הלאווים של חרטום הישראלית ("לא מדינה פלסטינית, לא משא־ומתן עם אש"ף, לא נסיגה לגבולות 1967, לא שינוי במעמד ירושלים"), שעליו הכריז יצחק נבון מחדש בעת ביקורו בוושינגטון. שימעון פרס פזל לעבר הדלת האחורית של הקואליציה, בתיקווה להצטרף ל"ממשלת־אחדות לאומית".

הוא ראה בתנועות־השלום מיטרד שיסריע לו לרכוש את הקולות של חסידי־ליכוד מאוכזבים, בעיקר בעיירות־הפיתוח, הדרושים לו כדי לנצח בבחירות.

מפ"ם דמתה לנכדו של אברהם: קולה היה כקול יעקוב, וידיה ידי עשיו. היא דיברה בקול רם על אפשרות הפרישה מן המערך, כדי להקים מיפלגת־שלום חדשה. אך בבוא המיבחן התברר כי רק הקול הוא שמאלי — הידיים הן ימניות. השילטון במיפלגה היה נתון בידי אנשים כמו יעקוב חזן הקשיש, ידידה של גולדה מאיר לשעבר, ואימרי רון הצעיר, שטייל בעולם וניהל תעמולה עבור מילחמתו של מנחם בגין.

הזנב הקטן של המערך לא היה שונה בהרבה מראשו. בניגוד לסופרמרקט של מיפלגת־העבודה התאים הבוטיק המיפלגתי של

(המשך בעמוד 25)



ישראל אחרי שאתילא: קאריקטורה בעיתונות האמריקאית



בדיסקונט יש עם מי לדבר.

„יש לי יחס מיוחד לדיסקונט"

... אני עובדת כל השנים רק עם דיסקונט וכשהייתי צריכה לפתוח עוד חשבון, בבנק אחר, פתחתי אותו בסניף אחר של דיסקונט.

יש לי יחס מיוחד ותמיד יש עם מי לדבר.

טוב, תגידו, חוכמה גדולה - זו „אילנית". אבל אני רואה שם גם את הלקוחות האחרים וכולם אומרים אותו דבר.

עכשיו נכנסתי לעסקים ופתחתי את „גן השיקמים". האורחים הראשונים שלי היו מנהלי שני הסניפים שלי בדיסקונט. אני מאוד מקווה שהם נהנו וימשיכו לבוא עוד ועוד. מה שלא יהיה אני ממשיכה לבוא אליהם, כי בדיסקונט יש עם מי לדבר.

אילנית (חנה צח)





כל מה שאתה
תמיד רצית!

VOLVO

VOLVO 760 GLE.

מאיר" חברה למכוניות ומשאיות בע"מ, תל-אביב, רח' קרליבך 23, טל. 289191.

איש השנה תשמ"ג

(המשך מעמוד 22)

שולמית אלוני את עצמו לאופנת־השלום. אולם האיש מס' 2 בתנועת ר"ץ, מירון בנבנישתי, הכריז בארץ ובעולם שהסיפוח הוא „בלת־הפיך", ושעל כן אין עוד טעם להיאבק בו. יש להשלים עימו ולהתרכז בשיפור מעמדם של הערבים בשטחים המסופחים.

הדבר תאם היטב את הקו של אלוני עצמה, שהתנגדה בתוקף לכל מגע עם אש"ף.

שאלת המגע עם אש"ף — הנציגות הבלתי־מעורערת של העם הפלסטיני — אכן הסבה שאלת־המפתח בתנועת־השלום. היא היוותה את פרשת־הימים, שבה נפרדו הבוחות.

עוד בימי המצור על ביירות המערבית אותת יאסר ערפאת לכוחות־השלום הישראליים, שהוא מעוניין במגעים עימם — דבר שהוא צעד ראשון הכרחי בכיוון להכרה הדדית בין ישראל והתנועה הלאומית הפלסטינית. הוא הגביר איתותים אלה אחרי הפינוי מביירות. כאשר הפלסטינים בכל העולם חיפשו דרך חדשה כדי להתאים את עצמם למציאות.

הזמנה גלוייה נשלחה לאנשי המערך בראשית השנה, זמן קצר אחרי הטבח במחנות־הפליטים. הם נקראו לבוא לוועידה עם אנשי אש"ף באיטליה. הפניה הושבה ריקם, בצירוף הודעה שכל אדם



ערפאת בין מתי פלד, אורי אבנרי ויעקב ארנ

שיתוף־הפעולה בין התנועות הלאומיות משני הצדדים.

גישה זו מובילה לחיפוש מגעים עם כל כוחות־השלום בעולם הערבי, להידברות עם אש"ף ולשיתוף־פעולה יומיומי הדוק עם המנהיגות הלאומית בשטחים הכבושים.

החלוץ של גישה זו — בהלכה ובמעשה כאחד — הוא המועצה הישראלית למען שלום ישראלי־פלסטיני. לא היה זה מיקרה שחבריה קיימו את המגעים הראשונים עם אש"ף ואת הפגישות הרשמיות הראשונות עם הנהגתו הראשית, מילבד המגעים שנערכו בחסות קומוניסטית בין קומוניסטים ושותפיהם משני הצדדים.

שונה לגמרי גישתו של חלק אחר של מחנה־השלום, שסיסמתו העיקרית היא למעשה אנטי־ערבית.

מגמה זו שוללת את סיפוח השטחים הכבושים בעיקר מפני שהוא עלול להביא לכינון מדינה דו־לאומית, בעלת מיעוט ערבי גדול לאלתר, ורוב ערבי בעתיד.

המסקנה של שתי הגישות עשוייה להיות זהה — אך המוסר השונה, הטמון בהן, מוביל בהכרח למעשים שונים ולהכרעות שונות.

ביום־העצמאות תשמ"ג נערך ליד שכם מחזה מוזר. בגשם סוחף נערכו בהר־ברכה שתי הפגנות: אחת של חסידי התנחלות שכם־עילית, אחת של שלום עכשיו, שהתנגדה להתנחלות. משתתפי שתי ההפגנות היריבות חלפו על פני שכם הערבית, אחז ממרכזי העם הפלסטיני מדורי־דורות, מבלי להיעצר בה. הערבים לא היו שותפים לוויכוח על גורלם. זה היה ויכוח יהודי פנימי.

כאשר הלכו אנשי שלום עכשיו בסוף השנה להפגין בלב חברון, אחרי הפוגרום שערכו שם המתנחלים, הם נשאו עימם שלט בערבית. אך גם הפגנה זו היתה למעשה מנותקת מן האוכלוסיה המקומית.

בין שלום עכשיו ובין שני מיליון הערבים החיים עתה תחת שילטון ישראלי אין כל קשר. בהפגנותיו אין לעולם דובר ערבי, גם לא מקרב האזרחים הערביים של ישראל. שיתוף־פעולה ממשי בין התנועה ובין בני העם השני, שעימו היא רוצה לחיות בשלום, אינו קיים.

גרוע מזה: כאשר ניגשו הפרופסור מנחם מילסון ויורשיו להקים מיליציה מווייגת של קוויזלינגים ערביים בשטחים הכבושים. מעין מהדורה פלסטינית של רב־סרן חראד, הוא מצא לו חסידים ותומכים נלהבים דווקא בקרב מפ"ם והתנועה הקיבוצית, שדיברו על דו־קיום ושלום.

● ערבי קטן ומלוכלך

כל זה מובן יותר לשמע דבריו של אחד הדוברים הבולטים ביותר של תנועת־השלום: הסופר א. ב. (אברהם „בולי") יהושע.

במשך השנה השמיע סופר זה, ממייסדי שלי", שעבר למיפלגת־העבודה, סידרה של התבטאויות שריח חריף של גזענות אנטי־ערבית נדף מהן.



צב מול צב: אש"ף וישראל על רקע לבנון הבוערת

במיפלגת־העבודה אשר יאות להשתתף בפגישה כזאת יגורש ממנה לאלתר.

לא נמצא איש שהיה מוכן לכך.

כדי להפגין את רצינות כוונתו כלפי חוץ ופנים, הזמין יאסר ערפאת מישלחת רישמית מטעם המועצה הישראלית למען שלום ישראלי־פלסטיני, המוגדרת כגוף ציוני, לפגישה על אדמה ערבית. פגישה זו הסתיימה בהודעה רישמית משותפת, שפורסמה בו־זמנית בתל־אביב ובתוניס. היה זה התמרור הגדול השני בדרך להידברות, אחרי הפגישה של ערפאת איתי — בביירות הנצורה, חצי שנה לפני כן.

אך גם אחרי כן נותרו המערך ושלום עכשיו בעמדת־הסירוב. אמנם, אחד מראשי שלום עכשיו, מרדכי בראון, מי שהיה קצין־החינוך הראשי של צה"ל, הפר את הוראת תנועתו והסכים להיפגש עם מנהיג אש"ף, צאלח („אבו איאד") ח'לף, בבודפשט. אך חברו, בני ברבש, שיכול היה להיפגש עם נציג אש"ף במוסקווה, קיבל הוראה חמורה מתנועתו להימנע מכך, וציית. יחד עם שולמית אלוני ואהרון הראל, ח"כ העבודה, חברי אותה המישלחת, הוא החרים את הפגישה.

פרשת־המים עברה גם בתוך תנועת שלי הקטנה, שכמה ממייסדיה ומראשיה היו חלוצי המגעים עם אש"ף.

אחרי הפגישה של שלושה מראשי של"י עם יאסר ערפאת ועמיתיו בארץ ערבית, התפרקה התנועה. פלג אחד, שרצה בכל כוחו להתחבר עם שלום עכשיו ו„יוני" המערך, דחה את הפגישה מכל וכל. הפלג השני, ובו רוב מייסדי של"י, התנגד להזדנבות זו אחרי גופים חסרי דרך ברורה, תבעו ששל"י תלך בראש ותצביע במעשים נועזים על הדרך. כך חל פילוג.

זה הדגים את המצב לאשורו: הפלג „הציוני־סוציאליסטי" של של"י פזל לעבר שלום עכשיו, אנשי שלום עכשיו פולו לעבר ה„יונים" במערך, אלה פולו לעבר הנהגת מיפלגת־העבודה, זו פולה לעבר חבריה הימניים־לאומניים, ואלה פולו לעבר הליכוד וגוש־אמונים.

לכל אחד בשורה ארוכה זו היה פמן ימני.

● שלום עכשיו — עם מי?

ל תכן כי הסיבה לחידלון זה של כוחות־השלום — הטראגדיה האמיתית של תשמ"ג — היתה יותר עמוקה מאשר המאניפולציות המיפלגתיות וקוצר־הראייה של עסקנים. יתכן שהיא טבועה בעצם מהותם.

למעשה משולבות בתנועת־השלום שתי נימות שונות. ההבדל ביניהן עשוי להיראות כהבדל טאקטי בילבד, אך למעשה זהו הבדל של מהות.

יש תנועת־שלום המאמינה כי האינטרס הקיומי של ישראל מחייב את השתלבותה במרחב ואת



יאסר ערפאת מסייר אצל כוחותיו בבקאע: „העולם כולו נגדנו"



אופל 84

אצלך תוך חודש!

מערכת השיווק המורחבת
והמשופרת של חברת
ליאו גולדברג בע"מ
מעמידה לבחירתך את
מגוון מכוניות "אופל"
בשלל דגמים פופולאריים
במועדי אספקה קצרים –
כבר מתחילת שנת הדגם.

OPEL

Reliability comes as standard.

ליאו גולדברג בע"מ

GM OPEL

המניע להצלחת אופל שברולט וביואיק בישראל

משרד ראשי: ת"א, דרך פ"ת 65; דרך פ"ת 86, 03-251374; **חיפה:** דרך יפו 132, טל. 04-528285-7; **ירושלים:** שלומציון המלכה 15, טל. 231798, 02-234536; **סוכנים: חיפה:** בית המכונית יפו 19, טל. 04-512251; **נתניה:** מכונית נתניה, סמילנסקי 24, טל. 053-39423; **נצרת:** בישארה יוסף סרוג', רח' פאולוס השישי 56, טל. 065-54667; **באר-שבע:** רכב בן שושן, טרומפלדור 117, טל. 057-70705.

(המשך מעמוד 25)

על ערפאת: „הוא מגלם פיסית עבורם (הפלסטינים) את הדימוי הפנימי העמוק שלהם על עצמם: קטן, מכוער, מלוכלך, רווק, מין פליט, קצת מיסכן, קצת פושע."

מכאן היה רק צעד קטן לתיאור העם הפלסטיני עצמו כפי אישׁ־שלום זה: „הם רצים כמסוממים מארץ לארץ." — ביטוי הדומה בסיגנונו להפליא לאימרתו של רפאל איתן, שאמר השנה כי יש להכניס את הערבים בשטחים הכבושים להסגר כפי „שיתרוצצו כג'וקים מסוממים בבקבוק." שני הביטויים גם יחד רומים להפליא לעולם־הדימויים הנאצי לגבי היהודים. הוסיף יהושע: „רי לנו להיות שתולים בתוך הבטן השמנה של העם הערבי. נחיה במדינה יהודית לעצמנו, בלי שערבי יחצוץ בינינו... אני רוצה בנקיון של זהות יהודית."

למראית־עין, נעשה כאן שימוש במטבעות־לשון גיזעניות מובהקות, כדי לקדם מטרה חיובית: ויתור על השטחים הכבושים. אך יתכן מאוד שזוהי אכן רק מראית־העין. למעשה משמשת כאן סיסמת־שלום כדי להכשיר התבטאות גזענית, שהיתה מקפיצה כל יהודי אילו הושמעה בפני ערבי, אמריקאי או רוסי.



חברון: אבנים במקום שנרצח תלמיד המיכללה

(„בגין מגלם את הדימוי הפנימי של היהודים על עצמם: קטן, מכוער, קרח, מין פליט קצת מיסכן, קצת פושע... היהודים רצים כמסוממים מארץ לארץ... די לנו ביהודים השמנים המתרוצצים בביטנינו... נחיה לעצמנו, בלי שהיהודי יחצוץ בינינו... אני רוצה בניקיון הזהות הערבית/האמריקאית/הרוסית...)"

מי שמחשבותיו והרגשותיו כלפי הערבים הן באלה, אינו מסוגל לשמש גשר לשלום. חסר לו הדחף הפנימי האמיתי כדי לעשות את המעשה הגואל, שרק הוא יכול לסרוץ בין הרי השינאה את הדרך להתפייסות ההיסטורית. לשם כך דרושה גישה הרואה בצד השני שותף סוטנציאלי, רציו וחיובי.

הרצון בקיום מדינה יהודית ייחודית, ההתנגדות למעשים המזהמים את דמות המדינה, השאיפה לשמור על רמה מוסרית ולחיות בשלום — כל אלה אינם מספיקים כדי להעניק לתנועת־שלום אמיתית את הכוח הריגשי, הדרוש כדי להגיע לדו־שיח עם העם היריב, אחרי מילחמה של ארבעה דורות.

יתכן שכאן, בעומק הנפש של תנועת־השלום, טמון ההסבר האמיתי לכישלון המונומנטלי שלה בשנת תשמ"ג, שהסך את מותו של אמיל גרינצווייג לקורבן־שווא.

● נורה אדומה

ם קורבנו של עיצאם אל־סרטאווי לא הוצדק במהלך שנת תשמ"ג.

השנה התחילה בצורה חיובית. מגמת־השלום הפלסטינית הלכה והתחזקה, למרות הטבח. יאסר ערפאת הסכים לפגישת־צמרת של ראשי אש"ף וראשי המערך — אך הפגייה הושבה ריקם על־ידי הצד הישראלי, בצורה משפילה ומבישה.

יו"ר אש"ף לא נרתע. יחד עם קבוצה בכירה של אנשי אש"ף נפגש עם מישלחת המועצה הישראלית, ובה אלוף־במילואים, ח"כ לשעבר ומנכ"ל לשעבר של מישרד ממשלתי. מנהיגים פלסטיניים אחרים נפגשו עם שלושה אלה עוד לפני כן, כשהוזמנה המישלחת לפגישה עם חסן מלך מארוקו. השושבין של כל הפגישות האלה היה סרטאווי.

אולם בין סגישות אלה ובין כינום המועצה הלאומית הפלסטינית אירע משהו. בישיבה של מוסד־הצמרת של פת"ח, האירגון המרכזי באש"ף, התגלתה אופוזיציה בלתי־צפויה לפגישה עם ישראלים ציוניים, נדלקה נורה אדומה.

כל המנהיגים החשובים באש"ף הבינו כי האינתרס הפלסטיני מחייב את הקמתה של מדינה בגדה וברצועה, ושהדבר לא יקום בלי שינוי יסודי ברעת־הקהל הישראלית. כדי להביא לכך חייבת התנועה הלאומית הפלסטינית לנהל מדיניות עצמאית, המוכתבת על־ידי האינתרס הפלסטיני בלבד. הדבר אינו אפשרי, כאשר מדינה ערבית כלשהי — ובראש וראשונה סוריה — מנסה לכפות את רודנותה על אש"ף, כדי להפכו למכשיר לטובת האינתרסים שלה עצמה.

זה היה המצב, במידה מסויימת, לפני מילחמת־תשמ"ב. הגייסות של אריאל שרון, שביקשו לחסל את אש"ף, השיגו תוצאה אחרת: הם שיחררו את אש"ף מן החיבוק הסורי, העלו את יוקרתו האישית של יאסר ערפאת וביצרו את מנהיגותו.

בביירות הנצורה היה אש"ף בסעם הראשונה כוח עצמאי — והוא ניצל זאת מייד כדי לצעוד במה צעדים משמעותיים קדימה בדרך לשלום. ערפאת קיבל סני ישראלים והשמיע הצהרות פוליטיות מרחיקות לכת.

כאשר החליט לעבור מביירות לתונים, ולא לדמשק, היה ברור לו כי התקפת־הנגד הסורית לא תאחר לבוא. אך הוא התמהמה. עצם קיומו של מושב המועצה הלאומית הפלסטינית, שהתכנס באלג'יר בחודש פברואר, היווה ניצחון גדול לערפאת. כל אירגוני אש"ף נענו להזמנתו. גם סוכני הסורים לא העזו להעדר. המנהיגות של ערפאת היתה בלתי־מעורערת, ואושרה פה אחד.

אולם ניצחון זה נקנה ביוקר.

כדי לפייס את הקיצוניים, הנמיך ערפאת את קול המחנה המציאותי, שביקש לנהל מדיניות נמרצת לפתיחת דו־שיח עם האמריקאים ועם ישראל. מסרטאווי, הנציג התקיף ביותר של מגמה זו, נשללה זכות־הדיבור. המושב הסתיים בהחלטות מעורפלות, שלא איפשרו פריצת־דרך.

מדיניותה השלילית של ארצות־הברית וכישלון תנועת־השלום הישראלית מילאו תפקיד חשוב במחדל פלסטיני זה. אי־אפשר היה לשכנע את צירי המועצה שארצות־הברית תתדל מתמיכתה המוחלטת בממשלה הקיצונית בישראל, גם אם יחול שינוי בעמדות אש"ף. ואילו כישלונם של כוחות־השלום בישראל, שלא הצליחו להפיל את ממשלת־בגין ולשנות את מדיניות ישראל, הוכח לעיני כל דווקא באותם הימים עם פירסום דו"ח־החקירה ורצח גרינצווייג.

למרות זאת תבע עיצאם אל־סרטאווי לנקוט קו חד־משמעי, גם במחיר של פילוג עם סוכני־סוריה ועימות עם סוריה עצמה. סרטאווי פעל במשך שנים מטעם ערפאת והנהגת פת"ח מחוץ למיסגרת הביורוקראטית הסדירה של אש"ף. הוא קיים את הדו־שיח עם המועצה הישראלית למען שלום ישראלי־פלסטיני, ותבע מראשי אש"ף לשים קץ לאבחנה בין ציונים ולא־ציונים. הוא טיפח את הקשרים עם אירופה המערבית והאמין שיש להביע בצורה חד־משמעית את נכונות אש"ף להכיר בישראל, כדי להגיע לדו־שיח עם ארצות־הברית. יותר מכל עמיתיו, היה מודע לאסונם של תושבי הגדה המערבית ורצועת־עזה.

אחרי מושב־אלג'יר הגיע סרטאווי לכלל החלטה להקים באש"ף מיפלגת־שלום, שתהווה קבוצת־לחץ נגד אנשי־הסירוב. בשורה של מאמרים וראיונות נועזים, שירטט אסטראטגיה למגמת־השלום הפלסטינית. הוא המשיך להופיע בכנסים פומביים לצד אישי־שלום ישראליים.

ב־10 באפריל, בכנס האינטרנציונל הסוציאליסטי בסורטוגל, נרצח בידי אנשי אבו־נידאל — קבוצת־טרור הפועלת עתה בחסות סוריה.

למעשה היתה זאת היריה הראשונה בהתקפה הסורית הגדולה על יאסר ערפאת ועל אש"ף העצמאי. כפי שניבא סרטאווי עצמו, הוכח כי העימות בין אש"ף וסוריה הוא בלת־נמנע. העימות פרץ ביוזמת השליט הסורי, חאפט' אל־אסד, תחת לפרוץ ביוזמת ערפאת, כפי שרצה סרטאווי.

קבוצה קטנה של אנשי־פת"ח, יריבים ממורמרים של ערפאת, הכריזה על „מרד". למעשה לא היו אלא סוכנים סוריים, שניסו להפיל את ערפאת כדי לשים במקומו אדם שיהיה עבד בידי דמשק. הצבא הסורי ויחידות לוביות פתחו בהתקפת־מחץ על כוחות פת"ח בבקאע.

הנסיון נכשל.

אם קיוו הסורים כי המנהיגים הפלסטיניים ברחבי העולם ינטשו בהמוניהם את ערפאת, וכי כוחות פת"ח יצטרפו אל המורדים מרצון או מאונס, הם התאכזבו. אף נציג אחד של אש"ף בעולם לא הצטרף למורדים, וגם לא יחידה גדולה אחת שקּ הלוחמים. קומץ המורדים, יחד עם רסיסים פרו־סוריים אחרים, לא יכלו להתגבר אף על כוחות פת"ח בבקאע, למרות שאלה היו מנותקים ומכותרים על־ידי הכוחות הסוריים. הסורים לא העזו לתקוף את מיבצר כוחות־פת"ח בטריפולי, בצפון לבנון. בכל העולם, וגם בשטחים הכבושים בידי ישראל, התלכד העם הפלסטיני סביב מנהיגותו של יאסר ערפאת, בו ראה את סמל הרצון הלאומי לקיום ולעצמאות.

בתום שנה סוערת, נשאר העם הפלסטיני במקום שבו נמצא בראשיתה.

השנה, אשר החלה בטבח בצברה ובשאתילא, מצאה בסופה את הפלסטינים נתונים במצור טוטאלי: הסורים הסתערו עליהם בלבנון בעזרתם השקטה של הישראלים, שהטילו מצור ימי על טריפולי, ושעקבו אחרי המרד בשימחה גלוייה ובקריאות־עידוד. ממשלת־בגין והקנאים הלאומניים פעלו באופן נמרץ כדי לדחוק את רגלי הפלסטינים בגדה המערבית. בעזרת שורה ארוכה של פעולות־דיכוי ופיגועים אלימים. הממשלות הערביות שילמו מס־שפתיים לאש"ף, אך לא נקפו אצבע כדי לעזור לו. ברית־המועצות תמכה להלכה בהנהגת אש"ף, ולמעשה בסורים וב„מורדים". אמריקה הוסיפה להחרים את האירגון וללחום בו. ואילו בישראל הכריזו הליכוד והמערך גם יחד, בתמימות־דעים מופלאה, שלעולם לא ינהלו משא־ומתן עם אש"ף — גם אם יכיר בישראל ויביע רישמית את נכונותו לשאת ולתת עימה על פיתרון של שלום.

שום מנהיג פלסטיני לא יכול היה להיות איש־השנה של תשמ"ג בישראל.

● סכין בלב חברון

שש דה־הקרב האמיתי בין מדינת־ישראל והעם הפלסטיני לא היה בלבנון. ככל שהתברברו התוצאות העגומות של



חברון: אבנים במקום שנרצח תלמיד־הישיבה אהרון גרוס בכיכר המרכזית

הרפתקה הלבנונית, כן חזרה תשומת־הלב אל הזירה המרכזית. כפי שהבין עיצאם אל־סרטאווי, זירה זו היא הגדה המערבית.

איש־השנה תשל"ז, משה לווינגר, היה קרוב מאוד לתואר איש־השנה תשמ"ג. במאבק על חברון, שהיה לב המאבק על הגדה המערבית כולה, הוא הכתיב לממשלה את מהלכיה, שלב אחרי שלב.

לפני 15 שנים באו לווינגר ואנשיו לחברון, באמתלה של עריכת תפילה. מטרתם היתה להיאחז בעיר, להפכה לעיר יהודית ולסלק ממנה את הערבים.

מאז הם שוקדים על מלאכה זו, בהתמדה עצומה ובעקביות שיטתית. בדרכם של הצלבנים, הקימו תחילה מצודה מחוץ לעיר — קריית־ארבע — ואחר־כך פלשו לעיר פנימה, כבשו בית אחד או שניים, והתפשטו משם כמו סרטן בגופו של אדם.

בכל צעד וצעד נתקלו בהתנגדות הממשלה, ואחרי כל צעד וצעד התקפלה הממשלה ונכנעה להם. מבחינה זו לא היה הבדל בין ממשלות לוי אשכול, גולדה מאיר, יצחק רבין ומנחם בגין. כולן כסו מדיניות זו על צה"ל, שהתנגד להתנחלות של לווינגר מן היום הראשון.

בחור־ישיבה צעיר, אהרון גרוס, עולה מאמריקה, שלא היה מחסידי לווינגר ולא איש ארץ־ישראל השלמה, נהרג בכיכר

איש השנה תשמ"ג

המרכזית של חברון. הצעיר, החמוש בעוזי, עמד לרגלי עמדת־תצפית של צה"ל, ונדקר למוות לאור היום.

מעשה זה, שימש אמתלה לאנשי לווינגר לערוך בשוק של חברון פוגרום קלאסי, שבו נשרפו ונהרסו דוכני השוק הערבי וחנויותיו, כשהמגמה היא להפקיע את האיזור מידי הערבים ולהעבירו לידי היהודים. כעבור כמה ימים חדרה חולייה של נוקמים למיכללה האיסלאמית של חברון, רצחה ופצעה את התלמידים והתלמידות שנתקלו בהם.

פשע זה הצטרף למאות מעשים אחרים של חסידי ההתנחלות — ההתנקשות בחיי ראשי־הערים של שכם, רמאללה ואל־בירה; הריגת מפגינים זורקי־אבנים בכל רחבי הגדה; ערימת פרעות במכוניות ובחנויות בערים ערביות שונות; רצח אמיל גרינצווייג ועוד — שלכולם בלי יוצא־מן־הכלל היה מכנה משותף אחד: המבצעים לא נתפסו ולא הועמדו לדין.

בסוף תשמ"ג לא היה מנוס מן המסקנה שיש שיטה בשיגעון הזה, ושקיימת מדיניות ממשלתית ברורה המונעת חקירה אמיתית של פישעי המתנחלים וחסידיהם.

מכאן רק צעד קטן אל המסקנה המתחייבת מכך: שהקנאי מקריית־ארבע, אדם ששסיותו מוטלת בספק, מבצע את המדיניות שממשלת־ישראל היתה רוצה בסתר ליבה, לבצעה בעצמה.

יותר ויותר אנשים דיברו במשך השנה בגלוי על רעיון, שרק קנאים מטורפים העזו להעלות בעבר על דעתם, ולא כל שכן על דל שפתם: שבמוקדם או במאוחר יש לגרש מן הגדה ורצועת־עזה מיליון ערבים ויותר, כדי לאפשר את סיפוחן מבלי להפוך את ישראל מדינה דו־לאומית, שעבריה הערביים יהוו בה רוב תוך דור אחד או שניים.

מעשי־הרצח, הפוגרומים והמהומות היו רק כקצף על פני המים. הם משכו את תשומת־לב, אך התהליכים האמיתיים בגדה התקדמו בצורה שקטה. באמצעות חוקים שנמצאו בספרים ישנים של התורכים וצווים חדשים של המושל הישראלי הופקעו שטחי אדמה עצומים. אחרים נקנו באמצעים של לחץ אלים ולחץ כלכלי.

על הקרקע הגזולה קמו בקצב מזורז שיכונים, וילות, שכונות וערים. מגורים אלה הועמדו לרשות ישראלים במחירים מגוחכים, בעוד שזוג צעיר שוב לא יכול היה למצוא מגורים בתחומי הקו הירוק.

המשתכנים חוברו למקומות־העבודה שלהם, בערים הישנות, באמצעות רשת־כבישים, שפסחה על הישובים הערביים.

כל זה היה כרוך בהוצאה שרושה את הכלכלה הישראלית. יחד עם המילחמה המתמשכת בלבנון, הוא הביא את ישראל בסוף תשמ"ג לעברי פי פחת של פשיטת־רגל.

כך נוצרה בגדה אוכלוסיה גדולה של אזרחים, שאין להם כל מניעים רעיוניים להתנחלות שם, אלא אינטרסים בלכליים יומיומיים בלבד. אך לאוכלוסיה זו יהיה אינטרס ממשי למנוע כל מאמץ של שלום. העשיו להביא להחזרת הגדה לידיים ערביות.

ואכן, זוהי כוונת הממשלה: למנוע מראש כל מחשבה על החזרת הגדה, גם במחיר השלום. אם יימשך תהליך מואץ זה, תעמוד בעתיד כל ממשלה, שתרצה ללכת בדרך זו, לפני הוודאות שהשלום יביא למשבר לאומי עמוק, ואולי למילחמת־אזרחים חמושה.

אנשים כמו מירון בנבנישתי הציעו להיכנע לכך ולהשלים עם התהליך ה"בלתי־הפיך". אחרים סירבו להיכנס למלכודת זו. אך לכולם היה ברור כי הקרב על הגדה יהיה, מן הסתם, הקרב העיקרי של תשמ"ד.

יתכן מאוד שיספק לשנה הבאה את איש־השנה.

● התאומים הסיאמיים

כאשר הגיע משה לווינגר לחברון, בפסח 1968, מיהר סגן ראש־הממשלה, יגאל אלון, לפרוש עליו את כנפי חסותו. הוא עשה זאת כדי להקדים את אויבו שר־הביטחון משה דיין, שהתנגד למתנחלים משום שהפרו בגסות את הוראות צה"ל.

כאשר ניסו אנשי גוש־אמונים כעבור שש שנים להקים את ההתנחלות הבלתי־חוקית הראשונה באיזור שכם, מיהר שר־הביטחון שימעון פרס לפרוש עליהם את חסותו שלו. הוא הקים להם התנחלות בקדום. הוא עשה זאת כדי לחתור תחת מעמדו של אויבו, ראש־הממשלה דאז יצחק רבין.

אלון ודיין הלכו לעולמם. פרס ורבין, לעומת זאת, היו סעיפים מאוד בתשמ"ג — ובעיקר איש נגד רעהו. שניהם היו רחוקים מאוד מלהיות אנשי־השנה.

היחסים בין רבין, איש־השנה תשל"ה, ובין פרס יריבו חרגו בהרבה ממיסגרת של יריבות מדינית. הדברים התעלו כימעט לרמה ספרותית, ובאותה שעה גלשו למישור של צמד קומיקאים, כמו השמן והרזה או לורל והארדי בסרטים ישנים.

מבחינה פוליטית לא היה שום הבדל ביניהם.

כאשר נורע להם, בראשית יוני 1982, כי בגין ושרון מתכוונים לפלוש ללבנון, התייצבו שניהם לשרות. ערב המילחמה קראה מיפלגת־העבודה לפלישת צה"ל. פרס שימש בהתגדבות כשופר־תעמולה של בגין, והפיץ בעולם את הכזב שאין ברעת ישראל להגיע לביירות. רבין, לעומת זאת, העניק את חסותו לפקודו־לשעבר, אריאל שרון.

המחלוקת האישית בין השניים, שלא היתה קשורה בשום מחלוקת רעיונית, התעמקה עוד יותר. רבין משוכנע, ולא בלי צדק, כי בשנות כהונתו כראש־הממשלה הקדיש פרס את מאמציו הבלתי־נלאים להפלתו. הרצון לנקום על העוול הזה הפך המניע העיקרי בחייו של רבין, עד כי כל המתרחש בעולם מצטייר בתודעתו כחלק מן המחזה הזה. ואילו פרס משוכנע — גם הוא לא בלי צדק — כי רבין מסוגל עתה לכל דבר כדי להפילו.

כמו בעל ואשה שהתקוטטו בלי הפסק במשך 50 שנות נשואין, שוב אין השניים יכולים לחיות זה בלי זה. הם חבוקים כמו שני מתגושששים, ששוב אינם יכולים להינתק זה מזה מבלי שייפלו שניהם.

בסוף תשמ"ג חידש רבין את תביעתו לכתר המנהיגות והודיע על חידוש ההתמודדות, שלא פסקה אף לרגע.

● תיאטרון האבסורד

רב ים מאנשי המערך, שייחסו את חוסר־האונים של הגוש הגדול הזה באופוזיציה לשני המנהיגים, זממו את סילוק שניהם. היה נדמה להם שרק ביגלל סיכסוכים מתמידים ומגוחכים אלה, שביזו את המיפלגה, אין המערך מסוגל לדחוק את רגלי הליכוד הכושל.

הם חיפשו מועמד חילופי, ומצאו אותו בדמותו של יצחק נבון, שוויתר השנה על תקופת־כהונה שניה כנשיא־המדינה. רבים האמינו כי נבון רוצה לחזור לחיים הפוליטיים ולקבל את המקום מס' 1 במיפלגת־העבודה, אם הדבר יוצע לו בהסכמה.

נבון אינו איש לוחם, וחסרה לו התכונה הראשונה של כל פוליטיקאי אמיתי: הנכונות לדרוך על גוויות כדי להגיע לשילטון.

כך הפך הצמד למשולש פוטנציאלי. התמונה בסוף תשמ"ג דמתה לסצנה בתיאטרון־האבסורד:

● לפי כל הסימנים, מזדנב פרס בהרבה אחרי שני המועמדים האחרים, ואין שום סיכוי למיפלגת־העבודה לנצח בבחירות בהנהגתו. אבל פרס שולט שילטון כימעט מוחלט במנגנון המיפלגה.

● רבין הוביל בכל סיקרי דעת־הקהל, כמועמד המועדף לתפקיד מנהיג מיפלגת־העבודה. אבל ניתוח הנתונים הוכיח כי הוא פופולרי בעיקר בין מי שאינם מתכוונים להצביע בער מיפלגת־העבודה. מכיוון שהקפיד שלא לתקוף את הליכוד ומנחם בגין, מקובל רבין דווקא בשכבות הקרובות לליכוד.

● יצחק נבון היה המועמד המועדף לתפקיד ראש־הממשלה. עזרה לו בכך כהונתו כנשיא־המדינה, העומד מעל למחלוקת המיפלגתית. אך הנתונים גילו שנבון הספרדי מקובל בעיקר על שיכבת־העילית האשכנזית, בעוד שהשיכבה המיזרחית מעדיפה את רבין האשכנזי.

כל זה הבטיח שגם בתשמ"ד לא תושג הכרעה במיפלגת־העבודה, או שתושג רק אחרי מאבק קשה ואכזרי.

אך מי שתלה את כישלונותיה של מיפלגת־העבודה במריבות משעשעות או מעציבות אלה, הישלה את עצמו. כל זה לא היה יכול לקרות מלכ־תחילה, אילו היתה זאת מיפלגה בריאה. הסיכסוכים הם סימפטום למחלה, לא מזקר המחלה.

האמת הפשוטה היא שמיפלגת־העבודה לא התגברה אף על אחת הסיבות שגרמו למפלתה ב־1977, ואף לא התמודדה איתן. היא נשארה סופר־מארקט רעיוני מבורדק, שכל חלקיה זילזלו בערכים הרעיוניים. לא היה בפיה פיתרון אף לאחת הבעיות החשובות של המדינה. בשום שטח לא היה הבדל מהותי בין מעשי המערך בעבר ובעתיד, ובין מעשי הליכוד בהווה.

החל במילחמת־הלבנון וכלה בבעיות האינפלציה, החל בהתנחלות וכלה בהשתלטות הכפייה הדתית, החל בזכויות־האדם וכלה בבעייה הפלסטינית — היו הגישות של שני הגושים הגדולים חופפות. אחרי מפלתה לא עשתה מיפלגת־העבודה שום מאמץ לגבש פיתרונות חדשים, לחשוב מחדש, להודות בשגיאותיה ולהתגבר עליהם.

תהום־השינאה המפרידה בין הציבור המיזרחי והמערך לא הצטמצמה. הניכור של הדור הצעיר לא פחת. שום שיכבה מנהיגה חדשה אף לא הסתמנה באופק המיפלגתי.

מיפלגת־העבודה נשארה כפי שהיתה: אגודה מיקצועית של בוסים, אנשי־שרירה מיקצועיים, שמצאו את עצמם לפתע במקום שאין בו שרירה. היא היתה אופוזיציה עלובה בכנסת, הנהגה עלובה בהסתדרות. היא היתה מרוצה בחממה של הקונסנזוס הלאומי. ואילו שוליה וגרורייה — ה"יונים" בעבודה, מפ"ם ור"ץ — הרגישו את עצמם בנוח במצב שהניח להם לנאום נאומים של סינחם ולגבות שכר של זימרי.

יתכן שהגורל היה מיטיב עם מיפלגת העבודה, אילו הנחית עליה מכה ניצחת ב־1977 וב־1981, ומוריד את כוחה לחצי. יתכן כי הלם כזה היה גורם לזעזוע ולראשית התקומה. אך הגורל האכזר העניק למערך בכל פעם מפלה שהחחזקה ככימעט־ניצחון. היה נדמה שהנה, עוד מעט־קט, תחזור המיפלגה לשילטון, מבלי שתצטרך לעבור ניתוחים מכאיבים.

קשה להעלות על הדעת מצב אומלל ומסוכן יותר למיפלגה כלשהי.

בסוף תשמ"ג, כמו בסוף כל אחת מן השנים הקודמות, שוב היה נדמה למיסלגת־העבודה שהיא מצוייה במצב זה של אר־טו־לשילטון. היתה זאת טעות מרה.

● מישענת קנה רצוץ

כישלון המונומנטלי של המערך השתקף חיש־מהר במדיניותה של ארצות־הברית.

לקראת סוף תשמ"ב פירסם הנשיא רונלד רגן את הדברים, שאמורים היו להיות תוכנית־שלום שלו. באותה תוכנית שלל לחלוטין את רעיון המדינה הפלסטינית ואת מעמדו של אש"ף, אך גם התנגד לריבונות ישראלית על הגדה והרצועה, וקרא למשא־ומתן עם ירדן.

התוכנית היתה מפוקפקת מאוד כבסיס לשלום, אך זאת גם לא היתה מטרתה האמיתית. למעשה היתה תפורה בריוק לפי מידותיה של מיפלגת־העבודה הישראלית. ארצות־הברית, שמאסה בסקנד־ליום של אריאל שרון והפכפך, ביקשה להפיל את ממשלת־בגין ולכונן ממשלה של המערך תחתיה. שעת־האפס היתה אמורה להיות מועד הפירסום של מסקנות ועדת־החקירה. האמריקאים, כמו רוב הגורמים המדיניים בארץ ובעולם, האמינו כי המסקנות ייצרו משבר, שניתן יהיה לנצלו כדי להביא לחילופי־השילטון.

לשם כך היה צורך ליצור מעין שותפות בין המימסד היהודי האמריקאי ובין המערך. כי כדי לפעול במרחב, זקוק הנשיא האמריקאי לתמיכת הקונגרס. תמיכה זו תלוייה בלחץ היהודי, המופעל על הסנאטורים וחברי בית־הניבחרים של ארצות־הברית. יועציו של רגן סברו כי יהדות ארצות־הברית נבהלה מן התגובות על טבח צברה ושאתילא, ומוכנה להעביר את תמיכתה מן הליכוד למערך.

כך נותרה למעשה תמונה שלמה, בעלת ארבעה צדדים: הבית הלבן יעזור למערך, המערך יזכה



שימעון פרס, ויקטור שם־טוב ויצחק רבין באחד במאי: אר־טו־טו שילטון



בתמיכת היהדות האמריקאית המאורגנת, המערך יחליף את ממשלת־בגין בעזרת תנועת־השלום ואירגוני־המחאה. המלך חוסיין ייכנס לתהליך־השלום, ביודעו שהמערך הוא נציג „האופציה הירדנית" בישראל.

כמה מיועציו של רגן גם האמינו שאש"ף ישתף בשקט פעולה עם תהליך זה, ויעניק בצורה זו או אחרת סמכות למלך חוסיין לשאת־ולתת בשם הפלסטינים.

להערכה זו היה על מה לסמוך, כי היחסים בין ערפאת וחוסיין השתפרו. בין השניים התנהלו שיחות שהגיעו לסף של סיכום חיובי (פדרציה של ירדן ומדינה פלסטינית; מדינה פלסטינית בעלת ממשלה, דגל ודרכון משלה; יחסי־חוץ ירדניים־פלסטיניים משולבים; צבא פלסטיני „סימלי".)

הכישלון המחפיר של מיפלגת־העבודה, בהנהגת שני מנהיגיה הירידים, שם תוכנית זו לאל. הוועדה פירסמה את מסקנותיה, ושום דבר לא קרה. תנועת־המחאה שותקה על־ידי המערך, בגין קיים וחיזק את ממשלתו, המערך התגלה כנמר של נייר. המשא־ומתן בין חוסיין ואש"ף התפוצץ. ערפאת לא הצליח לשכנע את עמיתיו שבמצב זה יש לתת סמכות למלך.

התוצאה היתה מהירה. כפי שגילה השנה נציג בכיר של המימסד היהודי האמריקאי, הופץ בחוגי הממשלה האמריקאית תזכיר סודי, שהצביע על כישלון הגישה כולה. זה היה בחודש מארס, כמה שבועות אחרי פירסום הדו"ח של ועדת־החקירה.

בעלי התזכיר, אנשי צמרת מישרד־החוץ האמריקאי והמועצה הלאומית לביטחון לאומי שליד הבית הלבן, קבעו כי אין לסמוך על המערך, שהברית המצופה בין המערך והיהדות האמריקאית לא קמה, ושיהודי אמריקה ממשיכים לתמוך בכל ליבם במנחם בגין. ההצעה: לחזור לתמיכה מלאה בממשלת־בגין.

בפגישה שהתקיימה במישרדו ב־17 באפריל קיבל הנשיא רגן את ההצעה. שר־החוץ שלו, ג'ורג' שולץ, תמך ברעיון בכל פה. התוצאות: ביטול העיצומים נגד ישראל; עזרה אמריקאית לייצור המטוס הצבאי הישראלי, לביא; והשגת ההסכם הישראלי־לבנוני, בעזרת ארצות־הברית.

בהסכם זה התקבלו כל דרישות ישראל, והוא הביא במהרה למבוי סתום. הוא לא היה שווה את הנייר שעליו נרשם — וזאת בדיוק היתה מטרתה של ממשלת־בגין. היא מעוניינת בחלוקת־לבנון ובהחזקת דרום־לבנון בידי ישראל, במישרין או באמצעות שכירי־חרב. ארצות־הברית נאלצה לבלוע גם צפרדע זו.

אותם אנשי־צמרת אמריקאים שלא הין מאושרים מכך הצדיקו זאת בעובדה פשוטה: אי־אפשר לסמוך על מיפלגת־העבודה.

מאותו המוער התייחסו האמריקאים למערך בהתאם לדימוי התנ"ך, שהושמע באוזני חזקיה, מלך־יהודה, בפי המצביא האשורי רבשקה, בשעה שצר על ירושלים: „הנה בטחת לך על משענת הקנה הרצוץ הזה, על מצריים, אשר ייסמך איש עליו וכא בכפו ונקבה, כך פרעה מלך מצריים לכל הבוטחים עליו."

● איש מן הקופסה

ב**סוף השנה** מילא אהרון אבו־חצירא את התפקיד שנגזר עליו: כמו האיש הקטן הקופץ מן הקופסה של הצעצוע הידוע, הוא הזכיר לציבור את קיום הבעייה הערתית.

אבו־חצירא עצמו היה גיבור מסוקסק מאוד. בסמל למרי השכבות המקופחות היה בימעט דמות גרוטסקית. אך אם גם נראה המחזה הזה כאילו בויים בידי בימאי מטורף, היה בו הגיון מסויים.

אבו־חצירא היה עסקן עדתי רגיל במפד"ל — אחד משורה ארוכה של עסקנים עדתיים, שמכרו את עצמם למיפלגות האשכנזיות, תמורת מישרות בטוחות. עזר לו בעיקר השם המכובד של מישפחתו בקרב יהודי מארוקו. רק כאשר הועמד לדין פלילי על מעשים שיש עימם קלון, עלה לדרגת מנהיג עדתי דגול.

מיפלגתו החדשה — תמ"י — היתה תוצאה ישירה של המישפט הפלילי. הפטרון האמיתי שלה הוא מולטי־מיליונר בינלאומי, נסים גאון, מומחה לעריכת קוקטייל שבו מעורבבים פעילות ציונית, תעמולה עדתית ורווחים פרטיים שמנים.

בשנה הקודמת הורשע אבו־חצירא במעילה בכספים שנועדו לעניי עדתו. בסוף תשמ"ג ניתן פסק־הדין בעירעור. המוסד המישפטי העליון במדינה אישר את ההרשעה והחמיר את העונש, בהחליטו לשלוח את השר־לשעבר למאסר־בפועל של שלושה חדשים. הדבר גרם להתעוררות עדתית מחודשת.

אפשר לתמוה על התייצבות האביונים ותושבי שכונות־המצוקה דווקא לימין עסקן שהורשע בגזילת כספים מהם. ולרשות מיפלגה שהוקמה על־ידי מולטי־מיליונר תאב־רווחים. אך דווקא התייצבות בלתי־סבירה זו מעידה על עומק הבעייה.

הבעייה של מעמד המיזרחיים בישראל אינה רק בעייה כלכלית סוציאלית, או בעייה של קיפוח השכלתי. זוהי בעייה עמוקה של זהות, של תחושת השפלה וקיפוח. הפועל השחור מקטמון מרגיש קירבה רבה יותר למיליונר מבני־עדתו מאשר לפועל שחור אשכנזי — שלא לדבר כלל על פועל ערבי.

התזכורת של אבו־חצירא לא היתה מלווה, בתשמ"ג, בשום הצעת־פיתרון. בכל פעם, כאשר מרימה הבעייה את ראשה בגלל סיבה זו או אחרת, מתעופפות באוויר סיסמות של הסתה, משגשגים אבירי הקיפוח השחור והרתע הלבן — ופיתרון אין.

בראשית השנה הרימה הבעייה את ראשה כאשר היו שניסו לייחס את רצח אמיל גרינצוויג לבריוני הרחוב המשולהבים, בעלי חזות מיזרחית, חסידי אריאל שרון, שתקפו את מפגיני שלום עכשיו בצעקות וביריקות בדרכם אל אתר־הרצח מול מישרד ראש־הממשלה. אך לא הוכח שום קשר בין פרובוקציות שיגרתיות אלה ובין הרצח. סביר הרבה יותר להניח כי בוצע בידי קבוצת־מחתרת ימנית, מן הסתם אשכנזית דווקא, מחוגי הקנאים של ארץ־ישראל השלמה.

אך עובדה היא שבין מפגיני מחנה־השלום — וביכללם 400 אלף המפגינים אחרי הטבח במחנות־הפליטים, היוו האשכנזים רוב עצום. עובדה היא גם שבין מפגיני הליכוד ושונאי מחנה־השלום בולטים המיזרחיים הרבה יותר מאשר האשכנזים, לפחות במיספרם — אם כי חוגי הקנאים המטורפים ביותר של הימין הקיצוני הם כימעט שמורות־טבע אשכנזיות.

לא תמ"י ייצגה בתשמ"ג את עדות־המיזרח, ולפי כל הסימנים היתה מיפלגה קטנה זו בסימן של ירידה. יתכן שתתגלה בקיקיון פוליטי. ההמון הרב של המיזרחיים מייוצג על־ידי מנחם בגין, ואריאל שרון מנסה לרשת את מקומו בשטח זה.

הסיבות לתופעה זו היו מורכבות מאוד. פסיכולוגים, סוציולוגים והוגי־דיעות אחרים יכולים להתווכח על כך עד בוש. אך מבחינה פוליטית מעשית, זוהי עובדה קיימת.

כל עוד תהיה קיימת, לא יחול שינוי במדינה.

● תותחים וחמאה

ה**יו שהאמינו** שהמצב הכלכלי הוא שיביא לשינוי כזה. ואכן המצב הכלכלי החל מאיים על הממשלה. באמצע השנה התמוטטה הבורסה, וציבור גדול של מהמרי־בורסה — החל בחיילים בלבנון וכלה ברוכלים בשוק מחנה־יהודה — הפסיד סכומים אדירים. קרחת הבורסה, שאיימה להפוך את מדינת־ישראל לקאריקטורה אנטי־שמית, שככה זמנית.

בסוף תשמ"ג התגלו המשברים העמוקים של הכלכלה הישראלית. הממשלה יזמה שורה של „רסורמות", שבימעט כולן עמדו לסגוע בשכבות החלשות —אותן השכבות שבחרו בליכוד.

לכאורה, היה הדבר צריך להביא להתפכחות המונית. כל בר־דעת יכול היה להבין כי המשבר נגרם על־ידי שתי ההרפתקות היקרות, שהביאו לביזבוז הון־עתק של המדינה — המילחמה המתמשכת בלבנון, על הוצאותיה הכבידות, וההתנחלות בשטחים הכבושים, שם מוקמת התשתית למדינה שלמה נוספת.

אולם המצב לא איים על שילטון הליכוד, ביגלל תופעה פסיכולוגית שאין לה הסבר קל. היא לא הומצאה בימי הליכוד, והיתה קיימת גם קודם לכן.

„בקומה זקופה": אהרון אבו־חצירא מאשים אחרי שנדון למאסר בפועל

זוהי תופעה הגובלת בסכיזופרניה לאומית: הישראלי המצוי חושב על „ביטחון" מבלי לחשוב על ההיבטים הכלכליים והוא חושב על „בלבלה" מבלי לחשוב על הגורמים הביטחוניים.

הארם הישראלי מסוגל להבין את הקשר בין המכונית הדוהרת ובין קורבן־התאונה המוטל על הכביש. הוא מסוגל להבין את הקשר בין התמוטטות הבורסה ובין החור בחשבון־הבנק שלו. אבל אין הוא מסוגל בשום פנים ואופן לתפוס את הקשר בין האינפלציה ובין ההרפתקה האומללה בלבנון — גם כשהוא מתנגד להרפתקה זו. אין הוא מסוגל להבין את הקשר בין הקמת אלפי יחידות־דיור ועשרות קילומטרים של אוטוסטראדות בגדה המערבית ובין קיצוץ תשלומי־הסעד לזקנים ולחולים.

חוסר־יכולת מוזר זה משותף כימעט לכל הישראלים — לזוגות צעירים שאין להם שיכון בערי־מגוריהם, לרופאים ששבתו־דעב במאבק על שכרם, לגימלאים שהממשלה ביקשה להטיל מס על גימלותיהם.

הציבור הבין בהחלט כי יורם אריזור נכשל בהנהלת הכלכלה, וישראל שרון נכשל בהנהלת המילחמה. אבל הציבור לא היה מוכן להבין כי לא היו אלה שני כישלונות נפרדים,אלא כישלון אחד ויחיד.

משום כך לא הוצע השנה שום פיתרון לבעייה הכלכלית, כשם שלא הוצע שום פיתרון לבעייה הערתית, וכשם שלא הוצע — על אחת כמה וכמה — שום פתרון לבעיית הסיכסוך ההיסטורי, שגרם למילחמות.

אף אחד מן השטחים האלה לא יכול היה לספק לתשמ"ג את אישיהשנה שלה.

הוא נמצא במקום שבו מתאחדות כל הבעיות־האלה, אצל האיש שחלש להלכה על כולן.

שנת תשמ"ב היתה שנה של מעשים – מעשים רעים, כפי שהוכח בינתיים – ואישיהשנה תשמ"ב היה האיש שסימל את המעשים האלה: אריאל שרון.

שנת תשמ"ג היתה שנה של מחדלים, ואישיהשנה תשמ"ג הוא האיש שסימל אותם: מנחם בגין.

כל מילה נוספת מיותרת

אפרופו

ספר-חן ספרים

יש רק אחד

פתוח מ־9 בבוקר עד אחרי חצות

ח ד ש!

ממש היום, יצא ספרה החדש של הלן מק־אינס („מלכת המתח" כפי שמכנים אותה סופרים ועתונאים רבים בארצות־המערב):

„בחסות האפלה"

ספר מתח גדוש־פעולה ומלוטש להפליא, על המלחמה הנצחית שבין אירגוני הטירור לבין שירותי הביון המערביים.

„לא תוכל להניחו מידך, בטרם סיימת את העמוד האחרון. מרתק ומסמר־שיער."

„ניוז־וויק"

הוצאת „כדים" – ת"א.

להשיג בכל חנויות הספרים.

הפצה: אמק

מודעות בטלפון

לכל העתונים

בכרטיסי אשראי במחירי המערכת

ישראכרט | ויזה | DINERS CLUB INTERNATIONAL ISRAEL LTD

שרות ת.ד. ללא תשלום – חניה חופשית במקום

פרסום אידיאל

אבן גבירול 110 ת"א, פתוח 7.30 – 20.00 רצוף

03-227117/8

בעיות ולבטים בחיי המין

מאת

ד"ר מרדכי זידמן

הוצאת רשפים

זקוק דחוף למודעה?

מודעפון

לשרותך 24 שעות ביממה

03-622828, 623311

לבעלי כרטיסי אשראי בלבד

השתלת ריסים

ע"י מומחית

„אורלי"

ת"א, המלך ג'ורג' 89

טלפונים:

284919

295318

השתלת ציפורניים

איתן עמיחי

הדברת מזיקים

בע"מ

מומחים להדברת תיקנים (ניקים), תולעי עץ, חרקי ספרים ובגדים.

רמת-גן, רח' מודיעין 18, ת.ד. 2272

טל. 790114-5-6 רש' מס' 21 עסק 481/75

שמירה על בריאותך ורכושך

איתן עמיחי הדברת מזיקים

האסטרונאוט העצוב

מנחם בגין יצא מבית־הכנסת היכל שלמה. הוא חייך. זה היה ביום השני של ראש־השנה תשמ"ג. בערב שלפני־כן שמע בגין בשידורי הבי־בי־סי הבריטי על הטבח שנערך במחנות צברה ושאתילא, בשטח שהיה נתון לשליטת צה"ל. לדבריו היתה זאת הפעם הראשונה שבה שמע על הזוועה — אם כי לאחר מכן התעורר ספק על־כך בוועדת־החקירה. לא היה ספק לגבי העובדה שבאותו בוקר, השני של ראש־השנה, כבר ידע מה התרחש.

נראה בעליל כי מנחם בגין לא הבין עדיין, באותו בוקר, שאירע מאורע בעל השלכות היסטוריות, וכי הטבח עומד לחולל רעש־אדמה בישראל ובעולם.

כשהחיוך על פניו, וכשהוא מוקף באנשי־ביטחון חובשי־כיפות, יצא בגין מן הבניין הפסבדו־מונומנטלי של הרבנות הירושלמית. בחוץ המתינו לו מעריצים, שצעקו בקצב: „בגין! בגין!" קריאות אלה בלעו את קריאות־הזעם של מפגינים אחדים, שהצליחו להגיע למקום ולצעוק לעבר ראש־הממשלה.

שעה קלה לפני כן התקהלו כמה מאות מפגינים לפני ביתו של בגין, כדי להביע בהפגנה ספונטאנית את הזדעזעותם מן הטבח. המישטרה, שהעריכה, כנראה, את חומרת הפרשה יותר מאשר בגין,היתה מוכנה. היא התנפלה על המפגינים בחימה שפוכה, הפציצה אותם בגאז מדמיע ופיזרה אותם.

אחדים מפליטי ההפגנה הזאת הם שהצליחו להגיע עד לפתח בית־הכנסת. לפי כל הסימנים, לא שמע בגין כלל את קריאותיהם. הוא שמע רק את מקהלת מעריציו, ונהנה מהם. חיוך של אושר התפשט על פניו.

היה זה החיוך האחרון של מנחם בגין.

עוד באותו יום הוא נמחק מעל פניו,עד סוף תשמ"ג.

● „הוא איננו מחפקד"

לכל שנה יש פסוקים ואמרות, סיסמות וצורות־דיבור האופייניים לה.

כזה היה ה„מהפך" של תשל"ז, ה„מומנטום" של תשל"ח, ה„צ'חצ'חים" של תשמ"א, ה„פלונטר" של תשמ"ב.

בתשמ"ג נגעו אמרות רבות למצבו הגופני והנפשי של מנחם בגין, האיש המחזיק בידיו את גורל האומה.

נאמר ש„בגין מנותק," שהוא „תלוש מן המציאות". שהוא „אדיש", שהוא „מדוכא", ש„אינו מתפקד" ובסלאנג החדש: „בגין אסטרונאוט". כלומר: מרחף בחלל החיצון.

אולם המילה שחזרה על עצמה יותר מכל היתה „עצבות". גם חסידיו של בגין ועוזריו הקרובים, שביקשו להאיר את מצבו באור החיובי ביותר האפשרי, אמרו: „בגין עצוב."

במסיבות ליל־שבת ללא־ספור, אחרי פיצוח הגרעינים ולפני שירת שירי־הנוסטלגיה שהפכו להיט בישראל של תשמ"ג, נדון הנושא המרתק: מה קרה לבגין? מה מצבו? מה גרם לזה?

נושא זה לא צץ רק בשיחות בטלות של אזרחים, אלא גם שימש נושא לא־אכזב לדיונים במוסדות מיפלגתיים וציבוריים. הוא הגיע למאמרי העיתונים, וגלש גם אל עמודי העיתונים החשובים ביותר. היתה בו תערובת של רכילות אישית וניתוח נתון בעל השלכות לאומיות ובינלאומיות מרחיקות־לכת. השתלבה בו נימה כימעט־סיפרותית ואינטרסים יומיומיים פרוזאיים ביותר.

עצם העיסוק הכללי הזה במצבו האישי של אדם אחד, רם־מעלה ככל שיהיה, הוא מחמאה בלתי־מודעת. ואכן, כל מי שעסקו במצבו של בגין, בפומבי ומאחרי גבו, היו מודעים למעמדו המיוחד של האיש בישראל, בפרוס השנה תשמ"ד.

מעולם לא החזיק אדם אחד בישראל בהשפעה אישית כה רבה. גם אילו היה מנחם בגין דיקטטור — והוא היה רחוק מלהיות כזה — לא יכול היה להשפיע יותר.

בשיא יוקרתו, לא הגיע דויד בן־גוריון לשילטון־יחיד כזה. אף שהיה בעיני־כל אדריכל המדינה, מצביא מילחמת־העצמאות הארוכה והעקובה־מדם, לא היה מעולם מוקף באומרי־הן בילבד. בממשלתו ובמיפלגתו היו מתנגדים עקשניים להחלטותיו. ב־1953 התפטר והלך לשדה־בוקר, מפני שהתגבש בממשלה רוב נגד תפיסותיו. ב־1963 התפטר בשנית, והפעם סופית, מפני שנוצר רוב נגדו בצמרת מיפלגתו.

יורשו בשילטון, לוי אשכול, לא היה אלא יושב־ראש הממשלה. לא היתה לו כל יכולת לקבל החלטות לבדו, והוא גם לא שאף לכך. חוסר־ההחלטה היה כימעט הסמל המיסחרי שלו, והוא התבטא באימרה שיויחסה לו, בתשובה לשאלה אם הוא מבקש קפה או תה. לפי ההלצה העממית טובת־הלב, השיב אשכול: „חצי — חציץ".

כאשר קמה במאי 1967 תנועה עממית שתבעה את מינויו של משה דיין כשר־הביטחון, נכנע אשכול. אז הגיע גם מנחם בגין לממשלה.

גולדה מאיר, שתפסה את מקומו של אשכול עם מותו, היתה מבחינות רבות אשה חזקה, עקשנית, שתלטנית וחסרת־פשרות. אך גם היא לא יכלה להחליט לבדה. אמנם כפתה את אישיותה על אנשים כמו משה דיין ויגאל אלון, אך ממשלתה היתה תמיד כלשהו, היה זה סוף פסוק, ולא עלה על דעת איש לערער על כך.

הפסוק הרומאי העתיק — ROMA LOCUTA EST, CAUSA FINITA („רומא דיברה, העניין נגמר") התגשם בו. בגין דיבר, הוויכוח תם.

מאז ימי־הווהר של בן־גוריון, לא היה אדם בישראל שנישא על גלי אהבה אישית כה רבה. את בן־גוריון העריצו העולים החדשים מן הארצות הערביות, התמימים והנלהבים, שראו בו את שליח האל. בניהם של עולים אלה צועקים עתה בחוצות ישראל: „ב־גין! ב־גין!" ומוכנים לרמוס, בזעם אלים, כל מי שמתנגד למנהיגם הנערץ.

אין הם צועקים „ליכוד! ליכוד!", וגם לא „חרות! חרות!" אהבתם העיוורת נתונה לאיש בגין, בגין מלך ישראל, מלך בשר ודם.

אך לא רק ההמונים בעיירות־הפיתוח, בני „ישראל השניה", תלו בו את תיקוותיהם. גם ציבורים מתוחכמים ובני־העילית פנו אליו, בצר להם. כאשר פרץ השנה מרד הרופאים, הם התחננו באוזני בגין שיתערב ויטפל בעניינם אישית. פרופסורים הלכו והירצו לפניו על עניינ־הכלכלה, ששיעממו אותו, כדי להמריצו



חיוך פסויים: בגין בצאתו מבית־הכנסת, ביום השני של ראש־השנה תשמ"ג

הנהגה קולקטיבית. בגבור תנועת־המחאה אחרי מילחמת יום־הכיפורים, נאלצה להתפטר.

ראש־הממשלה יצחק רבין היה רחוק עוד יותר מלהיות שליט־יחיד. שר־הביטחון שלו, שימעון פרס, חתר תחתיו בלי לאות, וממשלתו היתה כספינה הנזרקת אנה ואנה על־ידי גלים סוערים.

● מלך בשר ודם

מצבו של מנחם בגין היה בסוף תשמ"ג שונה לגמרי. שריו היו ברובם אפסים גמורים, שהתקוטטו בלי הרף, וכל מחלוקת גדולה וקטנה הובאה אליו להכרעה. כאשר החליט בעניין ליטול בידיו גם את האחריות לענייני־המשק, הכל האמינו שרק בגין יכול להושיע, לחתוך דברים, לקבל החלטה מחייבת — כי לשום אדם אחר ולשום מוסד בישראל לא היתה סמכות כזאת.

כך נוצר מצב מוזר, שאין לו תקדים בישראל. כל הסמכות המעשית היתה בידי אדם אחד — אך האדם הזה היה שרוי, גם לדיברי עוזריו ומקורביו, במצב של עצבות ודיכאון.

רק איש אחד יכול היה להחליט — אך איש זה היה „מנותק מן המציאות", ברח מהחלטות ואף חדל מלהקשיב לבעלי־שיחו.

בישראל התפתח תחביב חדש. כשם שהבריטים יוצאים לשדות כדי לצפות בציפורים, וכשם שאנתרופולוגים יוצאים לאיים רחוקים כדי לצפות בשבטים פרימיטיביים, כך יצאו עיתונאים



בגין מובל בזרועו ביסי האבל לאשתו

איש השנה תשמ"ג



דויד המלך הזקן (לפי רמברנט)

(המשך מעמוד 31)

עסקנים בישראל לצפות בבגין. גם עיתונאים זרים הצטרפו לתחביב זה של BEGIN-WATCHING.

הם ישבו מאחורי מצלמותיהם ביציע הכנסת, וצפו במשך שעות בבגין, כשהוא יושב לבדו ליד שולחן הממשלה, מבלי לזוז, מבלי לעוות את פניו, מבלי להגיב בצורה כלשהי על מה שנעשה ומה שנאמר. הם הלכו לטכסים משעממים ולאירועים ממלכתיים זרי־עניין, אך ורק כדי לעקוב אחרי תנועותיו והבעות־פניו של מנחם בגין.

כל התצפיות האלה אישרו רק מימצא אחד: מנחם בגין נראה כאדם מנותק, מופנם, תלוש מן המציאות.

אך התצפיות לא ענו על השאלה: מה גורם לכך?

על כך היה נטוש הוויכוח, שהסך עיסוק מרכזי בישראל של תשמ"ג.

● והמלך דויד זקן

ד הסבר הפשוט ביותר נגע לגילו של בגין. לקראת סוף תשמ"ג חגג את יום הולדתו ה־70. האירוע צולם על־ידי צלם ממשלתי, ותמונותיו עברו ביקורת קפדנית לפני שמעטות מהן



שימחה: מנחם ועליזה בגין ב־1978*

שוחררו לפירסום. אך גם כך נראה בגין כשהוא עומד לפני העוגה, באדישות גמורה, ומזכירתו מוליכה בידיה את ידו כדי שיוכל לפרוס את העוגה.

האמנות העולמית מלאה בתיאורים של אנשים מזדקנים. דמותו של הארי הזקן, שכוחותיו נטשוהו, ושהגורים מהתלים ומתגרים בו, היא תמונה קלאסית בספרות.

אחד התיאורים הנוגעים ביותר ללב מופיע בפרק הראשון של ספר מלכים א':

והמלך דויד זקן בא בימים, ויכסוהו בבגדים ולא ייחם לו.

ויאמרו לו עבדיו: „יבקשו לאדוני המלך נערה בתולה, ועמדה לפני המלך ותהי לו סוכנת, ושכבה בחיקך וחם לאדוני המלך."

---

* *בחגיגת יום־הולדתו של המולטי־מיליונר נסים גאון (באמצע).*

ויבקשו נערה יפה בכל גבול ישראל, וימצאו את אבישג השונמית, ויביאו אותה למלך.

והנערה יפה עד מאוד, ותהי למלך סוכנת, ותשרתהו. והמלך לא ידעה.

זהו תיאור עצוב של זיקנת אדם, שהיה בצעירותו הרפתקן בלתי־נלאה, מורד במלכות, מצביא, רודן כלייבול, רודף־נשים ומדכא־מרידות. במשך 40 שנה מלך בישראל.

טיבעי לו לאדם להתעצב ברבות הימים. כוחותיו הגופניים מתרלדלים, והישגיו הגדולים הם נחלת העבר והפכו זיכרונות. ידידיו, עמיתיו ומקורביו, בני דורו, נפטרים בזה אחר זה. בדידותו גוברת. הצעירים, בני דור הבנים, הנכדים והנינים, נראים לו, מטבע הדברים, כצאצאים חלושים, שאינם ראויים לענקים שקדמו להם.

תופעה כללית זו חמורה יותר אצל מנהיג מדיני. ככל ששילטונו מבוסס יותר, כן הוא מתחיל לחשוד בסובבים אותו. נדמה לו — ולרוב בצדק — שכל הבאים אליו אינם באים אלא כדי להשיג ממנו משהו, שכל דיבורי־השבח אשר בפיהם אינם אלא דיברי חנופה והתרפסות, על־מנת לקבל פרס.

חשדנותם של שליטים מזדקנים היא תופעה הממלאה את סיפרי ההיסטוריה, החל בקיסרים של רומא וכלה בסטאלין, החל בהורדוס וכלה בהיטלר. במיקרה הטוב, מביאה חשדנות זו להינתקות ולהתבודדות. במיקרה הרע היא עלולה להביא לגילויים פסיכו־פאתיים. כמה מקיסרי רומא, החל באוגוסטוס קיסר, ציוו לרטש את ביטני בני־חסותם; הורדוס ערך שחיטה במישפחתו; סטאלין עמד להוציא להורג את רופאיו היהודיים; היטלר היה עסוק בימיו האחרונים בהטלת פיסקי־דין־מוות על שותפיו הקרובים ביותר, כמו הרמן גרינג והיינריך הימלר.

בגין בוודאי אינו דומה לרודנים אלה. אך היתה לו הזכות המלאה להרגיש בתשמ"ג כי האנשים שהוא סמך עליהם הכזיבו, שאיש כמו אריאל שרון הוליך אותו שולל, שתלמידיו הם גמדים־שאפתניים, ושאין לו איש שהוא יכול לסמוך עליו.

הרגשה כזאת יכולה להסביר במידה רבה תופעות של דיכאון והינתקות.

● אלמן בן 69

ב ראשית השנה ירדה על בגין מהלומה נוראה. עליזה אשתו נפטרה.

לפי כל הסימנים, היתה עליזה האשה היחידה בחייו של בגין — פשוטו כמשמעו.

הוא הכיר אותה כשבא לנאום בעיר דרוהוביץ'. הוא הוזמן לסעודה אצל גביר יהודי מקומי, ראה את שתי בנותיו, התאומות בנות 17, התאהב בו במקום ב־„אלה", ונשא אותה כעבור זמן־קצר לאשה. בתקופת החיזור פרש בפעם הראשונה והאחרונה מהפעילות המיפלגתית בדי לעבוד כמתמחה בעיר דרוהוביץ'.

בגין הצעיר לא היה גבר יפה־תואר. גם בזיכרונותיו אינו מצטייר כאחד הסטודנטים המקרישים את ימיהם ולילותיהם לנשים, ליין ולזמר. הוא היה כבר אז פעיל מיפלגתי וקנאי פוליטי, ויתכן מאוד שלא ידע נשים לפני נשואיו.

היחסים בין מנחם ועליזה היו קרובים במיוחד גם בשל החוויות שהם חוו בצוותא. עליזה היתה עימו, כאשר ברח מוורשה, עם התקרב הנאצים, והגיע לווילנה, שהיתה בידי הליטאים. הם נפרדו כאשר הוא נלקח משם על־ידי הקומוניסטים למחנה־ריכוז בברית־המועצות, והתאחדו שוב עם הגיעו ארצה, כחייל בצבא הפולני הגולה של הגנרל אנדרס.

במשך השנים הארוכות, שבהן עמד בגין בראש האירגון־הצבאי־הלאומי, כאשר חי תחת כיסוי של זהות כוזבת והיה צפוי בכל עת לגילוי ולהריגה בו במקום, היתה עליזה — והיא לבדה — לידו.

היא היתה לצידו במשך 29 השנים, שבהן אכל מרורים כאיש האופוזיציה (מילבד תקופה קצרה בממשלת־האחדות־הלאומית).

(המשך בעמוד 35)



דיכאון: המזכירה יונה קליטוביצקי עוזרת לבגין לחתוך את עוגת יום הולדתו ה־70

בעולם אומרים שזאת חוצפה ישראלית



מכבי בירה בינלאומית.



ליופי של שיער- וידאל ששון

הים, המלח, השמש, הכלור והחול גורמים נזק לשערך



מי הקיץ החמים והשהיה הממושכת בים
בבריכה מזיקים לשיער. בימים כאלה רצוי
לחפוף ראש לעיתים קרובות, אפילו יום יום.
תכשירי טיפוח השיער של וידאל ששון נועדו
לטפח ולשמר את שיערך. וידאל ששון, מעצב
השיער האמריקאי הנודע הכין במעבדותיו
תכשירים מעולים לטיפוח השיער, להגנתו
ולהזנתו. בתכשירים אלה את יכולה לחפוף
את שיערך יום יום.
לבחירתך שלוש סדרות תכשירים, בחרי לך את
זו המתאימה ביותר לשיערך:



הנוסחה המקצועית (באריזה חומה)
הנוסחה לשיער רגיש (באריזה קרם)
הנוסחה לטיפול בקשקשים

וידאל ששון פיתח את שיטת שלושת השלבים לטיפול מושלם בשיער. בכל שלב ושלב זוכה שערך ב"מנת הבריאות והיופי" לה הוא זקוק. כל סידרה כוללת שמפו, מייצב (קונדישנר) ותכשיר לשטיפת סיום, לטיפול בשיטת שלושת השלבים:

1 ניקוי
שמפו המכיל פרוטאינים, יוצר מאזן לחות בשיערך ומקנה לו רעננות ברק וגמישות.

2 ייצוב (קונדישן)
להוסמת לחות באמצעות פרוטאין טבעי על בסיס נטול שומן. מבריא את השיער והופך אותו לגמיש, מלא ונוח לעיצוב.

3 שטיפת סיום
מעניקה לשיער "פיניש" נכון, לשיער מלא, גמיש, ולשימור עיצוב לאורך זמן.

את תכשירי וידאל ששון ניתן להשיג ברשתות השיווק הגדולות, בבתי הכל־בו, בפרפומריות ובבתי־המרקחת.

במיוחד בשבילך

וידאל ששון יופי של ראש

VIDAL SASSOON

משווק ע"י דיפלומט בע"מ טל: 03 721087

איש השנה תשמ"ג

(המשך מעמוד 32)

ונחל כישלונות בשמונה מערכות־בחירות רצופות. וגם כאשר הגיע סוף־סוף לשילטון לא הסתחרר עליה ראשה, כפי שקורה לא־פעם לרעיות של מנהיגים, והיא נשארה כפי שהיתה — פשוטה, שקטה, שפוייה, בלתי־מתבלטת אך בעלת עקרונות חזקים, שהשפיעו על בעלה.

כאשר אשה כזאת נפטרת ומשאירה אחריה את בעלה, עלול הדבר להשפיע בצורה החמורה ביותר על האלמן. הסטאטיסטיקה יודעת לספר כי תוחלת־החיים של הגברים הנותרים בודדים בגיל זה נמוכה בצורה משמעותית ביותר מזו של בני־גילם המאושרים יותר. רבים מהם נפטרים תוך שנה־שנתיים, אחרי מות נשותיהם, כאילו ביקשו להצטרף אליהן.

אצל מנהיגים פוליטיים מזדקנים, הסובלים במילא מבדידות גוברת, מכה כזאת יכולה להיות מכאיבה שיבעתיים. בהיסטוריה הקצרה של מדינת־ישראל זכורה הדוגמה של דויד בן־גוריון, שגם הוא היה תלוי כל חייו באשה אחת. אף שפולה בן־גוריון היתה שונה מאוד מעליזה בגין מבחינות רבות, היה קיים בין השתיים דמיון כלשהו: שתיהן ראו את עצמן אך ורק כעוזר־כנגדו, ויתרו על כל קיום עצמאי, הקדישו את חייהן לטיפול בגבר, בסיעודו ובייעוץ לו. כאשר נפטרה פולה, הפך דויד בן־גוריון שבר־כלי. היה בולט מאוד שאיבד כל חשק לחיות.



מנחם ועליזה בגין. 1942 ו־1979





אשה יחידה בחיים: מנחם בגין, עטור זקן של אבל. אחרי מות אשתו

● צלקת לעיני האומה

אל הבדידות הטיבעית של איש מזדקן ומנהיג פוליטי, ואל המכה שספג במות רעייתו, נוספה אצל בגין גם בעייה רפואית.

מצבו הגופני של מנחם בגין הוא אחד הסודות השמורים ביותר במדינת־ישראל, שאין בה סודות רבים. גם בקרב רופאים רבו הניחושים, ובקרב הציבור הרחב על אחת כמה וכמה.

בישראל אין מסורת המחייבת את ראשי השילטון לדווח לציבור על מצבם הגופני, המשפיע על עניין הכלל. הנשיא לינדון ג'ונסון, שחשף את צלקת הניתוח שלו לעיני האומה כולה, לא היה ישראלי.

לכן רדפו השמועות זו את זו. הן מצאו קרקע פוריה, כי התקפי־הלב, שבהם לקה בגין בעבר, ידועים לציבור, ונפילתו המוזרה בחדר־האמבטיה נראתה גם היא חשודה. במשך רוב חודשי השנה צלע בגין, בעזרת מקל ובילעדיו, אחרי שקם מכסא־הגלגלים. ניכר היה היטב על פניו שכל תנועה גורמת לו יסורים.

אילו תרופות ניתנו לו על־ידי רופאיו? כיצד הן השפיעו על מצבו, על כושר־התפיקוד שלו, על יכולתו להתרכז, להקשיב, לקבל החלטות?

היה קיים פיתוי גדול לתלות את כל האשמה להתנהגותו המוזרה של בגין בתרופות. אנשים שראוהו בישיבות, שבהן ישב חסר־חיים, כאדם שאינו מקשיב ואינו משתתף, נטו להאמין כי הוא מסומם בתרופות, המרדימות את הפעילות השיכלית. לפי ידיעה אחת, קיבל טיפול בליטיום, תרופה הניתנת גם לחולי־נפש.

כטיבעו של ההומור הישראלי האכזרי, נולדו בדיחות על רקע זה. אחת מהן סיפרה כי מדי יום שואלים רופאיו של בגין את יועציו, או את האמריקאים, לאיזה בגין הם זקוקים באותו יום — לבגין נמרץ או אדיש, אופטימי או פסימי, נועז או מהסס. לפי התשובה הם מספקים לו את התרופות לאותו יום.

במילא התעוררו גם חשדות, שלא בגין שולט במדינה, אלא מישהו העומד מאחריו. הדוגמה הקלאסית למצב כזה היא זו של הנשיא האמריקאי וודרו וילסון, בתום מילחמת־העולם הראשונה, שלקה בשיתוק. אישתו ועוזרו העלימו את מצבו, קיבלו את כל ההחלטות במקומו והעבירו אותן בשמו, ושלטו למעשה באומה. שלא ידעה את המצב האמיתי של המנהיג. היתה זאת פרשה טראגית במיוחד, כי וילסון היה יוזם הקמתו של סדר עולמי חדש, שהוליד את חבר־הלאומים — אך כוחו לא עמד לו להנחיל את חזונו לעמו ולכפות את הגשמתו על מוסדות־השילטון. יש התולים במחדל היסטורי זה את הקולר להתפתחות הרת־השואה, שהולידה את עליית הנאציזם ואת מילחמת־העולם השניה.

הניחושים לגבי בריאותו של בגין לא פסחו, כמובן, גם על מצבו הנפשי. פסיכולוגים רציניים, והרבה פסיכולוגים־בגרוש, השמיעו השנה תיאוריות על מיבנה נפשו של המהיג.

אחת ההשערות היתה כי בגין הוא מטיבעו אישיות מאנית־דפרסיבית, אם כי לא במידה שתהפוך אותו למיקרה קליני. אנשים נזכרו כי גם בשנים הקודמות ניכרו בבגין הברלים גדולים במצבי־רוח, עליות חדות וירידות חדות. כאשר נתקל באכזבות פוליטיות ואישיות, היה עלול להגיב עליהם בצורה קיצונית.

אחרי פרשת אלטלנה התמוטט בגין לעיני הציבור כולו, והשמיע את נאום־הדמעות המפורסם, שבו התייפח בבכי ממש. אחרי שכמה ממקורביו בתנועת־החרות, בהנהגת שמואל תמיר, בגדו בו וניסו לנעוץ סכין בגבו, נראה בגין כמו שנראה השנה — מדוכא עד עפר, מכונס בתוך עצמו ומנותק. הדבר לא מנע ממנו להכות את תמיר ואנשיו שוק על ירך ולגרשם למידבר, כשהם מעטים, מוכים וחסרי־תוחלת.

בחוגים מסויימים פשטה האופנה לייחס לבגין דפרסיה אמיתית, במובן הרפואי של המילה. כתב אחד, המקורב לשימעון פרס, ערך מעין מחקר היסטורי והגיע עד לאלפונסו מלך פורטוגל, מלפני 500 שנים, שנעלם בעת ביקור בצרפת ונמצא במינזר נידח, כשהוא בלתי־מגולח, לבוש בפיג'מה וממרר בבכי. גם תופעות כאלה לא חסרו בהיסטוריה.

התיאור הזכיר לא־במעט אדם קרוב יותר בשטח ובזמן: מוחמד מוצאדק, המדינאי האיראני, שהיה מבחינות רבות אבי המהפכות הלאומניות המודרניות במרחב השמי. כמו בגין היה מוצאדק קנאי לאומני־דתי. הוא סילק את השאה, הלאים את הנפט וקבע דגם שחזר על עצמו לאחר מכן במצריים ובמדינות ערביות אחרות. עד שהודח על־ידי השאה, בעזרת סוכנות־הביון האמריקאית, משל מוצאדק באיראן כשהוא שוכב בדרך־כלל במיטה, לובש פיג'מה וממרר לעיתים קרובות בבכי.

היו רופאים שביטלו את כל ההשערות האלה כלאחר יד. בגין, הם טענו, בריא בגופו ובנפשו. אין לו בעייה רפואית. יש לו בעייה פוליטית.

הקשר הצרפתי:
הצלחה במחיר תחרותי



מכונית השנה באירופה 1982 ומכונית השנה בארה"ב 1983.

מה שקורה בימים אלה לפרנק הצרפתי, נותן לך הזדמנות חלומית לרכוש את המכונית היפה, המתקדמת, המשוכללת והרצינית ביותר במחיר כמעט מצחיק.

"רנו 9" — ניתנת לרכישה בשני סוגי מנועים: 1100 סמ"ק ו-1400 סמ"ק.
תיבת ההילוכים עם 4, 5 הילוכים או אוטומט.
חסכונית: צריכת דלק מועטה (רק 5 ליטר מת"א לחיפה) אחזקה במינימום הוצאות.
נוחה: "ישיבה" אידאלית על הכביש תודות לארבעה מתלים נפרדים. נסיעה שקטה ומרווחת לכל בני המשפחה.
בטיחות: תכנון קפדני להגנה מירבית בעזרת חגורת פלדה היקפית המגינה על הנוסעים. תהליכי ציפוי להגנה בפני חלודה.

העולם אוהב RENAULT

בני משה קרסו בע"מ
תל-אביב טל. 627151
חיפה טל. 721751

נקודות מכירה:
ירושלים טל. 226491
באר שבע טל. 36777
חיפה טל. 510296
נתניה טל. 23037

דוד צ'ק

(המשך מעמוד 35)

הוא הגיע לגיל 70, והמציאות טופחת על פניו. הוא נשחק בעימות שבין עולם חזונו ועולם המציאות.

● דה־גול הישראלי

ב קיץ 1977, ימים מעטים אחרי ה"מהפך" שהעלה את הליכוד לשילטון, הביע ברונו קרייסקי את דעתו הפרטית על המאורע.

השיחה התנהלה ליד שולחן ארוחת־הערב בביתו הפרטי של קרייסקי, והשתתפו בה עיצאם אל־סרטאווי, איש אש"ף, ופעיל־שלום ישראלי. זה השמיע כמה נבואות קודרות על עתיד ישראל.

"אל תדאג," קרא קרייסקי, "אתה תופתע לטובה. אנחנו מכירים את הדמגוגים הלאומניים האלה של הימין. כדי להגיע לשילטון הם משמיעים סיסמות שוביניסטיות פרועות. אבל כאשר הם מגיעים לשילטון, הם מסתדרים במהרה עם המציאות. הם הופכים מדינאים פרגמטיים. ודווקא הם מסוגלים לעשות שלום."

קרייסקי הצביע על דוגמתו הבולטת של שארל דה־גול, הגנרל הלאומני שהועלה לשילטון על־ידי אנשי הימין הקיצוני, הצנחנים ומתנחלי־אלג'יריה, כדי להמשיך במילחמה עד הסוף. אולם אחרי שהגיע לשילטון החליט דה־גול שהמילחמה הורסת את צרפת ובולעת את משאביה, הדרושים לשיקום המדינה. הוא הכריז על נכונותו להגיע ל"שלום בין אמיצי־לב". הוא הכיר בהנהגת ה"טרוריסטים" האלג'יריים וחתם עימם על שלום, שבעיקבותיו נטשו יותר ממיליון מתנחלים צרפתיים את אלג'יריה.

הדגם הסביר את עצמו: דה־גול משזל לבניו; הנהגת הלוחמים האלג'יריים, הפל"ן, משזלה לאש"ף; המתנחלים הצרפתיים באלג'יריה משולים למתנחלים הישראליים בגדה וברצועה.

קרייסקי הצביע גם עם דוגמה אחרת: זו של הנשיא ריצ'ארד ניכסון, שהיה בראשית דרכו דמגוג אנטי־קומוניסטי פרוע, ושעשה קאריירה כצייד־מכשפות. אחרי שהגיע לשילטון התפייס עם האוייב השנוא ביותר בארצות־הברית, סין הקומוניסטית, וערך מסע־ניצחון לפקין.

לדיעה זו של קרייסקי היו שותפים רבים בעולם. בזירה הבינלאומית היה בגין באותה עת דמות בלתי־רצויה לגמרי, כי בשנות פעולתו באופוזיציה היה מקובל לזלזל בו ולהתעלם מקיומו. כך נהגו גם השגרירויות הזרות בישראל.

על סמך ההנחה הזאת זכה בגין, אישהשנה תשל"ז, בהישגים הראשונים. הנשיא ג'ימי קארטר, שהתייחס בקרירות כימעט עויינת אל ראשהממשלה יצחק רבין, ערך לראשהממשלה בגין קבלת־פנים מלכותית. ניקולה צ'אוצ'סקו, הקומוניסט הרומני, קיבל אותו בזרועות פתוחות, והבטיח לאנוור אל־סאדאת שבגין הוא אישהשלום מושבע, שאפשר לסמוך עליו.

כאשר הגיע אל־סאדאת לירושלים, בעת ביקורו ההיסטורי, היה נדמה כאילו כל הנבואות הטובות האלה התגשמו. בגין הצטלם ליד סאדאת, כשהוא זורח מאושר, והכריז: "לא עוד מילחמה, לא עוד שפיכות־דמיזם" הדמגוג הלאומני הגדול בא למצריים ונהנה באופן בולט ממחיאות־הכפיים בארץ הפרעונים.

אמנם, כבר אז היו שהשמיעו דיברי־ביקורת, שאמרו כי בגין לא התעלה לגובה המשימה, שלא השיב ליוזמתו ההיסטורית של סאדאת במחווה היסטורית משלו, שהחמיץ את שעת־הרצון החד־פעמית כדי לחולל מיפנה היסטורי בדרכה של מדינת־ישראל ומעמדה במרחב.

אבל ביקורת זו, שאחד מדובריה היה אישהשנה תשל"ח, שר־הביטחון עזר וייצמן, השתתקה כאשר חתם בגין לבסוף על הסכמי קמפ־דייוויד, ואחר־כך על חוזה־השלום. אחרי־הכל, הנה חתם דווקא הטריבון הלאומני על חוזה־השלום הראשון עם מדינה ערבית, ודווקא עם המדינה הגדולה והחשובה ביותר. הישג היסטורי זה חמק מידי דויד בן־גוריון.

אולם עוד לפני שיבשה הדיון על ההסכם, התברר כי לא היה זה מעשה־השלום הגואל. בגין לא חיבק את סאדאת, כדי להגיע באמצעותו אל לב העולם הערבי, לפתור את הבעיות המרכזיות ולהגיע להתפייסות ההיסטורית הגדולה עם המרחב, אשר בטבורו שוכנת מדינת־ישראל, לטובה או לרעה.

מחשבתו היתה הפוכה: לכרות שלום נפרד עם מצריים, להוציא את העוצמה המצרית מן־השוואת הכוחות של הסיכסוך הישראלי־ערבי, לשחרר את העורף של צה"ל כדי שיוכל להקדיש את כל כוחו לפריצה קדימה בשאר החזיתות.

השלום עם מצריים נועד לאפשר את הגברת המילחמה בעם הפלסטיני, כדי לצרף את הגדה וחבל־עזה למדינת־ישראל, ולהתקדם משם הלאה.

התוצאה: מצריים גורשה מן העולם הערבי ונותרה מבודדת גם בתשמ"ג. לא היתה לה עוד היכולת לשמש גשר בין ישראל ובין שאר המדינות הערביות, כפי שרצה סאדאת, ובגין גם לא היה מעוניין בכך. סאדאת עצמו נרצח בידי קנאים.

השלום החמיין. הוא החזיק מעמד בימי הפלישה ללבנון, אך הוא הסך שלום קר, צונן, קפוא.

● מפה מול העיניים

ל וזמת סאדאת יצרה בעולמו של בגין את העימות הגדול הראשון בין האידיאולוגיה שלו ובין המציאות המשתנית.





שארל דה־גול שר את ההימנון ומצדיע למתנחלים באלג'יר. ריצ'ארד ניכסון ליד צ'ו אן־ליי סוקר מישמר־כבוד בפקין



הנשיא ג'ונסון מצביע על צלקת הניתוח בגופו

בגין העדיף את האידיאולוגיה.

בהיותו נער, למד מזאב ז'בוטינסקי את האידיאולוגיה של "שתי גדות לירדן". בקמפ־דייוויד הוא נהג על פיה. הוא ויתר על כל חצי־האי סיני, על ההתנחלויות ועל ימית, מפני שהיו מחוץ לגבולות ארץ־ישראל הז'בוטינסקאית. הוא רצה להתרכז במאבק על הגדה והרצועה, שהן בתוך גבולות המפה הזאת. הוא לא נטש את המפה.

בהסכמי קמפ־דייוויד לא התכוון בגין להבטיח ל"ערביי ארץ־ישראל" אלא את האוטונומיה שדרש זאב ז'בוטינסקי, 70 שנים לפני כן, עבור היהודים ברוסיה הצארית.

זוהי אחת הבעיות היסודיות במיבנהו הרוחני של בגין. בניגוד לז'בוטינסקי גיבורו, אין הוא אדם יוצר בשטח האינטלקטואלי או האמנותי. הוא קיבל בנעוריו את התורה מפי ז'בוטינסקי, והוא דבק בה מבלי לשנות נקודה או פסיק.

זהו כל עולמו הרוחני. אילו היה נשבר, היה בגין נותר בחוסר־כל.

אין לדעת איך היה ז'בוטינסקי עצמו מגיב במצב היסטורי חדש. בחייו שינה את דיעותיו פעמים רבות. עד היום נטושה מחלוקת על השאלה אם הסכים תחילה לקריעת עבר־הירדן ממפת פלסטין המנדטורית, מעשה שלאחר מכן התנגד לו בחריפות כה רבה עד כי קרא לתנועתו החדשה "רוויזיוניסטית" — כשהכוונה היא לערוך רוויזיה על מעשה בריטי זה.

ז'בוטינסקי היה שונה מאוד מבגין, ועל כן גם לא חיבב אותו אישית. הבית"רי היה צעיר הרבה יותר, מאוד מן הדמות האידיאלית, ה"גויית" כימעט שעמדה לנגד עיניו.

על כל פנים, בגין אינו מסוגל להמציא תורה חדשה, שתתאים למציאות חדשה. כאשר משתנה המציאות באופן דרמאתי, כמו בשעת ביקורו של סאדאת, או באופן הדרגתי, כפי שקורה בהכל כל העת, אין בגין מסוגל לשנות את המפה שלנגד עיניו, תהא משמע.

חוסר־יכולת זה הוא הזמנה לאסון רוחני.

● למות או לכבוש את ההר

ל תכן שתוצאות הכשל הראשון מסוג זה חבויות בנפשו של בגין, כמו פיצצת־זמן, מזה 44 שנים.

כאשר התקרבו הנאצים לוורשה, ב־1939, ברח בגין יחד עם עליזה וכמה מחבריו, ביניהם ישראל שייב ("אלדד") ונתן ילין־מור. הם ניסו לעבור את הגבול לרומניה. כאשר נמנע מהם הדבר, חצו את כל פולין מדרום לצפון, ומצאו מיקלט בעיר וילנה, שהיתה שייכת עד אז לפולין אך שנמסרה באותה עת לליטא העצמאית. שם שהה עד שהסובייטים פלשו לליטא וסיפחו אותה לברית־המועצות. הם אסרו את בגין ושלחוהו לאחד ממחנות־העבדים שלהם בצפון ארצם.

לפני בן קרה משהו. בגין קיבל בווילנה מיכתב מארץ־ישראל, שבו נמתחה עליו ביקורת קטלנית על כי ברח מוורשה. "קבריניט עזוב אחרון את הספינה הטובעת!" נאמר בו.

בגין נרעש. כינס ישיבה של נציבות בית"ר והודיע שהחליט לחזור לוורשה הכבושה בידי הנאצים. חבריו הצליחו להניאו מכך.

בשנים האחרונות, וגם בתשמ"ג, התפתח ויכוח חריף סביב פרשה זו. מדוע ברח מוורשה, והשאיר אחריו שם את כל צאן־מרעיתו, שבטחו והאמינו בו? מדוע לא חזר לשם, כפי שעשו גיבורי המחתרת היהודית, וביניהם חייקה גרוסמן, שכבר היה בידיה רשיון־עליה לארץ־ישראל?

היו שהאמינו כי בגין עצמו מתייסר בסתר ליבו בשאלה זו, וכי זוהי הסיבה האמיתית לכך שהשואה חתרת ומבצבצת בכל נאומיו, לצורך ושלא לצורך, ולפעמים גם כהקשרים הגובלים בשערוריה. בגין לא התגבר על עברו.

אך מדוע לא חזר אז לוורשה?

התשובה המורעת היא, מן הסתם, שכל המנהיגים הציוניים של אז היפנו את מבטיהם אל ארץ־ישראל, והאמינו כי תפקידם הוא שם. שום מנהיג ציוני לא חשב אז ברצינות על אירגון מיליוני היהודים במיזרח־אירופה להתנגדות פעילה או סבילה נגד הצורר. בשעתם הנוראה ביותר, ננטשו יהודי אירופה הכבושה בידי מנהיגיהם.

מבחינה זאת לא היה הבדל בין זאב ז'בוטינסקי וחיים וייצמן, דויד רזיאל ואליהו גולומב, דויד בן־גוריון ואברהם שטרן, משה שרת ומנחם בגין. המחשבות של כולם התמקדו בדרך להקמת המדינה היהודית אחרי המילחמה, ולא בדרך להצלת היהודים שהיו אמורים לחיות במדינה זו.

אך האם היתה זאת באמת ההכרעה האישית הנכונה? האם ההדר הבית"רי לא חייב תשובה אחרת בליבו של אדם, ששר "למות או לכבוש את ההר?"

האם לא היה כאן עימות בין המציאות החדשה, שהשתנתה באופן דרמאתי ובלתי־צפוי, ובין האידיאולוגיה השגורה?

יש הסבורים שהיה זה מיבחן של אומץ־לב — להזדקף ולצעוד בעיניים פקוחות חזרה אל תוך התופת. בגין היה אז בן 26 בסך־הכל, וכמה מגיבורי מוד־הגטאות היו בני גילו. אך בגין הוכיח לאחר־מכן במחתרת אומץ־לב רב, וסיכן את חייו בכל רגע במשך שנים.

לא אומץ־הלב הגופני חסר לו, אלא אומץ־הלב המחשבתי והרוחני, שהחייב אותו לחרוג מן המסה הנפשית שלו. דווקא לכך לא היה מסוגל, ויתכן כי יסורי־המצפון על כך מכרסמים בנפשו.

● היהודי והצבר

א ך העימות הגדול ביותר בין המציאות ובין האידיאולוגיה נערך בעולמו של מנחם בגין בעיקבות הפלישה ללבנון.

איש השנה תשמ"ג

(המשך מעמוד 37)

אין ספק שתוצאות ההחלטה הזאת הטילו את הצל שחור ביותר על רזחו של בגין בשנת תשמ"ג.

כאשר החליט על המיבצע, סבר בגין שזהו מיבצע צבאי קטן, יימשך יומיים־שלושה, ושבו ייפלו לכל היותר כמה עשרות חמים.

כוונת המיבצע התאימה למפה של בגין. בעיניו היתה אמורה היות פשיטה צפונה, כדי לחסל אחת ולתמיד את אש"ף וכוחותיו, והפריעו בעצם קיומם לתהליך הסיפוח של הגדה והרצועה ישראל. יתכן שבגין גם האמין ברצינות כי המיבצע נועד הבטיח את שלום ישובי־הגליל, וכי מתן השם הזה למיבצע לא יה אקט של צניעות עילאית.

את ההחלטה קיבל מנחם בגין. אך היוזמה היתה של אריאל רון, איש־השנה של תשמ"א ותשמ"ב.

אי־אפשר להבין את אשר קרה לבגין בתשמ"ג מבלי לחזור לסבך היחסים בין שני אנשים אלה.

בגין לא רצה למסור לשרון את תיק־הביטחון. הוא התלוצץ שאם יקבל שרון את התפקיד, הוא ישלח את הטנקים של צה"ל להקיף את מישרד ראש־הממשלה ויחולל הפיכה. כמו כל בדיחה, מעידה גם זו על מחשבותיו הכמוסות של בעליה.

אך לבסוף נאלץ בגין למסור את התיק לשרון, ואז נוצרו בין השניים יחסים של תלות מוזרה — כאשר בגין תלוי מבחינה נפשית בשרון, ושרון מזלזל בבגין.

היה משהו בפרשת־יחסים זו שהזכיר את היחסים בין שאול המלך, הלוחם העייף והעצוב ובין דויד הצעיר, בתיאור התנ"כי.

בגין העריץ את שרון. כאשר בא בגין ארצה, והוא קרוב לגיל 30, מצא כאן את ה"צברים", גוץ "גאון וגריב ואכזר", שהתאים בדיוק לאידיאל הז'בוטינסקאי. היה נדמה שהם היו כל מה שבגין לא היה: יפי־תואר, זקופי־קומה, בלתי־מסובכים, מושרשים בקרקע, אנשי־עמל, אנשי־מעש ואנשי־ביצוע.

אם גילם מישהו את כל התכונות האלה, הרי היה זה אריאל שרון. בצעירותו היה יפה־תואר, בעל חזות "ארית" מובהקת (עד היום מרגנים כי סבתו של שרון, אם אמו, היתה רוסיה נוצריה, דבר שהיה הופך גם אותו ל"גוי").

בניגוד לבגין, שהיה בכל חייו רק חייל בצבא אחד, צבאו הפולני של הגנרל אנדרס, וששירת שם כמתורגמן, אישי־מישרד, הרי היה "אריק" לוחם בה"א הידיעה, פצוע־קרב.

בגין התחנך כל חייו באווירה המיליטריסטית של בית"ר, לבש מדים, עמד דום, הצדיע, אך מעולם לא סיקד אף על מיבצע צבאי אחד. גם באירגון הצבאי־הלאומי היה אידיאולוג ומדריך פוליטי, לא מפקד של מיבצעים, ולא משתתף בהם. ואילו אריאל שרון היה מפקד מהולל, אם כי שנוי במחלוקת, אדם שפיקד על אוגדה תחת אש.

הנער מברסט־ליטובסק, בן לבלר־הקהילה, הערין את הצבר מן המושב, איש ההתיישבות העובדת, שעוררה תמיד התפעלות סמוייה, מהולה בשינאה ובקינאה, אצל הרוויזיוניסטים. גם מבחינה נפשית היה שרון שונה מבגין, בצורה שהיתה מוכרחה להרשים את הקשיש יותר. שרון הוא אדם בעל דרך־חשיבה פרימיטיבית, המסוגל לרכז את כל אישיותו התקיפה במחשבה פשוטה אחת, אף יותר מבגין עצמו. לאיש כמו שרון אין לעולם שום ספק בצידקת מעשיו ובנכונות דרכו. בגין אינו רחוק מתכונה זו, אך אין הוא מודע לכך.

לאדם פשטני, בעל שאיפות לוהטות ויכולת להתרכז כולו בדבר אחד, יש לעיתים קרובות כושר־שיכנוע עצום. שרון מחזק בתכונות אלה.

● החלילן מהאמלין

באגדה הגרמנית יש סיפור על החלילן שבא לעיר האמלין, שבה רבו העכברים. הוא הבטיח להשמיד את הנברנים תמורת תשלום. כאשר הסכימו לכך אבות־העיר, ניגן האיש בחלילו. העכברים המוקסמים צעדו אחריו, והוא הובילם אל תוך הנהר, שם טבעו.

אבות־העיר הקמצנים לא שילמו לו את המגיע, והאיש התרגז. הוא ניגן בחלילו שוב, ילדי־העיר המוקסמים צעדו אחריו, והוא הטביע גם אותם בנהר.

לגבי מנחם בגין — כמו לגבי רבים מבני ישראל, שטבעו בלבנון בנהרות של דם — אריאל שרון הוא החלילן מהאמלין.

כאשר דובר על המיבצע בלבנון, האמין בגין לשרון בעיניים עצומות. לפי כל הסימנים לא היה לבגין המושג הקלוש ביותר על המצב בלבנון, על המורכבות שלא־ת'יאמן של היחסים הפנימיים באותה ארץ מקוללת, על הממדים הסמויים של המיבצע המתוכנן. מובן מאליו שלא היה לו שום מושג על הצדדים הצבאיים שלו, כי אין אדם רחוק יותר מעניני־צבא, ולוא גם בתיאוריה, מאשר נואם חוצב־להבות זה על מילחמות־ישראל.

בכל חייו הצטיין בגין בחוסר־אבחנה שכימעט לא־ייאמן לגבי בני־אדם. הדבר הוכח במינויים רבים, שעוררו גיחוך. יש לו כישרון נדיר למנות את האיש הלא־נכון לתפקיד הלא־נכון. שני מועמדיו למישרת נשיא־המדינה הם הוכחות חיות לכך.

איש־הצבא שהרשים את בגין יותר מכל היה רפאל איתן. לא היתה לבגין כל אפשרות לדעת כי הצבר איש־המושב, בעל החזות הצבאית המובהקת, הדיבור האיטי וההתנהגות הבוטחת, אינו אלא מורון, מם־כף מצטיין שהיה לקצין בכיר הרה־אסון. בגין הכריז עליו כעל אחד מגדולי המצביאים של עם ישראל בכל הדורות, כשם שהכריז בשעתו על ג'מי קארטר, הכסיל המחייך, כעל אישיות שוות־ערך לז'בוטינסקי ולז'זפה גאריבאלדי.

התישלובת של שניים אלה — אריאל שרון ורפאל איתן — הספיקה כדי לסלק מרוחו של בגין כל ספק אפשרי לגבי הצד הצבאי והמדיני של המיבצע.



בגין בעת מניין קולות בכנסת

הפיתוי להיות מנהיג של מילחמה מסוארת, ולהתחרות עם בן־גוריון גם בשטח זה, סיפק דחיפה נוספת.

כאשר החלה המילחמה, היה בגין שרוי באויפוריה. המצלמה הנציחה אותו במרומי מיבצר־הבופור, בסנדה גרוטסקית שיכולה היתה להילקח מסרט של פרדריקו פליני. כשחיוך של אושר שפוך על פניו התהלך לידי המיבצר העתיק, מנותק מכל מציאות ממשית, בלתי־מודע לכך שהוא עומד למעשה על קיברם של מיטב הלוחמים, ושהמקום נכבש אחרי קרב אכזרי.

כמה ימים לאחר מכן הכריז כי "הארץ תשקוט ארבעים שנה", וכי עד סוף 1982 "יחתם חוזה־השלום עם מדינת־לבנון.

בגין לא ידע כי המיבצע נכשל גם מבחינה צבאית, וכי למרות הריכוז האדיר של אנשים ונשק לא הצליח להשיג את יעדיו העיקריים. על אחת כמה וכמה לא ידע כי השקיע את המרינה בביצה טובענית, וכי הבוץ הולך וסוגר עליה.

כל זה התברר לו במהלך תשמ"ג — וכאשר החל תופס, בהדרגה, את גודל האסון, ירדה עליו המרה השחורה.

לדברי מקורביו, זה הדבר שגרם לו ל"עצבות".

● "ניתן לחמוה..."

כי שהעיד החיוך שעל פניו, בצאתו מבית־הכנסת ביום השני של ראש־השנה תשמ"ג, לא הבין בגין תחילה את מלוא המשמעות של מה שהתרחש במחנות צברה ושאתילא.



אויפוריה בדרך למיבצר בופור: בגין מחבק את רב־סרן סער חראד, אריאל שרון (מימין) והאלוף יונה אפרת מסתכלים בהנאה

הוא לא ניחש כי המעשה האחד הזה יהרום את מעמדו בעולם, יקעקע את שרידי הקונסנזוס הלאומי בישראל עצמה, יפעיר תהום בינו ובין חלק גדול מן הדור הצעיר וירדוף אותו במשך חודשים — ואולי שנים.

ברגע הראשון סבר, כנראה, כי המעשה בוצע על־ידי הפלאנגות בלי קשר לצה"ל, וכי אין זו אלא תקרית מצערת.

אילו היה רגיש יותר לדם לא־יהודי, היה תופס מייד שקרה משהו מחריד, ואולי מגיב על כך מייד בצורה הולמת — עושה מיחווה יוצאת־דופן של חרטה לאומית וממנה בו במקום ועדת־חקירה.

אבל בגין לא הבין, והאנשים סביבו סובבוהו בכחש.

בעבר כבר היה מנחם בגין מעורב במעשי־זוועה שונים, מבלי שהדבר השפיע עליו. הוא פקד לתלות את שני הסמלים הבריטיים, בחורים מיסכנים וחפים מכל פשע, חיילים לא־קרביים שנקטפו מן הרחוב באורח מיקרי. אולם הוא יכול היה להצדיק זאת בהכרח אכזרי להרתיע את הבריטים מפני הוצאתם להורג של אנשי־מחתרת יהודיים („טרוריסטים," בלשון השילטון.)

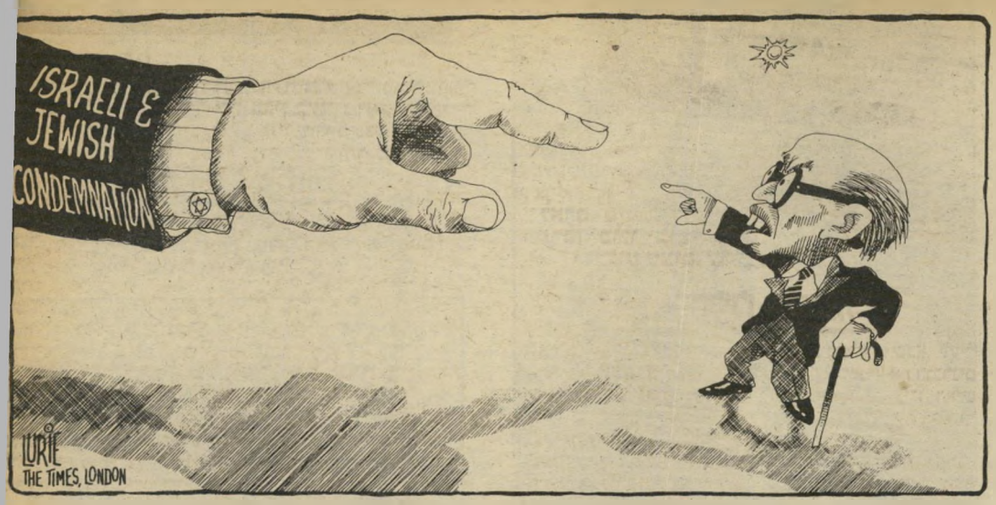
חמור יותר היה מעשה דיר־יאסין. אולם בגין לא פיקד על הכוח, שביצע את הזוועה, ולא ידיו שפכו את דם הנשים והילדים. עד היום נטוש ויכוח על השאלה אם המפקדים המקומיים של אצ"ל ולח"י אכן רצו בשחיטה זו, או שהדברים התגלגלו מעצמם, בעיקבות שרשרת טראגית של מיקרים. בגין אמנם לא התבייש לנצל את הטבח ולהתפאר כי הודות לו ברחו המוני הערבים מן הארץ, אך ספק אם היה מודע לגמרי למשמעות דבריו.

הזוועה של צברה ושאתילא היתה שונה. היא אירעה בתחום־האחריות של ממשלת־ישראל. ועדת־החקירה הטילה אחריות „עקיפה" על ממשלת־ישראל, שהוא עמד בראשה. היו גירסות מחמירות הרבה יותר, שהטיחו אשמה הרבה יותר ישירה בפני שר־הביטחון והרמטכ"ל שלו.

דו"ח הוועדה טיפל במנחם בגין בכפפות של משי. הוא מתאר אותו כאדם שלא ידע בין ימינו ושמאלו, שלא היה מעורב במהלכים החשובים ביותר של המילחמה. שלא שאל שאלות ולא ביקש תשובות.

התמונה של ראש־ממשלה תלוש ומנותק, „אסטרונאוט" המרחף בחלל החיצון, צויירה בבר בדו"ח זה.

„ניתן לתמוה על שעניין שיתוף הפלאנגות בכניסה למערב־ביירות, ומסירת התפקיד להן ,לטהר' את המחנות, נראה כה בלתי־חשוב, ששר־הביטחון לא הודיע על כך לראש־הממשלה ולא קיבל את הסכמתו להחלטה זו," נאמר בדו"ח, שהוסיף ברחמנות: „אין אנו סבורים שיש לבוא בטרוניה כלפי ראש־הממשלה. על שהוא מיוזמתו לא התעניין בפרטי־המיבצע של כניסה למערב ביירות ולא גילה על־ידי שאלות יזומות שהפלאנגות משתתפות במיבצע זה. תפקידיו של ראש־הממשלה רבים הם ומגוונים, והוא רשאי היה לסמוך על הדיווח האופטימי והמרגיע של שר־הביטחון, שכל הפעולה מתנהלת ללא תקלות ובאופן המשביע־רצון ביותר."



„ישראלים ויהודים מגנים את בגין" — קאריקטורה של רענן לוריא ב„טיימס" הלונדוני

בגין שמע לראשונה על ההחלטה להכניס את הפלאנגות למחנות — החלטה שהטילה את צילה על השנה כולה — בישיבת הממשלה שהתכנסה ביום ה' בערב, 24 שעות לפני כניסת ראש־השנה תשמ"ג. זה היה א ח ר י שהפלאנגות כבר נכנסו למחנות והחלו בשחיטה, 36 שעות אחרי שהתקבלה ההחלטה על כך. הוא לא נרעש מכך שדבר כה חמור בוצע מבלי להודיע לו על כך מראש: יתכן שהיה מרוצה, בסתר ליבו, על כי „אריק" ו„רפול" קיבלו את המעשה על אחריותם, כך שיוכל להישבע בעתיד שלא היה שותף להחלטה.

מה שהתרחש באותה ישיבה של הממשלה נחרת בתודעת־הציבור לאחר מכן. התמונה שהצטיירה היתה בימעט סוריאליסטית.

לקראת סוף הישיבה השמיע דויד לוי את האזהרה, שכל בר־דעת היה משמיע אותה. ללוי יש שכל ישר ופשוט, והוא גם היטיב להבין יותר מאחרים כיצד עלול ציבור מיזרחי להתנהג במצבים מסויימים. במיקרה זה: אחרי רצח בשיר אל־ג'מייל.

אמר לוי בישיבה: „כאשר אני שומע שהפלאנגות כבר נכנסות לשכונות מסויימות, אני יודע מהי משמעות הנקם אצלם, איזו שחיטה. אז איש לא יאמין שנכנסנו לעשות שם סדר, והאשמה תהיה בנו. לכן אני חושב שאנו כאן עלולים להיכנס למצב שבו נואשם, והטיעון שלנו לא יעמוד על רגליו..."

היו אלה דברי נבואה חיה, והם היו צריכים להדליק נורה אדומה גם אצל בגין. אבל בגין כלל לא הקשיב. הוא עסק באותה שעה במה שהוא אוהב לעסוק. באמצע הישיבה ישב וניסח את הודעת־הממשלה. היתה זאת הודעה שיקרית, שהתפוצצה תוך זמן קצר כרימון־יד בפני הממשלה עצמה.

תמונה זו של ראש־הממשלה שאינו מקשיב כאשר ממשלתו דנה באחת ההחלטות החמורות ביותר שהיא קיבלה אי־פעם, המתעלם מדיברי סגנו והעוסק בחיבור מילים — היא שחיזקה את ההרגשה שבגין תלוש מן המציאות, מן הסביבה.

גם הוועדה הוסיפה: „אין ביכולתנו לקבל את עמדת ראש־הממשלה, שאיש לא העלה על הדעת שעלול לקרות מה שקרה."

היא כינתה את יחסו של ראש־הממשלה „אדישות", וסיכמה: „ניתן להניח שגילוי התעניינות על־ידו בנושא זה, אחרי שנודע לו על כניסת הפלאנגות, היה מגביר את ערנות שר־הביטחון והרמטכ"ל לצורך בנקיטת אמצעים מתאימים, לקידום פני הסכנה הצפויה. חוסר־מעורבות של ראש־הממשלה בכל הנושא מטיל עליו מידה מסויימת של אחריות."

מקורביו של בגין הפיצו את השמועה שבגין שאל אם אין הוא צריך להתפטר בעיקבות מימצא זה. למעשה לא היה צורך בשאלה.

באשר ועדת־חקירה ממלכתית, שהתמנתה על־פי החלטת הממשלה עצמה, מטילה על ראש־ממשלה „מידה מסויימת של אחריות" לאחד מפישעי־



מנחם בגין (בין דן מרידור ויחיאל קדישאי) מוסר את עדותו באוזניהם של חברי ועדת־החקירה יונה אפרת, יצחק כהן ואהרון ברק

איש השנה תשמ"ג

(המשך מעמוד 39)

המילחמה הגדולים של הדור, שהביא נזק בלי־ישוער למדינה, ההתפטרות היא מסקנה מובנת־מאליה למדינה תקינה.

● דם לא־יהודי

חשה להאמין כי מנחם בגין הזדעזע יתר על המידה מעצם ההזוועה. הוא עצמו הפיץ את הגירסה הצינית ש"נוצרים הרגו מוסלמים, והעולם מאשים את היהודים."



אנשי־סילואים מפגינים לפני בית בגין

אך גם בגין לא יכול היה להיות אדיש כלפי תוצאות השחיטה: התמוטטות התדמית של ישראל בעולם, והשחתת תדמיתו האישית. דמותו של בגין, עושה־השלום וחתן פרס־נובל, התחלפה בעולם בדמותו של בגין, פטרונו של אריאל שרון המיפלצתי ומחולל הפוגרום.

אולם מקורביו של בגין לא הזכירו את צברה ושאתילא, כהסבר ל"עצבות", שירדה עליו, לדיבריהם.

הם הזכירו, לעומת זאת, את הדם היהודי. המיספר הגדל והולך של הרוגי צה"ל בלבנון, שעבר במשך השנה את תמרור ה־500.

היה מי שדאג להזכיר זאת לבגין. לפני ביתו התארגנה הפגנה מתמדת, שאי־אפשר היה לו להתעלם ממנה מדי צאתו ובואו. מישמרת שקטה הציגה לראווה, בצורה של מונה, את המניין העדכני של מיספר ההרוגים בכל יום. הצטרפו אליה מדי פעם חיילים שחזרו מן המילואים, או שעמדו לצאת לשרות בלבנון, הורים שכולים והורים מודאגים, וסתם אזרחים.

למרות כל הדיבורים האמיצים, היה ברור לבגין שהוא נכנס בלבנון לבוץ עמוק, ושהוטעה על־ידי שרון ואיתן, זוג הרפתקנים חסרי־אחריות.

שום מוצא מן ההרפתקה לא נראה באופק. ככל שניסה לחלץ את עצמו, כן שקע יותר בביצה. חוזה־השלום עם לבנון ירד מן הפרק, הסורים לא הובסו. להיפך, מעמדם הבינלאומי הלך והתחזק.

בסוף תשמ"ג היה ברור כי צה"ל יישאר בדרום־לבנון עוד זמן רב, אולי שנה, אולי שנים. הוא הסתבך במילחמת־גרילה, שאי־אפשר לנצח בה. גם בקווים החדשים, אחרי "ההתפרסות החדשה" (בגין שנא תמיד את השימוש במושג "נסיגה", המקובל על כל חייל אמיתי) ישלוט צה"ל בשליש מארמת־לבנון, ובקרוב למיליון תושבים, מוסלמים ברובם, השונאים אותו.

יש הבדל גדול בין "הגדה הצפונית" ובין הגדה המערבית. לפי המפה של בגין, איזור צור וצידון וחבל־הבקאע אינם שייכים לארץ־ישראל, בעוד ש"יהודה ושומרון וחבל עזה" שייכים אליה.

המילחמה בולה היתה מקח־טעות.

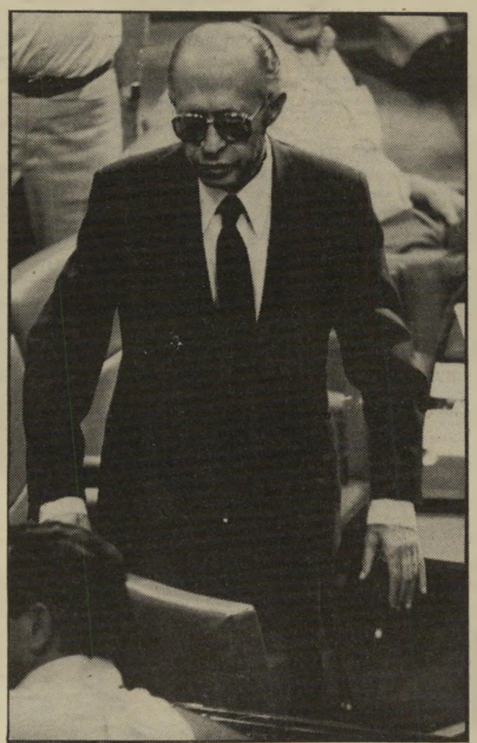
● "גם לא מכולח"

ב־ישלון בלבנון התווסף לכישלונות אחרים, שהיו קשורים בו במידה רבה. "הכלכלה הנכונה" של יורם אריזור התמוטטה, והממשלה מצאה את עצמה בסוף השנה במערכה נואשת להציל את המשק, כשכל אחד משריה מנסה להטיל את המעמסה על האחרים, ולצאת נשכר מן ההתגוששות. באמצע תחרות־ההיאבקות הזאת עמד מנחם בגין, כשופט אדיש, שכל המתאבקים פונים אליו לשווא.

יתכן כי בגין הישווה בליבו את אריזור לשרון,



ניתוק: בגין בהלווייתו של שימחה ארליך



בגין בכנסת ועם בנו בני בגין (לסטה)



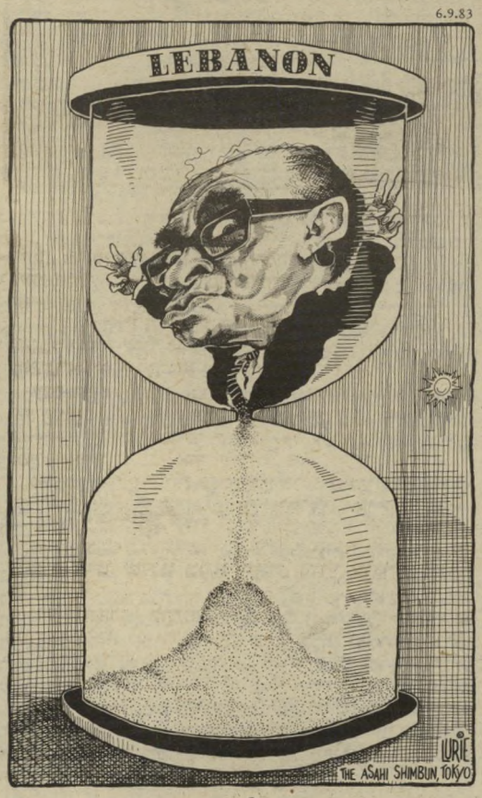
והגיע למסקנה העצובה ששני אלה, עמודי־התווך של ממשלתו בראשית השנה, התגלו כבורים חסרי ידע ואחריות.

התמוטטות מערכת הבריאות, כפי שהתגלתה בשביתת־הרופאים הדרמאתית, והכישלונות ברוב המערכות האחרות, בוודאי לא עזרו לרומם את מצב־רוחו. השחיתות של ממשלת־הליכוד לא נפלה מזו של ממשלות מפא"י, והפרוטקציה פרחה ללא בושה.

מסביב שררה אווירת נכאים, ריח חריף של כישלון נדף מן הממשלה. גם סיקרי דעת־הקהל, מפוקפקים ככל שיהיו, הורו על ירידה מתמדת של פופולריותו האישית, גם בשכבות שהיו מכורות לו בעבר בלב ובנפש.

מה קרה? מדוע כשלה הממשלה?

יתכן שההסבר טמון בחוות־דעתו של היילל קוק למחרת המהפך של 1977, כאשר ניבא לבגין כישלון חרוץ. קוק, מראשי



בגין בלבנון: ציור של לוריא

אצ"ל בארץ־ישראל בשנות ה־30, עבר לפולין ופעל בקירבתו של בגין הצעיר. הוא הכיר אותו היטב. השניים התרחקו זה מזה, ונפערה ביניהם תהום כאשר שירת קוק כחבר הכנסת הראשונה מטעם תנועת־החרות.

קוק היה בטוח כי בגין ייכשל, מפני שאינו מסוגל לנהל שום מיפעל מעשי. "מעולם לא ניהל בגין אף חנות־מכולת," אמר קוק.

גירסה זו הפתיעה רבים, שחשבו על בגין כעל מפקד אירגון צבאי גדול ורב־מעש. אך היא היתה נכונה. מגיל צעיר מאוד היה בגין עסקן מיפלגתי, שבילה את כל ימיו בנשיאת נאומים. אף שלמד מישפטים, לא עבד מעולם במיקצוע זה. אחרי שהגיע ארצה בצבא־אנדרס והצליח להשיג שיחרור רישמי ממנו, התמנה כמפקד אצ"ל. אך הוא לא היה מעולם מנהל האירגון ומפקד פעולותיו, אלא מנהיגו הפוליטי והרעיוני. מכיוון שחי כזוהת שאולה, לא יכול היה לקיים קשר יומיומי עם האירגון. הוא חיבר את הכרוזים וקיבל את ההחלטות הפוליטיות העקרוניות, אך את הניהול המעשי של האירגון השאיר בידי אנשים אחרים, שחיו במחתרת.

פרשת "אלטלינה" בודאי לא הציגה את בגין כאדם היודע לתכנן מיבצע, לשקול את התוצאות ולכלכל את מעשיו בתבונה.

כאשר הקים את תנועת־החרות, עם חיסול אצ"ל, התגלה כפוליטיקאי מעולה. הישג נדיר הוא לראש־מיפלגה להישאר מנהיגה הבלתי־מעורער במשך 29 שנים — דור שלם! — שבהן התייצבה שמונה פעמים בבחירות ונחלה שמונה כישלונות רצופים. בגין ידע לדרוש כל התנגדות, לחסל ברגע הפסיכולוגי הנכון כל מתחרה אפשרי. הוא היה רחוק מלהיות אדם מנותק ותלוש מן המציאות.

אבל גם תקופה זו לא הנחילה לו שום נסיון ניהולי. תנועת־החרות לקתה תמיד בניהול כושל, אירגוני וכלכלי. על כל אלה חיפתה אישיותו של בגין, הכאריזמה העצומה שלו בשכבות רחבות, ובראש וראשונה — כושר־הנאום המפליא שהיה סימן־ההיכר שלו.

בתשמ"ג לא נשאר דבר מכושר זה. בגין לא נאם. וכאשר נאלץ לשאת דברים בסומבי, בכנסת או בכנסים ממלכתיים, ניכרו בדבריו רק סימנים קלושים של בגין חוצב־להלהבות, טריבון־ההמונים, הדמגוג הגאוני, "בגין במיטבו."

● בגין במיטבו"

ל תכן כי כישרונו העיקרי של בגין — כישרון הנאום — טומן בחובו את ההסבר לכשל הגדול שלו בתשמ"ג.

הדמגוגיה אינה תהליך חד־סיטרי. הדמגוג הגדול משפיע על



מנחם בגין מתקשה לתפוס את מקומו בטכס מסלכתי

ההמון, אך מושפע ממנו באותה המידה. יש זרימה של רגשות בשני הכיוונים. כמיהת ההמון מעוררת את הדמגוג, והתלהבות הנואם מזינה את ההמון.

מכאן שאין הדמגוג יכול לשמור על רמה אחידה. מצבי־הרוח שלו מוכרחים להיות בתנודה מתמדת, מאוגרא רמא לבירא עמיקתא, ולהיפך.

עצם המושג המוזר „בגין במיטבו", שהפך סיסמת מקורביו והעיתונאים, מעיד שגם אלה שמו לב להבדלים הגדולים שבין הופעותיו, ולא מהיום. מי שמדבר על „בגין במיטבו" קובע, למעשה, שיש גם בגין אחר, שכושרו פחות בהרבה.

מה יוצר את ההבדל? מצב־רוחו, הרגשתו כי הוא רוכב על העולם, הידיעה כי ההמון נענה לו וצוהל לקראתו.

אדם שכושרו תלוי בגורמים כאלה, אינו מנהיג, אלא מנהג. בהרגישו כי ההמון פונה לו עורף, או ששוב אינו שולט במאורעות, ריחו צונחת לתהומות.

יתכן שההסבר להתנהגותו של בגין בתשמ"ג טמון בכל הגורמים האלה גם יחד — הגיל הסוגר עליו, אובדן רעייתו, הבדידות הגוברת, מצב בריאותו, האכזבה משותפיו, ההרגשה כי החזון שבו דבק במשך כל שנות חייו אינו מתאים למציאות שנוצרה, וההתנגדות הגוברת בתוך עמו שלו — תופעה שאינו יכול לשאתה.

כל אחת מן הסיבות האלה יכולה להסביר דיכאון, „עצבות", התכנסות בתוך עצמו, הינתקות מן המציאות: כולן ביחד יכולות להסביר את המצב.

היו שהאמינו כי בגין יתפטר מתפקידו בהגיעו לגיל 70, כפי שהבטיח. אך כאשר הגיע תאריך זה בסוף תשמ"ג, חלף מבלי להשאיר אחריו סימן, מילבד אותה תמונה עצובה של חיתוך־העוגה.

גם זה היה טיבעי. בגין שהבטיח להתפטר בהגיעו לגיל 70 היה בגין צעיר־יותר, „בגין במיטבו". התאריך נראה לו אז רחוק, והוא היה בטוח שהעם כולו יקום ויתבע ממנו להישאר. אולם בגין שהגיע ליום־ההולדת ה־70 היה בגין אחר, בודד ומאוכזב — ודווקא בגין כזה אינו יכול להתפטר. איש במצב כזה נאחז בשילטון בכל כוחו, ברבקות האופיינית לאיש זקן, המרגיש שרוצים לפלוט אותו.

זאת היתה תמונתושל בגין בסוף השנה — מנהיג בודד, המואס בעמיתיו, והמקיף את עצמו בכמה עוזרים אישיים, צעירים, נחמדים, שתכונתם העיקרית היא שבגין האמין להם וסבר כי הוא יכול לסמוך עליהם. כזה היה דן מרידור, בנו של חבר ותיק ואהוד שהלך לעולמו, ובנו שלו עצמו, בני בגין, שצץ לפתע ככוח מאחרי כס־המלכות.

שום תיאור של אימפרסיוניסט רומאי בערוב ימיו לא יכול היה להיות אופייני יותר.

● דימדומי האלים?

כה מה מיריביו של בגין ושל מדיניותו יכלו לשאוב עידוד ממצב זה, ולהשלות את עצמם כי סוף עידן „ארץ־ישראל השלמה" קרב והולך.

זוהי טעות גמורה.

בגין נכשל בתחומים רבים. אך כישלונות אלה, טראגיים וחמורים ככל שיהיו, אינם מצטרפים לכדי כישלון המגמה ההיסטורית שהוא מייצג.

ההיפך הוא נכון.

למרות הכישלונות בלבנון, בכלכלה ובכל מערכות־החיים, מצליחה הפעולה של בגין במישור שהוא רואה בו את עיקר־העיקרים: סיפוח הגדה המערבית ורצועת־עזה.

ההתנחלות ההמונית בשטחים אלה מתקדמת במהירות ובמרץ. פשיטת־הרגל הכללית לא החלישה מאמץ זה.

המיכשול העיקרי — ארצות־הברית — סולק מן הדרך. אם מתוך רצון, אם מתוך טיפשות, נכנעה ממשלת הנשיא רגן לבגין לאורך כל הקו. מערכת הבחירות האמריקאית תשתק כל התגובות אמריקאית לבגין במשך שנה־וחצי עד שנתיים — ואין לבגין סיבה לחשוש שמא ישתנה המצב במהותו לרעה לאחר־מכן.

העולם הערבי מפולג. מצריים הוצאה מן המישחק. סוריה מוכנה לשתף פעולה עם ישראל נגד התנועה הלאומית הפלסטינית. מדינות־הנפט נחלשו ביגלל מצבן הכלכלי. הפלסטינים ננטשו ונבגדו על־ידי כל, ונותרו כשדה־הקרב שלהם לבדם.

זהו כימעט פאראדוכס: מנחם בגין, עתיר־

הכישלונות, האיש הבודד והעצוב בראש מימש כושל, הצליח דווקא במערכה העיקרית של מדיניותו: המערכה היחידה החשובה לו באמת.

אמנם, זוהי הצלחה לטווח הקצר, ואולי גם הבינוני. בטווח הארוך זוהי הצלחה הרת־שואה.

אך בגין אינו חושב בטווחים ארוכים של מציאות, והוא בוודאי אינו מאמין כי דרכו מובילה לאסון היסטורי. אין הוא היסטוריון ואין הוא פילוסוף, ולא הירהורים על העתיד הרחוק מעכירים את רוחו.

בגין העצוב של סוף תשמ"ג רואה את הבעיות המיידיות, את הכישלונות הקטנים והגדולים, את החברים שהכזיבו, את הממשלה שאינה מתפקדת.

אך הסיבה לכל הכישלונות האלה טמונה בו עצמו. זהו כישלון אישי, לא כישלון מגמתי.

בערוב ימיו הפך מנחם בגין דמות טראגית. לא כך הוא תיאר לעצמו, במשך שלושים שנות מאבק באופוזיציה, את המציאות של שילטונו. תחת להיות גיבור היסטורי, נערץ על הכל, הוא עומד בראש עם מסוכסך, שחלק גדול ממנו דוחה אותו ושוטם אותו. הוא מותקף מבפנים, מתוככי העם שאמור היה להעריצו. ההערצה הכללית והעיוורת, שמנחם בגין זקוק לה כמו אוויר לנשימה, איננה.

אך הטראגדיה האישית שלו לא תשנה בהרבה את רצף ההיסטוריה של מדינת־ישראל — שהיא לבודה בטראגדיה מסוג אחר.



מנחם בגין נעזר על־ידי שני אנשי־ביטחון בירידתו מן הבימה בטכס ציבורי

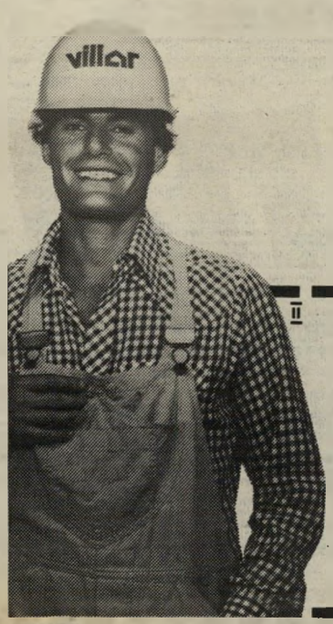


מדוע כדאי לרכוש וילה של וילאר, האם בזכות: האיכות הגבוהה? אמינות החברה? מהירות הבניה? או המחיר הקבוע?

כן!

התשובה לכל השאלות היא:
בפירוש כן.
בזכות כל המעלות הללו ועוד רבות נוספות כדאי לרכוש וילה של וילאר.
וילאר הינה חברת בנייה ציבורית אשר לאחר 25 שנות בנייה, רכשה לעצמה מוניטין של חברה אחראית ואמינה הבונה בתים באיכות בנייה ורמת גימור שאין שניים להם.
אך זאת רק ההתחלה. כדאי לך מאוד לרכוש וילה של וילאר גם בזכות העובדה שתוך 5 חודשים ממועד ההזמנה היא תהיה מוכנה לכניסה וכמובן בזכות העובדה שהמחיר הוא קבוע וסופי והוא מתחיל ב-485 $ למ"ר בלבד.
כולל הכל מכל כל.

ועדיין לא סיפרנו לך אלא על מעט מהיתרונות הבלעדיים של וילאר.
אז אם יש לך מגרש ואתה מתכונן לבנות עליו, כדי לך לבנות וילה של וילאר.
לפרטים נוספים והזמנות פנה אלינו או שלח את התלוש המצ"ב.



וילאר. זה לא בשמיים

villar

לכבוד
וילאר
רח' המרד 29, תל-אביב 68125,
טלפון 652205.

אבקש לשלוח לי פרוספקט צבעוני ללא כל התחייבות מצדי.

שם .....

כתובת .....

ברשותי מגרש באיזור .....

☐ עדיין אין ברשותי מגרש

ADMARK

איש השנה תשמ"ג



אם עומדת לנגד עיניו של מנחם בגין תמונה מציאותית של מצב ישראל בעוד דור אחד או שנייה קרוב לוודאי שלא. הוא רואה לפניו תמונה אידיאלית: ישראל הגדולה, אולי משני עברי הירדן, השוקקת חיים, ובה מיליוני יהודים, עולים מכל העולם, בערים ובכפרים חדשים מים ועד מידבר.

תמונה אידיאלית זו היא פרי האידיאולוגיה, לא פרי ההערכה המסובחת של המציאות.

מבחינה זו אין בגין שונה מן הישראלי המצוי. הוא חי את חיי הרגע. הוא מסוגל להביט קדימה למרחק של שנתיים, שלוש, ואף חמש. אך אין הוא ערוך חשבון של דורות.

הבריחה של האדם הישראלי מן המחשבה ההיסטורית ארוכת־הטווח היא תכונה לאומית יסודית. יש בה פאראדוכס מסויים, כי שום מדינה בעולם אינה מתנהלת — כמו ישראל — על פי מישאלות וצוויים שנוסחו לפני 2500 שנים ויותר. שום חברה בעולם אינה מנהלת מאבקים אקטואליים סוערים על קיברותיהם המרומים של אנשים שחיו — אם בכלל — לפני 3800 שנים, כפי שנסערה ישראל בתשמ"ג סביב מערת־המכפלה בחברון.

אולם המבט, המופנה למרחק של אלפי שנים אחורה, אינו פונה אף למרחק של עשרות שנים קדימה.

הישראלי המצוי לא שאל את עצמו בתשמ"ג מה תהיה דמות המדינה בתש"ס, בתשצ"ג ובתתמ"ג — השנים 2000, 2033 ו־2083 לפי הספירה הנוצרית. מנהיגי האומה לא נבדלו מבחינה זו מאזרחיהם־נתיניהם.

קיים בישראל פחד סמוי, המונע כל ויכוח על דמות המדינה בעתיד. "כושר האילתור", המשמש מקור־גאווה לישראלים, הכישרון לטפל בבעיות מיידיות ולמצוא להן פיתרונות מיידיים, אינו אלא ביטוי לפחד זה.

הישראלי אינו פותר בעיות לטווח ארוך, וגם אינו חושב עליהן.

חלק מן ההסבר לכך טמון באירועי האתמול. בשני הדורות האחרונים קרו דברים כה קיצוניים ובלתי־צפויים — כמו השואה באירופה והקמת המדינה — עד כי נדמה כי אין כל טעם בנסיון לצפות אל העתיד. אך הסיבה העיקרית היא התחושה כי לפני המדינה עומדות בעיות, שמוטב שלא לחשוב עליהן.

זוהי בריחה בלתי־מודעת מן העתיד אל ההווה, ואם אפשר — אל העבר.

לכן היתה המדינה גם בתשמ"ג שקועה כולה בידיעות יומיומיות, במשברים יומיומיים ובבעיות יומיומיות, שהן נקצף על פני המים — מבלי לשאול את עצמה מה הם הזרמים ההיסטוריים הגדולים, הנושאים אותה קדימה.

אך בתום שנה ובפרוס שנה חדשה, חובתם של מנהיגי עם היא לשאול את עצמם: מהו כיוון גורלנו הלאומי? אנא פנינו מועדות?

מה דחף את ישראל אל המקום שבו היא מצאה את עצמה ערב ראש־השנה תשמ"ד, ולאן מובילה התפתחות זו, אם לא תשתנה?

● מהי עוצמה?

תולדות היישוב העיברי החדש — מאז ראשית ההתיישבות הציונית ועד למילחמת־הלבנון — הן היסטוריה של עוצמה.

בכך דומה ישראל לכל מדינה אחרת בעולם. פוליטיקה היא עניין של עוצמה. כך זה היה מאז בריאת־העולם לפני 5743 שנים (אם להאמין לאגדה היהודית), וכך זה בימים אלה. אולי זה ישתנה אי־פעם בעתיד הרחוק. אך זה לא יקרה בימי חייו של מישהו החי בפרוס תשמ"ד — צעיר ככל שהנהו.

המשמעות האמיתית של הציונות היתה הצטרפותו של חלק מן העם היהודי לעולם העוצמה, אחרי העדרות ממושכת. הציונות יצרה נושא היסטורי, יש מאין. תחילה יצרה את בסיס העוצמה החדשה, ואחר־כך הפעילה אותה.

מה זאת עוצמה?

התשובה הפשטנית, המקובלת מאוד על הישראלים, היא: כוח צבאי.

אין זו תשובה בוזבת לגמרי. עד אשר ייבון מישטר עולמי של מימשל אוניברסלי, מישטר אוניברסלי ומישטרה אוניברסלית, המילחמה תישאר מכשיר־ההכרעה הסופי בכל סיכסוך.

מה יהיה הסוף?

במיקרה הרע ביותר מוכרעים הדברים במילחמה ממש. במיקרה הטוב די באיום־המילחמה, המבוסס על כוח צבאי, כדי להביא להכרעה. כך זה בעולמם של רוב שאר בעלי־החיים על־אדמות: אין הם מגיעים בינם לבין עצמם למילחמות לחיים ולמוות. די להם בטכסים של מילחמה ובאיומי־כוח כדי להכריע בסיכסוכים בין שבטים ולקבוע דירוג בתוך השבט עצמו.

אך הכוח הצבאי אינו פועל בחלל הריק, ולא נוצר יש מאין. הוא הביטוי הסיסי של הרבה מאוד מרכיבי־עוצמה, חומריים ונפשיים, כלכליים וחברתיים.

עדיין לא נוצר מודד יעיל ומקובל לבחינת העוצמה האמיתית של מדינה, מחוץ לשדה־הקרב. מודד כזה חייב לכלול גורמים שונים ומגוונים: התשתית הכלכלית והטכנולוגית, הרמה החינוכית של העילית ושל הכלל, כוח־הרצון הקיבוצי, טיב מוסדות־השילטון ויעילותם, בריאות המיבנה החברתי ותחושת־השייכות של כל חלקי החברה, החוסן הצבאי הממשי והפוטנציאלי, היחסים הבינלאומיים ומערכת הבריתות, ועוד ועוד. וכל אחד מן הרכיבים האלה הוא מורכב מאוד כשלעצמו. כולם ביחד יוצרים את המערכת המשולבת של העוצמה הלאומית.

המילחמה אינה יוצרת עוצמה כזאת. אין היא מהווה אלא המיבחן הסופי שלה. אין היא יוצרת כוח, אלא מביאה לכלל ביטוי עליון בוחות שנוצרו בתהליך ממושך. כמו תלמיד, המשתמש בבחינת־הסיום בכל הידע שצבר במשך תקופת־לימודיו, כך נבחן במילחמה הסך הכולל של כל מרכיבי־הכוח הלאומיים.

ובאופן אירוני, תוך כדי המיבחן הולך ונשחק הכוח הנבחן בו.

● אין תחליף למדינה

המיסגרת לגיבוש עוצמה זו היא, בעידן המודרני, המדינה הלאומית.

(המשך מעמוד 43)

יכול אדם לברך או להצטער על כך. יכול אדם לחלום על חלפת המדינה הלאומית במיבנה חברתי אחר, לפי מירשם אידיאולוגי שונה. אך אין זה משנה את המציאות, כפי שהיא יימת ברור הזה.

המדינה היא הישות המאחדת קיבוץ של בני־אדם — לרוב קיבוץ לאומי — לשם הגנה עצמית, קיום וידרי־חברה פנימיים והבטחת רווחה לאזרחים. היא בולה גם לשמש לעריכת מסעי־שוד נגד מדינות עמים שכנים.

בני־אדם, החיים במדינה מסודרת ובטוחה, יכולים לזלזל מיסגרת זו, ולהשלות את עצמם כי אינה דרושה ואינה טובה.

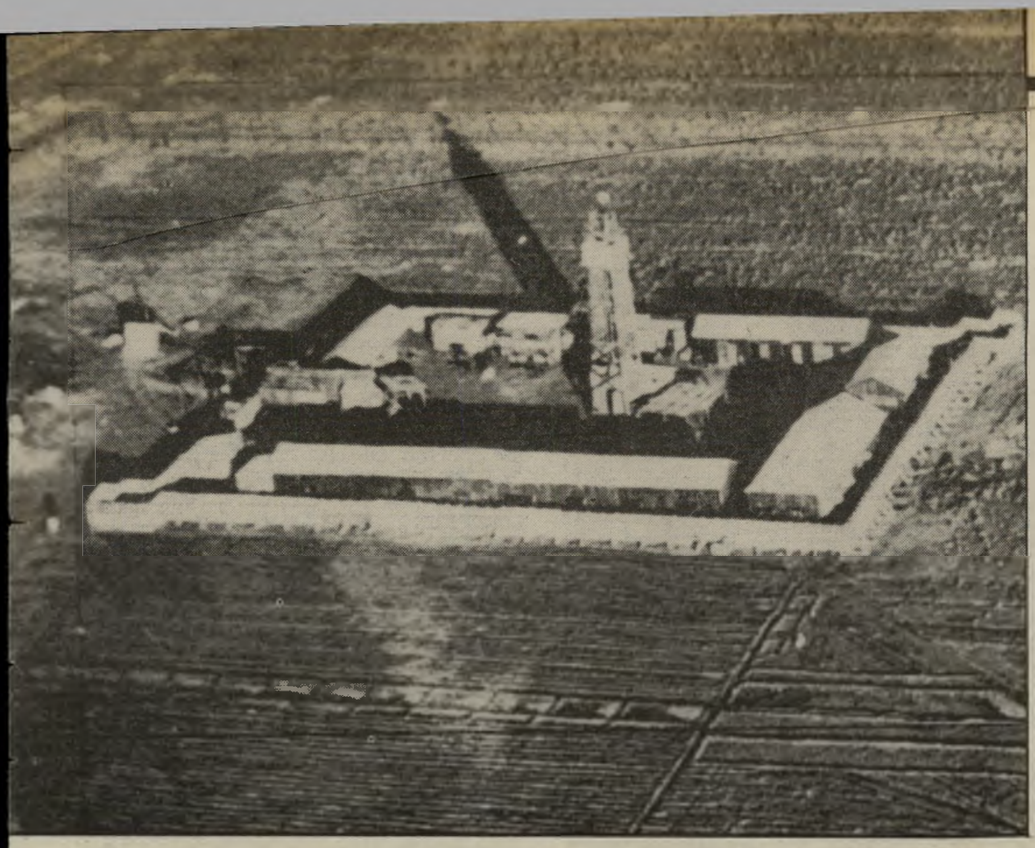
רק מי שאין לו מדינה יודע להעריך את השפעתה העצומה על גורל הפרט.

היהודים, שחיו — מרצון או מאונס — מחוץ למיסגרות לאומיות של אירופה, נותרו ללא מגן מול ממשלות רצחניות. מיליונים שילמו ברמם עבור מחדל היסטורי זה. הכרה זו הולידה את הציונות המודרנית, שלא היתה בעיקרה אלא נסיון ליצור מיבנה לאומי אשר יהיה מסוגל להתארגן במדינה לאומית.

התהליך ההפוך קרה לעם הפלסטיני. מצבו הנוכחי מוכיח בצורה מבהילה מה קורה למיליוני בני־אדם — גברים, נשים וילדים — כאשר אין האומה מצליחה בעוד מועד להקים מדינה שתגן עליהם. מיליוני העם הפלסטיני מתגוללים עתה בחוצות המרחב, חיים בעוני ממאיר, מופקרים לחסדי עריצים ושליטים זרים. כשהם נטולים זכויות־אדם בסיסיות, כבוד אנושי ומעמד אזרחי. אדמתם נלקחה מהם ובתיהם נהרסו, הם נהרגו בחברון, נטבחו בבקאע ועונו בכיירות, מבלי שאיש חש להצלתם.

אזהרה מסוג אחר ניתנה על־ידי גורל המדינה הלבנונית, שהתפרקה מחוסר רבק לאומי. כאשר קיום המדינה הלבנונית לא היה די חשוב בעיניהם של עשרות העדות ותת־העדות שהתרוצצו בקירבה, אירע האסון הגדול מוות על רבבות, מצוקה על מאות אלפים, ופחד מתמיד על מיליונים.

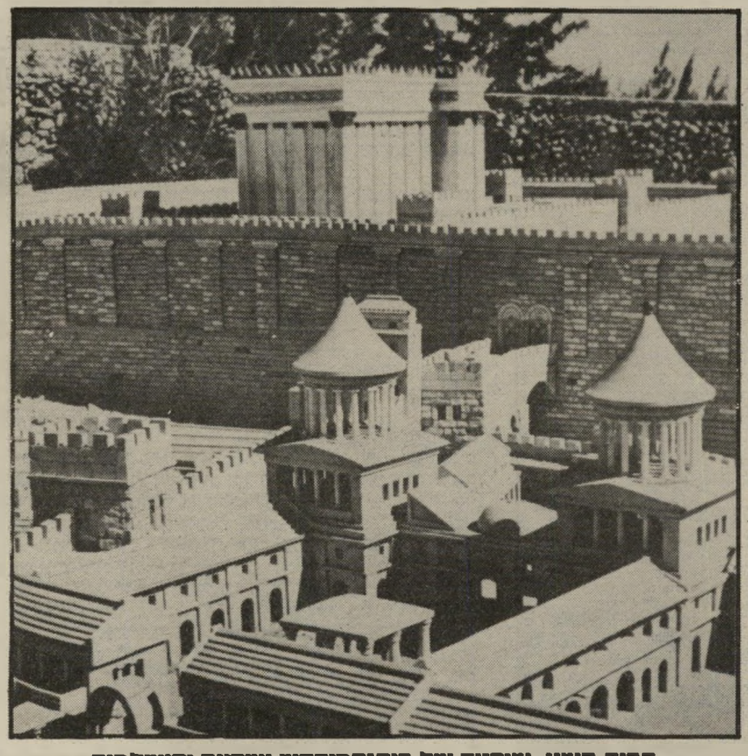
במציאות של סוף המאה ה־20, קיום המדינה



ישוב „חומה ומגדל", 1938: בניית עוצמה בימי פינוור הערבים



הבית הראשון: כובשי־כנען לפני חמות ירי



הבית השני: שיחזור של בית־המיקדש ושכונה ירושלמית

הלאומית אינו דבר שבמותרות, הגשמה של מירשם אידיאולוגי. זהו כורח בסיסי לחיי הפרט.

גם מי שאינו מקבל את המיתוס הלאומני, האומר שהפרט אינו אלא בורג במכונה הלאומית, גם מי שדוגל באמונה ההומאניסטית האומרת שהאדם הוא ערך עליון, אינו יכול להתכחש למציאות זו.

המדינה המודרנית יכולה להיות לאומנית או הומאניסטית, רודנית או דמוקרטית, קנאית או חילונית, נצלנית או שוויונית, אך כך או כך — היא חיונית.

● כמו בימי כנען

ד ציונות יצרה — או „חידשה", לפי המיתוס המקובל עליה — ישות לאומית שהקימה את מדינת־ישראל.

אפשר לנתח את כל התהליך הציוני־ישראלי במאה השנים האחרונות במונחים של כוח.

היו דרושים שניים־שלושה דורות כדי ליצור את תשתית־הכוח שהיתה דרושה לכינון מדינה. לפני כן קמה „המדינה בדרך", שהיתה מיסגרת זמנית של מימשל עצמי, להגנה עצמית ולהרחבת התשתית.

מאז קום המדינה, היא התבססה והתרחבה בהתמדה. התהליך כולו התנהל במאבק מתמיד נגד כוחות מתנגדים, שהיה רצוף במילחמות גדולות.



יהודה המקבי: חלל בין שתי ממלכות

כל זה היה אפשרי רק בגלל חולשתו של העם שישב בארץ, שבה ביקשה הציונות להגשים את מאווייה: העם הפלסטיני בפרט והאומה הערבית בכלל*.

במיקרה או שלא במיקרה קמה הציונות בשעה שהאומה הערבית היתה בתחתית השפל, אחרי מאות שנים של ניוון, פיגור ושיעבוד לזרים. אילו היה קיים מודרי־כוח אובייקטיבי, היה קובע שעוצמת האומה הערבית, על כל חלקיה, היתה אז קרובה לאפס.

היישוב העברי החדש, לעומת זאת, יצר במהירות מצבור של כוח. אף שהדבר לא היה גלוי לעין השיטחית, היתה לאומה העברית החדשה, בכל שלב של התפתחותה, לפחות מאז 1918, עליונות של כוח על פני עם־הארץ. עדיפות זו גדלה במהירות, כאשר קמה מדינת־ישראל ועמדה מול כל העמים הערביים.

עליונות זו נוגעת לרוב מרכיבי הכוח הלאומי: כלכלה וחברה, שילטון פנימי ואחדות לאומית, השכלה וטכנולוגיה. העוצמה הצבאית היתה הביטוי הסופי של כל המרכיבים האלה.

מבחינת יחסי־הכוחות דמה כיבוש הארץ בידי הציונות לכיבוש ארץ־כנען בידי העברים הקדמונים.

** זהו המינוח המקובל על הערבים עצמם. לפי המינוח המקובל במרכז אירופה, נכון יותר לדבר על האומה הפלסטינית והעם הערבי.*

גם זה אירע כאשר נוצר בארץ חלל ריק: השילטון של מעצמת־על (מצריים) התפורר, מעצמת־העל היריבה (ארם־נהריים) עדיין לא הגיעה, עם־הארץ היה מפורר ומפולג, בלי היכולת להתעלות ולהתאחד מול פני הסכנה המתקרבת במידבר. בני־ישראל חדרו לחלל זה, התבססו בארץ בתהליך הדרגתי במשך כמה דורות, ולבסוף הצליחו להקים מעצמה מקומית, כובשת ומתפשטת. היא הושמדה כמעט אוטומטית כאשר השתנו התנאים.

אותו הדבר קרה כעבור כמה מאות שנים לממלכה החשמונאית, ולכל הקהילה היהודית שרגילים לקרוא לה בשם „הבית השני".

● ה׳ אלוהי הקומונה

ד היסטוריה בת 100 השנים של היישוב העברי החדש, ובת 35 השנים של מדינת־ישראל, היא תהליך רצוף של התפשטות וכיבוש.

אנטי־ציוני יכול לראות בכך תכונה הטבועה במהותה של הציונות, כתנועה גיזענית, לאומנית, אימפריאליסטית ופאשיסטית. ציוני טוב יכול לראות בכך תהליך שנכפה על הציונות, בעל־כורחה, על־ידי הערבים המרושעים והרצחניים. כך או כך, אין התיאוריה משנה דבר לגופו של עניין.

ביסודו־של־דבר, כמו בכל התנגשות בין שני כוחות, פעל כאן מאזן־העוצמה. עליונות העוצמה הציונית־ישראלית הביאה להתפשטותה לכל הכיוונים. היא נעצרה רק כאשר כוחות נגדיים־ערביים וב־בינלאומיים — חסמו לפניה זמנית את הדרך, מפעם לפעם, במשך תקופה קצרה.

האידיאולוגיה הרשמית מילאה בתהליך זה רק תפקיד שולי. עוצמה מתפשטת מוצאת לה תמיד אידיאולוגיה מתאימה, ואין האחת עדיפה בעיניה על שני השניה, אלא מבחינה תועלתית בלבד.

ההרפתקה של אריאל שרון, איש־השנה תשמ״א ותשמ״ב, בלבנון, תוכננה כולה עוד 28 שנים לפני כן על־ידי דויד בן־גוריון, כפי שרשם משה שרת בקפדנות ביומנו הסודי.

רק מיגבלות־הכוח מנעו בעד צה״ל ב־1948 לכבוש את הגדה המערבית. התוכניות של יצחק שדה ואחרים, שתיכננו אז מיבצע



שרון (עם רבין): גם תחת דגל קומוניסטי

כזה, נדחו על־ידי בן־גוריון, בהתאם להערכת־הכוחות שלו. המיבצע הושלם על־ידי הגייסות של 1967, כימי שילטונו של לוי אשכול דווקא.

שתי ממשלות־ישראל הגיעו לתעלת־סואץ, וממשלה שלישית חצתה אותה. אין כל ביטחון בכך שממשלה רביעית לא תחזור על כך בכוח העת.

האידיאולוגיה מכוונת את הכוח — אך כאשר יש כוח, תימצא תמיד אידיאולוגיה כלשהי שתדחוף אותן בכיוון המתאים.

האידיאולוגיה הקומוניסטית של סטאלין כיוונה את הצבא האדום אל לב אירופה, כפי שעשתה האידיאולוגיה הלאומנית־דתית של הצארים מאה שנים לפני כן.

האידיאולוגיה של מאו טסה־טונג לא היתה פחות טובה מזו של קיסרי סין לשיקום עוצמתה של סין.

בתשמ״ג נערך מסע־ההתפשטות של ישראל תחת הדגל הלאומני של „זכות אבות" — סימטה אנאכרוניסטית עד בדי גיחוך. אך הוא יכול להיערך גם תחת הדגל הדתי של מילחמת־קודש באויבי ה׳ צבאות, „שפוך חמתך על הגויים". הוא יכול היה להתנהל גם תחת דגל מארכסיסטי, במילחמת ישראל הקומוניסטית במישטרים ערביים ריאקציוניים ונצלניים. אריאל שרון ורפאל איתן, בני ההתיישבות העובדת, היו מוצאים את מקומם גם תחת דגל זה בלי כל קושי.

במשך שנים רבות האמינו הערבים כי באחד מקירות הכנסת חקוק הפסוק התנ״כי, המבטיח לישראל את כל המרחב שבין הנילוס והפרת. לא היתה בכך אמת עובדתית. אך היתה בכך בהחלט אמת עמוקה יותר: ענייני המדינה אכן התנהלו, וממשיכים להתנהל, כאילו נועדו להגשים הבטחה זו.

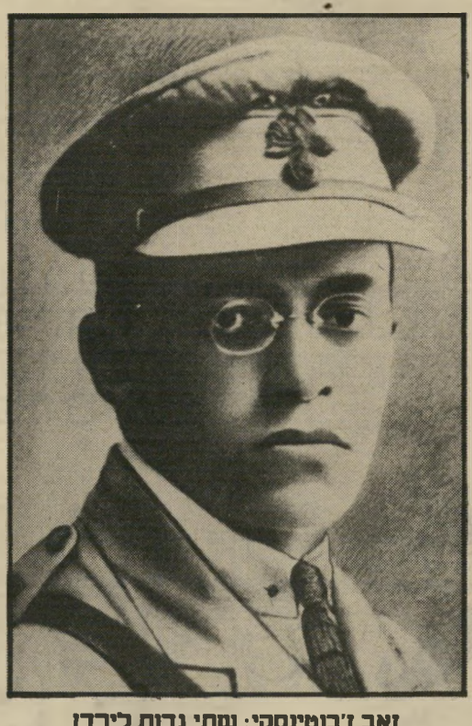
את מילחמת־הלבנון ניתן היה להצדיק גם על פי התנ״ך, הכולל את צידון והלבנון בארץ־ישראל, וגם על פי התוכנית שהוגשה ב־1919 על־ידי ההסתדרות הציונית לוועידת־השלום בוורסיי. לפי תוכנית זו, היה נהר־הליטאני צריך להוות את הגבול הצפוני של ארץ־ישראל.

רשימת האפשרויות האידיאולוגיות היא כמעט אינסופית.

● נדור־שלג במידבר

ד ויד בן־גוריון, גדול מנהיגי ישראל עד כה, היה מודע לגמרי לתהליך זה.

הוא סירב לקבוע גבולות למדינת־ישראל, אף שלכאורה היה כראי למסד את כיבושי 1948, שחרגו בהרבה מגבולות השטח אשר הקציבה עצרת האו״ם ב־1947 למדינה היהודית.



זאב ז׳בוטינסקי: שתי נדות לירדן



יצחק שדה: כיבוש הגדה המערבית

מאז כבשה ישראל את הגדה המערבית ורצועת־עזה, סיני וגולן ויותר משליש לבנון. היא התקרמה, נסוגה והתקרמה שוב. היא כבשה את סיני פעמיים, ופינתה אותו פעמיים. היא כבשה חלק מן הגולן, ולאחר מכן חלק שני, שאותו החזירה. היא כבשה את רצועת־עזה פעמיים, והחזירה אותה פעם אחת. היא כבשה את הגדה המערבית פעם אחת, ומחזיקה בה.

בתשמ״ב היא כבשה יותר משליש לבנון. בתשמ״ג היא תתמה על הסכם להחזרת כל השטח הכבוש, מבלי להאמין אף לרגע שהוא יתבצע הלכה למעשה. היא התכוננה לפנות חלק קטנטן מן השטח הכבוש, מטעמי נוחיות.

כפי שהראתה מילחמת־הלבנון, הפער בין העוצמה הערבית והעוצמה הישראלית גדול עתה מכפי שהיה אי־פעם.

והוא ממשיך לגדול.

זוהי עובדת־היסוד של המציאות, המטילה את אורה (או צילה) על השנים הקרובות.

מבחינת הכוח המ מ ש י — זה שניתן להפעילו בעתי הנראה־לעין — ישראל עולה על כל יריבותיה האפשריות במרח עד לאין שיעור. כוח זה כולל עוצמה צבאית קיימת ופוטנציאלי כוח כלכלי וטכנולוגי שניתן לגייסו, רמה השכלתית וחברתי מערכת בריתות בינלאומיות, ועוד ועוד.

אין ספק שהעוצמה הערבית גדלה בהרבה מאז 1948. הנפ העשיר כמה מדינות ערביות. המוני סטודנטים ערביים סיימו א לימודיהם באוניברסיטות המרחב והעולם. נשק חדש זור לארצות הערביות בזרם גדול. אך התפתחות זו לא הספיקה כד למנוע את הרחבת הפער, ולא כל שכן לצמצמו. הפיגור גדול מד הפילוג בעולם הערבי עמוק מדי, התשתית החברתית והכלכלי חלושה מדי.

סוגל כאן תהליך „בדור השלג": כאשר שני בדורי־שלג מתגלגלים במידרון, הבדור הגדול יותר גדל במהירות רבה יותר מאשר הקטן יותר. העוצמה הישראלית גדלה בשיעור גדול יותר מאשר העוצמה הערבית.

● שוחפים בדמשק

מ צב זה קובע בבירור את חק־הכיוון:

ישראל תמשיך לנסות להתפשט. כוח דחום בשטח קטן מתפשט תמיד. בשיש מסביב חללים כמעט ריקים מכוח.

יש המאמינים כי התהליך ייפסק אם יקבל המערך ה״פרגמטי״ את השילטון מידי הליכוד ה״רוקטרינרי״.

זוהי שטות גמורה.

במשך שני דורות של שילטון ביישוב ובמדינה ניצחה „תנועת העבודה" על התפשטות מתמדת. כל כיבושי ישראל נכבשו בזמנה. יתר על כן, היא עלתה בהרבה על הליכוד בבניית העוצמה שהיתה דרושה לכך. והרי בתהליך ההתפשטות, בניית־העוצמה חשובה יותר מאשר הכיבוש עצמו.

יש הסבורים כי מנחם בגין לא יחזיב את ישראל מעבר לגבולות „ארץ־ישראל ההיסטורית", מפאת רבקותו באידיאולוגיה של תנועתו. בניגוד לדויד בן־גוריון, שלא הכיר



איתן (עם פרס): מן הנילוס עד הפרת

שום גבולות, עומדים לנגד עיני בגין גבולות ברורים לגמרי: זו של המנדאט הבריטי המקורי על ארץ־ישראל משני עברי־הירדן. זוהי המפה שאומצה בשעתו על־ידי זאב ז׳בוטינסקי, כאשר הקים את התנועה ה־רוויזיוניסטית" — תנועה שהתכוונה להשיג „רוויזיה" של ההחלטה להפריד את עבר־הירדן ממערב־הירדן.

מפה זו נכללה בסמל הרישמי של „האירגון־הצבאי־הלאומי בארץ־ישראל" — סמל „רק כך". היא נכללה גם בסמל תנועת־החרות, ופיארה את ראש העמוד הראשון של ביטאונה הרישמי, היומון חרות, כל עוד הופיע.

אולם בגין השתחרר זה מכבר להלכה ולמעשה ממפה זו. הוא סיפח את רמת־הגולן, שהיא בהחלט מ ח ו ץ לגבולות המפה של ז׳בוטינסקי ואצ״ל. והוא עדיין לא הגיע אל עבר־הירדן — שהוא בהחלט ב ת ו ך תחומי המפה הזאת.

כל כיוון אפשרי, באשר הנסיבות מתאימות. אך יש חזיתות סבירות יותר וסבירות פחות.

מנחם בגין קבע את העיקרון שיש לשמור על השלום בדרום — „שלום במרכאות כפולות — כדי לאפשר את ריכוז העוצמה הלאומית בשאר החזיתות. היתה זאת החלטה סבירה.

העיקרון של ריכוז־הכוח הוא עיקרון אסטראטגי יסודי, וכל מצביא נבון מנסה להימנע מן הצורך להילחם בשתי חזיתות בעת ובעונה אחת. הוא יעדיף למגר תחילה יריב אחד, ולאחר־מכן להתפנות למילחמה ביריב השני, שעימו קיים עד לאותו הרגע יחסי־שלום.

הפלישה צפונה, ללבנון, היתה מקח־טעות. אדריכליה הפרימיטיביים לא הבינו את מורכבות המצב בלבון. ההישגים לא הצדיקו את העוצמה האדירה שהופעלה. גם מבחינת התפיסה שלהם, לא היתה כל הצדקה להתקפה על הצבא הסורי, שהוא בשלב הנוכחי בעל־ברית טיבעי במילחמת ישראל בעם הפלסטיני.

טוב לי בתל-אביב

עיר שוקקת ותוססת
עיר שבה מצוי הכל
לתייר ולאורח
לקטן ולגדול

יש בה עסקים בשפע
ועשרות מוקדי בידור
מרכזי תרבות ונופש
ונעים בה גם לתור.



משרד התיירות האגודה לתיירות • עירית תל-אביב-יפו בנק לאומי

איש השנה תשמ"ג

(המשך מעמוד 45)

הגיון זה, שהופר בלבנון, מונע התקפה על סוריה. אם יופר שוב, תסתבך ישראל במילחמה שהיא חסרת כל הגיון גם לאור תפיסתם של קברניטיה.

אין לישראל מה להרוויח במילחמה בסוריה. להיפך: סוריה היא בעלת־ברית טיבעית גם במילחמה בירדן.

● מיזרחה, אל הנפט

ח ץ־הכיוון הסכיר ביותר מצביע לכיוון מיזרח. המלך חוסיין, המתגלה במרוצת השנים יותר ויותר כשליט חכם, חושש מזה כמה זמן מפני התקפה ישראלית על ארצו. כל



יוזף סטאלין: מדיניות הצאר תחת דגל אדם



פרידריך הגדול: להפסיק בעוד מועד

מהלכיו בשנת תשמ"ג היו מודרכים על־ידי החשש הזה, הגובר והולך. מטרידים אותו לא רק דבריו המפורסמים של אריאל שרון, הדוגל בגלוי בהקמת שילטון של אש"ף בירדן, מתוך תיקווה שזה יפתור את הבעייה הפלסטינית — אלא גם הנתונים הגיאו־פוליטיים היסודיים.

מכל אסיקי־ההתפשטות של ישראל, אפיק זה הוא בעל ההגיון הרב ביותר, לשיטת קברניטיה.

ירדן היא מדינת־החיץ בין ישראל ועיראק, סעודיה, כוויית וסוריה. מבחינה הגנתית פירושו של דבר שירדן עלולה לשמש כמדינת־הכינוס של צבאות כל המדינות האלה, להתקפה משותפת על ישראל. מבחינה התקפית, פירוש הדבר שצה"ל, כשיהיה ממוקם ברמה הירדנית, יוכל לבחור בין כמה אפיקי־התקפה אפשריים. רק אז, כשצה"ל יוכל לאיים ברזמנית על מצרים, סעודיה, עיראק וירדן, תהיה ישראל המעצמה הדומיננטית המוחלטת במרחב. בשמרה על יתרון "הקווים הפנימיים", תוכל לתקוף כל אחת ממדינות אלה לחוד, בזמן הנוח לה.

יש הגיוניות ערביים, המאמינים כי היעד האמיתי של ישראל — המודע או הבלתי־מודע — הוא מרכז הכוח הערבי: שדות־הנפט של ארצות־המיפרץ.

לוחם־השלום הפלסטיני, עיצאם אל־סרטאווי, שנרצח בתשמ"ג, הזהיר את העולם הערבי בפה מלא מפני אפשרות זו, שבה ראה ודאות בלתי־נמנעת. ישראל, כך האמין, תגיע בסופו של דבר אל בארות־הנפט, כי רק כך תוכל להשתלט על בסיס העוצמה הערבית.

גם בישראל הושמעו קולות ראשונים, המצביעים על צורך זה. אריאל שרון לא הסתפק באימרה המפורסמת ש„לסעודים יש הנפט, אך לנו יש הגפרור". לפני מילחמת־הלבנון, בשיחותיו עם אנשי הפנטגון בוושינגטון לקראת חיבור מיזכר־ההבנה האסטראטגי של ישראל וארצות־הברית הגיש טבלות מפורטות על הזמנים הדרושים לצה"ל כדי להגיע אל מרכזי־הנפט הסעודיים. הוא התכוון להוכיח כי ארצות־הברית יכולה לסמוך על ישראל, שצבאה יגיע לשם בשעת־הצורך לפני הגיסות הסובייטיים. אך בעלי־שיחו הבינו היטב את המסקנה האפשרית השניה: שישראל היא די חזקה כדי לבצע מהלך כזה גם לטובת עצמה.

סעודיה היא הבטן הרכה של העולם הערבי. היא נהנית מעושר עצום, אך אוכלוסייתה דלילה ועוצמתה הצבאית מגוחכת. כמו ונציה בימי־הביניים, היא מנסה לרכוש ביטחון תמורת כסף, זהו בסיס רעוע מאוד לביטחון.

למעשה זהו חלל ריק, היונק אל תוכו את הכוחות הקרובים — איראן בצפון, ישראל במערב, שלא לדבר על ברית־המועצות.

● שחי גדות לירדן

ד תפשטות העוצמה הישראלית אל מעבר לירדן אינה תלוייה באידיאולוגיה זו או אחרת. כמעט כל אידיאולוגיה אפשרית יכולה להצדיקה.

בשביל מנחם בגין, כיוון זה נתון. האיש ששר עוד בנעוריו, בקן בית"ר בוורשה, „שתי גדות לירדן — זו שלנו, זו גם כן" אינו רק רשאי, אלא גם חייב לכבוש את „ארץ־ישראל המיזרחית", על פי אמונתו.

השומר הצעיר, בקצה השני של הקשת הציונית, דגל תמיד בכך שעבר־הירדן היא חלק מארץ־ישראל, שבה יש להגשים את החזון הציוני. אנשי גוש־אמונים ישמחו לקראת מילחמה, שבה אפשר יהיה לגרש בין מיליון לשני מיליונים פלסטינים ממערב הירדן למיזרחה — מיבצע שנוסה בממדים קטנים יותר עוד ב־1967.

יש פיתוי מיוחד בהצעה הנדיבה של אריאל שרון להפעיל את צה"ל למען הקמת מישטר אש"פי בירדן. יש להצעה זו צליל אלטרואיסטי שובה־לב. במציאות יקרה, כמובן, ההיפך.

אם יכבוש צה"ל את ירדן, לא יהיה כוח בעולם שיוכל לשכנע את ממשלת־ישראל — תהיה אשר תהיה — להסתלק משם מרצונה.

כמו בגרה המערבית, יתחיל התהליך הבלתי־נמנע של „יצירת עובדות בשטח", הקמת מימשל צבאי „עמון ומואב", רצועות־ביטחון, התנחלויות ועידוד האוכלוסיה המקומית לנדוד מיזרחה, לעבר עיראק וכוויית.

גם שילוב עבר־הירדן בארץ־ישראל השלמה לא יסיים את התהליך. זוהי רק תחנה נוספת בדרך, שלא נראה לה סוף.

המילחמה בין הציונות והעם הפלסטיני — מילחמה שהחלה לפני 100 שנים, ושנמצאה בתשמ"ג בעיצומה בכל החזיתות, מביירות עד חברון, היא עסק בלתי־גמור. היא הגורם למילחמת ישראל־ערב, והיא גם מהווה אמתלה להמשכתה. היא הצדיקה את הפלישה ללבנון, כשם שתצדיק בבוא העת את הפלישה לירדן. כל עוד קיימים בעולם מיליוני פלסטינים, הנושאים בליבם את זרע ההתנגדות, תנסה ישראל לרדפם עד קצות תבל.

אכן, אלמלא היו הפלסטינים קיימים, היתה ישראל הציונית צריכה להמציאם.

● קדימה ואחורה

ה שאלה הישראלית הקלאסית אומרת: „מה יהיה הסוף?" לשון אחרת: מתי יסתיים מסע־ההתפשטות הישראלי, בן ארבעת הדורות? היכן?

על כך היה ניתן, בסוף תשמ"ג, לתת רק תשובה תיאורטית: כל עוד תעמוד לישראל עוצמתה, מול העוצמה המגוייסת נגדה, יימשך המסע.

הוא יסתיים בשעה ובמקום שבהם תתייצב מול ישראל עוצמה גדולה יותר. זה יכול לקרות בעוד שלוש שנים בדרך לעמאן, או בעוד תריסר שנים מעבר לכוויית, או בעוד שלושה דורות ליד בגדאד או קרתגו.

גם המחשב המשוכלל ביותר בעולם, אשר יוזן בכל הנתונים האפשריים על כל מרכיבי העוצמה הלאומית של ישראל ויריבותיה, לא יוכל לספק לוח־זמנים.

יש סיבות רבות ושונות העלולות לשנות את מאזן־העוצמה הקיים. בין השאר:

● **ההדרדרות המצב הפנימי בישראל**, דילדול משאביה הרוחניים והחומריים, התמוטטות החברה הישראלית, שקיעת ערכיה ואיכויותיה.

● **עליית עוצמתם של יריביה במרחב**, בעיקבות תהליכים פנימיים אשר יביאו לשיפור דראסטי של רמתם החברתית־כלכלית, או לאיחודם תחת דגל מילחמתי זה או אחר — דתי, שמאלי או ימני.

● **שינוי ביחסי־הכוחות הבינגושיים**, שקיעת בעלת־בריתה של ישראל והתגברות בעלת־ברית של יריביה.

● **שינוי דראסטי במערכות־הנשק**, כגון חימוש המדינות הערביות בנשק גרעיני.

שילוב של גורמים אלה ונוספים עלול, בבוא היום, להביא לשינוי מהותי ביחסי־העוצמה, אשר יביא לסיום מסע־ההתפשטות.

אך זה לא יהיה סוף התהליך.

כי כאשר משתנים יחסי־העוצמה, משתנה גם חץ־הכיוון. אחרי תקופת־מה של כוחות מאוזנים, שבה יורה חץ־הכיוון פעם ל ופעם לכאן, עלול התהליך להימשך בכיוון ההפוך — ל ההצטמקות והתהפלות, שגם לו לא נקבע מראש קו־סיום כ זוהי דרכו של הטבע, ולא רק בעולמם של בני־אדם. היא קי אצל בעלי־חיים רבים. שבט של קופים או דגים שחדר למ לא־לו נאלץ להתגונן ולסגת. אחרי התפשטות מרחב־המחייה ההצטמקות. אחרי ההתקפה, ההגנה. הקנאות מולידה קנ נגדית. אחרי מסע־הצלב בא מסע־הצלב הנגדי. הסיס המשמשות את הכוח המתפשט מאומצות על־ידי יריביו, כשא עוברים להתקפת־הנגד.

האין זה מוכרח לקרות במרחב?

שום דבר ביחסי־עמים אינו מ ו כ ר ח לקרות. אבל יש ל מידה רבה של סבירות.

הדבר נובע ממאזן הכוחות הפוטנציאליים - להבדיל ממאזן הכוחות המגוייסים.

המעצמה הישראלית בנוייה על בסיס צר מאוד. זהו ע



מאו טסה־טונג: קיסר סין בלבוש חדש



אומו פון־ביסמארק: האזהרה לא הועילה

חולשתה. בורים וכסילים סבורים כי הבסיס הצר הוא טריטוריאלי, וכי הרחבת הטריטוריה תביא להרחבת הבסיס הלאומי. אך בסיס הכוח הלאומי אינו טריטוריאלי, אלא אנושי. הכוח הישראלי יתבסס ברור הבא על 3.5 עד 5 מיליון יהודים ישראליים, המגוייסים כבר עתה כמעט עד קצה גבול היכולת מבחינה צבאית, נפשית, חברתית, כלכלית, וטכנולוגית. ואילו העוצמה הערבית הפוטנציאלית מגוייסת רק בשיעור זעיר. הדבר הזה בוודאי ישתנה — אם בדרך של התפתחות איטית, אם בדרך של התפתחות מהפכנית מזורזת.

● צלבנים וציונים

ה היסטוריה האנושית מלאה בדוגמות של מעצמות מתפשטות, שהמשיכו בדרכן עד שאפסו כוחותיהן, ושהתמוטטו בסופו של דבר מרוב תשישות. תחת לחץ הירידים שתתאוששו. גרמניה של הרייך השני והשלישי וצרפת של המהפכה והקיסרות הנפוליונית הן רק שתי דוגמות מני רבות מאוד.

יתכן כי הדוגמה הקלאסית מצטנת דווקא על־ידי ההיסטוריה

כל כך הרבה משרדי פרסום...



אבל איזה משרד מתאים לך?

החברה שלך מתפתחת. אבל, אתה רוצה שתתפתח עוד יותר. אתה יודע שמערכת השיווק שלך זקוקה לטלטלת גבר. אתה גם יודע שחלק מהעניין, זה פרסום נכון ואגרסיבי. אז פה יש לך בעיה אמיתית. יש כל כך הרבה משרדי פרסום, אבל איזה משרד מתאים לך?

חברות הפרסום הגדולות הן ממש נהדרות, אבל יש להן חולשה... לבנקים. בנקים זה לא רק החמצן של המדינה, בנקים זה קודם כל החמצן... של משרדי הפרסום הגדולים! מסקנה אם אתה לא בנק... אתה "החנקן" של משרד פרסום גדול. לפעמים אתה אפילו סתם טרדן... כי מהיום להיום צריך לפרסם... את הבנק. יש גם המון משרדים קטנים. חלקם משרדים מצויינים. אבל, הם כבר "קטנים עליך". הם לא מסוגלים לתת לך מגוון של שירותים, לכל היותר, הם מסוגלים להיות מתווכים טובים. במילים אחרות, אתה צריך משהו באמצע. משרד לא כל כך גדול, כדי שאתה לא תהיה כל כך קטן, אבל משרד מספיק טוב ומקצועי, כדי שאתה תהיה אחד הגדולים. אם לא הגדול מכולם.

עכשיו, בוא ונסתכל על רשימת הלקוחות של פרסום פוגל. איך קרה, שבזמן כל כך קצר התרכזו במשרד אחד חלק מאריות התעשיה הקיבוצית, חלק מגדולי היבואנים בארץ וחלק מנותני השירותים הגדולים?

אין פה שום חוכמות. הם הגיעו אלינו. בדיוק בגלל אותה מצוקה שיש לך. זה נכון שמעבר לצד המקצועי, יש לנו גם יחסי חברות ורעות. אבל, זה כבר עניין אחר.

כדי שלא נהיה יותר מדי גדולים, יש לנו אפשרות לקלוט עוד מספר מצומצם של לקוחות. אז לפני שגם אנחנו "נתקלקל" - תן צ'צ'וק!

פוגל

פרסום, קידום מכירות ותעמולה.
רח' ריינס 17 תל־אביב.
טל. 248450(03), 231710(03)

לקוחות:
ארדו ספנות ■ או.אר.אס – שירותי כח אדם ■ אמגזית – קיבוץ כפר עציון ■ אגוד עובדי בנק לאומי – שירותי יעוץ ■ אביב – תעשיות מזון ■ ביטוח לאומי – שירותי יעוץ ■ הר חרמון ■ הלסטון ■ חלילית ■ חניוני התנועה הקיבוצית ■ מירב מחשבים – מקבוצת כלל ■ מעדני מזרע – קבוץ מזרע ■ נעלי נאות – קבוץ נאות מרדכי ■ עמוד השחר – מוצרי מזון טבעיים ■ פלסים – קבוץ מרחביה ■ פרדס סינדיקט – התאחדות האיכרים ■ קסיו – נציגות ע"י קסיו ישראל ■ קלת אפיקים – קבוץ אפיקים ■ קונקורד 55 – טיסות צ'רטר ■ רבינטקס – מוצרי מחנאות ופיקניק ■ רבלון אינטרנשיונאל ■

(המשך מעמוד 47)

של ארץ־ישראל — ובמהלך תשמ"ג כמעט ואי־אפשר היה שלא להיזכר בה שוב ושוב.

זוהי הדוגמה של הצלבנים, שהשתלטו על הארץ בסוף המאה ה־11, וששלטו בה או בחלקיה עד סוף המאה ה־13.

מסעי־הצלב פרצו ממעמקי הרוח של אירופה המערבית. תחושות דתיות עמוקות גרמו למאות אלפי בני־אדם, שליטים ונשלטים, אבירים ופשוטי־עם, לנדוד ברדך־לא־דרך אל ארץ הקודש הרחוקה, כדי לשחרר את קבר ישוע המשיח. רק חלק מהם זכו לחזור הביתה. אל המניעים הנשגבים נוספו גם יצר־ההרפתקנות, התאווה לשלל וחיפוש אחר קאריירה מבטיחה בארץ רחוקה, כאשר דרכי־הקידום במולדת היו סתומות.

הצלבנים עלו ארצה מארצות רבות, גלים־גלים, יצרו תשתית אדירה של כוח, וכבשו שטחים שעלו בהרבה על כל כיבושיה של ישראל עד כה. הם היו מסוגלים כמעט לכל, חוץ מאשר לדבר אחד: לחיות בשלום. רעיונות של שלום, פשרה ודו־קיום היו זרים לעצם מהותה של התנועה, ועל כן נגוז עליה להילחם, מיומה הראשון ועד האחרון.

אמנם, היו בקרב הממלכות הצלבניות הוגי־דיעות ואנשי־מעש שרצו בשלב זה או אחר לשים קץ לתהליך ההתפשטות ולהגיע לשלום עם העולם המוסלמי. פה ושם גם נעשה נסיון לקיים מישטר של הפסקת־אש ושלום, למשל עם דמשק. בעלי הרעיונות האלה היו בני־בניהם של הכובשים, ילידי־הארץ, אך הם נשטפו על־ידי גלים חדשים של עולים תוקפניים ועל־ידי המימסד הצלבני, הצבאי־כלכלי, שהיה לו עניין חיוני בהמשך המילחמה.

במשך שניים־שלושה דורות חיו הצלבנים בסימן ההתפשטות.

סימני תקופה זו — החורבות של מצודותיהם הנהדרות — פזורים ברחבי ארץ־ישראל, לבנון וסוריה המערבית. כאשר התקדמו חיילי צה"ל בלבנון הם נתקלו בהם על כל צעד ושעל, מבופור ועד צידון.

אך בהדרגה החלו יחסי־הכוחות להשתנות.

הצלבנים התעייפו. המתחים הבלתי־פוסקים בין נוצרים, בני־עדות המיזרח (־פולינים") ובין העולים הנוצריים מארצות־המערב (־פראנקים") החלישו את החברה. זרם העלייה והכסף מן המערב התדלדל. העולם המוסלמי השתנה. הקנאות הצלבנית עוררה קנאות מוסלמית חדשה. נמצאו אלטרנטיבות לדרכי־המיסחר, שבהן שלטו הצלבנים. האבות־המייסדים של הממלכות הצלבניות, עתירי הגבורה ונחושי־ההחלטה, פינו את מקומם ליורשים חלושים, ומול אלה קמה סידרה מרשימה של מנהיגים מוסלמיים עזי־נפש וחכמים, החל בצלאח־אל־דין האגרתי וכלה בבייבארס המצביא.

במשך כמה עשרות־שנים התנרנר גורל המילחמה אנה ואנה. הצלבנים הוכו, התאוששו, החזירו מכה כנגד מכה, עשו פלאים במיגננה.

אך אי־אפשר היה לתקן את מאזן־הערצמה. שנטה יותר ויותר לרעתם. תבוסתם הסופית היתה בלתי־נמנעת, ואחרוני הצלבנים נזרקו אל הים. פשוטו כמשמעו — מאורע היסטורי המטביע את רישומו על תודעת העמים במרחב עד עצם היום הזה.

● מהמר בקאזינו

דו מדינות המתפשטות משולות למהמר בקאזינו.

יתכן שהאיש בא אל שולחן־המישחק תחילה מפני שלא היתה לו ברירה. הוא ניסה את המזל כדי למלט את עצמו ממצוקה, ואולי ממוות.

כאשר מאיר לו המזל, מצטברת לידו ערימה גדלה והולכת של אסימוני־מישחק. אדם חכם היה פורש מן המישחק, ממיר את האסימונים בכסף וחי מן הריבית עד יום מותו, בעושר ובאושר, הוא ומישפחתו אחריו.

אולם במעט לעולם אין האמי־אנר בזה. תאוות־המישחק אוחזת במהמר, כמו דיבוק בל־יבול. הוא ממשיך לשחק, מרוויח, מפסיד, מרוויח שוב — עד שאובד אחרון האסימונים. והוא יוצא מן האולם עני מכפי שנכנס אליו. בספרים, הוא מאבד את

בדרך כלל לדעת.

היו בהיסטוריה אנשים חכמים, שניסו להפסיק תהל
להמיר בעוד מועד את פירות הכיבושים הנוצצים בנכסי
בר־קיימא, שיאפשרו לאומה חיים בטוחים על בסיס משונ
כזה היה ריימון, רוזן טריפולי, שניסה להפסי
מסע־ההתאבדות של הצלבנים. כזה היה, בנראה, פרידריך
מלך פרוסיה, אחרי מילחמותיו המתישות. כזה היה
פון־ביסמארק, אדריכל הרייך הגרמני השני.

כולם נכשלו. מכל המחלות העלולות לתקן
נפשו של עם, יצר־ההתפשטות הוא המסוכן והו
ביותר.

עם המכור להתפשטות משול לאדם המכור להרואין. הה
את נישמתו לשטן, והשטן אינו מרפה משללו.

להלכה, זה יכול לקרות אחרת. יכול לקום בישראל
קולקטיבי — תנועה חדשה שלא תמחה על פרט זה או אחר
על עצם הכיוון ההיסטורי של המדינה, על מהותה הר
המדינית והחברתית. יכול לקום הכוח האלטרנטיבי, אשר
את הקונספציה הבסיסית, אשר הנחתה את התנועה ב־100 ה
האחרונות, בקונספציה חדשה, מודרנית ומציאותית.

הכל אפשרי, והרשות נתונה.

יתכן שהמילחמה האמיתית שתכריע את גורל ישראל
המילחמה בינה ובין העולם הערבי, המעסיק את כל נימי
וגופה, אלא דווקא המאבק הפנימי בתוככי נפש האומו
המאבק בין דיבוק־ההתפשטות ובין מגרשיו.

היו נסיונות כאלה, מעטים וקלושים, במהלך תשמ"ג. הם
בקרב תנועות־המחאה, במילחמת־הלבנון. יחידים וקבוצות ז
את מבטם מעל לתהליכים המיידים, שעוררו את המחאו
הסיבות העמוקות ביותר.

יתכן שמן הזרעים העדינים האלה יצמחו, בשנים ה
גורמים רבי־השפעה, אשר ישנו את פני המדינה ואת כיוון
ההיסטורי.

בפרוס תשמ"ד, זאת היתה התיקווה הט
ביותר.



צלבן צעיר יוצא למסע־הצלב. צלבן זקן חוזר ממסע־הצלב: תחילה התפשטות, אחר־כך מיגננה, לבסוף התמוטטות

אנשים אלה סימלו בשנת תשמ"ג את הישגיהם וכישלונותיהם של ישראל והעולם.

הם נבחרו על־ידי „העולם הזה" תוך בחינת כל מאורעות השנה.

אנשי השנה
תשמ"ג

עולם
יוחנן־פאולוס: לעולם השלישי



תשמ"ג היתה שנה אפורה למדי. היא המשיכה בכל התהליכים שאפיינו את קודמתה, בכיכובם של אותם האישים. שתי המעצמות הקומוניסטיות הגדולות, סין וברית־המועצות, המשיכו להתנהל תחת ידן של הנהגות קולקטיוויות. השליט החדש בקרמלין, **יורי אנדרופוב**, אינו מגלה שום סימנים של שאיפה, או יכולת, לשילטון אישי, ומועצת־הזקנים הסובייטית ממשיכה לנהל מדיניות שמרנית ביותר. הסובייטים עדיין תקועים באפגניסתאן, בעיית פולין רחוקה מפיתרון, ואחיזתם במרחב הערבי ובאפריקה רופפת ביותר. נשיא רומניה, **ניקולאי צ'אוצ'סקו**, ממשיך לנהל את הדיפלומטיה האישית שלו, מבלי לשנות דבר במדיניות־הפנים הסטאליניסטית. מנהיג סולי־דאריות, **לך ואלסה**, יצא לחופשי אחרי מאסר ממושך, ומאבקו ההירואי במיפלגה הקומוניסטית הפולנית, המתונה יחסית, מהווה עדיין מוקד להערצה ברחבי העולם.

נשיאה השמרני והניצי של ארצות־הברית, **רונאלד רגן**, המשיך במדיניות־החוץ שלו בנוסח המילחמה הקרה, הגביר את לחצו במרכז־אמריקה, והניח לאיש־השנה **מנחם בגין** ולממשלתו להוסיף ולהרוס כל סיכוי לשלום במרחב.

רגן ממשיך לערער את כל הישגי קודמו, **ג'ימי קארטר**, באפריקה ובמרכז־אמריקה, ולנקוט בכלכלה של מניעת־אינפלציה באמצעות אבטלה וקיצוץ בתקציבי הרווחה. יתכן שצעדיו האחרונים של רגן במרכז אמריקה מרמזים כבר היום על שני מועמדים לתואר אנשי־העולם בתשמ"ד: מנהיג הסאנדיניסטים בניקראגואה, **דניאל אורטגה**, המבצע בארצו רפורמות חברתיות מקיפות ומבצר את הגנתה, מול פני החתרנות של וושינגטון, והיועץ החדש של רגן לענייני מרכז־אמריקה, **הנרי קיסינג'ר**, שמינויו בסוף תשמ"ג מבשר הסלמה מרחיקת־לכת נגד עמי ניקראגואה, גוואטמאלה, אל־סאלבדור, ואולי אף הונדוראס וקובה. אם תאמת התחזית שהעימות במרכז־אמריקה יהיה מוקד האירועים בזירה הבינלאומית בשנה הקרובה, יעמדו קיסינג'ר ואורטגה במרכזו.

גם באפריקה לא היו שינויים מרחיקי־לכת. מחתרות הקונגרס האפריקאי הלאומי וסוואפו ממשיכות במאבקן נגד המישטר הגזעני בדרום־אפריקה. ראש ממשלת האפרטהייד, **ביוטא**, נהנה מתמיכה חסרת־תקדים של וושינגטון, גם באמצעות ישראל. מנהיג זימבאבווה, **רוברט מוגאבה**, עבר שנה קשה במיוחד בארצו, השסועה בשל מריבות שיבוטיות ביסודן, שהתמקדו בירכיו הגדול, **גרשע אנקומו**. נשיא המדינה האפריקאית הגדולה והעשירה ביותר, **שיהו שאגארי** מניגריה, ניצח בסוף השנה בבחירות דמוקרטיות, שבהן השתתפו 26 מיליוני בני־אדם. בכך התחזקה מאוד תדמיתה של ניגריה כדמוקרטיה הרביעית בגודלה בעולם, אחרי ארצות־הברית, הודו ויפאן.

באירופה חלה הפוגת־מה בפעילותן הענפה של תנועות־השלום, ויש משקיפים הטוענים שהצבת הטילים הגרעיניים החדשים של ארצות־הברית היא שאלה של חודשים אחדים בלבד.

נשיא צרפת, **פרנסוא מיטראן**, שרוי בקשיים כלכליים־חברתיים, ובשמאל הצרפתי קיימת אכזבת־מה ממישטרו. עליית הימין בדמוקרטיות האירופיות נמשכת.

בחירתו של הסוציאל־דמוקראט, **בטינו קראקסי**, בראש ממשלת איטליה אינה משנה דבר. קראקסי עומד בראש ממשלה ימנית מובהקת, כדי להוציא לפועל תוכנית פעולה שמרנית לכל דבר.

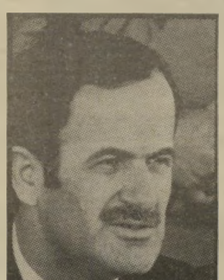
המיפנה ימינה בגרמניה, תחת **הלמוט קוהל**, הוא מתון יחסית. עובדות אלה הבליטו מאוד את **מרגרט תאצ'ר**, ראש־ממשלת בריטניה. תאצ'ר, שהביאה על ארצה שואה חברתית־כלכלית ואבטלה של 3.5 מיליון בני־אדם, ניצחה בבחירות הכלליות, תוך ניצול מתוחכם של ההרפתקה הצבאית המגוחכת (אך עקובת הדם) באיי־פוקלנד. היא השליטה במיפלגתה סיגנון ותוכן שמרניים חסרי־תקדים, חיסלה את כל מתנגדיה ומיצתה עד תום את הפילוג שחל בשמאל הבריטי. האופוזיציה הפרלמנטארית כימעט וחוסלה, בסיסי הטילים האמריקאיים הולכים ונשלמים, חרף מאבקה המרשים של תנועת־השלום הבריטית.

בצד השני של המיתרס במערב אירופה עמדה דמות ססגונית, אף היא אשה: **סטרה קלי**, מנהיגת „הירוקים" הגרמניים, אשה קטנה ושברירית שחוללה נס פוליטי: מיפלגתה הרדיקלית החדשה עברה את מחסום חמשת־האחוזים בגרמניה, צברה יותר משני מיליון קולות והכניסה לפרלמנט המערב־גרמני סיעה תוססת, חדשנית וריצינית, ששימשה דוגמה לכוחות הצעירים בעולם המערבי כולו.

מול ניצחון זה של הצעירים בלטה ירידתו של קשיש: **ברונו קרייסקי** האוסטרי, מדינאי גדול במדינה קטנה, איש נועז ומרחיק־ראות, החליט לרדת מן הבימה, אחרי שמיפלגתו קיבלה בבחירות פחות מרובע מוחלט, ונאלצה ליצור קואליציה.

אך איש־העולם של השנה היה, בלי ספק, האדם שגילם צירוף נדיר של הומאניזם ואורתודוכסיות, העזה ושמרנות: האפיפיור **יוחנן־פאולוס ה־2**, לוחם אמיץ למען החופש במולדתו הפולנית, שנאנקה תחת מישטר קומוניסטי־צבאי. האפיפיור סייר בעולם, סיכן את גופו גם אחרי ההתנקשות שבה כימעט נספה, הביא את בשורתו אל עמי העולם השלישי והכניס את הכנסיה למאבקה של האנושות לחרות ולצדק.

מרחב
אסד: הסירוב חוגג



בעולם הערבי, היה המנצח האמיתי במילחמת־הלבנון השליט הערמומי של סוריה, **חאפט' אל־אסד**.

ככל שהתברר מה אירע במילחמה באמת, הסתבר כי הצבא הסורי לא הובס על הקרקע, אלא החזיק מעמד מול עוצמתו הכבירה של צה"ל, ומנע ממנו להשיג את יעדו. הטילים הסוריים שהושמדו על־ידי חיל־האוויר הישראלי הוחלפו בטילים משופרים, ובסוף תשמ"ג היתה סוריה במצב צבאי טוב יותר מאשר ערב מילחמת־הלבנון.

אך לא זה היה העיקר. המילחמה העניקה לסוריה את עמדת־הכבורה בעולם הערבי, כמדינת־העימות היחידה. מצדיים של **חוסני מובארק** נשארה מחוץ למישחק הערבי, ועיראק של **סדאם חוסיין** היתה עסוקה במילחמתה עם איראן של האיית־אללה **רוח־אללה חומייני**, איש־השנה תשל"ט, מילחמה שלא הושגה בה הכרעה כלשהי.

בעבר היתה סוריה תלוייה בסעודיה, אך השנה התהפכו היוצרות. ביגלל שפל־הנפט בעולם נפגע כוחן של סעודיה ובנותיה. הפחד מפני התפשטות העוצמה הישראלית לעבר שרות־הנפט הסעודיים שיכנע את הסעודים שעליהם לתמוך בצבא הערבי היחידי העומד בפרץ — הצבא הסורי. והפחד מפני התפשטות איראן דרומה שיכנע את סעודיה שעליה לשמור על יחסים טובים עם דמשק, בעלת־בריתה של טהראן.

ובעיקר: בעזרתו של אריאל שרון הצליח אסד לגרש את הכוחות העצמאיים של אש"ף מדרום לבנון, ולהטיל עליהם מצור במיזרח לבנון. הוא ניסה לשבור את אש"ף העצמאי, ולהשתלט גם על טריפולי — המעוז העיקרי שנותר לאש"ף בלבנון — אך נכשל. ה„מרד" של קומץ עסקנים וקצינים בתנועת־פת"ח, שבויים ואורגן על־ידי הסורים, נחל כישלון חרוץ, כאשר הסתבר כי לא נמצאו לו שום תומכים ברחבי הפזורה הפלסטינית ובשטחים הכבושים בידי ישראל.

איש־המרחב של תשמ"ב, **יאסר ערפאת**, החזיק מעמד. בסוף תשמ"ג היה ברור שהוא המנהיג הבלתי־מעורער של העם הפלסטיני, וששום גורם לא יוכל להדיחו.

אחרי שפגנו כוחות אש"ף מביירות, בסוף תשמ"ב, המשיך ערפאת בפיתוח מדיניות פלסטינית עצמאית, שנועדה להגיע לידי דו־שיח עם האמריקאים ועם תנועת־השלום הישראלית, כדי להשיג בדרכי־שלום את הקמתה של מדינה פלסטינית בגדה המערבית וברצועת־עזה. הטבח במחנות־הפליטים, ערב־ראש־השנה תשמ"ג, עורר בעולם גל גדול של אהדה לפלסטינים. ערפאת קיבל במדינה ערבית מישלחת מטעם המועצה הישראלית למען שלום ישראלי־פלסטיני, שהיא גוף ציוני מוצהר וחתם יחד עימה על הודעה משותפת.

אולם הכוחות הנגדיים לא נחו. ארצות־הברית המשיכה בחרם הטוטאלי שלה על אש"ף, ממשלת־ישראל והאופוזיציה העיקרית — וגם חלק גדול מתנועת־השלום הכפופה לה — החרימו גם הם את אש"ף. סוריה פתחה במילחמה פעילה נגדו. בתגאים אלה לא היה ערפאת מסוגל לנוע קדימה בדרך השלום, והעמדות קפאו־לזמן־מה, דבר שמצא את ביטויו בהחלטות המועצה הלאומית הפלסטינית באלג'יר. את המחיר שילם הנציג הבולט ביותר של כוחות־השלום באש"ף, **עיצאם אל־סרטאווי**, שנרצח בפורטוגל, בשעה שביקש להשתתף במושב האינטר־נציונל הסוציאליסטי. שימעון פרס הצליח למנוע את הענקת זכות־הדיבור לסרטאווי החי, והספיד למחרת־היום את סרטאווי המת.

רצח זה — וכמה מעשי־זוועה אחרים שבוצעו במשך השנה נגד מטרות יהודיות ופלסטיניות — היו פרי יוזמתו של הטרוריסט **צברי אל־בנא**, המכונה „אבו־נידאל", סוכן של אסד. זהו האיש

(המשך בעמוד 55)



ינואר

דני בעלי (הביטו בתמונה של אוגוסט) חשב שהחלפתי את הבושם שלי. „פתאום, לכל הסוודרים שלך יש ריח משגע" אמר. „לכל מה שתלבש החורף יהיה ריח נפלא כזה"הבטחתי. „בול".



אפריל

באביב, אני מתלבשת בצבעי פסטל רעננים. החלוק הורוד נשאר ורוד גם אחרי הכביסה ולמכנסים הלבנות שלי לא נוספו צבעים לא רצויים... ככה זה עם „בול".



יוני יולי

חם, חם והמכונה עובדת כל הזמן. הכתמים של הגלידות שהם הכתמים הפופולאריים ביותר אצלנו, בעונה זו, (יש לי ילד בן 4) נעלמים בכל כביסה. אפילו בגדי גוף עדינים אני מכבסת ב„בול".



אוגוסט

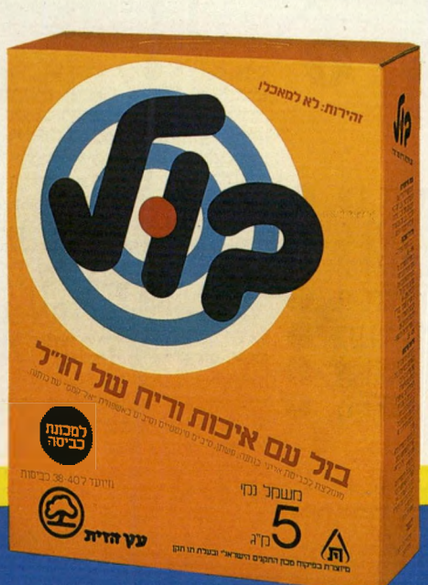
את בעלי הכרתם כבר בינואר. בקיץ הוא תמיד נוסע לחו"ל לעסקים. חשוב שהוא יידאה בול. והוא באמת נראה „בול".



אוקטובר

תקופת מעבר. בערב לובשים עדיין בגדים קלים אבל קצת קריר. זמן משגע למסיבו בכל פעם, אני מופיעה בשימלה „חדשה". הסוד שלי?„בול".

היתה לי שנה בול!



בול מהכביסה הראשונה

עץ הזהב

וימר יעקבסון טמיר

הבית שלי



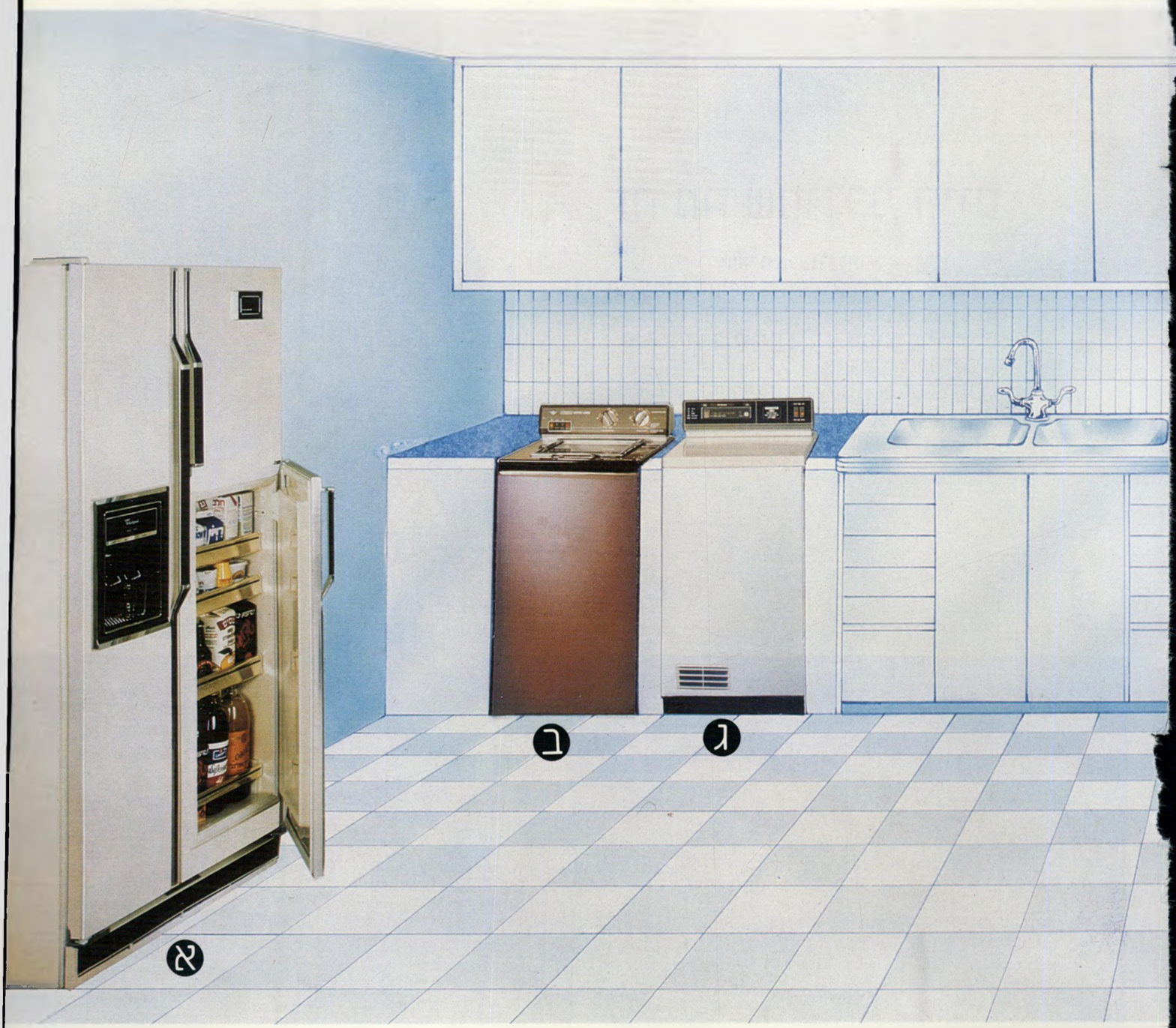
מעולם לא הציעו לך מבחר כה עשיר של מוצרים מעולים ואמינים מתוצרת אירופה וארה"ב תחת גג אחד — ותחת שם של חברה אחת: "בית קריסטל".

א 12 דגמי מקררים
ב 6 דגמי מכונות כביסה
ג 2 דגמי מייבשי כביסה
ד 8 דגמי תנורי אפיה ובישול
ה תנור מיקרוגל
ו 3 דגמי מדיחי כלים
ז 3 דגמי מקפיאים.

"בית קריסטל" —
החברה היחידה המסוגלת להבטיח לך מוצרים מהשורה הראשונה, שאיכותם זוכה לאישור המוסדות ודעת הקהל בארץ ובעולם:
מכונת כביסה "קריסטל" — מספר 1 בארץ. משאלי דעת הקהל קובעים כי יותר מ-50% ממכונות הכביסה בארץ הן "קריסטל".
מקרר היוקרה "קריסטל ווירפול" — מספר 1 בארה"ב.
הוא עומד במקום הראשון בדו"ח איגוד הצרכנים בארה"ב ("U.S. Consumer Report")

מחלקת השרות של "בית קריסטל" נותנת שרות נאמן לכל המוצרים גם יחד והפכה לשם דבר בישראל.
הצטרפי גם את למשפחת "קריסטל" כל קניה היא השקעה בטוחה.

כולו קריסטל



קריסטל

הבית שלי כולו קריסטל

...מהמטבח ועד פנים!

להשיג בחנויות החשמל המובחרות

וורדו

זה מה שמודרני היום

הישר מארצות הקור — ל"וורדו":
הרהיטים החמים ביותר באירופה — מערכות
הקיר, חדרי השינה, פינות הישיבה ופינות
האוכל המבוקשות ביותר מתוצרת אוסטריה
וארצות סקנדינביה.
עכשיו תוכל לקנות אותם ב"וורדו"
במחירים תחרותיים.
... "וורדו" זה מה שמודרני היום.



אדמון



רמת־גן, רחוב ז'בוטינסקי 22.
שעות פתיחה: 9.00-13.00, 16.00-20.00
בימים שלישי ושישי: 9.00-13.00, במוצ"ש: 18.30-21.30

(המשך מעמוד 50)

שביצע גם את נסיון הרצח של השגריר שלמה ארגוב, שסיפק לאריאל שרון בתשמ"ב את האמתלה לפתיחת המילחמה בלבנון.

שיתוף־הפעולה בין חזית־הסירוב הישראלית, בהנהגת איש־השנה מנחם בגין, ובין חזית־הסירוב הערבית, בהנהגת איש־המרחב אסד, היה בתשמ"ג הנתון העיקרי במרחב. הוא התגשם בלבנון, שם חתם בגין על חוזה־סרק עם הנשיא **אמין אל־ג'מייל** — ביודעו היטב שאינו שווה את הנייר שעליו הוא כתוב. העוברה בשטח היתה חלוקת לבנון בין ישראל, שתחזיק אחרי הנסיגה לקו האוולי בקצת פחות משליש המדינה, ובין סוריה, שתחזיק בכ־40% ממנה. טריפולי מוחזקת בידי אש"ף ובעלות־בריתו, בהרי־השוף ישלטו הדרוזים של **וליד ג'נבלט**, בג'וניה והסביבה ישלטו הפלאנגות, וממשלה ה„חוקית" תפעל בעיריית ביירות.

גם בפעולה נגד הפלסטינים התקיים שיתוף־פעולה זה, כשממשלת־בגין לוחמת באש"ף כדי לקדם את סיפוח הגדה והרצועה, ואסד לוחם בו כדי להפקיע את העניין הפלסטיני לצרכיו ולהפוך את אש"ף ללגיון־הזרים של מישטרו.

הישגיו של אסד בתשמ"ג היו נאים מאוד, בהתחשב בעובדה שהוא שולט במדינה בעלת אוכלוסיה דלילה ועניה, העולה במיספר רק פי שניים על אוכלוסיית ישראל, ושהוא עצמו עומד בראש דיקטטורה הנשענת על כת העלאווים, המהווה רק 7% במדינה זו.

אסד מצא מחקה בדמותו של **מועמר קד'אפי** הלובי, שחלם על הקמת אימפריה מוסלמית באפריקה. הוא אף התערב בצ'אד הסמוכה, כדי להגשים את חזונו. אך מכיוון שקד'אפי שולט במדינה מידברית שמיספר תושביה קטן מזה של ישראל, הרי זו יומרה מוגחכת.

בפרוס תשמ"ג היה נדמה כאילו סיכויי השלום השתפרו: הנשיא רונלד רגן פירסם זה עתה תוכנית־שלום; בעולם הערבי התגבש קונסנזוס לטובת השלום, שמצא את ביטויו בהחלטות ועידת־הפיסגה בעיר פאס; בעיקבות הטבח במחנות־הפליטים גברה תנועת־השלום הישראלית; אש"ף העז לנהל מדיניות־שלום עצמאית, **המלך חוסיין** ניסה לשמש כמתווך בין ארצות־הברית, ישראל ואש"ף.

אך עד סוף תשמ"ג התהפכו היוצרות. מצב סיכויי־השלום היה בכי רע. כאשר התכנסה בו'נבה ועידת־האו"ם לשאלת פלסטין, לא יכול היה איש להרשות לעצמו מירה רבה של אופטימיות.

מדיניות

ארנס: הקנאות המחייכת



המערכת הפוליטית של ישראל הזדעזעה. ההתעוררות הציבורית הגדולה בעיקבות מילחמת־הלבנון, ובמיוחד אחרי הטבח בצברה ובשאתילא, הלמה ביסודותיה — ואלה היו סדוקים ורקובים גם בלאו הכי.

כל המיפלגות והגושים — מן הליכוד הגדול ועד לשל"י הקטנה — הזדעזעו. לא היתה אף מיפלגה אחת שלא היתה נתונה במשבר.

בתנועת־החרות החלה התרוצצות גדולה, כהכנה למילחמה על הירושה של איש־השנה **מנחם בגין**. דרכו של **אריאל שרון** נחסמה כאשר נאלץ להתפטר ממישרד־הביטחון, בשל אחריותו לטבח, אך איש לא הישלה את עצמו: שרון ינסה לחזור. הוא לא חוסל כוחו פוליטי, ועצם הישארותו בממשלה מעניקה לו עמדת־זינוק נוחה. גם **יורם ארידור** הוכה קשות, אך נשאר חי מבחינה פוליטית, כשהוא פוזל לעבר מתחרי־שותפיו, **יצחק שמיר ודויד לוי**.

למישחק זה נכנס איש חדש. היה צורך למצוא במהרה מחליף לשרון על כס שר־הביטחון, **ומשה ארנס** נבחר כימעט מחוסר־ברירה. הוא הוכיח במהרה שהוא בעל פוטנציאל פוליטי גדול.

כשר־הביטחון, עלה ארנס על קורמו. הקיצוניות הפרימיטיבית של שרון עוררה ריב ומרון על כל צעד ושעל, והדבר הפריע להגשמת המגמה הפוליטית שהוא מייצג. ארנס קנאי ממנו, אך הוא יודע להסתיר זאת מאחרי מסכה של אדיבות וסבירות. אין לו אריבים, הוא מקשיב בסבלנות לטענות, מדבר בנימוס ובהגיון, ומצליח באמצעי־התיקשורת ובמגעים דיפלומטיים.

ברמותו של ארנס מצאה המדיניות של „ארץ־ישראל השלמה" ותנופת ההתנחלות בשטחים הכבושים את נציגה המוכשר והמסוכן ביותר: הקנאי המנומס.

ככל שזינקה הפופולריות של ארנס, הפך גורם חדש גם בזירה הפנימית. האיש שהיה בראש־השנה תשמ"ג שגריר בוושינגטון, כמעט מחוץ לתודעה הפוליטית של המדינה, היה בסוף השנה שליטו של המישרד הממשלתי החשוב ביותר בישראל, וגורם רב־השפעה במאבק הירושה.

במיפלגה־האחות הליברלית לחמו הכל בכל, כמו חתולים בשק. המיפלגה הפיקטיבית, ישאין לה חברים ואין לה נכסים, מילבר המושבים והתקציב הממלכתי שהיא זוכה בהם בזכות בגין, נפלה קורבן לעסקנים שכירים, משרתיהם של מולטי־מיליונרים ואימפריות כלכליות שונות. היא יכלה להתפלג בכל רגע בין שלוש־ארבע סיעותיה, וגם כל אחת מאלה יכלה להתפורר כהרף עין.

השותפות האחרות בליכוד היו בדיחות עגומות, פלאקטים שדבר לא עמד מאחוריהם.

המצב בגוש הירידי לא היה יותר טוב. התאומים הסיאמיים של מיפלגת־העבודה **שימעון פרס ויצחק רבין**, המשיכו להתקוטט. התחליף היחידי — **יצחק נבון** — היה רחוק מן המישחק, ולא גילה נטייה להפשיל שרוולים ולהילחם. האיש שבא במקומו, הנשיא **חיים הרצוג**, איש המערך, התגלה כדובר מוכשר ביותר של שילטון־הליכוד.

במיפלגת העבודה דיברו היונים ושלטו הניצים. הקול היה קולו של **יוסי שריד**, והידיים ידי הימין.

מפ"ם ערכה את ההצגה העונתית שלה, נאמה על פרישה ותיכננה את כינונה של מיפלגה חדשה. אך כאשר ירד המסך, הסתבר שהכל נשאר כפי שהיה. האינטרסים של האימפריה הכלכלית של המיפלגה ניצחו או כל הדברנים. בכך נהרסו גם התיקוות של **שולמית אלוני**, שהתכוונה לרכב על המיפלגה החדשה יחד עם יוסי שריד. ואילו הפלג הימני של של"י, שפילג מיפלגה קטנה אך איכותית זו בתיקווה להתקבל למועדון החדש, נשאר בחוסר־כל. הפלג השני של של"י עסק בסוף השנה בשקט, יחד עם גורמים אחרים מתוך תנועת־המחאה של תשמ"ג, בנסיון להקים כוח מדיני מסוג חדש.

אחד מעמודי־התווך של המימסד — המפר"ל — עמדה לפני סכנה של חיסול פיסי, כאשר סיעתו של **יוסף בורג**, בן־האלמוות, ניסתה להציג ברבים את עַרוותם של **זבולון המר** ועמיתיו, שנשארו בלי נכסים. חסידי הלאומנות הקיצונית של המר הלכו מזמן לתנועת־התחייה — וזו רעדה בסוף תשמ"ג מפני האפשרות ש**רפאל איתן**, המצביא הכושל של מילחמת הלבנון, שהורשע בפשעי צברה ושאתילא, יקים מיפלגה קיצונית חדשה, שתנשל גם אותה.

גם באגודת־ישראל הקטנה והקומפקטית, שהיתה דוגמה ליעילות פוליטית־כלכלית, גברו המתחים, כאשר הכתות השונות איימו זו על זו בפילוג ובפרישה. ואף מרק"ח, המונוליטית הטוטאלית, שמנהיגיה לא השתנו במשך דור ויותר, דלפו שמועות על מתחים בין יהודים וערבים.

בסוף השנה הקימה את המהומה הגדולה ביותר דווקא המיפלגה המפוקפקת ביותר במדינה: תמ"י, אשר היו"ר שלה הורשע במעשים פליליים ונדון למאסר־בפועל. מיפלגה זו, הנשלטת בידי מולטי־מיליונרים, בעור שהיא מנסה לנצל את המרירות והזעם של השכבות העניות ביותר, עמדה גם היא על כרעי־תרנגולת, כפי שהראו סיקרי דעת־הקהל.

התערערות כללית זו טמנה בחובה סכנה גדולה. המיסגרות הישנות הולכות ומתפרקות, ואילו מיסגרות דמוקרטיות חדשות אינן נוצרות. תהליך זה עלול להוביל לאנארכיה, שתנוצל על־ידי אנשים כמו אריאל שרון, רפאל איתן, המתנחלים למיניהם וקבוצות־הטרור החדשות, שעל קיומן דיבר בסוף השנה הראש הקודם של שרות־הביטחון־הכללי.

מישפט

יצחק כהן: מעל לפאפי



ראש־הממשלה „לא תיפקד", הממשלה כולה זכתה בבוז כימעט־כללי, הכנסת היתה נשוא לבריחות, המיפלגות היו במצב של התפוררות, צה"ל הוכפש בפרשת צברה ושאתילא ומגילוי הליקויים הצבאיים של מילחמת־הלבנון.

באווירה כללית זו של דימדומי־האלים בלט בית־המישפט הישראלי כצוק בים עכור.

המעשה הגדול ביותר של מערכת־השיפוט בשנת תשמ"ג נעשה מחוץ לכותלי בית־המישפט, באולם שהועמד לרשותה על־ידי האוניברסיטה העברית. ועדת־החקירה הממלכתית, שהוקמה על־ידי ממשלה סרבנית בעיקבות לחץ ציבורי כביר, דנה בפרשת הטבח במחנות־הפליטים. נשיא בית־המישפט העליון, **יצחק כהן** הדתי־שמרני, ושני עמיתיו — השופט העליון המבריק **אהרון ברק** והאלוף־במילואים **יונה אפרת** — ניהלו חקירה עניינית, סבלנית והוגנת.

כאשר פורסם הדו"ח של ועדת־כהן, נערכה עליה התקפה קולנית מצד אריאל שרון ואנשיו, ונפתח מחול־השדים, שבו נרצח אמיל גרינצווייג. אך לא רק בקהילה המישפטית, אלא בארץ כולה שררה הסכמה כללית על כך שהגידופים וההשמצות של האשמים יתנדפו ברוח, כלא היו. פסיקת הוועדה החזיקה מעמד.

הביקורת האמיתית על דו"ח־הוועדה היתה הרבה יותר שקטה, והיא באה דווקא מן הכיוון ההפוך: שהוועדה הקלה עם הנאשמים ו„התכופפה אחורה", כדי להסיק ממימצאיה את המסקנות הקלות ביותר האפשריות. פרשנים מתחו ביקורת על המושג „אחריות עקיפה", שבו השתמשה הוועדה כלפי ראשי המערכת המדינית והצבאית.

מימצאי הוועדה עצמה הצדיקו הגדרה הרבה יותר חמורה. אך כל מערכת־שיפוט היא חלק מן המישטר, ומצווה על הגנתו. אי־אפשר היה לצפות גם מוועדה רמת־דרג זו ש„תקפוץ מעל לפאפיך", כפי שהתלוצצו הבריות, בהתייחסם לעוברה כי האולם שבו קיימה הוועדה את ריוניה נקרא, על שמו של נדבן זר, „אולם פאפיך".

בין העוזרות והעוזרים של ועדת־כהן בלטה דמותה של **דורית ביניש**, המייצגת תופעה שבלטה גם השנה במערכת המישפטית: עלייתן של הנשים במערכת. ביניש מילאה תפקיד חשוב בעבודתה של ועדת־כהן, וקנתה לעצמה שם גם בחקירת הפרשה של העלמת־המס של יהושע בן־ציון, המיליונר־הנחון, ופרקליטיו.

עליית הנשים מצאה את נציגתה גם בדמותה של השופטת **חנה אבנור**, שהתמנתה כנשיאת בית־המישפט המחוזי בתל־אביב, הגדול והחשוב במדינה, עם פרישתו לגימלאות של השופט **בנימין בהן**, אחרי 30 שנות־שפיטה.

בחוגים מיקצועיים הופנו יותר ויותר עיניים לעבר האיש העולה במערכת־המישפט: **מאיר שמגר**, שופט בית־המישפט העליון, שיתפוס בראשית תשמ"ג את מקומו כנשיא בית־המישפט העליון. מפאת גילו, יש לצפות לתקופת־כהונה ארוכה מאוד במישרה זו.

שמגר בלט בחדשות כאשר כיהן כראש ההרכב של שלושת שופטי בית־המישפט העליון שאישר פה־אחד את הרשעתו של חבר־הכנסת (והשר־לשעבר) אהרון אבר־חצירא. אך בניגוד לשופטת המחוזית, **ויקטוריה אוסטרובסקי־כהן**, שלא עמדה בלחצים הכבירים ודנה את העסקן העדתי למאסר־על־תנאי בילבד, הטילו שמגר ועמיתיו על אבר־חצירא מאסר של שלושה חודשים בפועל — מעשה־שחייב אומץ־לב רב.

מישפטנית נוספת, שהפכה השנה שם־דבר, היתה **יהודית קרם**, המישנה ליועץ המישפטי לממשלה, באגף הייעוץ והמחקר המישפטי. כאשר התפטרה באופן הפגנתי מן הוועדה שחקרה את הפעלת החוק בשטחים הכבושים; היא היפנתה אצבע מאשימה אך אילמת כלפי המצב המחפיר שנוצר בגדה המערבית, כאשר ציבור

(המשך מעמוד 55)

שלם של קנאים קיצוניים העמיד את עצמו מעל לחוק ומחוץ לחוק. מבלי להפר את כללי־המישחק המאופקים של עולם־המישפט, הכריזה קרפ את המרינה כולה לתת את דעתה על עיוות מסוכן זה, העלול להרוס את יסודותיה של מדינת־החוק הישראלית. ביקול בוטה יותר דיבר על אותה תופעה איש מוסמך מאוד: עורך־הדין **אברהם אחיטוב**, מי שעמד בראש שרות־הביטחון־הכללי.

בצורה שונה עשה זאת מישפטן אחר, שגרם כימעט לשערוריה: השופט **דוב איתן** השתתף, כקצין־מילואים, בהפגנת 400 האלפים, שתבעה את מינוי ועדת־החקירה בעניין הטבח במחנות־הפליטים. במהלך ההפגנה חתם האיש על עצומה של קבוצת יש גבול, שמתחה ביקורת קטלנית על המילחמה ותבעה את הוצאת החיילים מלבנון לאלתר. כעבור כמה חודשים הביא גורם אלמוני לפירסום חתימה זו — וסביב מעשהו של השופט התפתח ויכוח להט. איתן יצא לחופשה ממושכת. שנקבעה עוד קודם לכן, ויתכן מאוד שלאחר מכן יפרוש לגימלאות מוקדמות.

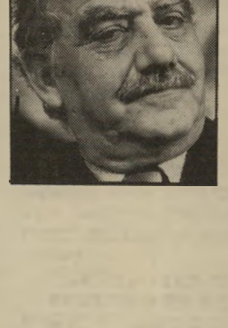
מחלוקת מסוג שונה לגמרי, שנגעה לטיב השיפוט במדינה, התפתחה סביב דמותו של עמוס ברנס, שנאשם והורשע בכל הערכאות, עד לבית־המישפט העליון, ברצה החיילת רחל הלר. כאשר שוחרר ברנס התלקח הוויכוח עוד יותר. חבר־הכנסת **אמנון רובינשטיין**, פרופסור למישפטים, השמיע בפומבי הצהרה יוצאת־דופן, שבה הודיע חר־משמעית כי ברנס חף־מפשע — אף שעומר נגרו פסק־דין חלוט של בית־המישפט העליון, שקבע את ההיפך. השופט **חיים כהן**, איש־השנה תשי"ג דמות סמגונית השומר על פרופיל גבוה גם בגימלאות, התייצב גם הוא לימין ברנס — אף שהוא עצמו הרשיע אותו בשעתו. המישפטנית יהודית קרפ, שחקרה את פרשת ברנס, שמרה גם בעניין זה על סיגנון מאופק יותר.

בכל הסערות האלה ניווט היועץ המישפטי, **יצחק זמיר**, את הספינה ביד איתנה. זמיר, שערב מינויו לתפקיד זה נחשב כאיש הגוף אך חלש, גדל בתפקידו והוכיח במרוצת השנים שהוא בעל אופי חזק ועקרונות נחושים, שאינו מתכופף בנקל ואינו נכנע ללחצים. אף שעומד מעליו שר־מישפטים חלוש, **משה נסים**, שאינו אלא עסקן מן המניין.

התמונה הכללית של מערכת־המישפט היתה מעודדת. אך גם במערכת זו ניכרו סימנים של סכנות קרבות. בחוגי המיקצוע גברה והלכה ההרגשה שאנשים בלתי־ראויים מתמנים לתפקידי־רישיפוט, ביגלל קירבתם לצלחת. הדבר עורר זעם בלישכת עורכי־הדין, שבראשה הועמד השנה המישפטן הנודע **דויד ליבאי**, וגרם לתגובות ראשונות גם בכנסת.

כנסת

כהן־אבידוב: הקנוניה



ההידרדרות המתמדת של הכנסת העשירית הגיעה לנקודת־השפל שלה במעמד שהתאים יותר לכנס של המאפיה מאשר למושב של פרלמנט בארץ תרבותית.

סדר־היום של הכנסת נקבע על־ידי היושב־ראש, אשר לו הסמכות הבילעדית לכך. למעשה נקבע סדר־היום על־ידי מוסד המכונה "הנשיאות", אף שאין לו מעמד. זוהי ישיבה של היו"ר וסגניו.

באחד השבועות, לקראת סוף השנה, היה על הכנסת להצביע על הצעת חוק הארכיאולוגיה — חוק נוסף של כפייה דתית, שהובטח לשותפים הדתיים של הקואליציה. היה ידוע לכל שאין בכנסת רוב להצעה זו. אך ראש־הקואליציה חששו שאי־קבלתו תגרום לצרות.

היו"ר והסגנים התכנסו באחד הימים והחליטו לדחות את ההצבעה למחרת היום, מכיוון שרוב חברי־הכנסת עמדו באותו היום להשתתף בכנס עדתי. משום־כך לא נכלל סעיף זה בסדר־היום הרשום, המחולק לחברי־הכנסת, וגם לא בתוספת, המחולקת לפעמים במשך היום.

אחרי שרוב חברי־הכנסת הסתלקו מן הבית, וביניהם גם יושב־ראש הכנסת עצמו, הסתבר כי הוכן מארב לפי שיטות העולם התחתון: סגן היו"ר **מאיר כהן־אבידוב** (חרות), שניהל את הישיבה, הודיע לפתע על קיום ההצבעה. תומכי־החוק, שהוזהרו מראש, צצו והצביעו. הצעת־החוק התקבלה בקריאה טרומית. וכך נרשם הדבר בפרוטוקול.

כאשר נודע הדבר, התפוצץ היו"ר, **מנחם סבידור**. בשנת תשמ"ב זכה סבידור בתואר איש־הכנסת, ולא לחינם. אחרי שהירשה לעצמו להתפרץ בצורה מבישה נגד הח"כ הקומוניסטי **תופיק טובי**. הפעם התעלה סבידור וקבע חר־משמעית שההצבעה ביום הקודם היתה בלתי־חוקית, ושמשום־כך אין לה תוקף.

אין שום תקדים להחלטה כזאת, וחוקיותה היתה מוטלת בספק חמור מאוד. אולם הפגנה של הגנה על כבוד הבית, נגד המזימות של חברי־לסיעה, היה זה מעשה של אומץ־לב אזרחי ופוליטי, שנדירים כמותו בשנים האחרונות.

למרבה הצער, לא מעשהו של סבידור היה אופייני לכנסת של תשמ"ג, אלא מעשהו של מאיר כהן. על כן היה כהן איש־הכנסת של השנה. איש זה, נציג הגישה הלאומנית־פרימיטיבית, הבליט את עצמו במשך כל השנה. הוא ערך הפגנה ראוותנית לפני בית ראש־הממשלה, שהיתה פארודיה על הפגנות־השלום של חיילים ואזרחים מודאגים. מבלי לתת לאיש לשכוח שהוא אב שכול, הוא גינה את ההורים השכולים שהפגינו למען הפסקת ההרג. בסוף השנה הסתבר כי אין זו פעולה שאין השכר בצידה: כהן־אבידוב ניסה לכפות את עצמו על הליכוד כמועמד שלו לראשות עיריית חיפה.

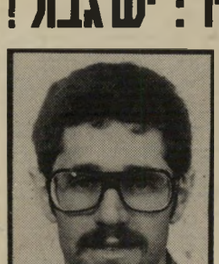
הכנסת עצמה היתה כימעט משותקת כמוסר מחוקק. פעולתה היתה רעשנית אך דלה. החקיקה הרצינית הוזנחה. חברי־כנסת רבים ניצלו את מעמדם כדי להתעשר במהירות. כמה רודפי־פירסומת מיקצועיים ניצלו את הכנסת בעיקר כמכשיר לפירסום עצמי.

אלה — אנשי ימין ושמאל כאחד — זנחו את אולם־המליאה כשלא היו בו צלמי־התיקשורת, ומיקדו את פעילותם במיזנון, המשמש כיום כשוק למוצרי־פירסום: הח"כים מוכרים לעיתונאים סודות מישיבות הוועדות, ותמורתם מוכרים הכתבים לח"כים טורים ארוכים של פירסומת אישית.

הח"כ הרציני, הפועל לשיפור ואיכות־החיים בארץ על־ידי חקיקת חוקים בעלי־ערך, המוכן לקבל על עצמו משימות בלתי־פופולריות, הלוחם בשררה ובשחיתות והמפקח על פעולות המימשל — טיפוס זה כימעט ונעלם מנוף הכנסת.

צעיר

אופיר: יש גבול!



אייל אופיר היה צעיר רגיל, טיפוס אופייני למה שרגילים לקרוא "מיטב הנוער".

הוא נולד בקיבוץ מישגב־עם, שירת בנח"ל מוצנח, סיים את שירותו בקיבוץ נחל־עוז ונשאר בו כחבר. הרווק בן ה־27 שירת במילואים כצנחן. כמו כל חבריו, התגייס למילחמת־הלבנון, בלי פיקפוק והירהור. כמוהם, השתתף בקרבות בגיזרה המיזרחית.

כאשר נקרא לשרות בפעם השניה, הוצב בגיזרת ביירות. הוא ראה את הפגזים המומטרים על בתי העיר ותושביה, גברים, נשים וילדים. הוא החליט: יש גבול!

אייל אופיר לא עסק מעולם בפוליטיקה, ולא היתה לו תודעה פוליטית מפותחת. אך מול ביירות המופגזת צמחה תודעתו הפוליטית במהירות־הבזק. הוא הפך חבר פעיל בקבוצת יש גבול, סירב לשרת בלבנון, נשפט ונשלח לכלא.

בהפגנה בלתי־דגילה של הזדהות, פירסמו חברי קיבוץ נחל־עוז בעיתונים מודעה בתשלום, כדי להביע לו את אהדתם.

אייל היה רק אחד מ־85 אנשי־מילואים, שנכלאו בשנת תשמ"ג ביגלל סירובם לשרת בלבנון או בשטחים הכבושים — תופעה שקיבלה ממדים ומשמעות של תופעה לאומית ראשונה במעלה. אחדים מהם נשפטו ונכלאו בפעם השניה והשלישית. נוספו אליהם שלושה אנשי הצבא הסדיר — קצין אחד ושני חיילים אחרים. הם נמנו עם ציבור של אלפיים איש, שחתמו על עצומת יש גבול נגד המילחמה בלבנון.

אסירי־המצפון של תשמ"ג היו כולם חיילים טובים, לוחמים לפי מיטב המסורת של צה"ל. כזה היה **רוברט בנורלגי**, שעלה בצעירותו מברזיל. הוא סירב לשרת כסוהר במחנה אל־אנצאר, והעדיף להיות אסיר בכלא צבאי. ביום ששוחרר מהכלא נשלח שוב ללבנון, סירב, נכלא שנית ונשפט גם למאסר־על־תנאי, כדי להרתיעו מסירוב שלישי.

כזה היה **דני טימרמן**, שכליאתו עוררה גל של מחאה ברחבי העולם. כלי־התיקשורת העולמיים עמדו על האירוניה העצובה הטמונה בכך שהאב, יעקוב טימרמן, נכלא בארגנטינה ביגלל התנגדותו למישטר־הדיכוי שם, והבן יושב בכלא בישראל ביגלל סירובו להשלים עם המילחמה הבלתי־צודקת של מדינת־ישראל בלבנון.

כזה היה **אנטול יבלונקה**, יליד פולין, שנשלח שלוש פעמים לכלא על סירובו לשרת בשטחים הכבושים.

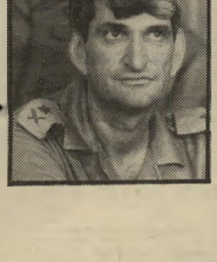
כזה היה סרן־התותחנים ד"ר **פליכס לאוב** מרחובות, איש מכון וייצמן, שסירב ונכלא.

כזה היה **זאב גביש**, קצין המישטרה הצבאית שסירב לשרת באל־אנצאר. הוא נשפט ונשלח לכלא, ובצאתו משם הוגש לו צו חדש.

בעבר עוררו סרבני־הגיוס המעטים בישראל זעם, תמיהה והסתייגות קיצונית. אריאל שרון ורפאל איתן הצליחו לשנות זאת. סרבני־הגיוס, שהעדיפו את הישיבה בכלא על השרות בניגוד למצפונם, עוררו השנה אהדה רבה, גם בקרב חברי־הם, שלא רצו או לא העזו ללכת בדרך זו. כשם שקציני צה"ל כיבדו את אישי־הביטחון של תשמ"ב, אל"מ **אלי גבע**, על סירובו להשתתף בהתקפה על ביירות, גם אם הם עצמם לא נקטו שיטה זו, כן כיבדו החיילים את אנשי יש גבול, שגילו אומץ־לב מסוג חדש. רבים הרגישו כי דווקא צעירים אלה שומרים על הערכים האמיתיים של צה"ל — וכי צה"ל יודה להם בעתיד על שרותם זה.

ביטחון

בן־גל: נגד השימוש בכוח



המכה שירדה על צה"ל, ביום הראשון של תשמ"ג, כאשר נודע על הטבח במחנות־ביירות, היתה איומה. היא העסיקה את צה"ל כולו במחצית הראשונה של השנה.

בפרשה נוראה זו בלטו כמה דמויות של צה"ל, שייצגו את הטיפוסים השונים המשרתים זה לצד זה בצבא־העם.

בלטה דמותו האהודה של הסגן **אבי גרבובסקי**, הנשמה התועה בשדה־הקרב. הסגן הצעיר שמע על הזוועה כבר בבוקר של היום השישי, ערב ראש־השנה. במשך שעות ארוכות התרוצץ ממפקד למפקד, ממיפקדה למיפקדה, מתוך אמונה נאיבית שאם ידעו מפקדי צה"ל על הזוועה, הם ישימו לה קץ. באמונתו זו ובמעשיו ייצג הסגן את הערכים היפים ביותר של צה"ל.

בקצה השני עמד הרמטכ"ל, **רפאל איתן**, שלבש השנה יותר ויותר דמות מיפלצתית; אדם בלתי־אנושי, שניסה לכפות על צה"ל את הפרימיטיביות הקאניבלית של אנשי־מערות. כאשר נפטר ממנו צה"ל, נשמו רבים מקציניו לרווחה.

בין הקצוות עמדו המפקדים, שנתפסו במילכוד וניסו להתמודד עימו, איש־איש לפי יכולתו. יתכן שהדמות הטראגית ביותר היתה זו של מפקד־האוגדה **עמוס ירון**, שעמד על גג־החפ"ק מול שאתילא כאשר נתן שם איש־הפלאנגות את הפקודה לשחיטה. ירון, שבוודאי הודעזע בליבו, לא התערב ברצינות, מן הסתם מפני שהאמין שזוהי כוונת שר־הביטחון **אריאל שרון** ורפאל איתן.

ועדת־החקירה, בראשות איש המישפט של השנה, יצחק כהן, ניסתה להקל על צה"ל. היא הטילה עליו רק "אחריות עקיפה" לזוועה, ומיתנה את גזר־הדין. על ירון נאסר לקבל פיקוד בשדה; ראש אמ"ן, **יהושע שגיא**, הודח מתפקידו אך לא מצה"ל; אלוף־הפיקוד **אמיר דרורי** יצא משום־מה בנזיפה בלבד, ואילו האשם העיקרי, רפאל איתן, לא סולק בו במקום מפני ששרותו עמד במילא להסתיים תוך כמה ימים. הוועדה ריחמה עליו —

דוגמה קיצונית של רחמים שלא במקומם, שמהם נהנה האיש חסר־הרחמים, שראה בכך הכשר להלך אימים על ישראל ההומאנית.

אחרי הסערה של צברה ושאתילא, יכול היה צה"ל להתפנות להערכת ליקחי המילחמה. אף שהוויכוח הציבורי היה מצומצם וזעום, ומעטים העזו לספר לציבור את מלוא האמת, הרי בצה"ל עצמו לא היו אשליות. הקצינים הרציניים ידעו כי מילחמת־הלבנון היתה כישלון מחפיר מבחינה צבאית־מיקצועית. בגיזרה המיזרחית לא הגיע צה"ל כלל אל יעדיו — כביש ביירות־דמשק — למרות העליונות העצומה שלו, ובדרך אף ספג תבוסה מקומית בסולטאן־יעקוב. בגיזרה המערבית היה דרוש לו שבוע כדי לגבור על קומץ לוחמים חצי־סדירים, חסרי נשק רציני, ולהגיע לפרברי ביירות. היה ברור כי צה"ל סמך על מאסות של נשק, תחת לפתח את היוזמה, התושיה והרוח, שהיו סימני־ההיכר שלו בשנים קודמות.

אחרי שהלך סוף־סוף האיש שטיפח גישה זו, רפאל איתן, הגרוע שבכל הרמטכ"לים של צה"ל, התחרו שלושה על תפקידו. שניים מהם היו קצינים צעירים ומבריקים, דומים ושונים זה מזה: **דן שומרון**, גיבור אנטבה, **ואביגדור** ("יאנוש") **בן־גל**, גיבור מילחמת ששת־הימים שפיקד על המאמץ הבלתי־מוצלח של צה"ל בגיזרה המיזרחית במילחמת־הלבנון.

ממשלת ישראל בחרה במוצא בטוח, והטילה את התפקיד על השלישי — חייל ותיק ובלתי מתבלט, איש־מיקצוע שתקן, שגם שמו היה צנוע ושיגרתי: **משה לוי**, הרמטכ"ל ה־12 של צה"ל, והראשון מעדות־המיזרח (התשיעי, דויד אלעזר בישהמזל, היה ספרדי מיוגוסלביה. לוי נולד בעיראק.)

יאנוש הסיק את המסקנות והתפטר מצה"ל. למחרת היום פתח את פיו וגילה את השקפותיו האנושיות והפוליטיות, שהפתיעו רבים. הקצין הקרבי, שנחשב כנץ, טען כי ישראל יכולה לוותר על הגדה המערבית ורצועת־עזה, כדי לספק את המאוויים הלאומיים של התנועה הפלסטינית. ועמד על הצורך להידבר עם אש"ף. לדעתו יש צורך למצוא פיתרון לעימות הישראלי־פלסטיני שלא בדרך של שימוש בכוח, והוא הביע את תיקוותו שהכוחות המתונים יגברו באש"ף.

בכך שימש יאנוש פה לרבים מן הקצינים המצטיינים ביותר בצה"ל, המאמינים בסתר ליבם כי זהו הפיתרון המתאים ביותר לצרכים הביטחוניים של ישראל ולרוח המדינה וצה"ל — גישה המאשרת מחדש כי רבים מקציני־צה"ל עולים בכושר־הניתוח ובתפיסה ההומאנית שלהם על הרמגוגים המאכלסים את הדרג המדיני.

למרבה הצער ראה העולם את צה"ל באור אחר — לא רק בשל מילחמת־הלבנון וטבח־הפליטים, אלא גם מכיוון שממשלת־ישראל שלחה את אנשי צה"ל למקומות רבים בעולם כיועצים לרודנים מושחתים ומרכאים, יחד עם הנשק הישראלי, שזרם בזרם אדיר למישטרי־דיכוי בשלוש יבשות.

יאנוש לא היה איש־הביטחון היחידי שפתח את סגור־ליבו עם שיחרורו מן השרות. יהושע שגיא, ראש־אמ"ן שהתפטר מצה"ל, גילה שהתנגד ב־1981 להפצצת הכור הגרעיני העיראקי, שלא היה מסוגל לייצר נשק גרעיני במשך חמש השנים הבאות — וכך אישר את הטענה כי בגין היה מושפע בעת קבלת ההחלטה משיקולים של בחירות. ואילו ראש שרות־הביטחון־הכללי לשעבר, **אברהם אחיטוב**, גילה שאכן קיימת מחתרת טרוריסטית יהודית בשטחים הכבושים, תחת חסותם של מתנחלים.

אמנון דנקנר, שהתחלק בתשמ"ב בתואר איש־העיתונות עם זאב שיף, יצר השנה סנסציה מסוג שונה לגמרי, כאשר פירסם מאמר בשם "אין לי אחות!" רצח אמיל גרינצווייג, שיוחס על־ידי רבים לבריוני־הרחוב בעלי החזות המיזרחית, שהטרידו את הפגנת שלום עכשיו לפני הרצח, עורר את זעמו של דנקנר, שיצא בהתקפה קיצונית על הציבור המיזרחי. לאחר מכן מיתן את עמדתו.

עם כל האורות והצללים שבה, הגילויים של אומץ־לב מצפוני פחדנות סתגלנית, מילאה העיתונות החופשית בתשמ"ג את תפקידה. אולם במשך השנה צצו סכנות רבות להמשך פעולתה החיונית במישטר הדמוקרטי.

סכנה אחת באה מבפנים: בקדחת ההתחרות ביניהם, החלו היומונים והצהרונים להציף את המדינה בחינמונים — ערימות של נייר, שמטרתן היחידה היא לעשות כסף, ושרובן מלאות בקישקושים עילגים שלא נועדו אלא לסתום את החורים בין המודעות. עיתונות־דמה זו מטפחת בציבור יחס של זילזול למוסר העיתונות, מטשטשת את הגבול בין עיתונאות ועיתוזנות, ומערערת את הבסיס הכלכלי של העיתונות האמיתית.

תופעה אחרת היתה הופעתם של שבועונים מיפלגתיים מוסווים, הנערכים בלי חשבון או בסיס כלכלי, כשהם נתמכים על־ידי אילי־הון וקונצרנים ענקיים, שיש להם אינטרסים צדדיים. גם עיתונים אלה מחולקים, במידה רבה, בחינם, באמצעות מגנונים מיפלגתיים גלויים או מוסווים. כולם נכשלו.

אך הסכנה העיקרית לעיתונות החופשית ביצבצה השנה רק באופק, זוהי סכנת הקמתה של טלוויזיה מיסחרית, שתהיה מכשיר פוליטי בידי השילטון, ואשר תמונן בכספי־פירסום שהם חיוניים לקיום העצמאי של עיתונות חופשית.

אם אכן תקום הטלוויזיה המיסחרית, יביא הדבר לזעזוע עמוק ביותר בעולם העיתונות, ובמישטר הדמוקרטי ביכלל, ויתכן כי כמה מן העיתונים הגדולים ביותר יהיו הקרבנות העיקריים.

עיתונות

בראל: חדשות מן הג'ונגל



המיבחן הגדול בא לעיתונות הישראלית ביום הראשון של תשמ"ג, כאשר חשפו העיתונאים הזרים בביירות את הזוועה של צברה ושאתילא.

זאב שיף, שנבחר שבוע לפני־כן על־ידי העולם הזה כאיש־העיתונות של תשמ"ב, הצדיק תואר זה. הוא פעל כאדם וכעיתונאי: בשעה שהטבח היה בעיצומו הזעיק את השר מרדכי ציפורי וגילה לו מה מתרחש, ולאחר מכן חשף מדי יום בכתבותיו פרטים נוספים על הטבח.

שונה היתה התנהגותו של **רון בן־ישי**, אז עמיתו בטלוויזיה. בן־ישי פעל אף הוא כדי להועיץ את הממשלה בשעת הטבח, והתקשר לשם כך עם אריאל שרון. אולם הוא סבר כי חובתו היא לתמוך בפומבי בגירסה השיקרית הרישמית, שהתמוטטה חיש מהר.

במשך השנה, ככל שגברה הסלידה הציבורית ממילחמת־הלבנון, מלאה העיתונות ברמזויות היתוליות־למחצה, שחיברו בקדחתנות כתבות נגד המילחמה, בתיקווה שאיש לא יזכור שתמכו במילחמה בהתלהבות של צועקי־הידד, כל עוד האמינו שהיא פופולרית.

שרה־המיבחן השני של העיתונות היה סיקור המתרחש בשטחים הכבושים, שם השליטו המתנחלים חוק של ג'ונגל, בעזרת כמה מן הזרועות של השילטון ואילו המימשל הצבאי ("המינהל האזרחי") ניסה להקים אירגונים של קווזילינגים ערביים שכירים, תוך הטעיית דעת־הקהל הישראלית. גם השנה הצטיין בסיקור־מאורעות, אלה קומץ של כתבים. הבולט ביניהם היה השנה **צבי בראל**, כתב הארץ, מי שהיה בעבר איש המימשל הצבאי בחברון. אומץ־ליבו, עקשנותו ודבקותו במשימה היו מופת של עיתונאות מצפונית ומיקצועית.

כתב אחר, שהצטיין בעבר בשטח זה, הגיע השנה להישגים בזירה אחרת. **אמנון קפליוק**, צבר בעל דרכון צרפתי העובד למען העיתון הצרפתי רב־היוקרה לה מונד. הצליח להגיע למקומות החסומים לפני עיתונאים ישראליים רגילים. כך סיקר את מושב המועצה הלאומית הפלסטינית באלג'יר, שם התקבל בזרועות פתוחות על־ידי ראשי אש"ף, שידעו את זהותו ושרבים מהם דיברו עימו בעברית. הם יכלו להרשות לעצמם להתרועע עם כתב צרפתי — כביכול.

אשה

מרים לווינגר: למות בחברון



יתכן ששום אשה ישראלית לא הועמדה בתשמ"ג במיבחן כה פשוט ונחרץ כמו האחות המוסמכת **מרים לווינגר**, אשתו של איש־השנה תשל"ו, משה לווינגר, ראש קנאי קריית־ארבע.

הרבנית לווינגר קבעה את מישכנה בלב חברון, שם היא הרוח החיה של המאמץ רב־השנים לגרש את הערבים מן הבתים ולשכן בהם חבורת־קנאים מבית־המידרש של לווינגר. כמנהיגה של קנאים אין היא נופלת מבעלה.

באחד מימי תשמ"ג הותקף בחור־ישיבה חמוש, אהרון גרוס, בלב חברון. תוקפיו שדדו את נשקו, והצעיר שכב בכיכר המרכזית, כשהוא מתבוסס בדמו. ניתן היה להציל את חייו, אילו זכה בו במקום בטיפול מידי אדם מאומן.

הידיעה על כך נמסרה לאחות המוסמכת לווינגר, ששהתה במרחק של כמה עשרות מטרים מן המקום. אולם הידיעה אמרה כי האיש הגוסס הוא ערבי. הרבנית לווינגר לא ניגשה להציל את חייו. הוא מת.

לאחר מכן, כשהתברר כי הצעיר שמת היה יהודי, מצאה לווינגר סיבות שונות להסברת התנהגותה. אולם המעשה נשאר חרות בתודעת הציבור — מעשה אופייני לרוח הקנאות המטורפת, הבלתי־אנושית והבלתי־נשית, שאחזה בחלק מן הציבור הישראלי.

בקצה השני של המיתרס עמדו הנשים, שהלכו בעיקבות האשה של תשמ"ב **רעיה הרניק**, ומחו נגד המילחמה המתמשכת ושפיכת־הדם. "הורים נגד שתיקה" וקבוצות דומות ערכו במשך השנה הפגנות ופעולות־מחאה אחרות, מהן רבות לפני מישרדו וביתו של איש־השנה, מנחם בגין.

מילבד לוחמות אלה, לא בלטו הנשים בתרומה ייחודית בשנת תשמ"ג. הן הצליחו בשטחים רבים, כמו הגברים — מישפטנית כמו **יהודית קרפ**, פוליטיקאית כמו **שרה דורון**, שזכתה בתואר "שרה" נוסף על שמה, נשות־עסקים ונשות־מדע. תרומתן לא היתה בעלת ציביון נשי מיוחד.

אשת הנשיא החדש, **אורה הרצוג**, לא הספיקה להטביע חותם משלה על התפקיד, כפי שעשתה קודמתה, **אופירה נבון** שפיתחה השנה את מישכן־הנשיאים. לא קמה בישראל אשה כמו **פטריה קלי**, הגרמניה־האמריקאית, שעזרה להקים יש מאין רמות פוליטית גדולה ומרשימה, אשר אחת ממטרותיה העיקריות היתה להילחם למען זכויות הנשים בחברה המודרנית. בחיי־הציבור של ישראל בתשמ"ג המשיכו הנשים לבלוט בעיקר בהעדרן.

כלכלה

ריגר: רונית וענת



בשנת תשמ"ג, בדיוק כמו בתשמ"ב, שמרה מדינת־ישראל על המקום השני והלא־מכובד בשיעור האינפלציה, אחרי ארגנטינה. "הצעדים הכלכליים" של סוף השנה מלווים ברעש גדול, אך ספק מה תהיה השפעתם על הכלכלה.

הסיפור הכלכלי של השנה הוא סיפור עלייתה של הבורסה הישראלית בשליש הראשון של השנה, וסיפור הידרדרותה בחודשים שאחר־כך. זהו סיפורו של הצמד־חמד, **יוסי ריגר** ו**אליעזר פישמן**.

ריגר (42) היה סמנכ"ל בבנק הפועלים, עד שנתגלעו חילוקי־דיעות בינו ובין מי שהיה האיש החזק של הבנק, **יעקב לוינסון**. אליעזר פישמן (37) היה ונשאר רואה־חשבון. לשניהם יש מוח זריז, אך לריגר יש גם קשרים טובים. על הקרקע הפוריה של הבורסה התל־אביבית ביצעו השניים האלה מיבצעים העשויים להזכיר את מיבצעיהם האגדתיים של השוורים והדובים בבורסה האמריקאית בסוף המאה הקודמת, אשפי הפינאנסים מסוגם של ג'אי גולד, ג'ון מורגן וג'ון רוקפלר.

השניים פעלו בעזרת קרנות נאמנות, שהידיעות בהן היו רונית וענת. הם עסקו במה שנקרא, בלשון הנקייה של בורסאי תל־אביב,

(המשך מעמוד 57)

ופוח מניות". כלומר: העלאת שעריהן של מניות מסויימות
ידי רכישות מסיביות, בלי כל קשר לערכן של החברות
מניותיהן "טופחו". כך הפכו המניות של הסנה, אתא, ישפרו,
בי ועוד כמה מניות כוכבים־עליונים בטורי־הבורסה.

ריגר־פישמן קנו, וקנו וקנו. השערים עלו, עלו ועלו. בראשית
שמ"ג רמתה הבורסה הישראלית להתממשות החלום הבלתי־
פשרי של כל איש־כספים: כולם הרוויחו, והרבה. קרן רונית של
יגר־פישמן העניקה ללקוחותיה רווחים של עשרות אחוזים בכל
דש, והעלתה את חמתם של מנהלי הבנקים הגדולים, שיכלו
התחרות בה אך בקושי. שמותיהם של ריגר ופישמן החזרו גם
קשר לעיסקה הגדולה של השנה, שבסופו של דבר לא יצאה אל
פועל: רכישת הבנק הבינלאומי הראשון על־ידי בנק
מיזרחי — הבנק שבאמצעותו ובאמצעות חברת־הבת שלו,
בנק למימון ולסחר, פעלו ריגר ופישמן.

ואז, בינואר, באה המפולת הגדולה. שערי המניות צנחו מטה־
טה, בכמה גלים מכאיבים. הלקוחות, שצברו רווחים בשיעור של
3 ו־40 אחוז בחודש, נטשו את ריגר־פישמן בהמוניהם, והמניות
המטופחות" איבדו תוך חודשים מעטים 80% ויותר מערכן. לפתע
תברר כי בין הלקוחות החשובים של ריגר ופישמן נמצאים גם
מה קיבוצים, שהשקיעו את עתודות־הממון שלהם בצבירת
יווחי בורסה.

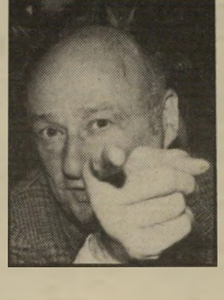
ריגר־פישמן, כך התפרסם, נאלצו למכור מנכסיהם כדי להחזיר
לקוחותיהם את כספי תעודות־הנאמנות. אך היה להם ממה
מכור. שני אנשי־העסקים הממולחים הירבו לרכוש נכסי־דלא־
ידי כשהמניות "רצו" כלפי מעלה.

התמוטטות השערים לא הותירה את יוסי ריגר ואליעזר פישמן
חוסר־כיס. הם הפכו שותפים בחברת־ההשקעות המדוברת ביותר
משק הישראלי בחודשים האחרונים — חברת המאגרים
מיניהם — טכנולוגיה, סחר ובניין. ביחד עם איש־העסקים
שמואל דכנר, שפרש מקונצרן כלל, עם חברת תכן של הקיבוץ
ארצי של מפ"ם, עם **האחים נקש** מארצות־הברית **ונסים
און**, משווייץ, עם הח"כ־לשעבר **אברהם שסירא** וחברת
השקעות של מישקי בית־שאן, עוסקים ריגר־פישמן בקניה
סיטונאית של חברות וחלקי־חברות.

במשק הישראלי הזה, שהיה לארץ האפשרויות הבלתי־
מוגבלות, הוכיחו ריגר־פישמן כי הם מיטיבים מאוד להשתמש
בתורת־הציפיות: הם טיפחו ציפיות של משקיעים, שקנו את
המניות המטופחות שלהם — אחר־כך מכרו, כשאיש לא ציפה
לכך.

תורת ציפיות אחרת, זו של שר־האוצר **יורם ארידור** ושל
יועצו, המישנה לנגיד בנק ישראל הפרופסור **יקיר פלסנר**,
פשטה את הרגל. פלסנר וארידור היו סבורים שאם הם יצליחו
לשכנע את הציבור שאין לצפות לאינפלציה, לא תגבר
האינפלציה. אך בניגוד לריגר־פישמן, שלא האמינו בעצמם
לציפיות שהם נטעו, ובמועד המתאים נפטרו ממניותיהם, לא נהגו
כך ארידור ופלסנר. הם היו שבויים בציפיותיהם שלהם. בדיוק כמו שהתמוטטה הבורסה בשליש השנה, מאיימת
הכלכלה הישראלית כולה להישבר עכשיו, כשלארידור את
פלסנר נותרות רק ציפיות שנכזבו.

יהדות
קוץ': אחרי ההלם, חזרה לחלם



מילחמת־הלבנון זיעזעה את יהדות העולם. תחנות־הטלוויזיה הראו את חיילי צה"ל כובשים אכזריים, את הרס הערים, את גופות הנשים והילדים. היהודים נחרדו.

בראשית תשמ"ג ירד על יהודי העולם הלם חמור שיבעתיים, כאשר הציגו תחנות־הטלוויזיה את הזוועה של צברה ושאתילא. מדינת־ישראל הופיעה באור מחריד. יהודי העולם חששו מפני תגובה אנטי־שמית, והאשימו את ממשלת־בגין בצרה. דיווח אמריקאי סודי הודיע לנשיא רונלד רגן כי נפערה תהום בין יהודי ארצות־הברית וממשלת־ישראל, וכי תיתכן ברית בין היהודים ובין האופוזיציה בישראל. על סמך הנחה זו נולדה "תוכנית רגן" בסוף תשמ"ב.

השנה עשה הזמן את שלו. יהודי העולם התעוררו מן ההלם, והתלכדו שוב סביב ממשלת־בגין. המכונה האדירה של ממשלת־ישראל השתלטה מחדש על הקהילות, בעזרת העסקנים היהודיים המקומיים, התלויים כל־כולם ברצונה הטוב של ממשלת־ישראל. מכונת־התעמולה הישראלית השלימה את המלאכה. הקהילות צייתו להוראות השגרירויות הישראליות, שהטילו עליהן מרות טוטאליטרית, בדומה למרות שמטילה מוסקווה על המיפלגות הקומוניסטיות בעולם.

העסקנים היהודיים בארצות־הברית יודעים כי הקאריירה שלהם תגיע לקץ פיתאומי, אם ירגיזו את השגריר הישראלי. הם לא יוזמנו לישראל ולוושינגטון. הקהילות ימרדו בהם, הם יוגדרו כ"יהודים השונאים את עצמם" או כ"משרתי האנטי־שמים". הם צייתו.

בראש הלכו, כמובן, הפוליטיקאים התלויים בקולות יהודיים ובמימון יהודי. מבין הרבים, ניתן לשלוף — כאב־טיפוס אופייני — את ראש עיריית ניו־יורק, **אדוארד קוץ'**, השולט בעיר היהודית הגדולה ביותר בעולם. קוץ' התנפל על הפוליטיקאים האמריקאיים, שהעזו לדבר על פיתרון־שלום שאינו מקובל על דעת ממשלת־בגין.

מכיוון שארגוני־הברית עומדת לפני מערכת־בחירות על הנשיאות, מיזהר כל הפוליטיקאים להיכנע ללחץ יהודי מאורגן זה, שאינו מופעל לטובת ישראל היפה, שוחרת־השלום, אלא לטובת המדיניות של הליכוד. בצורה זו או אחרת חזרה תופעה זו כימעט בכל הקהילות היהודיות בעולם.

העם היהודי לא הוציא מתוכו, במהלך שנה זו, אף לא דמות גדולה אחת, שתרמה תרומה ייחודית לשמה ולכבודה של היהדות. גמדים כמו קוץ' היו נציגיו האופייניים.

דת
הירש: דת נגד אומה



האדם החילוני בישראל יכול היה לבחור בתשמ"ג בין שלושה טיפוסים של דתיים כיעד עיקרי להתנגדותו: קנאי־הדת מבית־המידרש של נטורי־קרתא, ספסרי־הדת מבית־המידרש של אגודת־ישראל והטרוריסטים הדתיים, שפעלו בשטחים הכבושים.

ספסרי־הדת המשיכו השנה לסחוט מן המדינה החילונית את ליטרת־הבשר שהובטחה להם. כמו קאריקטורה של הסוחר מוונציה, הם סחטו מן הממשלה סכומי־עתק לישיבות פיקטיביות, בה בשעה שזו דנה בקיצוץ הקיצבות לזקנים ומענקי־הלידה לאמהות. שוד זה נעשה לאור היום, והעם כולו ראה וזעם.

הטרוריסטים הדתיים פעלו בגדה המערבית, ערכו טבח במיכללה האיסלאמית בחברון, שרפו את השוק הערבי באותה עיר בפוגרום מכוער, הרגו נערים ונערות מיידי־אבנים. הם היו רק חוד־החנית של אסכולה חדשה של עובדי־אלילים, שהתעטפו באיצטלה של אלוקי־ישראל. הם קשרו תפילים ולבשו טליתות, בעודם חוזרים על סיסמות שהמציאו את מיטב התורות הפגניות של הרייך השלישי — דם ואדמה.

אך יתכן שאת המחלוקת העקרונית ביותר עוררו רווקא קנאי־הדת מסוגם של נטורי־קרתא. בשנים קודמות הסתפקו ביידוי־אבנים במכוניות בירושלים — מעשה־גבורה קטן מאוד, מאחר שאותם השוטרים אשר ירו במיידי־אבנים ערביים טיפלו ביהודים הארוקים בכפפות־משי.

השנה עסקו קנאים אלה בעיקר במילחמה בחפירות בעיר־דויד, בטענה שזהו בית־קברות, ושאת הקברים אסור לחלל. בצדק השיבו הארכיאולוגים שלפי אותו כלל אסור היה לחפור במצדה, ב"קברי בר־כוכבא" בנחל־חבר ובבית־שערים.

למעשה היה זה עימות בין העיקרון הדתי והעיקרון הלאומי. הדת אסרה לחפור, האומה ציוותה לחפור. מבחינת האינטרס הלאומי, היה גילוי העבר,גדווקא בירושלים, מעשה חשוב ביותר. ואילו האינטרס הדתי, שלא השלים מעולם עם עליונות החוק הלאומי, כפר בכך. האומה החילונית עניינה אותו כקליפת־השום.

מנהיגם של נטורי־קרתא, הרב **משה הירש**, סימל את המאבק הזה. יותר מאשר אברהם שפירא, סוחר־הדת הגאוני, ויותר **ממשה לוויינגר**, ראש הפלאנגות הדתיות בחברון, סימל הירש את מקומה של הדת היהודית במדינת־ישראל.

בצד השני של הבימה התארגנה קבוצה קטנה של פעילי־שלום דתיים, אהודים וחיוביים, שהקימו מעין תנועת־בת והירה של שלום עכשיו. אך הם היו תופעה שולית בפאנורמה הדתית של ישראל בתשמ"ג.

שידור
רביב: חכמים בלילה



בבניין הטלוויזיה הושלם בתשמ"ג התהליך של רמיסת מעמדם העיתונאי של עובדי התחנה, שהפכה יותר ויותר דומה לתחנת־טלוויזיה במדינה טוטאליטרית, שייעודה אינו לספק מידע אלא לשרת את השילטון.

תשמ"ג נפתחה בדיווח שיקרי על הטבח במחנות צברה ושאתילא. הדיווח הצבאי הפך למהדורה מצולמת של הודעות רובר־צה"ל. את תדמית התחנה הציל איכשהו ראש־הדסק לעניינים ערבים **אהוד יערי**, שצמח מבין חוברות חטיבת־החדשות, כפרשן למתרחש בלבנון, פוליטית וצבאית. הכתב־הצבאי בראשית השנה, **רון בן־ישי** (שעבר לפקד על גלי צה"ל), שמסר תחילה את הודעות־השקר, הציל במעט את כבודו המיקצועי, אחרי התעוררות המחאה הציבורית, כאשר תיאר את האמת. **דן סממה**, שהוטל עליו להחליף את בן־ישי, היווה כישלון מתמשך לאורך כל השנה. שיא כישלונותיו היה ראיון מפוברק עם דמות בשם "מיכאיל", איש־הפלאנגות, שפיקד כביכול על הטבח במחנות.

את מחלקת־החדשות איפיין "משבר דורות". בני הדור השני והשלישי של כתבי־הטלוויזיה השתלטו על ניהול החטיבה: **יאיר שטרן** כמנהל ו**מיכאל קרפין** כעורך מבט. את המחלקה איישו כתבים חסרי הכשרה עיתונאית — איש־ביטחון, מקליט ושקופן, שהיו לכתבים. איוש זה הביא לשערוריה פנימית, כאשר **אבי גוט** "גילה" ספינת־בין סובייטית, והושעה בשל כך מהמחלקה.

גם המחלקות האחרות של הטלוויזיה עברו השנה תהליך של רמיסה. מחלקת־הסרטים התיעודיים כימעט ולא הפיקה סרטים. כמנהל מחלקת־התוכניות מונה מפקד גל"צ לשעבר, **צבי** ("צביקה") **שפירא**, מי ששופט בית־המישפט־העליון, השופט **מאיר שמגר**, הגדיר את מעשיו בגלי צה"ל כ"מעשים שגם מקיאולי היה מתבייש בהם".

מחלקת־הדראמה של הטלוויזיה הפיקה את תיאטרון השרפרף, מהדורה ישראלית של תיאטרון הכורסא הבריטי, בכמה סרטים, שהמירקע לא היה נכון לסבלם. גם הדראמה־בהמשכים אחרי הצילצול היתה נחותה ובלתי־נסבלת. אך בסידרה אחרת, מישל עזרא ספרא ובניו הוכיחה הטלוויזיה את יכולתה להפיק סידרת־טלוויזיה טובה. סידרה אחרת, קרובים קרובים, העידה על כושרה של הטלוויזיה הלימודית.

עם התפטרותו של **מני מאר** מהגשת התוכנית שעה טובה, התרדרדה התוכנית בהצחיית ממלא־מקומו. את התואר "האירוע הטלוויזיוני הגרוע" של תשמ"ג ניתן להעניק למישדר הקדם־אירוויזיון.

את ההישג הטלוויזיוני העיקרי בתשמ"ג ניתן לזקוף לזכותו של דן רביב, שאחרי מאבקים רבים, עם גורמים שונים בבניין הטלוויזיה, הצליח להעלות את מהדורת חדשות־הלילה שלו, תחת הכותרת כותרת לילה. במרכזה הועמד עימות בין שני סטנים

אידיאולוגיים. תוכנית זו הפכה עד מהרה לעלה־התאנה של הטלוויזיה הכללית. היא גם העלתה את דמותו של רביב כישראלי תרבותי, המשתדל לרסן את ההתפרעות של רבים ממרואייניו. רביב הוכיח שהטלוויזיה יכולה להיות מכשיר חינוכי, המחנך את הציבור להתווכח בצורה שקטה ולראות את שני הצדדים של כל מטבע.

את מצב הטלוויזיה הישראלית איפיינה בדיחה שהתהלכה במיסדרונות בניין הטלוויזיה, על „גונדר **יוסף לפיד** ורב־כלאי **טוביה סעדי**?"

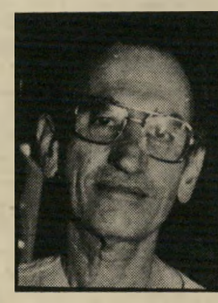
למתחרים של הטלוויזיה הישראלית היתה השנה שנת עדנה רבה. מישדר־הערב של הטלוויזיה הלימודית, ערב חדש, הכניס רעננות לדיווח על החדשות. לידו נראו מהדורות מבט, המשודרות ארבע שעות מאוחר יותר, כמתושלח תיקשורתי.

המתחרה הגדול של הטלוויזיה בתשמ"ג היה קול ישראל, אשר סיפק סקופים רבים, שחלקם סופקו בידי **שימעון** („**סקופ**") **שיפר**, שנדמה כאילו היה נוכח דרך־קבע בישיבות הממשלה. קול ישראל גילה את דבריו של אלוף **יצחק** („**חקה**") **חופי** על **מנחם בגין** שנאמרו בחוג ביטחוני סגור.

תשמ"ג הביאה לקול ישראל גם הצלחה במאבקו רב־השנים בגלי צה"ל. נראה כי השדרנית הוותיקה **עדנה מאר**, שעברה מקול ישראל לגלי צה"ל, היתה „סוס טרויאני". במשך השנה הצליחה להרוס בתחנה הצבאית את התשתית והמסורת שנבנו בעבודת־נמלים רבה במשך יותר מ־30 שנים. לפי סיקרי־ההאזנה מכה קול ישראל בהדרגה את גלי צה"ל, תוכנית אחר תוכנית. הרשת החדשה, קול המוסיקה, החזירה לדריו את הקהל התרבותי של ישראל, שהתחיל למצוא סיפוק רוחני במישדריה המעולים של רשת חדשה זו, הסובלת עדיין מכמה קילקולים טכניים.

רפואה

סובר: לאיש אחד נמאס



הישראלי הממוצע הולך אל הרופא פי שלוש יותר פעמים מאשר האזרח הממוצע במדינות־המערב. בישראל יש יותר רופאים בהשוואה לגודל האוכלוסיה מאשר בכל מדינה אחרת בעולם. אולם מערכת־הבריאות הישראלית חולה.

במשך שנים טיפלו במחלה זו כפי ששום רופא טוב לא יטפל במחלה: הדיאגנוזה נגנזה, טיפלו רק בסימפטומים, איש לא עסק בריפוי המחלה עצמה.

פעם היתה גאוות היישוב העברי על מערכת־הרפואה הציבורית שלו, ומכל העולם באו לראותה, ללמדה ולהתפעל ממנה. אולם מאז שקעו ערכים רבים אחרים שטופחו ביישוב, הדה־הומאניזציה הגוברת של החברה הישראלית לא פסחה גם על מערכת־הבריאות. בין הביורוקראטיה ההסתדרותית והבירור־קראטיה הממשלתית, נשחקה המערכת.

השנה פרצה המחלה החוצה, ושוב אי־אפשר היה להעלימה. אחרי סחבת של שנים, הכריזו הרופאים על שביתה. ההסתדרות רצתה בשביתה, כי ההסתדרות היא בשטח זה — כמו בשטחים אחרים — המעביד בה"א הידיעה. ואילו ממשלת־הליכוד רצתה לשבור גם את קופת־החולים, השייכת למיפלגה היריבה, וגם את הרופאים.

כך נוצר עימות, שאיש לא ידע כיצד להיחלץ ממנו. הצדדים התחפרו בעמדותיהם, בתי־החולים חדלו מלתפקד. שביתת הרופאים, כמו מילחמת־הלבנון, תוכננה לכמה ימים, ונמשכה בלי־סוף.

אחרי שנכשלו כל המהלכים המתוכננים, חתך ארם אחד את הפלונטר. ד"ר **איבור סובר**, רופא מבאר־שבע, נמאס. הוא עשה את הדבר האחד שהיה ספונטני ובלתי־מתוכנן: הוא הכריז על שביתת־רעב אישית. במהרה הצטרפו אליו עמיתיו בבית־החולים סורוקה בבירת־הנגב, ומשם פשט הצום לבתי־החולים האחרים בארץ, כאש בשדה־קוצים. המערכת כולה התמוטטה, וגם הממשלה וההסתדרות נאלצו לצאת מן המחפורת ולהתפשר.

זמן רב לאחר מכן עוד היה נטוש ויכוח על המוסריות של השביתה ביכלל ושביתת־הרעב בפרט. אך בסוף תשמ"ג היה נראה כאילו המחלה, שהיתה צריכה להירפא, רק נבלמה לזמן־מה. החיידקים הוסיפו לכרסם בגוף. הסחבת נמשכה, ואיימה להביא בשנה הבאה לסיכסוך מכאיב חדש.

תיאטרון

אבו־סאלם: מיידה האבנים



את תשמ"ג ציינה נטייה מעודדת להתמודד באופן רציני עם הבעיות האקטואליות של המציאות הפוליטית־חברתית.

ראוי לציון הוא תיאטרון צוותא, שהביא בפעם הראשונה את התיאטרון הפלסטיני ממיזרח־ירושלים, הנקרא אל־חכוואתי, למודעות של הקהל הישראלי בהצגה מחגוב מחגוב. היתה זו פריצת־דרך להבנה בין שני העמים מבחינה תרבותית ופוליטית.

פראנסוא אבו־סאלם, מנהל ובמאי התיאטרון, הוא איש־השנה בתיאטרון. אבו־סאלם, ששמו האמיתי הוא פראנסואה גאספאר, הוא בן לרופא הונגרי ולאם צרפתיה, שגדל בירושלים המיזרחית, שם עבר אביו ככירורג בבית־חולים של המיסיון הצרפתי, ולהקתו זכתה בשבחים ברחבי אירופה, ובעיקר בצרפת. במחזה אלף לילה ולילה של מיידה־האבן, לקח אבו־סאלם את סיפורי שחרזדה כמיסגרת, שלתוכה הכניס פגישה אנכרוניסטית עם מיידה־האבן, נער בן 15, שהוא הגיבור העכשווי. „כל פעם ששמענו שמשהו אינו בגדה המערבית, היה זה בוכות הילדים הקטנים שהזיזו את המאורעות. אפשר להשוות את הנער לדויד מול גוליית", טען אבו־סאלם.

המחזה הועלה במיסגרת „השבוע הפלסטיני" בתיאטרון נווה צדק.

לנווה צדק היתה שוב היד על הדופק במחזה טייסים מאת הפסיכיאטר **יוסי הדר**, המתאר טייסת־קרב דימיונית בשטח המאורעות של מילחמת־לבנון.

נסיונות ראויים לשבח נעשו על־ידי התיאטרון החיפאי, שהעלה בחסותו את הצגת האי מאת **אתל סיוגרד**. התיאטרון תירגם את המחזה לערבית, השתמש בשחקנים ערביים ופנה גם לקהל פלסטיני. זוהי הפעם הראשונה שתיאטרון ממוסד נוקט בדרך זו. המחזה הלם קרב, בבימויו של **גדליה בסר**, השייך גם הוא לטרילוגיה של הפסיכיאטר יוסי הדר, עוסק בתופעת הלם־הקרב בצורה מיקצועית ואמינה.

הצגה טובה אחרת של התיאטרון החיפאי היתה נפש יהודי מאת המחזאי **יהושע סובול**, איש־התיאטרון תשמ"ב. ההצגה נבחרה לפתוח השנה את פסטיבל אדינבורו וזכתה שם בהצלחה רבה. זוהי הפעם הראשונה שמחזה ישראלי נבחר לפתוח את הפסטיבל. נראה שהתיאטרון החיפאי יעסוק בעונה הבאה רק במחזאות מקורית ולא במוליירים ובמחזאות מיובאת או „קלאסית־למחצה", כמו התיאטרון הקאמרי, שהמשיך בעונה שחלפה, וימשיך, כנראה, בעונה הבאה, במסורת המיסחרית שלו.

שני הכישלונות הבולטים של הקאמרי השנה היו אמאדיאוס **לסיטר שפר** ותעלולי אסקפן, **למוליייר**. אמאדיאוס, בבימויו המגושם של **היי קיילום**, הצליח לקלקל את הטעם הטוב של ההצגה, למי שזכה לראות אותה בלונדון. ההצגה תעלולי אסקפן בבימויו של **שמואל בונים**, היא עונש למולייר ולשחקנים המשתתפים בה.

גם הבימה עסק לרוב במחזאות מיובאת או קלאסית, ובמרבית המקרים הוא לא היה יכול לה. ההצגה נשי טרוייה ניסתה לטפל בחומר של **אוריפידס**, שעובד על־ידי **ז'אן־פול סארטר** בצורה מודרנית ואקטואלית. הסמיכות של העלאת ההצגה למאורעות צברה ושאתילא, והנסיון להמשיל את נשי־טרויה לנשים פלסטיניות, היה חסר־טעם, שיטחי ונוטה לסנסציה, למרות מישחקה המעולה של **אורנה פורת**. הניסיון להתמודד עם אקטואליה היה רדוד, והתמקד רק בסממנים חיצוניים של מדי צה"ל.

ניצוץ אמיתי הופיע בהבימה רק בהצגה בונקר של המחזאי **חיים מרין**. הבימוי נעשה על־ידי צעיר מוכשר, שעוד ידובר בו, בשם **אורי ססטר**. להצגה העוסקת בחיים בבונקר בזמן מילחמה, ניתן טיפול תיאטראי מסוגנן, הדומה לזה שניתן הבמאי **ריצ'רד אתלבורו** לסרט או. איזו מילחמה נחמדה.

בגוורדיה הצעירה של התיאטרון הישראלי בלטו השנה במיוחד **מברם חזרי** בהצגת האי, **סיני פתר** בהצגה גירושים מאוחרים, **יענקלה יעקובסון** בהצגה טייסים ו**אורי אברהמי** בהצגה בונקר.

תיאטרון החאן לא קיבל גם השנה השראה מהמוזות של ירושלים, ולזה דרוש חוסר־כישרון לא מבוטל.

ההצגה בוזמימה, שהועלתה בכנס שורשים, היתה פחות טובה מהמחזה שכתב **גבי בן־שימחון**.

ספורט

פרידלנדר וברוקמן: שיאני־עולם



ספורטאי־השנה הם שני השייטים הותיקים **איתן פרידלנדר** (25) ו**שמשון ברוקמן** (26) — שלמרות גילם הצעיר הפכו השנה לשיאני־עולם בדגם האולימפי 470. מזה יותר משש שנים מצליחים השניים באופן קבוע לגרוף מדליות, שהתחרות העולמית עליהן עצומה.

תשמ"ג היתה המוצלחת ביותר עבורם. למרות שספורט השיט הימי הוא עדיין בחיתוליו בארץ, הגיעו שמשון ואיתן בצוותא אל המקום השלישי באליפות־עולם, הצלחה שהעניקה למדינת־ישראל את הסיכוי היחידי לייצוג נאות באולימפיאדת לוס־אנג'לס הקרובה, של 1984.

אם ענף השיט, שאינו כה פופולרי בארץ, הביא הישגים משמעותיים, הרי שבענפי־הספורט היותר־פופולריים היתה זאת שנה של אכזבות ודריכה־במקום.

חרגו רק הישגיו של **שלמה גליקשטיין**, שהמריאו השנה לעומת שנים קודמות. מהמקום ה־34 בטבלת הטניס העולמית זינק יליד־אשקלון זה למקום ה־25. הטניסאי מס' 1 בארץ התקשה להתעלות יותר, מול סוללת־הטניס העולמית המבריקה והדוהרת. הוא נשאר ברמה בינלאומית מכובדת, אך לא מעבר לכך.

בכדורגל בלט משיכמו ומעלה, במשך כל מישחקי הליגה העליונה, **עודד מכנס**, שחקן מכבי־נתניה. לנבחרת־ישראל לא היו השנה אתגרים, מילבד מישחקי המוקדמות לאולימפיאדת לוס־אנג'לס. הנבחרת האולימפית נטולת־הכוכבים הפסידה, כצפוי, לנבחרת האולימפית של גרמניה, כבר בסיבוב הראשון.

הנבחרת הלאומית בכדורסל, שהתמודדה השנה על גביע אירופה לנבחרות, נשארה במקומה הטבעי — המקום השישי — כמו לפני שנתיים, והוכיחה פעם נוספת ששחקני־התיגבור האמריקאיים הרבים המשחקים בליגה המקומית, הם קרש־הקפיצה של ישראל לכדורסל ברמה הבינלאומית.

קבוצת מכבי־תל־אביב איכזבה השנה כשלא הצליחה לעלות אפילו למישחק־הגמר, כפי שעשתה לפחות בארבע השנים האחרונות. **דורון ג'אמצי** ממכבי רמת־גן היה הכדורסלן המקומי היחידי שבלט. הוא זכה גם בתואר „היורש של **מיקי ברקוביץ**". מישחקו בנבחרת הכדורסל במישחקי־אירופה הוכיח שהוא ראוי לתואר זה.

השנה נכונה אכזבה קשה לכל הקשורים בענף הספורט השלישי בגודלו במדינה, אחרי הכדורגל והכדורסל — ענף הכדוריד. נבחרת ישראל לא הצליחה להישאר בדרגה ב' העולמית, ונאלצה לנשור לדרגה ג'. כישלון שהוכיח לראשי־הענף שלא די בשמירה על הרמה שהושגה, כששאר המדינות מתקדמות בצעדים מהירים יותר.

בענף האתלטיקה, מלכת הספורט, עורר **מארק הנדלסמן**, העולה החדש מדרום־אפריקה, שערוריה כשתפס כימעט ברקה האחרונה את מקומו של הצבר **עוזי כץ** בייצוג הישראלי באליפות־העולם בהלסינקי. למרות הרעש הגדול וחילוקי־הדיעות לא הצליח הנדלסמן לעלות לחצי־הגמר, בעוד שאצנים בעלי שיא אישי נמוך משלו עברו על פניו בתחרות העולמית. הנדלסמן ילך,

(המשך מעמוד 59)

כנראה, בדרכי האתלטים האחרים שהגיעו לארץ, שלא מצאו בה את מקומם הטבעי, גם אחרי הפירסום הזריז שזכו בו. גם **יאיר קרני**, רץ־המארתון הישראלי, איכזב כאשר נשר בעיצומה של ריצת־המארתון של אליפות־העולם.

בשחיה התבלטו כמה צעירים וצעירות כמו הדר **רובינשטיין**, אבל אלה עדיין לא הוכיחו את יכולתם בתחרויות בינלאומיות.

ספרות

בן־נר: הפרוטוקול



תשמ"ג היתה שנת־ערנה לדור חדש של סופרים ומשוררים עבריים, ושנת מהפך־הדורות בספרות הישראלית.

את שיאו של מהפך זה מאפיין הרומן רחב־היריעה של **יצחק בן־נר**, פרוטוקול, המביא את סיפורה של קבוצת קומוניסטים בארץ־ישראל של שנות ה־20. הוא חושף בריאליזם מעולה את ראשית הקרע היהודי־ערבי, את התחלת התהליך של פיחות הערכים, ואת הגורמים שהביאו את ישראל למקום שאליו הגיעה.

קבוצה של סופרים, שהיו בגיל השירות הצבאי בימי מילחמת יום־הכיפורים, הבשילו ופירסמו רומנים וקבצי־סיפורים מעולים. בלטו ביניהם: **מישקה בן־דויד** (חיילים שמחים); **דויד מלמד**(כרם במורד קידרון); **ישראל המאירי**(הרביעי ואש בקוצים); **אריה סמו** (נשף מסיכות); **יצחק בן־מרדכי** (עניינים משפחתיים). סופרים אלה הצליחו להביא בסיפוריהם ובסיפוריהם תמונה אמינה של החברה הישראלית, תוך מיפוי קפדני למדי של מרכיביה השונים.

השנה ראו אור עוד כמה רומנים מקוריים רבי־ערך, ביניהם סיפורו של **דן צלקה** כפפות, סיפורו של איש־הספרות תשל"ט **יעקוב בוצ'ן** מימים ימימה; ומהדורה מצולמת של מעגלות מאת **דויד מלין**, רומן־נשכח משנות ה־40, החושף את ראשית תהליך ניוונה של התנועה הקיבוצית.

היו גם כמה נפילות ספרותיות. הבולטת בהן: הרומן של **אברהם ב' יהושע** גירושים מאוחרים. נפילה אחרת: הרומן־התזרן של **אהרון מגד** הגמל המעופף ודבשת הזהב, שבו ניסה לערוך חשבון עם הביקורת, שקטלה את הרומנים שלו בעשור האחרון. תוצאת החשבון היתה פיחות נוסף במעמדו הספרותי של מגד.

השירה הישראלית שיגשגה. מילחמת־לבנון הולידה דור שלם של משוררים, שהעדיפו לשורר על המילחמה וזוועותיה. בלטו קובץ שיריו של **יגאל בן־אריה**, ציצת רוחות; קבצי השירה של **רעיה הרניק**, אמו של **גוני הרניק**, שירים לגוני; יסמין ובנזין מאת **מרים איתן**, אשת השופט המחוזי **דוב איתן**. הם לא בחלו בעיסוק בדם שנשפך לשווא. מצטרפים אליהם שיריו הלא־מכונסים של **רמי דיצני**, פגוע מילחמת־הלבנון, שמחאתו החרושה היתה למאפיין השירי החשוב ביותר של תשמ"ג.

קבצי־שירה נוספים שבלטו בחשיבותם היו שעת החסד של **יהודה עמיחי**; הקונץ המפתיע העשירית בצבע החרק של **רונית יובל־חיטין** מקיבוץ בית־קמה, ושיריה יוצאי־הדופן של **מאיה בז'ראנו** עיבוד נתונים 52.

לשערוריות ציבוריות גרמו המשוררים **יונה וולך**, שהעיסוק בדגדגנה הוציא צבועים רבים מתוך שלוותם, ושירו של **יצחק לאור**, שכינה את אנשי גוש־אמונים לוגמי דם הערבים.

תשמ"ג היתה שנת־פריחה לכתבי־העת לספרות. מאזניים, ירחון אגודת־הסופרים בעריכת **אשר רייך** וזיסי **סתווי** (שאותו החליף מאוחר יותר **חיים סבתה**) הפך כתב־עת מרתק, בניגוד לעברו המעופש. מעל לכל כתבי־העת האחרים בלט חדרים בעריכת **הלית ישורון**, שהקדיש חלק ניכר משיטחו למילחמת־הלבנון, ושהביא גם קולות מהצד השני של הגבול. חוברות עכשיו, בעריכת **גבריאל מוקד**, וסימן קריאה, בעריכת **מנחם פרי**, המשיכו בדרכם. לקראת סוף השנה איימה אוניברסיטת תל־אביב לבטל את תמיכתה בסימן קריאה בגלל שירו של לאור. שיפור חל במהלך השנה האחרונה בעיתון 77, בעריכת **יעקוב בסר**, שהיה לירחון.

כמה ספרים תעודיים הוסיפו מישקל למדף־הספרים של תשמ"ג. אחד מהם הוא ספיר־מחקרו של **פרידריך גרינפילד**, נביאים בלי כבוד, שחשף את גדולתה וחיסולה של תרבות היהודים בגרמניה במאה ה־20, המשרטט את תרומתם של אישי־תרבות כגוסטאב מאהלר, **זיגמונד פרויד**, **אלברט איינשטין**, **ולטר בנימין** ועוד רבים. סיפורו של **יצחן רבוש** המנוח, ראשית חימים, גילה לא מעט משורשיה של המחשבה הכנענית. יומן המילחמה שלי של **דוב יורמיה** הביא הינט מחריד של מילחמת־הלבנון.

בספרות העיונית בלט קובץ־הרצאותיו של **נתן זך**, קווי אוויר ואין מקום אחר של **גרשון שקד**, המפרט בקצרה מגמות עיקריות של הסיפורת הישראלית. ספר רב־חשיבות הוא מחקרו של פרופסור **אפרים אלימלך אורבך**, חז"ל – פרקי אמונות ודיעות. כישלון עיוני כשל סופר דור־הפלמ"ח **יזהר סמילנסקי**, שנתאווה למעמד אקדמי ופירסם קובץ מבולבל ובלתי־משכנע, תחת הכותרת לקרוא סיפור.

בין הספרים שתורגמו לעברית בלטו גברת האריס של **דיאנה טרייליגג**, מוזיאון המולדת, של **זיגפריד לנץ**, שירת התליין של **נורמאן מאיילר**, העולם של אתמול של **סטפן צווייג**, גברת לב־בודד של **נתנאל וסט**, המלון חלבן של **ד.מ. תומאס**, העולם על־פי גארפ של **ג'ון אירווינג** ומיראמר של הסופר המצרי **נגיב מחפוט**.

שני סיפורי־שירה חשובים תורגמו השנה: חיי מריה מאת **ריינר מריה רילקה**, בתרגומו של **משה הנעמי־זינגר** ודיוקן עצמי בראי קמור מאת **ג'ון אשברי**, בתרגומו של **זלי גורביץ**.

מדף־הספרים העברי בשנת תשמ"ג היה כה טוב, עד שהוא מעלה שאלה נוגה: האם קיים חוק־טבע, המספק ליהודים ספרים טובים דווקא בשנה רעה?



צל דוד לויאן

אלקטרו אור גון בע"מ
:הלת דוד לויאן, היועץ האישי שלך בבחירת והתאמת מוצרי חשמל
לבית ולתעשיה, מזמינים את הציבור הרחב להנות

- ★ מתצוגה במגוון עשיר של מוצרי חשמל מעולים.
- ★ מחירים ללא תחרות!!!
- ★ שרות מעולה
- ★ אספקה מיידית.
- ★ הובלה לבית הלקוח חינם!

כל הרוכשים בחודשים אוגוסט-ספטמבר
ישתתפו בהגרלה שתתקיים ביום 2.10.83 בחברה,
בנוכחות רואה־חשבון ו/או עו"ד
בהגרלה יוגרלו שני כרטיסי טיסה לאירופה הלוך-חזור.
ההשתתפות אסורה לעובדי פרסום "חגים"
ועובדי החברה אלקטרו אור גון בע"מ.

אלקטרו אור גון בע"מ, חברה ליעוץ
יבוא ושווק מוצרי חשמל לבית ולתעשיה.
רחוב דיזנגוף 274 תל־אביב. טלפון: 242008

וי העתיד בעזרת
סטרולוגיה
לה שאינם מאמינים
סטרולוגים מאת שבתאי לביא
פר שהפך להיט
ם הוצאתו הרשמית לאור

תן טרמפ לחייל



המכון הישראלי לספרות
נשים קוסמטיקה ופדיקור

★ קורסים
ספרות נשים - קוסמטיקה - פדיקור מניקור
הוצאת שיער בחשמל לצמיתות (אפילציה)

★ סלון ומכון יופי
תסרוקות, תספורות, החלקות, סלסול, צביעות, פסים, טיפול
פנים, איפור, הוצאת שיער לצמיתות (אפילציה) ובשעוה

★ הכנת כלות
• מחירים עממיים • שרות מעולה

ריאנה

ת"א, דיזנגוף 190 (יודפת 4) 226066, 229388

הפסוקים של תשמ"ג: מה הם אמר

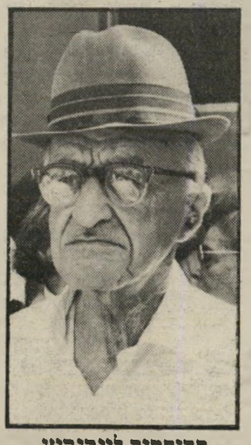
תשרי

● **הרב העיתונאי שלום רוזנפלד:** „למחרת הפורגרום במחנות־הפליטים בביירות, כאשר ניצבתי, כמדי בוקר, לגילוח לפני הראי, ירקתי בפרצופי."

● **ראש־הממשלה מנחם בגין:** „גויים הורגים גויים ואותנו צריך לתלות?"

● **המחזאי יהושע סורבול:** „בגין ואריק — צאו אנשי הדמים!"

● **הפרופסור אניטה שפירא:** „תיחשף האמת והצדק ייראה וייעשה — אז אולי נוכל שוב לשאת את עינינו זה אל זה."



פרופסור לייבוביץ
רוח וגורסה

● **הסופר חנוך ברטוב:** „לא רק הכנופיות הפלאנגיסטיות הן שרצחו. השתיקה הזאת, הכיסוי הזה על הדם, הופך את כולנו לרוצחים."

● **העיתונאי עידו דיסנצ'יק:** „גם עשר שנות תשובה לא יסלקו את המועקה, לא ימחקו את הזעזוע ולא יכפרו על העוול."

● **הסופר משה דור:** „לאט לאט, צער אחר צער, אנו מאבדים את נשמתנו, ועוד גרוע מזה — את נשמות צעירינו."

● **העיתונאי אמנון אברמוביץ':** „קיביה, עזה, קלקיליה, מיתלה, פיתחת רפיח, צור, צידון, דאמור, ביירות, בורג'־אל־בראג'נה, פקהאני, צבּרה, שאתילא — כמה הצלחות יכול לשאת על גבו אדם אחד? כמה?"

● **הנ"ל:** „האמת היא שהרוגי צברה ושאתילא נטבחו כתקפת המערך. אלא שרק עכשיו מצאו את הגוויות."

● **הסופר חיים באר:** „יהדות ההלכה תתן את הדין על שתיקת מנהיגיה — גם בזה וגם בבא — ואנחנו לאן נוליך את החרפה?"

● **הסופר יזהר (ס' יזהר) סמילנסקי:** „שפוך תחת בושה הולך היום אדם בארץ ואינו מוצא לו מקום. בושה שהוא נוגע בדבר, בושה שהוא שייך במשהו לסתימות הזו שהגיחה לטבח להיות ולהיעשות."

● **המשורר יב"ל:** „מרצה אל רצח הארץ נרצחת."

● **ח"כ העבודה, דב בן־מאיר:** „בממשלה שולט אדם על תקן של משיח המובל באף על־ידי אחר, שהוא על תקן של מהמר."

● **העיתונאית זיווה יריב:** „מה אמרו הפלאנגות כשיצאו מצברה ומשאתילא? אין פלסטינים!"

חשון

● **הרב משה נריה:** „מי שמתחיל להיות שפוי, פוסק להיות ציוני."

● **סגן־השר דב שילנסקי:** „עושים למנחם בגין ולאריק שרון טבח אופי."

● **הרב ישראל אריאל, לשעבר רבה של ימית:** „ביירות היא חלק מארץ־ישראל. על זה אין ויכוח."

● **הנ"ל:** „היו צריכים להרכנס ללבנון ולביירות, מייד, ללא כל שהיות, ולהרוג בכולם, עד האחרון שבהם. לא להשאיר זכר ושריד."

● **יצחק בן־אהרון:** „יש מי שחושב שעיסקי התיירות קמו בגלל כישרונו של חיים שיף. ובכן, מר שיף לא השקיע פרוטה מכיסו."

● **הרמטכ"ל, רפאל („רפול") איתן,** על תת־אלוף עמרם מיצנע: „יכולתי להוריד לו את הראש ולקצץ לו את הכנפיים, אבל לא עשיתי זאת."

● **חתן פרס נובל לספרות, גבריאל גרסיה**



סגנית־שר תעסה
התפרקות מסויימת

מארקס: „אילו היה קיים פרס נובל למוות, מנחם בגין עצמו ורוצחו המיקצועי, אריאל שרון, היו זוכים בו השנה ללא עוררין."

● **המחזאי יהושע סורבול:** „מדוע החליטה ועדת החקירה לחקור את אריק ברלתיים פתוחות? אתה היית נסגר איתו לבד בחדר?"

כסלו

● **ראש־הממשלה מנחם בגין:** „הפיצוץ בצור לא ירתיענו מלהביא שלום לאיזור."

● **שר־התיקשורת מרדכי ציפורי:** „כל האמין ג'מייל הזה, ערכו כקליפת השום. אם היינו רוצים לסדר אותו היינו יוצאים מייד מלבנון — ואין אמין ג'מייל."

● **סגן־שר־החקלאות, סמח („פייסי") גרופר,** לשר שלו: „שימחה, אני רוצה לעלות כיתה. זו ההזדמנות שלי."

● **האסיר רחמים („גרמדי") אהרוני,** על שוטר פרלשעבר, טוביה אושרי: „הוא חשדן, יש לו דימיונות בראש כאילו באים להרעיל אותו."

● **העיתונאי יואב קרני:** „האם אנחנו יודעים לאשורה את הסיבה לפיצוץ בצור — שאל כתב הטלוויזיה את שר־הביטחון. לא, ענתה הסיבה, ועלתה על מסוק בדרך לאסיפה מיפלגתית."

● **ח"כ אגודת־ישראל, אברהם שפירא:** „הציונים האמיתיים הם אלה האמונים על תורה ומיצוות ומתפללים שלוש פעמים ביום ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים."

● **נציג העבודה בהסתדרות הציונית, אורי גורדון:** „אני מעדיף מיליון אנשי גוש־אמונים כאן מאשר מיליון סוציאליסטים בניו־יורק."

● **הפרופסור ישעיהו ליבוביץ:** „למדינת ישראל של עכשיו יש אינטרסים אחרים לגמרי מאשר האינטרסים של העם היהודי. יש לה אינטרסים של השתלטות כאן, על המרחב הזה, ולא בעיית העם היהודי."

● **מנהיג הליברלים לשעבר, אלימלך רימלט:** „שרי הליברלים פועלים ממש כאילו היו חברים בתנועת החרות."

● **העיתונאי אמנון אברמוביץ':** „השר יצחק מודעי הוא כמו מרבקה זוהרת. להיראות כדי לחיות."

● **המחזאי יהושע סורבול:** „אם כך הם בונים בית של שבע קומות, תארו לעצמכם איזה אסון יקרה לנו אם ניתן להם לבנות בית לאומי."

● **הרב מנחם הבדין,** אחרי שליחת מיכתבי ההזדהרה: „ועדת־החקירה הורידה את הכתובת שעל הקיר ורשמה אותה על תשע מעטפות."

● **המיסעדן רפי שאולי:** „נשים הן המצבר של העולם."

● **שר־החוץ יצחק שמיר,** על ביקורו בזאיר: „התקבלתי כמו ראש ממשלה."



רב־ח"כ הכהן
חוות־דעת

● **דובר ועדי „אל־על" גבי זלצמן:** „את עובדי אל־על מכים ברחובות, והציבור שמח — מכים את המיליונרים."

● **שר־הביטחון אריאל שרון:** „כל מנהיגי ישראל חזקים וצעירים. לפיכך, לא יהיו שינויים בהרכב ההנהגה של ישראל עוד שנים רבות."

● **שר־החוץ יצחק שמיר,** לשאלה מדוע יש להמשיך בהתנחלויות: „ככה."

● **ח"כ המפד"ל, אברהם מלמד,** על הנ"ל: „ככ"ה — כלו כל הקיצין."

טבת

● **עזר וייצמן,** בביקור באיזורי בנייה בגדה המערבית: „זכותו של כל יהודי לשבת בארץ־ישראל היא דבר נורמאלי וטבעי."

● **ח"כ חרות מאיר כהן־אבידב,** על חברו לסניף החיפאי יוסף רום: „הביאו פרופסור, חשבו מי יודע מה פרופסור, אמרו לו הבה ותמלוך עלינו. היום הם אומרים חטאנו עווינו פשענו."

● **השדרן גבי גזית,** על הודעת חברת אוסם שהיא תמכור איטריות לפליטים בדרום־לבנון: „כמה לוקשים עוד יאכלו הלבנונים מאיתנו?"

● **הח"כ לשעבר משה ברעם,** על רמות היורש האידיאלי: „המנהיג לא צריך לרוץ ברחוב ולנשק ראשים של ילדים קטנים."

● **סגנית שר־החינוך, מרים תעסה־גלזר:** „14 שנה חנוך לווין הוא רב־האמנים של ישראל, אך כל הגובה שלו הוא רק מן המותן למטה."

● **העיתונאי עמום קינן:** „בעיני כל מי שירד ללוס־אנג'לס אל סיר הבשר, הוא צדיק טהור בהשוואה למי שירד למעלה־אפרים אל בור השומן."

● **הפרופסור אסא כשר:** „ניקח לדוגמה את אהרון פאפו. לא כדי ללעוג לו אלא כדי לתאר אותו, אם כי זה אותו הדבר."

● **שר־הפנים ד"ר יוסף בורג:** „כשבא אלי רב רפורמי ואמר לי שהוא מגייר בלי מילה עניתי לו שאני מגייר על קוצו של יוד."

● **ח"כ הליברלים, יצחק („זיגי") זייגר:** „רויד ברגוריון נתן לעם ישראל את חצי ארץ־ישראל, ומנחם בגין נתן את החצי־השני."

● **הסאטיריקן מיכאל („ב' מיכאל") בריזון,** על שירי חיילים בלבנון: „אנחנו שגינו מאותה שקית / גירדו אותנו באותה כפית / זיהו אותנו על פי הדיסקית / כן, אנחנו הנדסה קרבית."

● **הנ"ל:** „סביבון סובסוב / המצב הוא לא טוב / לסביבון רגל אחת / כמו לכולנו עוד מעט."

● **סנתר שחור מוני יקים:** „ישראל היא דיקטטורה עם מיבנה דמוקרטי."

● **המנחה מני פאר:** „יובל נאמן צודק. ישראל צריכה להבין כי רק בעזרת צילומי לווין



שרה דורון
אקט חמור

אפשר יהיה להשתלט על חלוקת המיגרשים בגדה המערבית."

● **נשיא המדינה יצחק נבון,** כשנשאל על עניינים מדיניים: „משלמים לי כדי שלא אחשוב בקול־רם."

● **ח"כ העבודה יצחק רבין,** בעת ביקור בהתנחלויות בגדה: „אנחנו מוכרחים לתקן אי־הבנות שיש בציבור ולומר שגם מיפלגת העבודה מתנגדת לנסיגה לקו הירוק."

● **הרמטכ"ל רפאל („רפול") איתן:** „לא נחזיר את יהודה ושומרון כשם שלא נחזיר את תל־עדשים."

● **העיתונאי הדרוזי סלמאן נאטור:** אדם כמוני יכול לפתוח את הפה רק אצל רופא שיניים, וגם זה בספק."

● **מנכ"ל רשות השידור יוסף („טומי") לפיד,** אזרח רומי אנוכי, בן־חורין, אינני תלוי באיש. לא מיקצועית ולא כספית ולא ריגשית."

● **העיתונאי יעקב („קובי") טימרמן,** על אחריות ישראל לטבח במחנות הפליטים בביירות: „האם הייתי מאמין לאדם המאפשר כניסת הקתקלקס־קלאן להארלם ומאמין להסבריו כי חשב שפניהם לחקלאי דמוגרפי של האוכלוסיה השחורה במקום?"

● **ח"כ שינוי מרדכי וירשובסקי:** „אריה דולצין לא צריך גבות שחורות אלא הגורה שחורה כי בלי קראטה אי־אפשר היה להסתדר בקונגרס הציוני."

שבט

● **אריה („לובה") אליאב:** „עזבתי את מיפלגת העבודה דרך הדלת הראשית ולא אחזור דרך החלון, גם אם זה החלון הגדול והיפה של עיריית תל־אביב."

● **העיתונאי אמנון אברמוביץ':** איך קוראים החיילים בלבנון לשכפ"ץ? שרונית."

● **ח"כ העבודה אבא אבן:** „אצלנו מדברים מי ישב בראש ממשלה שאינה קיימת, מי יהיה ראש־הממשלה כשהתפקיד תפוס, ומי ינהיג אותנו כשאין כלל בחירות באופק."

● **סגן־שר־החוץ יהודה בן־מאיר:** „אין שום קצר ביני ובין זבולון המר. ובאשר ליזהות בדיעות — אין גם דעות זהות בין גבר ואשה."

● **ח"כ העבודה שימעון פרס:** „יצחק נבון יפתע מתגובתי אם יחליט ללכת לפוליטיקה."

● **ח"כ אגודת־ישראל אברהם שפירא:** „אנשים מייחסים לי יותר השפעה משיש לי. אולי מפני שיש לי עודף מישקל, חושבים שיש לי מישקל עודף בכל תחום."

● **הנ"ל:** „על שאלות אישיות אענה לאישתי — אם היא תשאל אותי."

● **המשורר יב"ל:** „כשהאנושי משחקים במחבואים, והבורסה, הכדורגל והכדורסל הם התזונה המזינה — לעזאזל למה החברה מצפה?"

● **אסיר עולם עמום ברנס:** „תלו אותי או שחררו אותי!"

● **העיתונאי עמום קינן**
סיכויים והחלטות



● **העיתונאי עמום קינן:** „אני מתכוון לשחרר את עצמי."

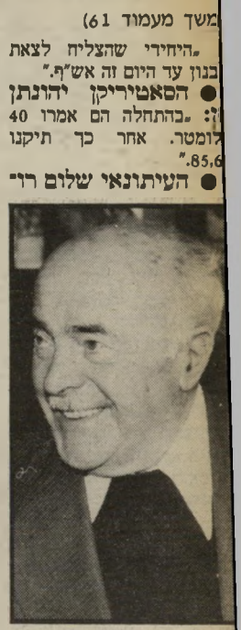
הפסוקים של תשמ"ג: מה הם אמרו

(המשך מעמוד 61)

"היחידי שהצליח לצאת בנון עד היום זה אש"ף."

● **המאטיריקן יהונתן ז':** "בהתחלה הם אמרו 40 קילומטר. אחר כך תיקנו ל-85.6."

● **העיתונאי שלום רוזנפלד:** "מימשל שאינו חדל להתלונן שתוקעים לו סכינים בגב, ייטיב לעשות אם יבחן מעת לעת את פניו."



עסקן בן־אהרון
מוח חולני

● **המזכיר הצבאי של הנשיא ארה"ב רונלד רייגן, מייקל דיבר, על הפלישה הישראלית ללבנון:** "הפלישה לא הייתה מתוכננת מראש. היא הייתה תגובה לאירועים שהתרחשו בשטח."

● **המשורר יצחק לאור:** "בלכסיקון יהיה כתוב — ישראל. מדינה. התקיימה עד סוף המאה. עם עתיק של רועים נבדודיו עבר / את פלסטין. הוליד בנים ונאסף אל אבותיו. הבנים נסעו באוניות ובמטוסים/ אחרי הילולת רמים."

● **מזכ"ל ההסתדרות לשעבר, יצחק בן־אהרון:** "רק מוח חולני או דוקטרינרי יכול להמציא מין אבסורד שכזה של לא ללכת לבנות בשטחים."

● **ח"כ חרות איתן ליבני:** "יורם (ארידור) אומר שהוא אינו מועמד. אבל יש לו אמביציה, ואם חסר לו קצת, לאשתו אביהא יש."

● **הרב מנחם הכהן:** "על לוח העבודה של המשק הישראלי נרשם: השבוע אובדים בבורסה."

● **העיתונאי אהרון דולב:** "אנשי שלום־עכשיו השאירו אחריהם באפרת עיר בתולה, כואבת ופוצעה."

● **סאלח (אבו איאד") חאלף:** "ההבדל בין שימעון פרס ומנחם בגין הוא כמו בין קוקה קולה ופפסי קולה."

● **ראש־הממשלה הי מתסטר מנחם בגין:** "אי־אפשר להקפיא את ההתנחלויות כשם שאי־אפשר להקפיא את החיים."

● **הפרופסור ישעיהו ליבוביץ:** "לאיש הרוח אין השפעה, כי הוא לא יכול להשפיע לא על הבורסה ולא על הכדורגל."

● **סגן־ראש־הממשלה דויד לוי על תקופת היותו קומוניסט:** "ההגיון הצרוף אמר לי כי הקומוניזם הוא רעיון כל־כך טוב, שאינו ניתן להגשמה."

● **הרב שמואל הבהן אבידור:** "תקציבים ויראי־שמיים אינם הולכים ביחד."

ארר

● **ח"כ מם"ם יאיר צבן,** אחרי פירסום מסקנות ועדת־החקירה לעניין הטבח בביירות: "הליכוד בהלם, המערך באלם, והממשלה בחלם."

● **ראש־הממשלה מנחם בגין,** לאריאל שרון אחרי ההחלטה שהביאה להתפטרותו: "אתה צעיר. עוד נכונו לך משימות קשות ורבות בשירות עם ישראל."

● **השר אריאל שרון,** אחרי ההחלטה: "ראשי בידכם. תבחרו אתם את שיטת העריפה. איני מתכוון לערוף את ראשי בעצמי. איני מתכוון להוריד את הגיליוטינה. תבחרו אתם במעַרפן."

● **הרב מנחם הכהן:** "עכשיו יש לו לאריק שתי חוות.



זמרת ארזי
כובעי פלדה

חוות השיקמים בנגב וחוות דעת בירושלים."

● **הרמטכ"ל, רפאל (רפול") איתן,** על ענישה בגדה המערבית: "מעניש את ההורים, והם מענישים את הילדים. אצל ערבים זה עובד טוב מאוד."

● **הצייר אורי ליפשיץ:** "הפועלים הם הדבר הכי עלוב, עצוב ומלא שינאה לכל העולם."

● **עורך־הדין אהרון סאפו,** על מסקנות ועדת החקירה: "הדו"ח מנסה להפוך את מדינת ישראל מדמוקרטיה פרלמנטרית לדיקטטורה שיפוטית."

● **הד"ר הרצל רוזנבלום,** אחרי רצח אמיל גרינצוויג: "עדיין צריך לחקור בדבר ולראות אם לא היתה כאן פרובוקציה של מישהו, אולי של כוחות זרים ואולי של סוכניהם מבית."

● **ח"כ הליברלים בני שליטא:** "צריך לבחור ח"כים עם אייקיו יותר גבוה."

● **העיתונאי אמנון (אין לי אחות") דנקנר:** "זאת לא מילחמת־אחים. לא מפני שלא תהיה מילחמה, אלא מפני שהיא לא תהיה נטושה בין אחים."

● **דובר עיריית תל־אביב רוני רימון,** על אורה נמיר: "היא אשה מרירה. חסרת שימחת חיים ויצירה, אשה הסוגדת לשלילי ומקדשת אותו, והמנסה להיבנות על סמך מדיניות של נגד."

● **העיתונאי שלום רוזנפלד:** "אתה יכול ללמוד משהו על אופיו של אדם על־פי המסכה שהוא בוחר לעצמו להיחשף בה."

● **שר־האנרגיה יצחק מודעי:** "המיפלגה הליברלית הידרדרה וזה מוביל להתאפסות, מלשון אפס."

ניסן

● **הפרקליט הירדשלמי אברהם ברגודי,** על השאלה איך נעשה שמאלני: "אני רווקא עמרתי במקום, אבל כל המדינה זזה ימינה."

● **סגן־ראש־הממשלה שימחה ארליך,** אחרי שובו מניתוח־לב בארצות־הברית: "אם חזרתי אליכם אתם יכולים להבין שלא היה שם מי יודע מה."

● **העיתונאי יואל מרקוס:** "ככל שגדלה ומתארכת רשימת שמות המועמדים האפשריים לכהונת הנשיא, אני תמה מתי יועלה גם שמה של פנינה רוזנבלום."

● **בצלאל (צלי") רשף,** על שלום־עכשיו: "רי ככר שאיש אחד יבוא להפגנה שלנו עם רגל פלסטין כדי שנצטרך במשך חודשים להוכיח שאין לנו אחות."

● **העיתונאית סילבי קשת:** "מרוב דיבורים על נשיא



עיתונאי אברמוביץ
טיילת ואבטיחים

ספרדי, שני המועמדים הסופיים הם אחד אירי ואחד ייקה."

● **האסטרולוג הרצל ליפשיץ** על אי־דיוקים בתחזיות: "תמיד יש 20 אחוז של טעויות."

● **השחקנית ריבקה מיכאלי,** על תשדיר האש־כולית: "אני מקנאה בבחורות האלה ומציעה לבימאי לפנות אלי, כשיעשו תשדיר על לימונים ננסיים."

● **ח"כ אגודת־ישראל אברהם שפירא,** אחרי אי־בחירתו של מועמד הקואליציה לנשיאות: "המוח חושב על כל מיני דברים. אתה לא מצפה שאגיד לך על מי אני חושב."

● **ח"כ חרות רוני מילוא,** על זריקת הרימון על אמיל גרינצוויג: "הם זרקו את הרימון על עצמם."

● **הזמרת ירדנה ארזי:** "לישראל יש בעולם דימוי של וויאטנאם. אנשים משוכנעים שאנחנו מסתובבים עם כובעי פלדה על הראשים."

● **הנשיא היוצא יצחק נבון,** לנשיא הנכנס: "אני מאחל לו בריאות הגוף, מפני שבתפקיד הזה צריך הרבה כוח פיסי."

● **ח"כ העבודה שימעון פרס** על עצמו: "אני מעריך שאני איש עם מרץ לא־מבוטל. אני אוהב לעבוד ולעשות."

● **העיתונאי יצחק שתיל:** "מאז ג'ון קנדי עוד לא היה לנו נשיא אירי."

● **שר־החינוך יוסף בורג,** על מגפת ההרעלות בשטחים: "עדיין לא ברור אם זה דבר שקשור באוויר, באווירה או בווירוס."

● **העיתונאית ניבה לניר־סלבסקי:** "שימעון פרס נסע השנה לעשות את המימונה עם אחינו הספרדים בספרד."

● **ראש עיריית חיפה, אריה גוראל:** "חיפה היא בבחינת סטלינגראד בשביל הליכוד."

● **המחזאי יהושע סובול** על אות המילחמה: "קח עוד אות, אתה יודע למה."

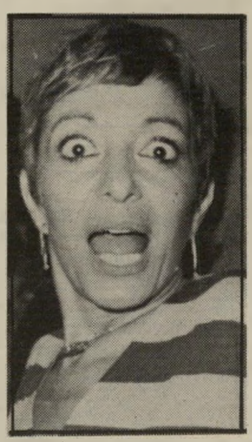
● **הסופר ג'ון לה־קארה:** "הישראלים איבדו את האונקיה האחרונה של תדמיתם המוסרית."

● **העיתונאי יהונתן גפן:** "אני עובד המון, אבל אני לא עשיר, כי אני לא גונב, לא מהמר, לא אפרים קישון ולא מתיישב בשומרון. לא קניתי אף מניה בחיים שלי."

אייר

● **הרמטכ"ל, רפאל ("רפול") איתן,** בהופעתו האחרונה כרמטכ"ל לפני ועדת־החוץ־והביטחון של הכנסת: "יש להקים מאה ישובים בין שכם וחברון, ואז הערבים יוחלו כמו ג'וקים בתוך בקבוק, כמו ג'וקים מסוממים."

● **הנ"ל:** "אין אלטרנטיבה אחרת לצבא מאשר להיות חזק וטוב, כדי שאחרי כל הסמאטוכה, המדינה תתארגן — לטוב ולרע."



שדרנית מיכאלי
לימונים ננסיים

● **הנ"ל,** בשיר מיוחד שחיבר לפגישה: "מי שהגיע למרומיו/ תוך כדי טיפוס במעלה זנב / על עצמו אל נא יחוס / ממה שיעלה בנחיריו/ ולעיתים אף יכסה עליו הזבל/ מכף רגל ועד ראש."

● **הרב מנחם הכהן,** ערב יום־העצמאות: "עוד לא אבדה תיקוותנו להיות עם חופשי בארצנו."

● **סגן ישב־ראש הכנסת, מאיר כהן־אבידוב,** על התגובה ההולמת ליידוי אבנים בגדה: "צריך שגם בידי החיילים בוחלמים יהיו אבנים, שאותן יוכלו להשליך לעבר התוקפים אותם באבנים."

● **בנו של שר־הפנים, אברהם (אברום") בורג:** "יהדות אינה שטחים. יהדות היא הרבה יותר מפיסת־קרקע. אם אומרים לי שהשטחים הם ביטחון, אני משיב כי החזקת השטחים משמעותה ריקבון והשחתה."

● **סגן שר־העבודה והרווחה מטעם תמ"ת, בן־ציון רובין:** "בשנות ה־70 שירת אחי כצנחן ביחידת מילואים. בבית־הקברות של עזה נתקלה כיתתו במחבלים. הוא חיסל שניים מהם וזכה בתישבוחות. היום היו מעמידים אותו לפני ועדת חקירה."

● **הרמטכ"ל היוצא, רפאל ("רפול") איתן:** "כשאומר מה שיש לי לומר, רבים יקבלו את הדברים ישר בפרצוף."

● **הנ"ל** על מתנגדיו: "הם לא שווים מצידי אפילו גרגר אחד של כעס."

● **סגנית שר־החינוך והתרבות, מרים תעסה־גלזר,** על הנ"ל: "כנראה שזוהי פסיכותרפיה. אני חושבת שזו התפרקות מסויימת וזה יעבור."

● **מנהיג מפ"ם יעקב חזן,** ערב יום הולדתו ה־84: "אני כולי עדיין נמשך לעתיד ואין לי רצון להתחיל להתייחד עם העבר."

● **הנשיא חיים הרצוג,** אחרי טקס השבעתו: "לפני הטקס הרגשתי כמו חתן שמובילים אותו לחופה, והייתי נרגש ומתוח. אבל ככלות כל אלה, אני מרגיש כמו אחרי לידה."

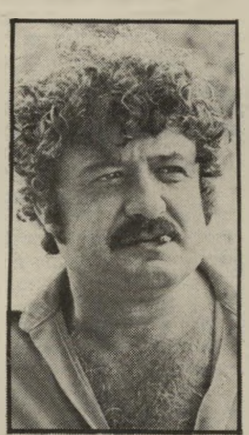
● **העיתונאי עמוס קרנן:** "שום ניצחון בשום מילחמה אינו יכול להפסיק את ההרג. רק השלום."

● **העיתונאי אמנון אברמוביץ,** על מצב מחנה השמאל: "אילו ישבנו פחות בטיילת ובאבטיחים והיינו הולכים לשכונות, התוצאות היו נראות לעין."

סיוון

● **שר־הפנים ד"ר יוסף בורג** על ההסדר בדרום לבנון: "לא בגדנו בסעד חדד. אנו משלבים אותו במערכת היחסים והכוחות."

● **שר־הבריאות אלי**



משורר יבי
ביזוי ואפיזודה

עזר שוסטק, על הנ"ל: "לא בגדנו בחדד. אנו, ברוך השם, סוכננו עליו."

● **שר־העבודה־והרווחה אהרון אוזן,** על הנ"ל: "מעולם לא בגדנו באיש. נתנו לו תפקיד מכובד. אצלנו, בצה"ל, מתחלפים אלופים, מתחלפים רמטכ"לים, ורבי־סרנים כמו חדד יש לנו בצה"ל בטונאז'."

● **שר־החוץ יצחק שמיר,** על הנ"ל: "לא בגדנו בו. יש לנו עבורו תוכניות אחרות."

● **המחזאי יהושע סובול,** על כישלון המדיניות

זה על זה וזה על זה בשנה שחלפו

הכלכלית של יורם אריזור: „ההרידור הוליד עכברידור."

● **הרמטכ"ל לשעבר, רפאל („רפול") איתן**, על ההתנחלויות בגדה: „צריך לשבת מעל שכם, ובתוך שכם, ובכיכר המרכזית של שכם."

● **המועמד לראשות עיריית תל־אביב דב בן מאיר:** „שלמה להט נוהג כמו מרי אנטואנט. אין לו כסף אך הוא מחלק עוגיות של מופעים ואירועים לתושבים."

● **השר ללא תיק ארי־אל שרון:** „זו המדינה היחידה בעולם ששר־הביטחון שלה עזב את תפקידו כתוצאה ממעשה שלא היתה לו יד בו, וגם לא רגל ולא ידיעה."

● **רפאל בן־נתן:** „אינני פוליטיקאי ואינני אוהב פוליטיקה. אני עסקן ומשרת עניין קדוש."

● **הסופר יצחק בן־נר**, על עדנה פאר: „הורסים תחנת שידור כל כך יפה בגלל גברת מפוקפקת אחת."

● **העיתונאי אהרן ג־בע:** „שוסטק שר־בריאות לא בריא. יש לו מיחושים בגב. מתקשה לקום מהכיסא."

● **עורך־הדין אברהם ברדוגו:** „ציונות 1983: הערכים עובדים, הדרוזים שומרים ועם ישראל חי חי חי."

● **הד"ר יהושע ויים־בורד**, ממנהיגי שביתת הרופאים: „זה לא אל על. החולים לא יחנו כל־כך הרבה זמן על המסלולים."

● **העיתונאית זיווה יריב:** „אנחנו עכשיו נשארים בלבנון כדי להצדיק את יציאתנו מלבנון."

● **השר־ללא־תיק אריאל שרון**, על הרגלי הקריאה שלו: „אני לא קורא עיתונים. אשתי היא קצינת העיתונות שלי. אני שואל אותה בבוקר: „תוקפים?" היא עונה: „כן", ואני אומר: „שימי אותם בצד."

● **הנ"ל**, על מימדי הביקורת נגדו: „לפעמים אני שואל את עצמי: מניין יש לי הכוח לעמוד בכל זה?"

● **העיתונאי יואל מרקום:** „עד שלא אושפו השבוע עקב מה שהרופאים הגדירו כאירוע מוחי לא ידענו מה



עורך־דין פאפו
איש מסוכן

גדולה חשיבותו של סגן ראש־הממשלה לרווחתה, לשלומה ובעיקר להמשך שלמותה של הממשלה."

● **התעשיין אברהם („בומה") שביט:** „כל פישר פותח את הפה וצורח שמקפחים את זכויות האזרח שלו לשים על הישבן תחתונים מטאיוואן."

● **הנ"ל:** „בכל שנות חיי לא קניתי כרטיס־פיס. אני לא סובל חיש־גרד־אותי, חיש־לקק־אותי, חיש־קפוץ־לי."

● **המיסעדן אלי רונן**, על אכזבתו מת"מ: „הבטיחו לי להיות נספח באחת השגרירויות."

● **העיתונאי דידי מנור־סי**, על 20 אלף הדולר שקיבל רפי נלסון עבור גילוח וקנוקה לסירטון־פירסומת: „מתוך קינאה מרה/ חילקתי ויצא/ שדולר לשערה/ מחיר בכלל לא רע."

תמוז

● **אביבה אריזור, אשתו של שר־האוצר:** „אם נלך אחורה, נראה ששורש הרע הוא בתקופת המערך, כאשר נבנע ויקטור שם־טוב בזמנו לדרישות הרופאים."

● **ח"כ העבודה יוסי שריד**, לשר־הבריאות אליעזר שוסטק: „אתה אפס מיניסטריאלי מאופס."

● **שוסטק לנ"ל:** „אתה שקץ משוקץ."

● **העיתונאי עמוס קינן**, על שביתת הרופאים: „זוהי מילחמה בין אלה שנשבעו את שבועת היפוקרטס ובין אלה שנשבעו להיפוקריטוס."

● **המחזאי יהושע סובול:** „מה יהיה הימנון המשק הישראלי אחרי אריזור? אלף רופאים לא יצליחו לרפא אותי."

● **סגן־אלוף (מיל') שלמה באום**, סגנו של אריאל שרון ביחידה 101: „ועדת חקירה היום זה כמו מישפט של הרחוב."

● **העיתונאי דידי מנור־סי** לעזר וייצמן: „מוטב שתהרהר מהר/ ושתאיץ את החישוב/ אחרת, כשתחליט אולי/ לא ישאר לאן לשוב."

● **השחקן שלמה ניצן:** „עוד מעט התמונה תתבהר ויהיה לנו חושך בעיניים."



עיתונאית יריב
פאלנגות ופלסטינים

● **המשורר יב"י:** „מימי של המבוה ארם הופך עם לאפיזודה."

● **הנ"ל:** „כשבראש מאווי המשק רכש נשק, מה הטעם בחשק החיים?"

● **הרב מנחם הבהן:** „לא היה לנו ספק ששביתת הרופאים תסתיים עד יום שני, ט"ז בתמוז. שאם לא כן, היו חסידלילה רופאינו נכשלים בצום של י"ז בתמוז."

● **הנ"ל:** „סוף טוב, הכל טוב. הממשלה הסכימה לבוררות מוסכמת בין בנו של בגין ובין נכדתו של ז'בוטינסקי."

● **העיתונאי שלום רדזנלד:** „מידה מגונה רכשו לעצמם שכנינו בצפון: כל מה שאנו עושים הם שואלים. זה טוב לנוצרים או רע לנוצרים?"

● **הסופר סינחם שדה** אחרי ביקור בגדה: „האדמה כאילו אמרה לי שלא משנה לה לחלוטין מי עובד אותה. מבחינתה זה היינו הך אם יושב עליה מנחם בגין או יאסר ערפאת."

● **ח"כ חרות מיכה רייסר**, על עצמו: „אף פעם לא הצגתי את עצמי כאיש רוח או כאמן. הצגתי את עצמי כצרכן תרבות ממוצע."

● **הנ"ל**, „יש כמה שירים של צביקה פיק שאני אוהב. לא מפני שהוא חרותניק."

● **ח"כ הליבוד אהוד („אודי") אולמרט:** „אי־אפשר לנהל מדינה על־ידי ועדות חקירה ועל־ידי שופטים, עם כל הכבוד להם."

אב

● **שגריר ישראל לשעבר בלונדון, שלמה אר־גוב**, שההתנקשות בחייו היתה העילה למילחמת הלבנון: „אילו חסכו יוזמי המילחמה בלבנון את מימדי ההרפתקה שלהם, היו חוסכים חיי מאות מטובי בנינו."

● **הנ"ל:** „במילחמת הלבנון חברו יחד גנרלים שניסו כוחם בניהול המילחמה ולא יכלו, מטיפים בשער שהציעו עצות טובות או עצות אחיתופל



סרוסאן בשר
חללים ולוויות

— אך הם לא הביאו את הישועה."

● **הנ"ל:** „מילחמת הלבנון היתה מילחמה בלתי־מוצלחת, ולא רק משום המחיר ששולם בעדה. אשר לעם ישראל — הוא יצא מהמילחמה חלוש יותר מכפי שהיה כשנכנס לתוכה."

● **המחזאי יהושע סובול**, על נסיגת צה"ל לקו החדש בלבנון: „אל תאמר פשיטת רגל. אמור פריסת רגל מחדש."

● **העיתונאי עמוס קינן:** „אילו היה שימעון פרס מנהיג המקבל החלטות מפני שכך הוא מאמין, לא היה לו שום סיכוי להיות ראש־ממשלה. מכיוון שאיננו כזה, יש לו כל הסיכויים."

● **שמואל כץ**, לשעבר מזכירו האישי של ואב ז'בוטינסקי, על מיסמך יהושפט הרכבי: „אני שואל ברצינות — האם האיש הזה שפוי."

● **השר־ללא־תיק שרה דורון**, על הפגנות ליד בית ראש־הממשלה: „זוהי שערוריה... זהו אקט חמור שיש להפסיקו. הייתי מצפה מהמישטרה שתמנע אקט חמור זה החוזר ונשנה. זו אינה דמוקרטיה כי אם הפקרות."

● **העיתונאי שלום רדזנלד:** „הדולר עבר את מחסום ה־50 וממשיך להתקדם. מי יודע איזה פלונטר עוד יצמח לנו מכך."

● **שר־האנרגיה־והתשתית יצחק מודעי**, על אנשי חרות: „יש להם תפיסה פרופוליסטית, עידוד המוני־העם על חשבון העשירים המנצלים. יש לי רושם שזו גם השקפתו של דויד לוי, לא רק של יורם ארידור."

● **הנ"ל:** „כן, קיים קשר ריגשי בין פופוליזים ופאשיזם."

● **הרב מנחם הבהן**, על מאבק מודעי־ארידור: „הקרב הפוליטי־מיפלגתי נערך השבוע בין 90 אחוז כישורים ובין 140 אחוז אינפלציה."

● **ממלא־מקום ראש־עיריית תל־אביב, יגאל גריסל**, באסיפת בחירות: „אם יעשו בחירות בבתי־הסוהר, יהיה



עיתונאית קשת
אירי ויקה

לנו שם רוב מוחלט."

● **האלוף במילואים א' ביגדור („יאנוש") בן־גל:** „יש לנו מספיק שטח ונוכל לוותר על חלק מסויים ממנו, ובכך לספק את המאוויים הלאומיים של התנועה הפלסטינית."

● **הנ"ל**, על מילחמת הלבנון: „האוכלוסיה הבינה שמשלב מסויים המילחמה איננה מיכחמת־מגן או מילחמה הכרחית, ושהמאמצים והמחיר אינם מצדיקים את המטרות."

● **הסופר אברהם ב' יהושע**, על חזון השלום שלו: „נחיה כמדינה יהודית לעצמנו, בלי שערבי יחצוץ בינינו... אני רוצה שנוכל לדבר בינינו בלי שערבי יהיה באמצע. אני רוצה בניקיון של זהות יהודית. לזה התפללתי."

● **הנ"ל**, על עתיד ערביי ישראל: „אני מוכן לעודד אותם, כשתקום המדינה הפלסטינית, אז אוכל לומר להם: תראו, 15 דקות מכאן נמצאת המדינה שלכם, הדגל שלכם. ערביי ישראל הם מיעוט נסבל. נכון, יש בעיה, הם הולכים וגדלים."

● **שופט בית־המישפט העליון בדימוס, חיים כהן:** „אני שולל את עונש המאסר. לאסירים אין שטח מחייה מספיק, ולכן מחובתו של כל שופט להימנע מלשלוח אנשים לבית־הסוהר."

● **שחקן הבדורגל ריס־עת טורק**, על אפשרות חזרתו להפועל תל־אביב: „הלשון שלי לא תתחבר לאנשים המכובדים היושבים בבלומפילד."

● **ח"כ העבודה שי עון פרס**, בדיון על חוק מיבחירות לרשויות המקומיות: „שש שנים אני הולך כמו קוכדי לגייס כסף לבחירות. רוצים — שנחניף למיליונרים, לספקולנטים, ליבואנים, כשנשיג מימון לבחירות?"



מחזאי סובול
סכין בגב

אלול

● **יושב־ראש ועדת החוץ־והביטחון של הכנסת, אלידד בן־אלישר**, על הענשת זורקי אבנים בגדה: „איני נרתע מהעברת אנשים את הגבול לירדן. לא הייתי מכנה זאת גירוש. בסופו של דבר מדובר בהעברתם מחבל ארץ אחד למישנהו באותה ארץ."

● **האלוף (מיל') אביגדור („יאנוש") בן־גל:** „המילחמה השתבשה כאשר המשכנו לזחול לציר ביירות־דמשק אחרי הפסקת האש."

● **אבי דודאי, עוזרו של השר־ללא־תיק אריאל שרון:** „יש לו, כמו לכל אדם, נקודות תורפה. אבל הן מתגמדות מול המנהיג הענק."

● **הנ"ל:** „אריק שרון עוד ינהיג את תנועת החרות ויהיה ראש־ממשלה שלנו. אני רואה בעיני רוחי איך העסק עובד בראשותו."

● **המחזאי יהושע סובול**, על דרישת צה"ל לפינוי כפר: „מה אנחנו רוצים בלבנון? לקבל פאלוס מהפלאנגות."

● **השר גידעון פת** על דיווחי ראש אמ"ן, אהוד ברק, על המערך הערבי נגד צה"ל: „סיפורי כיפה אדומה."

● **מנהיג תמ"א אהרון אבו־חצירא**, אחרי דחיית עירעורו בבית־המישפט העליון: „בכל בוקר אני מתפלל שלא אנקום במי שניסו לקבור אותי."

● **שר־הפנים ד"ר יוסף בורג:** „נכון שיש לי לחיים ורודות במיקצת, יחד עם עורף מישקל, אבל אין זאת אומרת שאני מדושן עונג כמו שכרתבים."

● **המשורר יב"י:** „מישטר הקובר נצרכים ונזקקים, קצרה תהיה נשימתו."

● **עדי הלפרן**, מנהל מערכת הבחירות של שלמה להט: „צריך להרוג את כל הערבים, אלא אם כן יסכימו לחיות כמו שאני רוצה שיחיו."

● **אברהם אחיטוב, לשעבר ראש השב"ס:** „ההתנחלויות הן מדגרה פסיכולוגית לטירוף יהודי."

תצלומי

„העולם הזה" פנה לכמה מטובי הצלמים בארץ, בבקשה לקחת חלק בסיכום שנתי של הישגי הצילום בישראל. היה ברור שמרבית העבודות שיוגשו למערכת יציגו צד זה או אחר של הפצע שנפער במילחמת־לבנון.

הוויכוח על ערכו האמנותי של הצילום, וההשוואה בין הצילום לאומניות פלסטיות אחרות הולך ומוכרע סופית. הצילום הולך ותופס מקום של כבוד בין האמנויות. זה מכבר אין איש המטיל ספק בכוח המאגי־כמעט של הצילום כאמצעי מדווח. ומדגימים זאת הצילומים המופיעים בעמודים אלה.

כל תיאור מילולי של זוועת המילחמה לא יוכל לבוא במקום צילום יחיד, שהנציח בחלקיק שנייה נצח שלם.

לצלמי הטלוויזיה והקולנוע – התאפשר לתעד את המילחמה בצורה שיכלה לעורר קנאה אפילו בפראנק קאפא. גדול צלמי המילחמות, שתיעד באמצעות מצלמות את מילחמת־העולם השניה, את מילחמת קוריאה ואת מילחמות ישראל עד שנפל מכדור תועה.

עוזי קרן:

צלם מערכת עיתון הארץ, עוזי קרן — בן 39, יליד קיבוץ גן־שמואל — התחיל את דרכו כצלם עיתונות מייד אחרי מילחמת ששת־הימים, במערכת העולם הזה.

את הצילום עשה ביום האזכרה



במלאת שלושים למותו של שמחה ארליך. היה זה יום חם, ובצהרי היום צעד מנחם בגין כיברת־דרך אל קיברו של ארליך, כשהוא לבוש בחליפה כהה, לצידו צועד מנחם סבידור, יו"ר הכנסת.

„בגין צלע לאורך כל הדרך, כשהקהל הולך אחריו," סיפר קרן. „אפשר היה לחוש את הכאבים שעוברים על בגין עם כל צעד שעשה בצליעה."

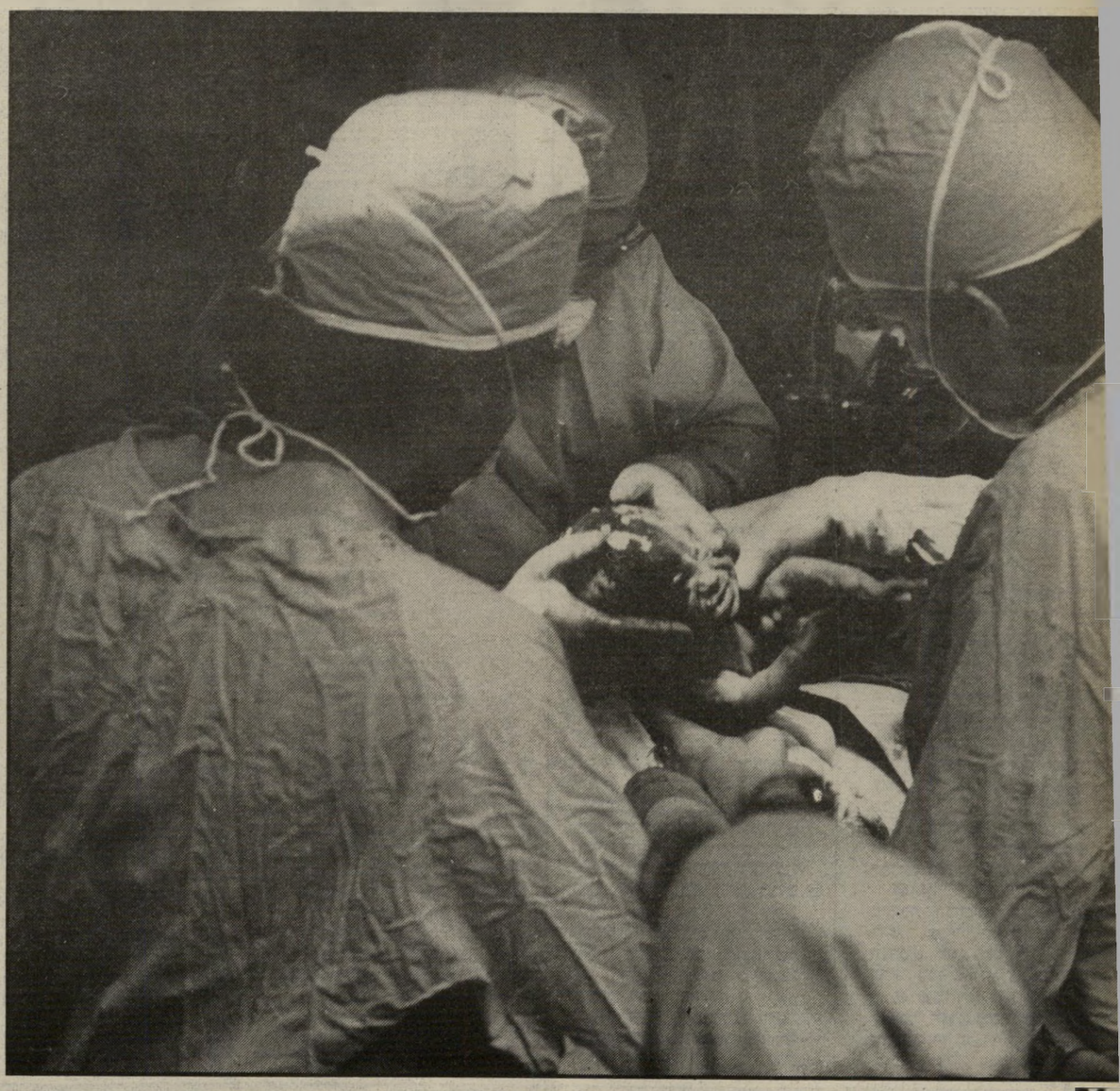


שלום ברטל:

„היה זה התינוק השני שנולד כילד־מבחנה בארץ. הלידה נעשתה בניתוח קיסרי. בזמן הלידה היו צלמים נוספים בחדר, אבל אני הוצאתי את הצילום של התינוק בריוק כשיצא מבטן אמו. היה זה בריוק לפני ששה חדשים."



הצלם הוא שלום ברטל, חבר מערכת עיתון ידיעות אחרונות, שהחל לצלם מיד אחרי מילחמת ששת־הימים. „אני אוהב גם לצלם חתיכות, ובכלל, כל מה שקורה בחדשות. מעולם לא היו לי שום בעיות צילום, אני גם לא מכיר שום איש פוליטי בארץ, שלא רוצה להצטלם".





תשמ"ג

קאפא לא היה הקורבן היחידי של אמנות התיעוד. הן במילחמות ישראל והן בעולם נהרגו צלמים בשעה שניסו להנציח רגע זה או אחר של מילחמה.

הצילום העיתונאי יוצר בקורא תחושה של אובייקטיביות, ואותנטיות מיידיות, שלא כתיאור המילולי הלוקה בסובייקטיביות של הכותב.

מכאן כוחו הרב של הצלם לעומת הכתב.

הצילום האמנותי מגיש עדות אחרת, אסתיטית או סוציאלית. תוך שימת לב למישחק האור והצל, העמדת הנושא, הדגשת הצד הפלסטי ומתן עומק וחדות, קולט הצלם באמצעות עדשתו הרמת גבה בתמיהה, חיוך נסתר בקצות השפתיים, דקירת חוד של מחט, או הנחתת קורנס על הראש.

המיבחר הקטן המוגש בארבעה העמודים הבאים מייצג הישגי צלמים ישראליים, מהטובים שבאסירי חדר־הפיתוח החם והחשוך.



שאול גולן:

„ב עבודה שלי כצלם אני רואה ומצלם דברים איומים שכבר לא עושים לי כלום. אבל כשהייתי



צריך לצלם בכפר אונו גן־ילדים שהוקם במיוחד לילדים עיוורים, הייתי ממש מזועזע, אולי מפני שיש לי בן בגילם של אותם הילדים." מספר שאול גולן בן 33, יליד הארץ, העובד כצלם עיתון ידיעות אחרונות, ולאשה. שאול התפרסם כמי שמצליח לצלם את כל מי שהוא מחליט לצלם.

יוסי רוט:

„ה צילום נעשה בכפר בלבנון, אחרי שפגיעה ישירה של פגז סורי בבית, פגעה באשה עם ארבעת ילדיה. דווקא הילד שהיא נושאת בזרועותיה נשאר בחיים. שלושת הילדים האחרים ניספו. צילום עיתונאי זה מיקצוע מרתק.

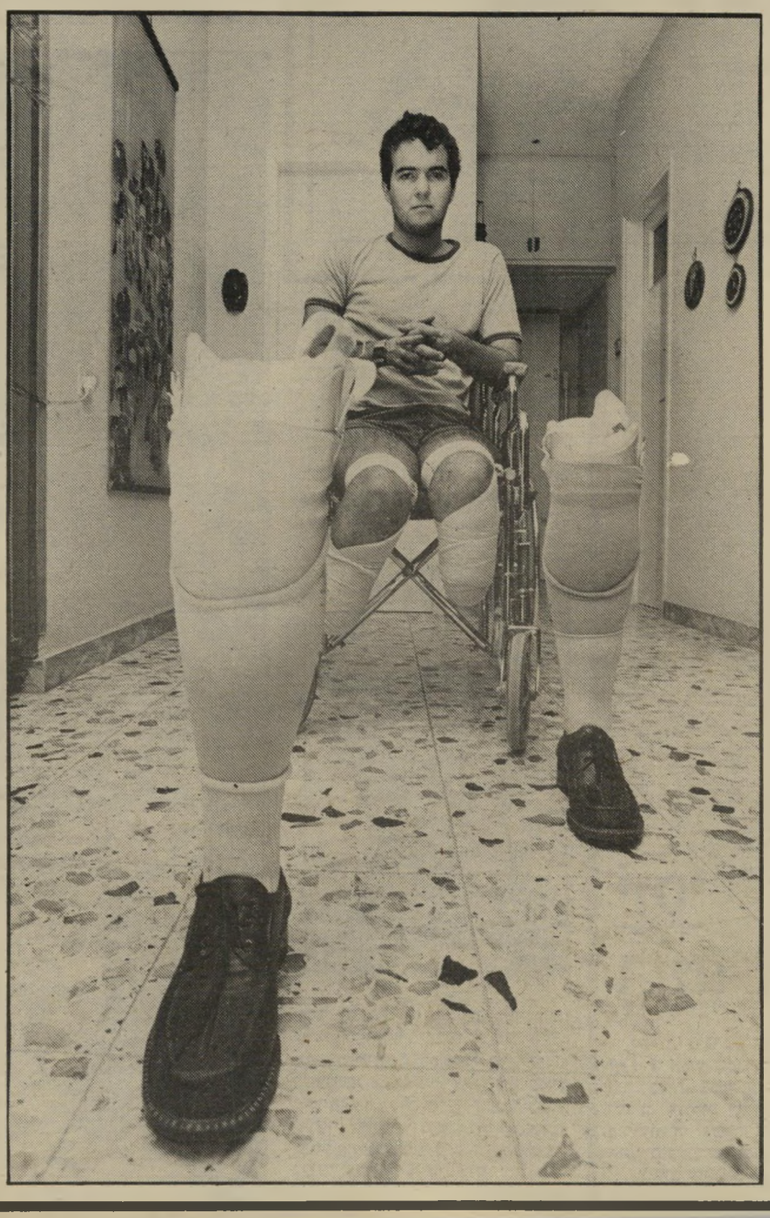


ביום אחד אני יכול לצלם: בבוקר רצח, אחרי־הצהריים אירוע פוליטי, ובערב מסיבה עליזה עם חתיכות. כמיקצוע הזה אתה מרגיש את הדופק של כל מה שקורה במדינה. אשתי כבר התרגלה, אחרי 14 שנות נישואים, שאצלי אין יום ואין לילה," אומר צלם ידיעות אחרונות יוסי רוט.



ברק דר





ורדי כהנא

"ה צלמים הבירו אותי עוד קודם, אבל זה רי מביך להתפרסם על חשבון תמונה כזאת. זה היה מזל רע לגרינצוויג ומזל טוב בשבילי, כצלמת. הגעתי לירושלים כדי לצלם את ההפגנה של שלום־עכשיו, ה'ו הרבה צלמים, אבל הם התרכזו במחנה הימין שהשתולל. אני מאוד התרשמתי מהשורה של צועדי המחאה של שלום־עכשיו, כי זה הזכיר לי את ההפגנות שהיו בצרפת — הפגנה גדולה של שרשרת — ידעתי שיקרה משהו, אבל לא חלמתי שזה מה שיקרה."



ורדי כהנא (23) עובדת במשך שנתיים כצלמת בעיתון מוניטין, וכיום באנשים.

"רק למחרת, כשהתפרסמה בעי־ תונים התמונה של גרינצוויג, הבנתי שיש לי את התמונה האחרונה שלו בחיים," סיפרה ורדי.

רחל הירש

שני הצילומים הם לדעתי סיפור אחד — הראשון הגורם למילחמה והשני התוצאה. יצאתי לילומים בלבנון ונתקלתי ביהודי לבנוני שהתנדב לנגות. שמו היה סמו. זה היה באוגוסט, לפני רצח



בשיר. הוא שם לו לקישוט, על קת הרובה, צילום שחולק על־ידי הדתיים של הרבי מלובביץ. בתמונה למטה רואים את התוצאה של המילחמה והמילחמות.

"אני פסיפיסטית מושבעת, ולדעתי מרבית המילחמות נעשות בגלל הדת. הייתי הורסת את כל הנשק בעולם," אומרת רחל הירש (46) צלמת מוסף הארץ, שהיתה עד גיל 30 עובדת־סוציאלית.



ה היה צירוף מקרים כלתי־רגיל: בצילום משמאל צילמתי את היום האחרון במילחמה בלבנון, ואילו הצילום השני, מימין, זה הצילום הראשון שצילמתי כשחזרתי הביתה. שני הצילומים היו על אותו סרט."

ברק דר (25), יליד הארץ, עובד כמורה לצילום בבית־הספר הפרטי לצילום קמרה אובסקורה. "לפעמים אתה יכול לתכנן צילום אמנותי, ופיתאום החיים וצרופי מקרים יוצרים את הצילום החזק ביותר," הוא אומר.





יקי הלפרין

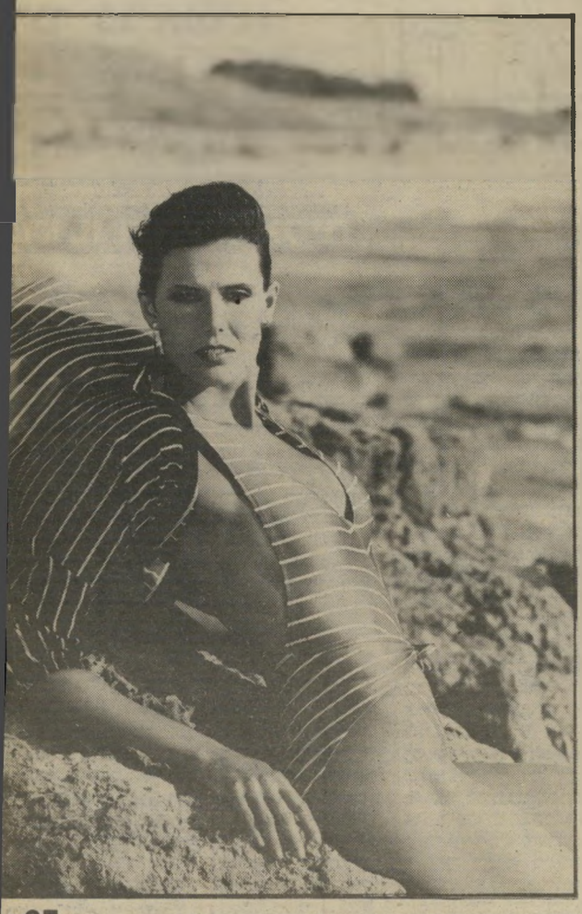
י קי הלפרין הוא צלם פירסומת ואופנה. בניגוד לצלמים האחרים, המציגים צילוי מילחמה ואירועים חדשותיים, מציג הלפרין צילום של דוגמנית המרגימה בגדים. הצילום נעשה בהזמנת בית־אופנה מסויים, לכבוד שבוע האופנה.

צילומיו של יקי הם צילומים מוזמנים, לא מזדמנים. צילומיו מוצגים בדרך־כלל בירחונים, העוסקים באופנה ובאסתטיקה של צילום.

הצילומים נעשים בדרך־כלל בסטודיו של הצלם, כשהוא מכוון ומתכנן את התאורה במדוייק, לעומת הצילום העיתונאי הנעשה באופן ספונטני בהכרעה מיידית.

לצלם העיתונות אין הרבה זמן למחשבה, מפני שהאובייקט המצולם יכול לחלוף. ואלה עומדים לרשות הצלם המביים את התמונה ומזמ הדוגמנית את התנוחה וההבעה הר יש וצלם מעדיף דוגמנית מ ועובד איתה במשך תקופה א שבה לומדת הדוגמנית מה עשוי לדרוש ממנה ואילו הצלם יודע מ יכול "להוציא" מן הדוגמנית.





נמר של ניר

מילחמות ספרות 1933—1910

פתיח

בערב שנת תשמ"ר, כאשר על מדפי
ויות־הספרים מצויים עשרות ספרים עבריים,
תובים בלשון קריאה ואמינה, נוסח **יצחק**
נר, עמוס קינן, פינחס שדה, ישראל
מאירי, יעקוב בוצין, יתם ראובני
חרים, מן הראוי לעצור מעט, ולהיזכר
תי־הייסורים הספרותי, שהוליך עד הלום.
לפני 101 שנים, כאשר החלה עלייתם של
ודים לארץ־ישראל, היו בארץ בית־דפוס או
נים, שהדפיסו כתבי־קודש. בארץ לא היו כלל
ים ספרותיים, בעברית, או בכל לשון אחרת.
המרכז־התרבותי של היצירה הספרותית
עברית, זו של שלהי ספרות ההשכלה ו־דור
תחייה", התנהל בציר אודיסה — מוסקבה —
ורשה — וילנא. סופרים ומשוררים כ**אברהם**
אפו, מנדלי מו"ס (מוכר־ספרים)
יהודה לייב גורדון (יל"ג) יצרו ובנכר.
על תהליך המעבר של היצירה הספרותית
עברית מהגולה לארץ־ישראל, במקביל לתהליך
עלייה ארצה, פירסמה באחרונה **זהר שביט**
ת סיפרה החיים הספרותיים בארץ ישראל,
1910־1933", המבוסס על עבודת הדוקטוראט
שלה.

סיפרה של זוהר שביט, מפרט את המהלך
ספרותי של בניית הייסוד לסיפורת הישראלית,
והלך שכתולדה ממנו צמחה העוצמה הספרותית
העברית החדשה, שאחד משיאיה היה בזכייתו של
ש"י עגנון בפרס נובל לספרות.

חלק ניכר מתהליך "עליית" הסיפרות העברית
מהגולה לארץ־ישראל, היה מלווה במאבקים
מילחמות ספרותיות, שזוהר שביט, מפרטת
בסיפרה/מחקרה.

ימי בראשית

השלב הראשון בהיתצרותו של המרכז
הספרותי בארץ־ישראל, חל בין השנים

• **זוהר שביט, *החיים הספרותיים בארץ ישראל 1910־1933*; הוצאת *הקיבוץ המאוחד*; 467 עמודים (כריכה רכה).**

1910־1920, המכונות תקופת ברנר, תקופה בה
מצאה את מקומה בארץ קבוצה של סופרים
מתחילים, שטרם זכו להכרה, ביניהם **ש"י עגנון**
ודבורה בארון. סופרים אלה, שהגיעו
מאירופה, ביקשו להתחיל בארץ פעילות
ספרותית המבוססת על תעשיית מו"לות חילונית,
כתבי־עת וקהל קוראים יציב וקבוע.

במקביל, החל המרכז הספרותי של הספרות
העברית באירופה שר את שירת הברבור שלו,
במהלך מילחמת־העולם־הראשונה ומילחמת־
האזרחים ברוסיה.

קודם לעלייתו של **י"ח ברנר** ארצה, ישבו
בארץ כמה סופרים, שאף פירסמו לעיתים יצירות
ספרות, אך לא התקיימו בארץ חיים ספרותיים.
לא היתה פעילות מו"לית חילונית סדירה, לא
הופיעו כתבי־עת ספרותיים באופן רצוף וסדיר,



סופר־עורך בן־ציון
העורך הספרותי הראשון

פרט לניסיונו של הסופר **שמחה בן־ציון** (אביו
של הצייר והסופר **נחום גוטמן**) להוציא־לאור
כתב־עת בשם העומר בשנים 1907 עד 1909.

את המיפנה יצר יוסף חיים ברנר, שהחליט
לעלות לארץ מתוך כוונה מוצהרת להיות עובד
אדמה. לארץ־ישראל הגיע ברנר אחרי שנואש
מניסיונו להקים בלונדון מרכז ספרותי, מסביב
לכתב־העת שלו המעורר, ואחרי שהגיע למסקנה
כי אין עתיד לספרות העברית, אלא בקרב קהל
הקוראים היודע עברית וחי אותה בחיי היומיום
שלו.

פעילותו הספרותית של ברנר בארץ התבססה
על מודעותו העמוקה למצבם הרעוע של מרכזי
הספרות העברית באירופה, שבשיא פריחתם.
החלה גם דעיכתם. מסביב לברנר, התאפסה
קבוצה של סופרים, שעמה נימנו: **ר' בנימין,**
א.ז. רבינוביץ (אז"ר), שלום וישעיהו
שטרייט, מאיר ויצחק וילקנסקי, דויד
שמעוני ו**ש"י עגנון**. קבוצה זו הניחה את
המסד לחיים הספרותיים בארץ־ישראל. מאחר
שהתכוונו לחיות בארץ, ביקשו להבטיח לעצמם
מיסגרת תרבותית ואפשרות לפירסום יצירותיהם.

ניסיונותיהם של ברנר וחבריו להקים מרכז
תרבותי־ספרותי בארץ־ישראל נתקלו בקשיים,
בעיקר בשל הצורך להקים מן הייסוד את
המוסדות הספרותיים הראשונים. המציאות בארץ
היתה עגומה: עד 1910 פעלו ביפו שלושה
בתי־דפוס, ובית־דפוס נוסף פעל בירושלים. אלה
שימשו בכסיס לתעשיית המו"לות. ביישוב
ה"אזרחי", בעיר ובמושבות, וסביב מפלגות
הפועלים הארצישראליות נוצרה שיכבה של
אינטליגנציה ספרותית, שכללה בין השאר את
דבורה בארון, אשר ברש, יוסף ויתקין,
יעקוב פיכמן, יעקוב רבינוביץ, יעקוב
שטיינברג והסופרים שהוזכרו קודם.

השלב הראשון היה למסד מו"לות ציבורית
ומפלגתית. ראשית הפעילות המו"לית החילונית,
החלה בעיקר ביוזמתם הפרטית של ברנר, ר'
בנימין והאחים שטרייט, שבחרו בספרים, הביאום
לדפוס, הפיצו אותם ונשאו בהפסדים הכספיים
שנגרמו להוצאה. תהליך זה נמשך עד 1940 —
שנת הקמת הוצאת־הספרים ההסתדרותית עם



סופר־מייסד ברנר
מו"ל שמכר כתיפיות

עובד – הביא לביסוסו של משק מו"לות ציבורית
בארץ.

כאשר החל ברנר במיפעל המו"לות, היה זה
מאמץ של מסירות והקרבה אישית רבה, לעיתים
גם על חשובן ארוחותיו, ואפילו כתפיות מיכנסיו
(אותן מכר כדי לפרסם את הסיפור וחיה העקוב
למישור מאת ש"י עגנון). לברנר היה ברור,
שיצירת תשתית מו"לית בארץ־ישראל, תחזק את
המרכז הספרותי כאן, ותקטין את תלות סופרי
העברית בארץ, במרכז האירופי של הסיפורת
העברית.

יצירות נוספות שפירסם ברנר על חשבונו, היו
הגדת המוות מאת **א.ל. אריאלי**, ובית

החוויה הישראלית

„ראיתיכם שוב בקוצר ידכם"

בימים אלה, ערב ראש־השנה תשמ"ר, דומה
שממשלת הליכוד עושה כל שביכולתה, על־מנת
להשמיט את הקרקע מתחת לתהליך יצירת
התרבות העברית בישראל.

האינפלציה חוסר השליטה הכלכלית של
הממשלה הביאו לנגיסה חסרת־תקדים במערכות
החינוך והתרבות, המצויים בלאו־הכי, מאז עליית
הליכוד לשילטון, בתחתית המדרגה של
החשיבות־הלאומית.

ממשלת **מנחם בגין**, בניגוד לקורמותיה,
בולטת באטימותה, הכמעט מוחלטת, לחשיבות
היצירה הספרותית.

בעניין זה, כמו בהרבה נושאים אחרים, זונח
ראש־הממשלה מנחם בגין, את תורת מורו ורבו
זאב ז'בוטינסקי, שהיה גם איש ספרות.

בסיפרה, חחיים הספרותיים בארץ־ישראל 1910־1933, מתייחסת ד"ר **זהר שביט**
לעמדות־הייסוד של ז'בוטינסקי, כנושא הספרות
והתרבות, והיא אף מצטטת קטע מתוך כתביו:

לעומת הגישה הערבית־אסתטית ביטאו זאב ז'בוטינסקי ונחום טורוב (איש ועד החינוך וחבר בוועדת המישרד הא"י לענייני תרגום) את הגישה הבמותית־סופולארית. ז'בוטינסקי העריך שהחברה לאומית מתגבשת ובאה לידי ביטוי בפריחה במותית של תרבות לאומית, ולאו דווקא בפריחתה האיכותית. לכן הציע לפתוח במיסעל מקוף של יצירה מקורית ומתורגמת. כדי להפיץ את הלשון העברית בכל מקום, מהגן ועד למיסגרות הליבוד הגבוהות. הוא שאף להקים הוצאת־ספרים לאומית, שתעזור לרחיב את קהל קוראי העברית ותפתח את הספרות העברית המקורית והמתורגמת. לפי תפיסת ז'בוטינסקי צריכה היתה הוצאת־ספרים זו להוציא לאור ספרים שימדשים, ועם אלה מנה לא רק מיסרי־לימוד, אלא גם ספרות יפה. בבחירת הספרות היפה המתורגמת שם ז'בוטינסקי את הדגש לא על איכות אסתטית, אלא על מידת הפופולאריות של הספר. זו היתה עדיפה בעיניו גם על מערכת הערכים של היצירה, בין השאר משום שספר משעמם ולא־פופולארי לא יצליח, לדבריו, להעביר את מערכת הערכים שלו. במאמרו ספרות, קבע ז'בוטינסקי:

.נחוצים לו לדור הלומד גם ספרי קריאה: חציה של השפעת בית־הספר, אפילו בארץ־ישראל, נבחד בחיים מפני חוסר ספר עברי מעניין למקרא בני־הנעורים. אבל הספר צריך להיות מעניין. לא.לאומי. כי אם מעניין; לא .אמנותי, כי אם מעניין (...) באופן זה ובשפה כזאת צריכים אנו לתרגם ולהדפיס את כתבי אין ריד, זדל ורן, קנן דויל (...) קיצורים מדוקטר סקוט ודיקנס; יומא האב וכו' וכו' — כל אותם ספרים ש.בזלע אותם עלם גלותי מבן עשר עד חמש־עשרה...

זוהר שביט, ממשיכה וכותבת על עמדת
ז'בוטינסקי בנושא הספר: **יותר מכל אישיות או עסקן פוליטי אחר עמד ז'בוטינסקי גם על עכבה**



מנהיג ז'בוטינסקי
ספר מעניין ולא לאומי

המעשי של תעשיית הדפוס והספר ועל היחס־ש שבין תעשיית הדפוס, הספר וקהל הקוראים. ייצור הספר, טען, הוא אחד ממקצועות התעשייה שנשקף להם עתיד גדול בארץ ישראל. אבל עתידי בנוי על גידולו של שוק הקוראים בארץ ובגולה. תעשייה גדולה אשר ללפתח בעזרת הספר השימושי שיכבוש את השוק, ירחיבו, וירגיל את היודעים לקרוא עברית שאכן יקראו בה...

מראה תהליך החורבן העובר בשש שנות
הליכוד על תעשיית הספר העברי, על המו"לים,
על הסופרים ועל צרכני־הספרות, רחוק מרחק
לבנה מתודת ז'בוטינסקי, שהתייחסה גם ל־עם
הספר". לעומת פולמוסיו הגרולים של
בן־גוריון, בשנות שילטונו, עם הספרות
והסופרים, נראה מנחם בגין, תלמידו ויורשו של
ז'בוטינסקי, כחגב שבחגבים.

דומה, שלבחינת תרומת הליכוד להרס חיי
הספר והספרות בישראל, מן הראוי, להוציא שוב
מתוך הגנזים את שירו של **חיים נחמן ביאליק**
ראיתיכם שוב בקוצר ידכם. השיר, שפירסם
המשורר הלאומי, למראה ז'בוטינסקי, שקרע את
כרטיס הציר שלו בקונגרס הציוני הי"ז, הולם את
תלמידי ז'בוטינסקי, העלולים באיוולתם, להש־
חית כל חלקה טובה, ולנתץ את כל הבנוין
הספרותי, שהוקם בארץ הזאת, במשך כמאה
שנים.

* רישום של אורי צבי גרינברג

המרפא מאת **אהרון ראובני** (אחיו של **יצחק בן־צבי**). את הכרך הראשון של כתבי ברנר פירסם בית־המסחר לספרים קרוגליאקוב ביפו.

בשנת 1913 הקימו ר' בנימין וישעיהו שטרייט את חברת השרון במטרה להפיץ את הספרות העברית בסיסמה ספר עברי לכל בית עברי. אולם מערכת זו תיפקדה בצורה גרועה, ולא הביאה להישגים ראויים לשמם. מחומר ארכיוני מסתבר, שבאותה עת, רק לעיתים נדירות נמכר ספר ביותר מאלף עותקים. הספרים הופצו גם בידי הסופרים כאמצעי חליפין, או ניתנו כשכר־סופרים.

האחים שלום וישעיהו שטרייט, שהיו פרדסנים בפתח־תקווה ובעלי־אמצעים, סייעו כמיטב יכולתם להעמיד את הפעילות המו"לית של ברנר ור' בנימין על בסיס יציב יותר, באמצעות תמיכה כספית. בעיה נוספת שהוקשתה על ברנר וחבריו, היתה הציוד המינימאלי של בתי־הדפוס.

על אף הקשיים, החל נוצר בארץ הווי ספרותי. היחסים בין אנשי הספרות היו הדוקים. אנשי־העט שהיו קבוצה קטנה באוכלוסיה יהודית קטנה, והתגוררו בדרך־כלל בקירבת מקום (ביפו או בירושלים) היו קרובים איש לרעהו גם מבחינה רוחנית. ההווי הספרותי לא נוצר בבתי־קפה, אלא במיפגשים שנערכו בבתים (ולא בנוסח הסאלון הספרותי שהחזיק באותה עת **חיים נחמן ביאליק** באודיסה), שם היו קוראים איש באזני רעהו, את יבול כתיבתם.

אחרי מילחמת־העולם הראשונה, החליט המישרד הארצישראלי לתמוך בתרגום סיפרי הקלאסיקה העולמית לעברית, במיסגרת הפעילות המו"לית של הוצאת יפת, שנוסדה מעט קודם לפרוץ המילחמה.

"הדים" תקופת מעבר

אחרי שנרצח יוסף חיים ברנר, ב־1921, פקד את החיים הספרותיים בארץ־ישראל משבר קשה. עיקר תרומתו של ברנר לפעילות הספרותית היה בעריכת כתב־העת האדמה. מותו הותיר את חבריו בהלם, והם זנחו לזמן־מה את הפעילות הספרותית. כתבי־העת האדמה ומעברות של מפלגות־הפועלים נסגרו בגלל קשיים תקציביים, המו"לות הארצישראלית הגיעה למבוי סתום.

יעקב רבינוביץ ואשר ברש החליטו בשיא העלייה השלישית, ב־1922, לייסד כתב־עת. בתחושה כי בא הקץ על המרכז הספרותי העברי באירופה, כפי שחש ברנר ייסדו את הדים. במיכתב אישי אל **שמעון הלקין**, כתב אשר ברש: "**ואעפ"כ צריך לעבוד בשביל הספרות העברית, כי היא חיינו, ואסור לנו לעזבה יום אחד.**

סימוכין לתחושה זו, ביסס **אברהם שלונסקי** הצעיר, שכתב אל **אשר ברש: כי המרכז נעתק, אפשר לא נקבע עדיין בנקודה חדשה ואולם, מכל מקום, מנקודתו הקדמת ניסח ואתו צריכים להסיע אף את הספרות. ואולם הסופרים לא ניסוטו אפילו זרת (...) עתידים הסופרים העברים בארץ־ישראל להתנוון...** הוסיף בנושא זה, **יצחק למדן**, שכתב בתרפ"ז (1927) בהדים: "**בארץ־ישראל רואה הספרות העברית, מדעת ושלא מדעת, את הערובה היחידה לקיומה לדור ולדורות, את המיזבח היחידי אשר בקרבותיו היא נאחזת להינצל מכל התנאים האויבים...**"

תהליך עליית הסופרים ארצה גבר בשנות העשרים, עד כדי כך שד"ר **אדלר בוריש** התלונן בוועידת הלאציונים, בפברואר 1924, שלארץ־ישראל עולים יותר מדי סופרים ופחות מדי פועלים. תהליך זה הגיע לשיאו בשנת 1924, עם עלייתם של חיים נחמן ביאליק וחבורתו, שיצאו ממוסקבה והתעכבו בברלין, בניסיון להקים שם מרכז ספרותי. ניסיון זה נכשל לחלוטין. יצחק למדן, תיאר את עליית הסופרים וקבע: **אין לנו הבוח ואולי גם הרשות, להילחם נגד הסטיכיה הזאת, אשר המריצה את הסופר העברי להילוות לכל הבוחות המובחרים שבאומה, בדרכם לארץ־ישראל.**

התרכזותם של הסופרים בארץ, שחלקם באו כחלוצים וחלקם נמלטו מאירופה, הביאה במחצית שנות העשרים להתמסדות הדפוסים המרכזיים של החיים הספרותיים.

בתקופת הדים נעשו ניסיונות שונים לייסד כתב־עת ספרותי נוסף בארץ, בעיקר על־ידי המשוררים הצעירים שהגיעו לארץ. שלונסקי, שהיה אז בגדוד־העבודה הרים מיכתבים אל אביגדור המאירי ויצחק למדן וניסה לשכנעם להוציא כתב־עת. שלונסקי פירסם באותה עת משיריו בהחיים שבעריכת **שמח גינצבורג**, שבו השתתף גם אביגדור המאירי. שלונסקי גילה חוסר שביעות־רצון מהשבועון, וניסה לשכנע את המאירי להוציא לאור במשותף כתב־עת ספרותי, שהמאירי יהיה עורכו. אלא שתוכניות אלה נשארו אז על הנייר בלבד. שלונסקי הצטרף כמשתתף קבוע להדים שבעריכת יעקוב רבינוביץ ואשר ברש.

הדים סיפק במה למשוררים הצעירים, שלא מצאו במה אחרת שתסכים לפרסם את יצירותיהם הראשונות. לעומת המשוררים הצעירים, העריפו משוררי "דור התחייה" לשלוח יצירותיהם להשילוח והתקופה. גם ביאליק עצמו, כמעט חדל באותם ימים לגלות עניין בספרות המקורית בת זמנו, והיה עסוק בראשית מפעל הכינוס של חוכמת ישראל.

בהדים ובהוצאת־הספרים שקמה לצדו פורסמו המאניפסטים המודרניסטיים הראשונים והשירים הראשונים של אברהם שלונסקי, יצחק למדן ואורי צבי גרינברג (שעבר מאידיש לעיברית). על מהלך זה של הדים קבע שלונסקי ב־1970: **ליעקב רבינוביץ ואשר ברש היתה הרגשה ראדארית של מה שעתיד לבוא. אני חרשב שיעקוב רבינוביץ הוא שמשך את ברש, מפני שברש היה שייך יותר לזעיר־בורגנות הזאת שדי לה במה שיש לה. אבל רבינוביץ במרדנות שלו, ברזוקות שלו, בנוך־קנצוורמיזם שלו, ביכולת להיות בעד ההפכים, היה באמת אדם שבראדאר שלו הרגיש שפה בא משהו ושהוא צריך לבוא...**

על אף הקשיים הכלכליים, המשיכו רבינוביץ וברש להוציא־לאור את הדים עד לשנת תרפ"ט, מועד, שבו נאלצו לסגור את הדים, לא במעט בגלל עיונותם של שלונסקי וחבורת כתובים, כפי שכתב ברש **לזלמן שניאור** ב־1929: **את הדים היינו מכרחים להסטיק לפי שעה. אנו עיימים מעבודה זו, שאין עמה לא מתן שכר ולא מתן תודה. הלוואי שיעשו אחרים.**

בין הסכסטים החשובים של השירה המודרניסטית העברית, שראו־אור בהדים בשנות הופעתו, היו דווי של שלונסקי, אימה גדולה וירח של א"צ גרינברג ומסדה מאת יצחק למדן.

מילחמת ביאליק — "כתובים"

שלב נוסף בהתבססותו של המרכז הספרותי בארץ־ישראל היה הקמתה של אגודת הסופרים בארץ־ישראל, אחרי שני ניסיונות כושלים להקמת אגודת־סופרים. בשנת 1926 קמה האגודה, שעיקר מאמציה ומשאביה הופנו להוצאת השבועון כתובים, שהחל לראות אור באותה שנה. במשך שנה שלימה שימש כתובים כלי מיבטא של אגודת־הסופרים, עד שביאליק ובני־חבורתו הגיעו למסקנה, שחבורת כתובים השתלטה על העיתון. באוגוסט 1927, התפטר ועד אגודת־הסופרים, ובעקבות זאת הופסקה התמיכה בכתובים.

כתובים בשנתו הראשונה, זכה לתפוצה סנסציונית. היו לו 3,000 חותמים, שהיוו כאחוז אחד מתוך האוכלוסיה היהודית בארץ דאז (בהשוואה להיום, מדובר ביותר מ־30,000 מנויים). עבודת־העריכה הציעה **לאליעזר שטיינמן**, כנראה, מפני שנראתה כפחיתות כבוד לביאליק ולאנשיו. כבר מן ההתחלה התברר, שלעורך ולחלק מהכותבים בשבועון כתובים, שלא השתייכו למימסד הספרותי, היו יומרות ושאיפות אחרות מאלה של אגודת־הסופרים, והן הובילו להתנגשות אתה.

כבר באחד מהגיליונות הראשונים של כתובים הכריז שלונסקי בפומבי, כי שנת תרפ"ו צריכה להיות שנת המערכה בין שני המחנות, וכי השבועון צריך לשמש כשדה־קרב. שלונסקי, סבר לתומו כי מי שינצח במאבק, יזכה בפירותיו — בשבועון האגודה ובשליטה על אגודת־הסופרים ומשאביה. אולם, שלונסקי שגה בהערכת כוחם של ביאליק ושל אנשיו. התפטרותו של ביאליק מהאגודה, הביאה לשיתוק פעולותיה, וחבורת כתובים נשארה אומנם עם העיתון ביד, אך בלא שליטה על משאבי האגודה. כך קרה, שאנשי כתובים הוצאו למעשה מאגודת־הסופרים, ונאלצו להיאבק בה מבחוץ.

ביאליק ביזה את חברי כתובים, ואמר עליהם בין השאר: **אבל אם מזמרים באוזניך מאלף אפיזרות על אחד את פרקו, הרי זה לא רק צודם את האוזן ומרגיז את העצבים, אין זה מלל בגדר של זימרה. מסיקה כזאת נוח לה שלא באה לעולם.** חוסר־נכונותו של ביאליק לקבל את הפואטיקה של חבורת כתובים היה שורש הסיכסוך בין שתי החבורות.

בשנת תרפ"ט קמה האגודה מחדש ונבחר ועד חדש, שחבריו היו ביאליק (נשיא האגודה) ר' בנימין, **י.ד. ברקוביץ, אשר ברש, יעקוב סיכמן, שלמה צמח, א.א. קבק** ואחרים. האגודה המחודשת לא היתה עוד פתוחה לפני כל הסופרים העבריים שישבו בארץ (והיא אינה פתוחה עד עצם היום הזה), אלא רק לפני אותם סופרים שהיו מוכנים להזדהות עם חבורת ביאליק, ו/או לא השתייכו לכתובים. הוועד החדש מיהר להקים את כתב־העת מאזניים.

במשך שנת 1929 הלך וגבר קצב ההתקפות בכתובים על אגודת־הסופרים. החלו מתפרסמות רשימות־סאטיריות. בהדרגה פתח כתובים במלחמת־חורמה נגד המימסד הספרותי. עם אישיה הבולטים של חבורת כתובים נימנו אברהם שלונסקי, אליעזר שיינמן, יצחק למדן, ישראל זמורה, גבריאל טלפיר, ומאחר יותר **אלכסנדר פן, רפאל אליעז, עזרא זוסמן, נתן אלתרמן ולאה גולדברג.** חבורת כתובים הכריזה מילחמה ב"דור התחייה", ובמיוחד בנציגו הבולט ביותר של דור זה — ביאליק.

בית המערכת של כתובים שכן בשדרות רוטשילד בתל־אביב. המקום הפך בית־מיפגש קבוע לאנשי החבורה, ולעיתים גם בית. ידוע שאלכסנדר פן נהג ללון בבית זה על גבי גיליונות ישנים של כתובים.

התנאי לקבלת חברים לחבורת כתובים היה נכונותם לגלות קונפורמיות לנורמות הספרותיות וההתנהגותיות של אנשי החבורה.

חבורת כתובים נהגה לאסוף כספים באמצעות נשפים ספרותיים. אמצעי אחר היה גיוס כספים בחו"ל. ב־1932 יצאו אנשי כתובים למסע באירופה, כדי לגייס כספים נוספים. הם ביקרו בווינה, בקופנהגן ובברלין. המסע נתקל בקשיים רבים, משום שביאליק עבר במקומות אלה קודם לכן, ואסף תרומות לדביר. כאשר שבו ולצעוק ברחובות: אין באלוהינו.

ואל תמתינו: לא רק הדיבוש והשיבולי הכוזבי מדחה נגר כל מה שנעשה פה והילך ומוסיף — אלא משהו: הדישה האסקלציה בספרות אינה נותנת לך. במעשה, ליצור ולדבר עם העם. ואם שם בגולה אפשר היה באמן שהוא לעמוד ברשות עצמך — הרי פה: או שתישטל לשקי ולצביעות המאיימת, או — תברח לאירופה.

ותשוב אני, שמצבך לא פחות מסוכן משלי. שרגשים אותך. במרומזת, לא פחות מאשר אותי. ודע: אם עכשיו, כששנינו פה יחד, לא יעלה בידינו לעשות דבר מה — אין לי שום תקוה להישאר פה. הגם לך אין.

אני בטוח, שכבר סמרדבל אתה בשקים. שאספוך שם בתל־אביב עיר הזוהמה ואולם אינני חרשב אותך למישש.

ועוד: אם שם בגולה היתה החסידות הידועה ממיתה את הרצון החי בלי אשמתו של הרבי עצמו — הרי פה הרבי משתמש בפרסטיזיש (פרסטיזיה) שלו ובכוחה וחסידיו...

וביקורת אמיצה ומשוחררת אין.

מי יתן והיתה ביאתך הנה לברכה ולא לקללה.

אני מחכה לך. ריצה אני לפתוח לפניך את שעירי הטומאה ולהציץ קצת אל אחורי המרגוד ולראות מה נעשה פה. ואתה — כעבור ימים אחדים תיזוכה לדעת. שהמעטתי לספר לך.

בברכה ובכבוד;
אביגדור המאירי

ציטוטון

תל־אביב עיר הזונה

על אחדות מהבעיות שהטרידו את הסופר העברי בארץ־ישראל, בשנת 1925, אפשר ללמוד, מתוך מיכתב, אשר שיגר הסופר והמשורר **אביגדור המאירי** לסופר **אליעזר שטיינמן**, בצירוף ההערה "**קרא את המיכתב ביחידות!**". וכך כתב המאירי במיכתב, המובא בקובץ התעודות בסיפרה של **זוהר שביט**:

ידידי שטיינמן היקר!

ברוך בואך.

בקוראי בעיתונים את הידיעה עוד הגעתך הנה — עברתי שוב על מיכתבך. שכתבת לי לפני שנה בערך, ושכניתי לך בשעתו בקצרה — ולראמיני רואה אני, שמיכתבך הזה אבמואלי היום יפה עוד יותר מאשר אז. כל שורה אעפ"י שכמעט כל המיכתב אינו אלא שאלות — אבן־בוחן היא לחייהן הספרותיים והחברתיים העלובים.

... המצב הוא מבחיל. אין לך מושג. מה נעשה פה בארץ הנבראים ומדי המצב בספרות ובחיים. לבתוב את זה אי־אפשר. אלה הם דברים שבעלפה. די להיות פה שנה אחת — ולהתעיף על המזל ולויתולו ידידי.

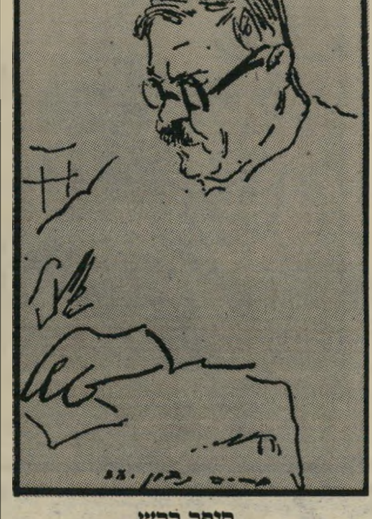
מקרה אני, שעדיין הינך רואה במיקצת על אותם הדברים, שכתבת לי אז אדותם. ואם עדיין יש בך רק נימה אחת דיקוקה של יושר ושל יהדות — אז אין לך ברירה אלא: או לעשות רבי־מה גדול, או לעזוב את הארץ בלעומת שבאת.

שער לעצמך: אני מתבונן לעזוב את הארץ. לאן? — אין לי מושג. — אך להישאר פה — אי־אפשר. בן, אפשר בתנאי אחד: להיות נבל, קטן המדת, חסידם של שני האלילים שלנו



סופר־משורר המאירי
לעזוב את הארץ





סופר ברש
לעבוד בשביל הספרות העברית

(המשך מעמוד 69)

כתובים מאירופה, נתרגשה עליהם צרה

קרב
שלונסקי –
שטיינמן

נשחזרו שלונסקי ושטיינמן מאירופה, עמרה
ת כתובים בפני פילוג. כל אנשיה החליטו
ק את קשריהם עם שטיינמן, אך כדי שלא
בזות בפני הציבור, הודיעו במשותף על
ת השבועון. הם לא הדיחו את שטיינמן
יכת כתובים.

לפילוג היה רקע היסטורי. שטיינמן היה שונה
ר החבורה בגילו ובתפיסתו את הספרות, עם
הוא היה דמות דומינאנטית וקבע את פני
תך, ומי זכאי להשתייך לחבורה. עם הזמן
ו החברים מערערים על סמכותו. הם קיבלו
ר את השפעתו של שלונסקי, שלא הסתיר את
תו לתפוס את מקומו של שטיינמן, אך זה לא
נכון לוותר על מעמדו.

ער היום, 50 שנה מאוחר יותר, אופף את
בות התפרקותה של חבורת כתובים קשר של
יקה. הפילוג בין שטיינמן לשאר החברים,
שה כמעט בחשאי, בדומה לסיכסוך מישפחתי.
ראל זמורה, סיפר ששלונסקי נפגע מהפילוג,
כדי כך, שרימה את פירוק כתובים לחורבן
ת הראשון.

כל חברי החבורה שמרו על קשר של שתיקה,
ת, כדי להוסיף ולהופיע לפני הציבור כחבורה
כבדת, חבורת יחידי, ופרשת הפילוג לא
שפה עד עצם היום הזה.

יצחק נורמן היה היחיד שהיה מוכן לחשוף
יכתב, לפחות חלק מהסיבות לפילוג.
יכתבו, ששוגר אל סופרי ומשוררי חבורת
ח בקובנה, תלה נורמן בשטיינמן את כל



חבריו־יריבים שלונסקי ושטיינמן
כמה פעמים בשנה להדפיס את אלתרמן

אשמת הפילוג, והאשימו בדיכוי רוחני של אנשי החבורה, ורחמנא ליצלן בניסיונות להתקרב לחבורת ביאליק. נורמן גם האשים את שטיינמן, בניסיון להשתלט על השבועון ולהיות הקובע היחידי בענייני עריכתו: **שטיינמן התחיל בהלבות מדידה ותחזמן: כמה פעמים בשנה להדפיס את נתן אלתרמן, חלפי, אליעז וחברים, מי מהחברים רשאי לבוא לבתובים בכדו ומי בחביתו... שטיינמן נעשה לותרן לדבר השייך לחברים העובדים בכתובים וקנאי להוצאת ספריו (ורק ספריו) בעזרת הבתובים ועל חשבון בתובים...**

נורמן ממשיך ומספר כי שטיינמן ניצל הזדמנויות ציבוריות, כמו נשפים ספרותיים, כדי לפגוע באנשי החבורה, זילזל בהם, סירב לפרסם מאמרים בשיבחם, ואף הסתכסך עם תורמים מחו"ל על רקע של השמצות אישיות.

כך נותר אליעזר שטיינמן בבדידות מזהרת.

לחי חמור

במבט לאחור, נודעת חשיבות היסטורית רבה לחבורת כתובים, שאחד מבסיסיה היה

מאניפסט לחי חמור, שקרא שלונסקי באחד הנשפים הספרותיים. מאניפסט המסתיים בקביעה: **את שדמותינו נקח מן השיחית. / מן הביקורת גרש את העייט, / מן השירה — את פסחת הפייט, / מן החברה — את כל שמן הזית.' / קום וחזק סה את בדק הבית, / והצילנו ממוט וממטי — שמור ועקור ועדור ואמור: / לחי החמור".**

כאמור, המאבק העיקרי של חבורת כתובים היה מופנה כנגד ביאליק, ששיריתו נראתה בעיני החבורה מיושנת. המאבק של החבורה נעשה באמצעות הניסיון להציג את חבריה כנרדפים הזוקוקים לאהדת הציבור ולעזרתו. הם הציגו את מאבקם כמאבק של צעירים שדרכם היא דרך האמת, הפועלים מתוך אהבת האמת בלבד ומתוך רצון לשמור על הספרות ולהגן על ערכיה. לעומת זאת, הציגו את הדור הקודם כמי שמעוניין להגן על הסטאטוס שלו וכמי שאינו פועל בשם האמת, אלא למען טיפוח משוררים אפיגונים (**.שירי החצר הבה לנו הב עוד — / אנחנו נקטיר לך קטורת כבוד! / רק היה לנו עבד, רק עבד, רק עבד — / או אז נרכיב בחזצות במרכבת...** — שלונסקי. 28.3.1929).

בני חבורת כתובים קשרו את שמם לשמות של אישים אהודים, שסבלו ונרדפו בתקופות קודמות מיחס הציבור, ושהציבור חש כלפיהם אשמה: **ברנר, פרישמן, ברדיצ'בסקי ואורי ארקדי קובנר.** במקביל הציגו עורכי כתובים את מי שהעזו לפרסם בשבועונם, כגיבורים המעזים לצאת נגד המימסד וצפויים לסנקציות.

מאוחר יותר, בתקופת טורים, ניסח שלונסקי את המאבק בביאליק ובבני חבורתו: **ביאליק עמד 30 שנה ליד קופת הכבוד וההערכה של הספרות, ומנע מכל העומדים לידו או אחריו לגשת אל קופה זו...**

גם ביאליק לא טמן ידו בצלחת, ובהרצאה לכבוד הקמת מאזניים התייחס בעקיפין לכתובים: **הצווחה והצריחה, שאולי היא תכונה מיוחדת לנו ולמזרחיות שבנו, ויש מייחסים אותה לנביאים, היא באה משוק הדגים — הקול הזה הצורם את האוזן והסותם את מבואות האוזניים עד כי באמת אין הקול נשמע — לא הייתי רוצה לשמוע מעל דפי השבועון...**

שלונסקי, במקום אחר, האשים את ביאליק ב"חיקוי ביאליק" בשיריו. המיתקפה של חבורת כתובים אכן התמקדה בערכים השיריים של דור התחייה.

מריבה ברחוב צדדי היתה זו שבין **אביגדור המאירי** ובין **שלונסקי ושטיינמן.** המאירי, שבתחילת שנות ה־20, ראה בו שלונסקי את האב הרוחני של המשוררים הצעירים בארץ, נראה בעיני רבים המועמד הטבעי לעריכת כתובים. אחרי שיצא כתובים היה המאירי ממורמר, והקים כתב־עת לוחם של ממש, בשם המחר, שבו תקף בין השאר את כתובים. גם חברי־נעורים אחר של שלונסקי, **יצחק למדן**, החל לסלוד מאופיו של כתובים וייסד את כתב־העת גיליונות.

שלונסקי משמיץ את ביאליק

אחד מהמיסמכים המובאים במדור התעודות בסיפרה של **זוהר שביט**, מכתא את ליגלוגו



משורר סן
לישון על גליונות "כתובים"

של שלונסקי (תחת הכינוי **אשל**) לשירו של ביאליק ראיתיכם שוב בקוצר ידכם, ליגלוג, שהשנים והזמן לא עמדו לו, כפי שעמדו לשיר. וכך כתב שלונסקי על ביאליק:

בשורה בעיתונות: המשורר ח.נ. ביאליק כתב שיר!! מחזיק 50 שורות!! הוא יתפרסם בגליון סלוני של שבועון אלמוני. ושימחה בעיירה: מזל טוב! ולד פיוטי חדש! בן זקונים! ולא הרגישו הצוהלים, כי בכל ההשתדלות הזאת לעשות נחת רוח לרבי, וביחוד בנוסח הבשורה, היתה שרות משונה של התעללות בשוגג (...) והרי אצל הגויים, ב"ה (בעזרת השם), כותבים המשוררים גם ב־גבורות" — ואין תוקעים על כך בשופרות. והשיר נדפס...

ועל התקפותיה של ביאליק שנים רבות קודם לכן, נגד י.ח. ברנר, נוקדם שלונסקי, בסיום רשימתו: **והגורל אוהב להתנקם. באותו תפריט הגידופים שהגיש לברנר בידי ביאליק יש עוד ספוק אחד: אירש לא יאמין לו. ולו סילל ביאליק, כי נבואתו לא תתקיים, כי הוא עצמו יכזיבנה במו פיו, בשיבוא לוועידת השומר הצעיר בסולין ויאמר, כי ג' מאורות יש לדורנו — ובין השלישיה גם... י.ח. ברנר...**

ומוסיף שלונסקי: **אבן, אצלנו, בנראה הבל אפשר. ומשום כך: אין טעם להשתומם על כל המהומה, שקמה מסביב לשיר בן 50 שורות, שהחציו ממנו הוא, על כל פנים, מחזק לזיקה אמיתית אל השירה במשמעותה האלמנטרית. ועל כל אלה, על כולם כאחד, אפשר לפסוק רק בנוסח השיר הנ"ל: .ראינוכם שוב בקוצר חדכם וברושנו מאוד"...**

אחרית

23 השנים הראשונות של התהוות הספרות העברית בארץ־ישראל היו תקופה של מהומה ומאבקים ספרותיים, אשר היפרו את הספרות והשירה, קידמו אותה ועוררו את עניינו של קהל צרכני הספרות והשירה בארץ.

חמישים השנים שבאו אחר־כך היו עגומות למדי. דור אחד של נפל, דור הפלמ"ח, ששלונסקי שיגל את נפשו וכישרונו, סירסו ואיפס אותו. רק מרידה אחת צצה בארץ במשך 50 שנה, וזו מרידת המשוררים, בראשותם של **נתן זך ויהודה עמיחי**, ששיחררה את השירה העברית, ממעמסת שירת שלונסקי, כדור אחרון של שיעבוד וראשון של גאולה.

מאז ראשית שנות ה־50 ועד עצם היום הזה, אין עוד מילחמות ספרותיות בארץ. ישנם רק כיבודים. המילחמות האחרות נערכות בגבולות. מי יודע, אולי בשל סריסות וגירגשות הסופרים והמשוררים, אשר חוששים לחדש את המילחמות על פני הספרות הישראלית, ופני החברה הסובבת אותם. לאלוהי השירה והספרות הפיתרונים.

מי מריבה

"רק לא תרבותו רק לא אינטליגנטיסו"

קצת יותר ממאתיים עמודים בסיפרה של **זוהר שביט** מקיפים אוסף עצום של תעודות מתקופת התהוות הספרות העברית בארץ, והעברת מישקל הכובד של הספרות העברית מהגולה ארצה.

אחת מהתעודות, שליקטה זוהר שביט, הוא הקטע שכותרתו חטוטרת העולם מאת **אברהם שלונסקי**. הקטע ממחיש באורח מאניפסטי, היבט אחד של אותו מהלך מהפכני, שהביא להפיכת ארץ־ישראל למרכז הספרותי בעברית:

בחטוטרת שאין לה תקנה הועמס על גבנו התמול, ואתה פורש שחוח ליצידידרבים ומפתתר מעצמך; — גם אתה בעל מניה בהעזל העולמי אשר שמו — תרבות. עזל עולמי! וכי מה יודעת תרבות זו, המנעילה כסיות־משי על בסו של .תרישעדב נטולת הציטורניים. מה ידיעת היא מן העמל ומן הצער של .תרישהמדרשה — מדוקה ומקוקה.

(פרנץ) **ורפלים משלים את נפשם כהבטחה. כי יום יבוא. אך — לא! רב מדי דבקו הבסיות בעוד בסמכסנו, ואי אפשר, אי אפשר לחלצן. ולחיות, לעבוד — משמע: לשמש בדיים מגוללות ציטורניים ומיובלות.**

ואנה אברח? אנה אברח עם החטוטרת שעל גבי:

ובייחוד עכשיו.

מלמטה: **נודר אספסוף פרוע, יחף ומזקיע על נימי: .עם הארץ. הדרס אל אירמנות. מנפץ חלונות־ראווה ושומה את תמארת האתמול.**

ולמעלה: אקציזנטי התרבות מאתמול.



סופר יהודי ורפל
וורפלים משלים את נפשם

השחורים שב.חרשיערב — בדי להתנשק עם .תרישהמחרשה ולכסות על קסת השרצים התלויה לחם מאחוריהם — קורעים בראש כל חוצות את מניות העוול העלמי, מתייחסים. מתערטלים, מגדלים פרא ומתכערים:

— מנוולים אנו! ברברים אנו! סקתים אנו! חוליגנים! בורים! ליסטים מזויינים! הבה נתנשקה ונקה!

רק לא תרבות! רק לא אינטליגנטים!

אנה נברח? מה ילד יום?

.חרשיהמחרשה — הללו חותרים מלמטה ועולים. והלב מהסס: הייצרו תרבות חדשה? הירצו עוונותינו? רזי, רזי לי: למה נעלו .נעלי לבה? הועצרו כרח ליצור את תרבות עם הארץ עכשיו בהכביד הצילנדר על .מנהרשאש, או ירשיטו לנו כף שעירה בבסיות משי שננעלו בידים לא הסכינו?

חוליגנים! גונבי־סוסים! שובו, שובו והשיבונו אל הערבה!

ו.חרשיהערב — השחורים שבהם! היזכו לישור את חטוטרתם, לכפר את פני האדמה — או אולי תתכבנה הליסטיות את הגלי־התרבות ויתר הגרזן מצוותות התאחות עקרה לאספוף. ובצפיה גרויה, מלובנה, כחכי גזר־דין, אתה ממשמש כל רגע בגבך: מי יודע? אולי — אולי... אולי נשרה בכבר המוטרת התרבות מעל גבך. את מניותיך הן בכבר קרעת (או לא?).

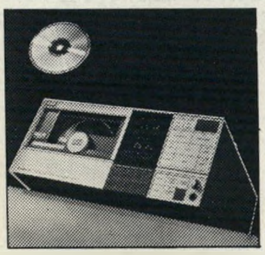
(ראה־אור בהדים תרפ"ב, חוברת ד').

מאת דן טומר

מבצע תפוס סאניו בשקם

הגרלה תפוס סאניו וידאו
שם _____
כתובת _____
השלם את הסיסמא
_____ האיינשטיין של יפן.
עליך להביא תלוש זה
לתצוגת סאניו בכל אחת
מחנויות השקם
ברחבי הארץ.

לכבוד החגים ולכבודך, נערך מבצע המבצעים של סאניו בשקם.
זהו הזמן להכוש את המוצרים המעולים של סאניו במחירי
הזדמנות בלתי־חוזרת. במבצע משתתפים:
ההמצאה הגדולה של עולם המוסיקה – סאניו לייזר־
פטיפון המנגן בקרן לייזר תקליטים דיגיטליים, מכשירי
וידאו, טלויזיות בגדלים "14, "20, "22, "26, ומערכות סטריאו –
דגמי 1984. כמו כן: מעבדי מזון, תנורי מיקרו־גל, מאווררים,
רדיו־טייפים, סטריאו ורדיו־טייפים למכוניות.

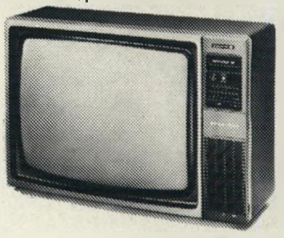


חגיגה לחגים

המוצרים החדשים במחירים הישנים



תפוס סאניו וידאו – בהגרלה! כל הקונה מכשיר מתוצרת סאניו בשקם (גם מי שאינו קונה יכול למלא את התלוש במודעה – ולהשתתף) ישתתף בהגרלת פרסים ויש לו סיכוי לקבל וידאו במתנה. **תפוס סאניו – כל אחד זוכה במתנה!** כל הקונה וידאו, מערכת סטריאו, טלויזיה או תנור מיקרו־גל יזכה בשעון סאניו דיגיטלי שהוא גם רדיו־ווקמאן נהדר. כל הקונה רדיו־טייפ או מעבד מזון, יזכה במחשב כיס או שעון־יד לפי בחירתו. **תפוס סאניו וידאו,**



קסטות – שנה חינם! אם אתה רוכש מכשיר וידאו של סאניו אתה מקבל בנוסף לשעון ווקמאן וכרטיס ההגרלה (שיכול לזכות אותך במכשיר וידאו נוסף), גם מנוי חינם לשנה – ב„**אימפריה של קולנוע**" – ספרית סרטי הוידאו הגדולה ביותר.
תפוס סאניו תקליטים – על חשבון הגאון! האיינשטיין של יפן ישמח מאד אם תעריך את ההמצאה הגדולה של עולם המוסיקה – פטיפון הלייזר – „סאניו לייזר". אם תקנה אותו תקבל מהאיינשטיין של יפן 10 תקליטי לייזר במתנה.
תפוס סאניו עכשיו – זה משתלם!



האיינשטיין של יפן.

תפוס אותו בשקם.

SANYO

וימר יעקבסון טמיר

תן לי פלירט לשיניים





תן לי פעם אחת בבוקר ואחרי כל ארוחה ותן לי
עוד פעם בערב — לפני השינה:
פלירט נותנת הרגשה נפלאה.
פלירט משחת השיניים בעלת פעולה משולשת:
M (מיאצ'יד MYACIDE) לחסוי הפה למניעת דלקות,
F (פלואור FLUOR) למניעת עששת,
C (סידן CALCIUM) לחיזוק זגוגית השן.
פלירט בניחוח נהדר, מלווה אותך שעות רבות.
נעים להיות עם מי שאכפת לו פלירט בי פלירט —

אני רוצה פלירט

זדש!
עכשיו במחירי הכרות!



זה הקטן גדול יהיה

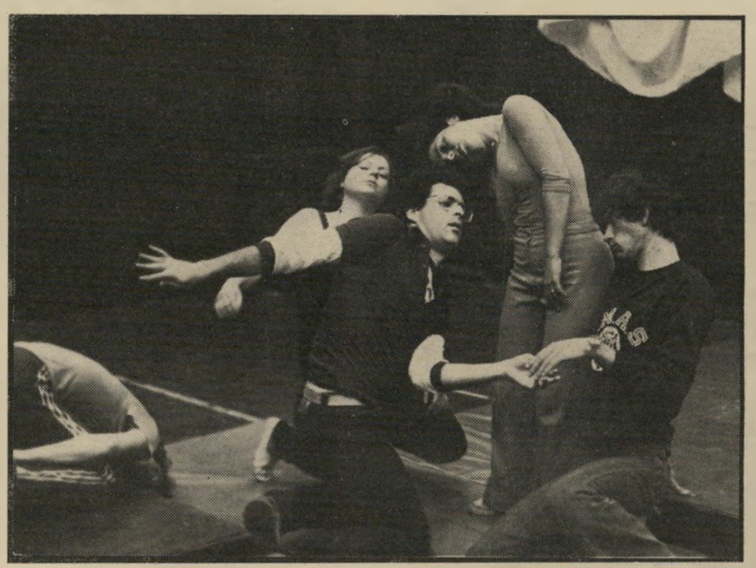
בימאי צעיר (26) ומבטיח מצ'ג ב"הבימה" את "בונקר": רגעים סוריאליסטיים בסיטואציה ריאליסטית

קטעים של דמיון ומציאות משמשים בערבוביה, וערוכים כמו סצינות קולנועיות. כשהם באים ברצף אחד הם יוצרים מרחק, הומור והפתעות.

האם הושפע פסטר מסרטים כדוגמת מאש, מילכוד 22 או איזו מילחמה נחמדה?

"במילכוד 22 הדגש הוא על פעולות אבסורדיות שעושה כל אחד מהחיילים, מתוך מצבי־לחץ קשים. בבונקר היה הטיפול שונה. החבר'ה שלנו הם רק בני 18 הם עדיין לא יכולים להתחבט בבעיות קיומיות. הם מבקשים את הדברים הפשוטים ביותר - בית, חום וסכס."

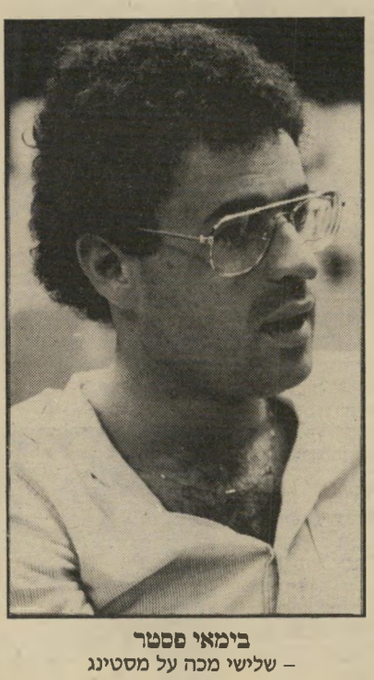
יש המסתייגים מהצגה כזאת מראש: עוד מחזה על המילחמה. ההצגות האלה. אבל בונקר הוא שונה, כי יש כאן סוף סוף טיפול מסוגנן וחריף בחומר ריאליסטי. לא מדובר כאן בעוד הצגה דוקומנטרית־למחצה, סופר־ריליסטית כאילו, המתקבלת על־ידי הקהל כמציאות לעוסה ומיובשת. יש פה הומור שחור וקר, עם כאב, רגישות ופנטסיה. זהו מילכוד 84, מין מילכוד תשמ"ד קטן ומצחיק, גם אם הסך הכל של ההצגה הוא בוסר.



פסטר (ממושקף) מביים באוניברסיטת תל־אביב
אחד דופק על גיגית –



אלפונס וילוזני (בחולצה רכוסה) אברהמי, טראוב ותורן ב"בונקר"
– שני משמיע רעש מימייה –



בימאי פסטר
– שלישי מכה על מסטינג

"אשר טרומפלדור אמר טוב למות בעד ארצנו, הוא קילל בהונגרית. אני יכול להעיד על כך ממקור ראשון. סבי וטרומפלדור היו יחד בנוטרים ובשומר הצעיר. המלים הגדולות האלה נאמרו על־ידי טרומפלדור סמוך למותו, במהלך הקרב על תל־חי שהיה, בעצם, טראומה גדולה. אבל האמת היא, שברור שהוא קילל, כי מי מסוגל לומר מילים כאלה? הרי זה לא הגיוני — לא טוב למות בעד שום דבר.

"היום, כשאנחנו מבינים שיש ברירה אחרת חוץ ממילחמה, מתחילים להתנגד. אבל הטרגדיה של העם שלנו היא שהוא לא יכול להרשות לעצמו להתנגד עד הסוף, כי אז מה יהיה? לכן הולכים רוב המתנגדים לחזית, כמו אנשי "שלום־עכשיו," למשל.

אורי פסטר הוא רק בן 26, אולם חוגים מפרגנים בתיאטרון אומרים שהקטן הזה גדול יהיה, כי הוא צעיר והוא מוכשר.

"משהו מסריח בשיטה"

"בונקר" מספר על כיתת חיילים בשרות סדיר, המונה ארבעה גברים צעירים, ואשר נמצאת באחד המוצבים לאורך הגבול. החלטה פוליטית קובעת שהם חייבים להביא את גופת חברם שנהרג. פעולה זו עשוייה לעלות בעוד הרוג אחד או שניים, כי הגופה נמצאת בשטח פתוח וחשוף.

כשלאלפונס, גיבור המחזה, נמאס מההחלטה המוזרה הזאת, מתחיל כל הבונקר להתערער.

"הביתה, בשימחה רבה!"

המחזה פותח בזוג המתעלס על שפת־הים ופתאום הם שומעים מרחוק תופים. נכנסת קבוצת חיילים בכומתות אדומות ועושה לידם תרגילי סדר.

"כשהייתי ילד, היו חיילים עוברים בשכונה שלי בעפולה ועושים תרגילי־סדר. אז הם ניראו לי קסומים, היום אני מרחם עליהם."

כניסת־החיילים נשברת כשהמפקד מחלק להם נשק ומתחילה הפגזה. בתוך ההפגזה מופיעים ההורים לאיציק, המכונה אלפונס, וקוראים לו: "איציק'ל! איציק'ל! הוא מסתתר מתחת לשמיכות. הוא לא רואה אותנו."

בסצינה אחרת נמצא אלפונס בעמדה וחברתו רותי מגיעה עם בגדים ונותנת לו למרוח עליה שמן שיזוף. "במקום לאונן באופן בוטה," אומר פסטר, "אני נותן לקהל לאונן עם הגיבור בעידון, ברכות ובצורה ויזואלית. אני משתמש בגעגועים ובהזיות של החיילים ושל כולנו."

הסצינה החזקה ביותר מתרחשת כשמוריעים לארבעה, כביכול הודעה סופית, שהם עוזבים את הבונקר למחרת בבוקר. יומטוב, הליצן של החבורה, מתחיל לשיר הביתה, בשימחה רבה, מרביק בהתלהבות את היתר ומתחיל קרנבל.

אחד דופק על גיגית, השני משמיע רעש עם מימיה, השלישי מכה על המסטינג עם סכו"ם והרביעי מצפצף במשרוקית.

השיר הביתה, בשימחה רבה מושר בסיגנון ברזילאי, עובר לסגנון על טהרת המיזרח ו למנגינה האותנטית.

תוך כדי הרעש מגלה אלפונס ששניים מ לועגים להלום הקרב החמישי, השוכב במ פורצת תיגרה שבסופה אלפונס מתרגז. הוא את הספר מאהבה של ליידי צ'טרלי ו לארגז התחמושת בפינה. כולם מצוברחים. מתחילים לשחק משחק קלפים מוזר. המי מתרחש כשכל אחד מהשניים יושב ב המרוחק של מיטתו. ונעזר במישקפת ובזכ מגדלת, כדי לראות את הקלף.

בהזיותיו של אלפונס, בינתיים, מופ חברתו, רותי חסרת־מעצורים, כמו ליידי צ'ט כפי שאלפונס רוצה היה לראות אותה. על הב מתרחשות בו־זמנית גם ההזייה וגם המיש הריאליסטי בקלפים.

רותי נעלמת והקהל נשאר עם משחק הקל המשונה. רותי מופיעה שוב מהצד השני ברפ ליידי צ'טרלי עם מטרייה לבנה ומגרה אלפונס. הוא פותח את המטרייה ומצטרף א לטיול באחוזה של הליידי והם מתחי להתעלס. בדיוק כשהם מתעלסים בהזיותיו אלפונס, בתוך הבונקר מורידים האחרים הבגדים כדי ללכת לישון. כשאלפונס גומר ההזייה הוא שופך על עצמו מימייה.

"להריח אן... הפריחה בכינרו"

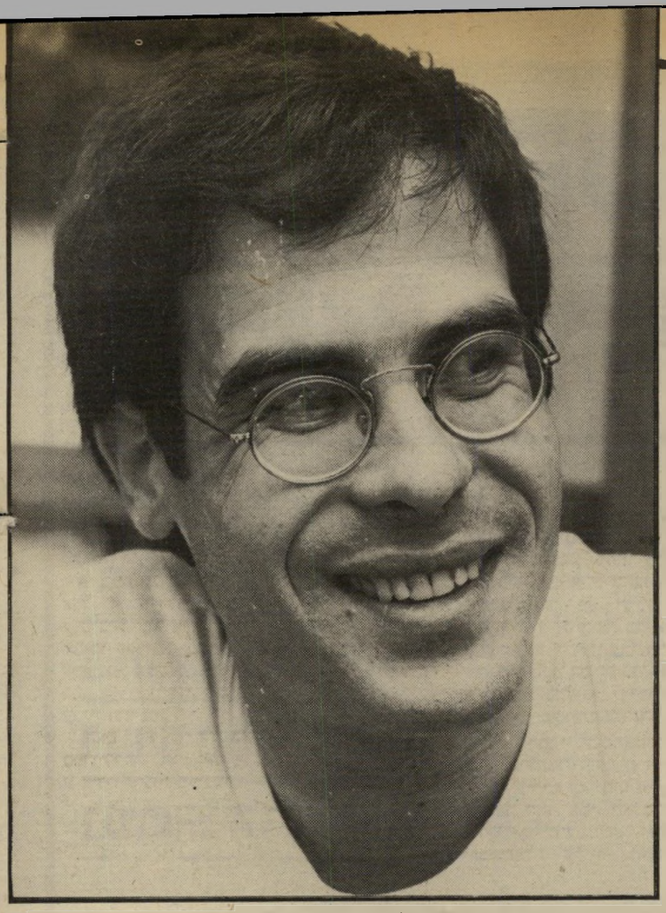
"אני רואה את בני ה־18 היום. נוער י ובריא. תמיד עולה בי המחשבה ש צריכים להמשיך לעשות חיים, כי בהפרש ל שנה זה נעלם. ההצגה, בעצם, מספרת על הכ בהתבגרות הישראלית, מתוך ראייה אישית ל יחיד — אלפונס. מבחינה פוליטית המחזה פת לרגישות של הצופים. כל אחד מהם יכול ללמ לכיוון אחר וכולם תופשים שמשהו לא טוב קו בתוך המערכת הצבאית השרירותית הזאת.

"לא ברור על מה שומרים החיילים, נגד מי

(המשך בעמוד 00

חשבון נפש | מאיר שליו

„אני ממש מת על רות המואביה!"



שליו ברגיעה
אש בשביל הסיגריה



שליו בבית
אולמות מלאים



שליו בפעולה
צחוקים אדירים



שליו וידיד (טוביה צפיר)
נסיעות ארוכות

„אגיד לך את האמת, אם את רוצה לדבר על העבודה שלי, בבקשה. אבל העניין הזה עם מאיר שלו, שנולד בנהלל, אשתו הדיילת ובתו המוכשרת, כבר נמאס ממש. כל פעם שאני הולך לעשות דבר חדש בא איזה עיתונאי ורוצה לשמוע איך אני מסתדר עם הילדה כשאשתי בטיסות.

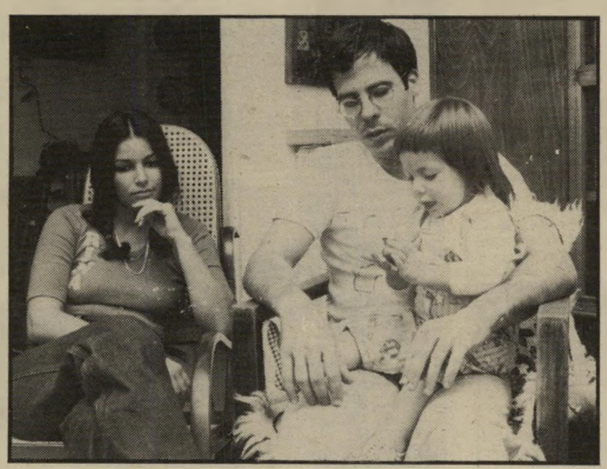
„טוב, אז סיפרתי וסיפרתי וכתבו ופירסמו. די! נקעה נפשי מהשטויות האלה. למה זה מעניין את כולם אם אני מוריד את הזבל בבית או עושה ארוחת־צהריים? הרי אני בסך־הכל פרצוף בטלוויזיה ואני אף פעם לא שוכח את זה".

מאיר שלו גר בבית־אבן ירושלמי, מרווח ויפה, במושבה הגרמנית. בבית ריהוט־עץ חום, הרבה עציצים שופעי ירק ואויר־הרים צלול כיין, הנכנס מן החלונות הגדולים. ניכר בבית שבעליו אוהבים אותו. מאיר שלו גאה במיוחד בחדר־העבודה הקטן ועמוס הספרים. „זו הפעם היחידה בחיים שיש לי חדר משלי".

גם הוא שבר אבנים

לינה, אשתו של מאיר, נמצאה כ־שבוע שעבר אי־שם בין ישראל להולנד, וזוהר בת ה־7 בילתה אצל חברה. אין כל קושי לגדל את זוהר. בכל בוקר היא קמה, מכינה לעצמה קורנפלייקס עם חלב, מתרחצת, מתלבשת והולכת לבית־הספר. רינה ומאיר הסבירו לזוהר שהשעה שבע בבוקר זו שעה שרק ילדים צריכים להיות בה ערים.

כשמאיר מדבר על זוהר זה לא נשמע כמו אב המדבר על בתו הקטנה.



שליו + בת + אשה
גרוש בשביל השאלה

אלא יותר כחבר מישפחה שמדבר על חבר־משפחה אחר, מאותה דרגת חשי־בות וזכויות.

חדר־המגורים בדירה יפה ומטופח, אבל כזה שאפשר לחלוץ בו את הסנדלים ולהתיישב ישיבה מזרחית על הספה. על הפטפון מתנגנת מקהלת העבדים מתוך האופרה נבוכדנצר של ורדי.

את עבודתו בטלוויזיה התחיל כתחקירן. במשך שלוש שנים היה תחקירן בסימני דרך, תוכניתו של יוסי גודר, ואחר־כך במחפשים את המטמון.

בעלי כותרת גילו שיש לו תכונות של סאטיריקן ונתנו לו פינה סאטירית בענייני אקטואליה.

כל זה נעשה מאחרי המסך, מבלי שעם ישראל יוכל לזהות אותו ברחוב. הפעם הראשונה שהקהל זכה לראותו היתה כשראיין את רפאל הלפרין, שובר האבנים. מאיר הסתכל, הבין את הטכניקה ולעיני כל העם שבר גם הוא ערימת אבנים. הלפרין רתח והגיש תביעה נגד מאיר שלו ונגד הטלוויזיה, ונרגע.

הפינה הבאה של מאיר היתה הפינה ללשון העברית. חטף־פתח. „אז הכרתי את כל המניאקים של הלשון. הנושא של הלשון העברית מרכז סביבו יותר מטורפים מכל נושא אחר בעולם, כולל עניין נאמני הר־הבית". אחרי 30 תוכניות כאלה, הזמינו אותו לעשות את פינת העיתונות בשעה טובה. הפינה שעברה אחר־כך לידיו של שלמה ניצן.

מאיר אהב את זה, אולם בהגיע עת הבחירות הרגיש שאי־אפשר להגיד מילה, ומלבד זאת עוגניה שמחוני המנוחה, הציעה לו לעשות את ארץ אהבתי. שנה וחצי טייל בארץ והציג את ארץ אהבתו. בסוף התעייף.

בדיוק אז דובר על חידוש התוכנית ניקוי ראש ופנו אליו שיצטרף. הוא חשב לעשות את זה כעבודה נוספת לעבודתו בטלוויזיה, אך בטלוויזיה לא אישרו זאת. מאיר לקח חופשה ללא תשלום והשתלב ביורדים על השבוע. במשך שנה הופיע צוות התוכנית לפני אולמות מלאים, לקול צחוקו האדיר של הקהל. במשך אותה שנה לקח חלק בתוכנית המשתנה כל הזמן. זו היתה עבודה קשה מאוד, שכללה נסיעות ארוכות בכל לילה.

בחודש ספטמבר יעלה הצוות תוכ־נית סיכום השנה, יורדים על השנה. ובזה תסתיים הירידה. באוקטובר מתחיל מאיר שלו להנחות את שעה טובה.

בשנה שחלפה הופיע בלילות וכשלא הופיע נהג ללכת לישון ב־9 בערב, כך שלא הצליח, אפילו פעם אחת, לראות את שעה טובה, לכן אין לו דעה על התוכנית או על המנחים שבאו אחרי מני פאר, ונדמה כי הוא שמח על כך.

חשבון הבנק של אלוהים

מלבד „יורדים על השבוע" השתתף מאיר שלו בתוכנית הסאטירית של גלי־צה"ל, יתוש בראש, כתב בהארץ את מדורו על התנ"ך, תנך עכשיו, ומכר רעיון לתסריט לחברת לורימר האמריקאית, המפיקה את דאלאס.

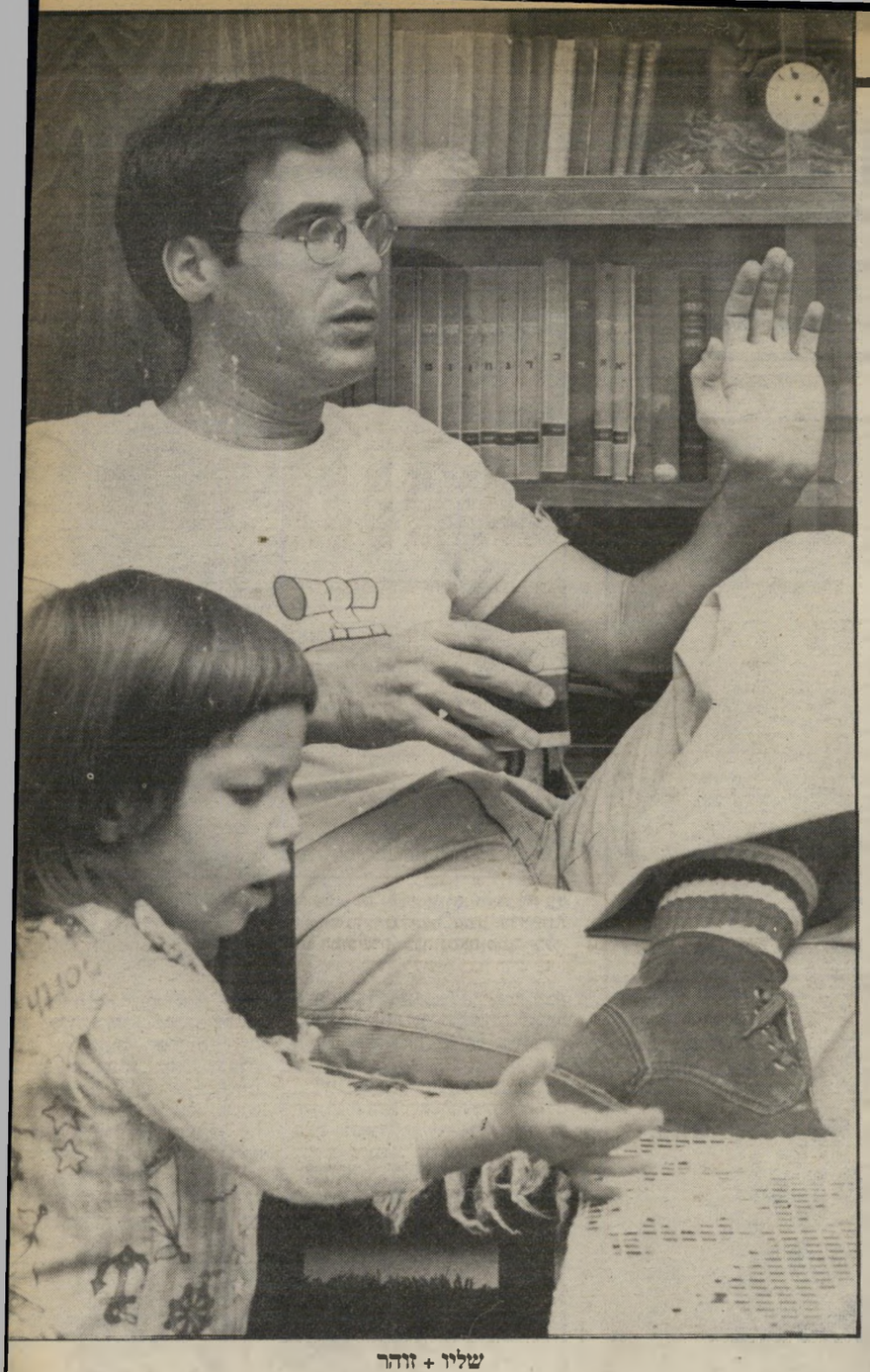
מכל הדברים שעשה הוא הכי אוהב את המאמרים בהארץ. זה הדבר הכי רציני שעשה, ונראה כי גם איש מצחיק כמוהו שמח לעשות דברים רציניים. הוא השקיע המון עבודה. אמנם בהשוואה למרבית החילונים הוא ידען גדול בתנ"ך, אבל במישפחתו הוא רק מספר 3, אחרי אביו, שהיה הסגן של עמוס חכם בחידון התנ"ך, ואחרי אמו בתיה, שגם היא בקיאה גדולה בתנ"ך.

את אהבתו לתנ"ך ספג בבית הוריו. העבודה הראשונה שעשה בחייו היתה גם קשורה לתנ"ך. כשאביו, המשורר יצחק שלו, התכונן לחידון התנ"ך הוא ביקש ממאיר בן ה־10 שיכין עבורו בכל יום 20־30 שאלות.

תמורת כל שאלה שאבא ידע לענות עליה, קיבל מאיר גרוש. ותמורת שא־לה שאבא לא ידע את התשובה עליה, קיבל שני גרוש. כך הרוויח כסף ורכש בקיאות בתנ"ך, בעת ובעונה אחת.

מאיר מספר שאביו היה האיש היחידי שעלה לדוכן המתחרים בחידון התנ"ך בלי כיפה לראשו. „אבא תמיד אומר שהתנ"ך שייך לכולם, לא רק לדתיים ושהיכל־התרבות הוא לא בית־כנסת של אף אחד." מישפחת שלו היא מישפחה חילונית־עקרונית, אבל לא בהכרח לא־מאמינה. כאשר איזה חב"רניק ניגש ומבקש ממנו להניח תפילין, מאיר נענה. הוא מתייחס לזה כפי שהוא מתייחס למישהו המבקש ממנו אש כדי להדליק את הסיגריה.

הם לא רוצים להחזיר אותו ב־תשובה. בסך־הכל הוא עושה טובה לבחור שבא לאסוף מיצוות, כדי שב־חשבון הבנק של אלוהים, תהיה לו יתרה יותר גדולה. אז מה איכפת לו? הוא לא שונא אותם. הוא חש מרירות ביחס לדתיים בשל שינאת־האחים שיש בינם לבין עצמם, ובשל הכפיה הדתית. המשיחיות של גוש־אמונים פסולה בעיניו.



שליו + זוהר
הבת בבוקר

„כמו שאני מבין את עניין המשיח, עצם בואו הוא חורבן המימסד הדתי. ברגע שיבוא המשיח תיכון מלכות־אלוהים וייחרב המימסד. הרי רוח אלוהים תיכון בכולנו, אלא שהוא לא יבוא לעולם. המציאו אותו כדי שלא יבוא. ההמצאה של המשיח זה ליצור רצון שלעולם לא יבוא על סיפוקו, וזו גם תועלתו. גם הנוצרים עשו שטות בזה שהביאו לעצמם משיח. אבל ברגע שהבינו שעשו שגיאה, הם התפטרו ממנו. ועכשיו הם מחכים לו שוב."

שלו מתנגד להקמת בתי־כנסת על חשבון הציבור ולמינוי רבנים על־ידי ועדה ממשלתית. „ממתי מודיע גוף ציבורי־חילוני לעם מי הרועה הרוחני שלו, נתאר לעצמנו שהרב הראשי מחליט החלטה שנוגדת את דעתו של הרבי מלובביץ'. מי יביט לכיוון הרב הראשי? כל קהילה צריכה למנות לעצמה את הרב שלה ולבנות לעצמה בית־כנסת על חשבון המאמינים שלה. אבל בין זה לבין הקצאת משאבים לישיבות, עור ארוכה הדרך. אני בעד תמיכה בישיבות, כל עוד תומכים בחוג לספרות אנגלית באוניברסיטה, או בחוג להיסטוריה של סין. הישיבה היא עדיין התרבות היהודית."

האם לא נוצרה בארץ תרבות, ספרות למשל, אמנויות פלסטיות? האם זו אינה תרבות בעיניו?

„בטח שזו תרבות, אבל קטנה וצעירה. אני בטוח שתוך מאה השנה הקרובות תיווצר פה תרבות יהודית שיהיה לה מה להגיד והיא תהיה בפירוש חילונית. תמיד היו חרדים וחילונים בעם ישראל, עוד מימי התנ"ך, ותמיד יהיו, ויש להם תמיד מה להגיד ממש כמו לחרדים."

אינטליגנציה, לא אידיאולוגיה

הוא מתנגד חריף ליחס של ההתנשאות שנוקטים הדתיים כלפי הציבור החילוני, בזמן שבדברים אל, לפחות בגולה. כי הרי כל יהודי שמתבולל הוא פגיעה בקיום הפיסי של העם. „באמריקה הם הצה"ל שלנו."

אם זה נראה לו כה חשוב להציל נפשות יהודיות באמריקה, מדוע אינו נוסע לשם ועושה זאת בעצמו?

„אני גר בארץ כי אני ציוני־אדוק, ציוני־מטורף. אני אוהב את הארץ הזאת אהבת־נפש. זה שלפעמים אנחנו נרדנים לחיות פה בצורה אידיוטית לא פוגם באהבתי."

הוא מרבה לנסוע לחו"ל, שכן אשתו דיילת באל־על. אבל אחרי שבוע בניו־יורק הוא מרגיש כמו ג'נקי בלי מנת־הסמים שלו. הולך לירקן, קונה ירקות ועושה לו סלט קטן־קטן, כזה שמזכיר לו את הבית בישראל. „כשאני חוזר ארצה ונוסע הביתה לירושלים, אני עובר את שער הגיא. שם האור מתחיל להיות כזה לבן וקשה והאוויר כזה רענן, אני מתרגש כל פעם מחדש ונעשה סנטימנטאלי. אין ארץ כזאת בעולם."

מובן שיש לו הרבה התלבטויות. פה מקובל שמי שלא שייך לקונצנזוס הפוליטי הוא אוייב המדינה. „אבל, למזלנו החברה הישראלית היא לא סכום הפרטים שלה. יש לי הרגשה שכאשר מחברים את כל הדעים מקבלים את דנמרק. פה איכשהו זה לא ככה. נוצר אורגניזם אחר, בעל ערך".

מאיר אינו מרוצה ממה שקורה עכשיו בארץ. נמאס לו שמטומטמים קובעים את הדברים. המילחמה האחרונה היתה לדעתו, בעיה של אינטליגנציה, לא של אידיאולוגיה. הוא מתחבט בשאלה אם צבא יכול לתפקד כמו שצריך במצבו הנוכחי.

מאיר אינו משרת במילואים ביחידה קרבית, מפני שהוא נכה צה"ל. בעבר היה בסיירת גולני, וב־1967 נפצע על נהר הירדן. הוא שכב בבית־חולים במשך כמה חודשים ואפילו קיבל מכונית פטורה ממיסים.

בכל זאת קראו לו ללבנון, להופיע לפני החיילים, אך מאיר סירב לצאת ללבנון כדי לבדר את היושבים שם.

אין הוא יודע מה היה קורה אילו היה צריך לשרת שם כחייל קרבי, אך ברור לו שאינו רוצה לשרת שם. ברור לו גם שצבא אינו יכול לתפקד עם כל־כך הרבה סרבנים. זו הבעיה שלו בקשר לאלי גבע. עד היום, למעשה, לא החליט אם הוא מצדיק את מעשהו או לא.



שליו + רינה
האשה בשמים

הלילה על הגורן

כיצד הגיע לכתיבת המאמרים בהארץ?

„יום אחד הופיע בהארץ מאמר של חוקר־מיקרא על רות המואביה ועל הלילה המפורסם שבילתה עם בועז על הגורן. החוקר כתב שבועז הגיע לשם רק כדי להגיד לרות שהוא לא יכול לגאול אותה מהייבום, ואחר־כך הם הלכו הביתה." המאמר הזה ממש העלה את חמתי. כל הזמן עושים סטרילייזציה של התנ"ך. הרי ברור לגמרי שבועז ורות עברו לילה־אהבה סוער על הגורן. אבל איך אפשר להגיד דבר כזה על האמא של הסבתא של דוד המלך? אז החליטו לנקות אותה.

„כל העניין הוא שנעמי שלחה את בועז לגורן, כדי שיווכח עד כמה רות היא אשה משגעת. נעמי ידעה שמה שהוא לא הבין דרך הראש הוא בטח יבין דרך הרגליים. ובאמת, אחרי הלילה הזה קם בועז כמו פנתר והודיע לכולם שהוא יגאל את רות. זה מה שנקרא — הכניסה לו מוטיבציה בדרך הנכונה. מובן שבשביל הסקטור הדתי היא הגיורת הראשונה והם מתכחשים ללילי־האהבה שלה.

„הלוואי שככה היו עובדים גם עלי. אני לא אומר את זה לגנותה.

„רות, לפי דעתי, היא האשה הכי מטרפת של התנ"ך. אני ממש מת עליה. זה שהיא הרביצה זיון על הגורן, זה רק לטובתה. אחרי שכתבתי את הפירוש שלי לעניין, ביקשו ממני לכתוב עוד מאמרים כאלה. כתבתי 35, ועכשיו אני מאגר אותם בספר, שהרבה אנשים חושבים שהוא מקלקל את התנ"ך.

„בטח שחלק חושבים ככה. אבל זה לא נכון. אני פשוט יוצא מתוך ההנחה שאת התנ"ך כתבו אנשים, לא מלאכים ושגם אז חיו בני־אדם, לא קדושים. זה נכון שאני תמיד יוצא נגד יעדים־מנהלים קדומים שמנסים לייפות את התנ"ך, ויש ייפויים כאלה בטונות.

„הנה עוד דוגמה מעצבנת. כולם חושבים איזו זכות גדולה נפלה בידי שמואל הקטן (הנביא) לגדול קרוב לאלוהים בבית הכהן. לפי דעתי, שמואל הקטן פשוט נזרק לפנימיה הכי גרועה שאפשר למצוא לילד, וחינכו אותו האנשים הכי מושחתים שהיו אז, כוהני שילה. את התוצאות רואים אחר־כך באישיותו של שמואל הנביא המבוגר. בקיצור, אהבתי מאוד את ה־התעסקות בכתיבה וזה עשה לי טריפ יהודי שגעוני".

„איך אפשר להתאפק?"

אבל אין סיבוי שאחזור בתשובה. אני חילוני בעל הכרה. אף אחד עוד לא יודע מי אלוהים, אז למה לי לעבור מחנה. בכלל הקשר הזה בין תרי"ג מצוות לבין אלוהים, לא ברור לי".

מאיר מנהל ויכוחים עם אנ
דתיים ולפי שאלותיהם ברור לו ש
רואים טלוויזיה ביום שישי וקור
עיתונים חילוניים. הם בוודאי גם י
אותו בשעה טובה. למה בכלל
צריך את שעה טובה, הרי כ
אומרים שהמנחה של התוכנית
בובה. אומרים לו את מי לראיין, ו
ואילו שאלות לשאול — הרי זה
מתאים למאיר.

הוא מכיר את הדיבורים הא
לפעמים הוא בעצמו משמיע אוו
אבל רשות־השידור היא מקום־העבו
שלו והוא חושב שהפעם הוא יו
מעורב הרבה מעבר להנחייה ש
התוכנית. כמובן, אם לא יתנו לא ו
יצעק. אבל יצעק תוך כדי עבודה ו
מהצד.

הוא אינו חושש שיצנזרו אותו,
הרי שעה טובה אינה תוכנית פוליט
או סאטירית.

במשך השנה שחלפה נתן ביורד
על השבוע דרור לכל הנטי
הסאטיריות שלו, ומהלחצים האל
בתוך הבטן, הוא השתחרר לפי שעה
אבל אם יצא לו, למשל, לראיין אי
אסטרונאוט שגילה כוכב חדש, ברור
שהוא לא יוכל להתאפק מלשאול או
אם ראה שם, במקרה, את מר בגין. אי
אפשר להתאפק?

התוכנית הראשונה שלו תהי
בתחילת אוקטובר, תחילת שנה חדש
איך הוא מסכם את השנה הזאת? „אנ
חושב ששנת תשמ"ג היתה פיילו
מצויין לתשמ"ד".

דניאלה שמי

שחור ולבן בג'מייקה



ג'מייקה תמי בבקיני קטן, שמודפס עליו אקלינטוס, מצולמת על החוף כשהיא מקושטת בזרי פרחים חיים. בתמונה למטה [illegible]ם מנהל המלון, שהפך לדוגמן. במלון התגורר בזמנו ווינסטון צ'רצ'יל.

[illegible]ם נחזיק אצבעות, אולי תגיע
[illegible]ץ, בקרוב, הנערה שזכתה בתואר
[illegible]נים של שנות השמונים". רנה
[illegible]נסון הדוגמנית הדנית בעלת
[illegible]ים המושלמות, העיניים הכחולות
[illegible]יער הבלונדיני, (ראה השער
[illegible]זרי) היא סכסית מאוד, על אף
[illegible]ניה ילדותיות. לנערה בת ה־17 חבר
[illegible]י, ויתכן שתתגייר ותבוא לארץ.
[illegible]רנה נבחרה על־ידי איילין פורד,
[illegible]לת סוכנות הדוגמניות הגדולה
ביותר בעולם, הנושאת את שמה, מבין מעמדות מרחבי העולם כולו. באותה תחרות ייצגה את ישראל הדוגמנית עירית אלטמן.

רנה סימונסון, שהיא לדעת מומחים הדוגמנית השניה הטובה ביותר בעולם כיום, נבחרה על־ידי לאה גוטליב לדגמן בקטלוג החדש של „גוטקס", יחד עם תמי בן־עמי, המופיעה, זו השנה הרביעית ברציפות בקטלוגים של החברה. קטלוגים אלה זכו פעמיים





הפנים היפים הדוגמנית רנה סימונסון (המופיעה גם על השער האחורי של גליון זה) נבחרה על־ידי סוכנות הדוגמניות הגדולה ביותר בעולם, המנוהלת על־ידי איילין פורד, כבעלת „הפנים של שנות ה־80". רנה נחשבת לדוגמנית השניה הטובה ביותר בעולם.



בארבע השנים האחרונות במדליית זהב, בתחרות קטלוגים בין־לאומית שנערכה בגרמניה.

בקטלוג הראשון הופיעה רק תמי, אך החל מהקטלוג השני צולמה לצידה תמיד דוגמנית נוספת, בלונדינית, כדי ליצור ניגודים מעניינים.

הפעם נשלחו תמי ורנה לצילומים בג'מייקה אשר בים הקריבי. נופיו היפים והאכזוטיים של האי נראים רקע אידיאלי לצילומי בגדי־ים האופנתיים.

„הגענו באחת אחרי חצות לאי ויצאנו לפורט־אנטוניו, המרוחקת שעתיים נסיעה משדה־התעופה," מספרת תמי. „כבר בדרך הבחנתי בתופעה מוזרה — אנשים מהלכים, חלקם בקבוצות וחלקם לבד, לאורך הכביש, משום מקום לשום מקום, סתם לשם הבילוי."

במלון היוקרתי, „ג'מייקה אין", שוכנו תמי ורנה במערכת החדרים אשר שימשה את וינסטון צ'רצ'יל כשביקר באי, ונקראת על שמו.

האי אמנם מכוסה בצימחיה טרופית עשירה, אך לאכזבתה של תמי, לא נמצאו שם חיות פרא, רק טווס עצל טייל במלון, בהשמיעו צווחות מוזרות, ואפילו לא הציץ את זנבו לראווה.

אין בעיות של תת־תזונה באי, שכן האוכל גדל שם על העצים. לא צריך לקחת לעבודה סנדוויצ'ים וגם לא ללכת למסעדה, מי שרעב יכול פשוט לגשת לעץ הסמוך ולקטוף לו מנגו, בננה ענקית או פרי דומה בצורתו לאשכולית, המשמש למקומיים לאפיית לחם.

את הבננות ואת הקוקוס מטגנים תושבי ג'מייקה בצורת צ'יפס וזהו מאכל תאווה.

תושבי ג'מייקה יפים למראה, אך לבושים עדיין בבגדי שנות החמישים. מסתבר שעודפי הלבוש מאותן שנים מגיעים באיחור לאי. כך לבושים המקומיים במכנסי מישבצות ישנים ולא, כפי שאפשר היה לצפות, בתלבושת אכזוטית המתאימה לאי כזה.

לצורך הצילומים הובאו צלמת ומאפרת מאנגליה. המאפרת התאימה את האיפור לבגד־הים ולאור בכל שעת צילום. כשצולמו הבנות בבגדי־ים בדוגמת נמר, אופרו עיני הדוגמניות כעיני נמר.

זאת נסיעתה החמישית של תמי בשליחות החברה לחו"ל. עד עתה ביקרה, השנה, ביריד אופנה בין־לאומי בגרמניה, טסה במיוחד לפאריס ולניצה שבריביירה הצרפתית, ללונדון ולקופנהגן.

מכל נסיעותיה צברה תמי אוסף של בובות. בנסיעתה האחרונה, בדרך לג'מייקה, רכשה בפאריס שתי בובות בגובה שלה והביאה אותן איתה לארץ. תמי רגילה לכך שלא עוצרים אותה בשדות־התעופה, שכן בשל צילומ בקטלוגים היא הפכה לדמות מוכר בארצות שונות בעולם מזהים אות כדוגמנית של בגדי־הים.

חי ומודפס מימין דמות מודפסת על בד משי, ומשמאל תמי בן־עמי עם בגדי־ים תואם. בין חידושי השנה הדפסי דמויות על בגדי הים. החברה עיצבה גם בגדי־ים מתאימים לאולימפיאדה שתערך השנה בלוס־אנג'לס. באי הקריבי ג'מייקה, צולמה התמונה, אין התושבים לבושים בתילבושות אקזוטיות, אל דווקא בבגדים ישנים משנות החמישים, שעדיין ממשיכים להגיע לא





שחור ולבן הדוגמנית תמי בן־עמי (משמאל) ורנה סימונסון (מימין) נבחרו על־ידי חברת „גוטקס" להופיע בקטלוג של החברה לשנת 1984. לצורך צילומים אלה הוטשטשו השתיים לג'מייקה עם צוות מיוחד של צלמים ומאפרת. תמי מופיעה בקטלוג זו השנה הרביעית.



קונטיקי"-
היום סוגדים לשמש בדרך אחרת.

מעלומת קדומים אופפת את אגדת "קון-טיקי". היה זה שמו של מנהיג ואליל של גזע עתיק שחי במקום שהיום הוא פרו. אנשיו של קון-טיקי סגדו לשמש.

היום סוגדים אנשים לש־מש בדרך אחרת, סופגים את קרניה נותנות-החיים על חו־פי הים התיכון שלנו או על חולות אילת, וסגידה כזו היא "עבודה" מצמיאה מאד!

אין דבר שירענן אותך כמו כוס "קונטיקי", הקוק־טייל הצונן של הקיץ. כמש־קה נקי, תמיד בתוספת קרח, — "קונטיקי" עם לימונדה קרה כקרח, ספרייט, סודה או מי טוניק.

"קונטיקי" — תערובת אקסוטית בעלת טעם יחיד במינו מיוצרת בהולנד ומכי־לה ג'ין ומיצי פירות טריים.



קונטיקי

הקוקטייל הצונן של הקיץ

"קונטיקי" תוסס

2 כוסיות קטנות "קונטי־קי"; 2 כוסיות קטנות רום לבן; 1 כוסית קטנה מיץ תפוזים; לימונדה.

נער את ה"קונטיקי", הרום והמיץ עם קרח בכלי מיוחד לעירבוב קוקטיילים, או כל מיכל בעל מכסה וקרר את החומרים במהירות בלי לדלל את המשקה. סנן לתוך כוס, הוסף קוביות קרח טרי ולימונדה לפי הטעם. עשה חתך בפרוסת תפוז והושב אותה על שולי הכוס כקי־שוט משובב.

"קונטיקי" רוסי

2 כוסיות קטנות "קונטי־קי"; 1 כוסית קטנה וודקה; ג'ינג'ר אייל.

נער את ה"קונטיקי" וה־וודקה עם קרח. סנן לתוך כוס, הוסף קוביות קרח וג'ינג'ר אייל לפי הטעם, וק־שט את הקוקטייל בגבעול מנתה טרי.

יבוא ושיווק בלעדי: החברה הסקוטית למסחר בע"מ, רח' גרזנברג 26 תל-אביב, טלפון 03-622891/2

קמרה אובסקורה
המרכז ללימודי צילום

- למודי בוקר, אחה"צ וערב למתחילים ולתלמידי שנה א' ושנה ב'.
- מערכת לימודים גמישה.
- מסלול מיוחד לתלמידי שנה ג'(בת"א) בהדרכת פיל פרקיס, מרצה בכיר במחלקה לצילום PRATT N.Y.
- לכל הלומדים, קורסים נוספים ברישום, ציור, תולדות האמנות ועוד.
- הסדר מיוחד לחברי קבוצים.
- תחילת שנת הלימודים: 9.10.1983
- פרטים והרשמה 10.00 – 20.00

מספר המקומות מוגבל

ת"א, אלנבי 57, 298291, 298191

י-ם, בצלאל 6, 233502, 223573

חיפה, הנביאים 13, 662773

טלפון לקבלת חוברת הסבר

למד צילום בחברה טובה

אם ברצונך להיראות יפה בבגד־הים

הרשמי בעוד מועד

לקורס לחיטוב הגוף

ותהיי – בריאה – גמישה – רעננה וזקופה.

הרזיה מובטחת.

לפנות אישית: בית־ספר לאה פלטשר
אבן גבירול 50, תל־אביב טלפון: 267682

סטודיו B
ארלוזורוב 82, ת"א 237026

בהנהלת אבי פאנק

★ כושר גופני וחיזוק שרירים
★ שמירה על גיזרה
★ יציבה נכונה
★ גמישות

יש לנו מה להציע לך!

בסטודיו B — אולמות ממוזגים מורים מוסמכים

ג'אז, אירובי, מתיחות יוגה, סטפס, התעמלות

סזמי SESAME
גלריה לדברי אמנות ומחנות מקוריות

תל־אביב, רח' בן יהודה 192 טל. 229452

בהנהלת תמי פינץ'

לכל אלה שראו כבר הכל ומחפשים טעם של עוד...

☆ מקוריות ☆ ייחוד ☆ איכות

להתראות תמי

שנה טובה ומבורכת

- **חוג לריפורמה והרמוניה באדם ובחברה**
- **היכרות למשכילים–ות** (בשיטה בלתי שיגרתית ויעילה!)
- **אינטלקטואל ומוסיקאי בפרטנרית לריקודי עם ועמים** (כל גיל!)

פרטים בכתב (לא בטלפון!) מת.ד. 921, ת"א.

צל"ג

מפולת טלוויזיונית

● למערכת מבט על אופן וסיגנון הסיקור של התפטרות ראש־הממשלה **מנחם בגין**. סיקור זה לא היה דומה כלל ועיקר לאותם סיקורים ודיווחים מפוארים של מערכת מבט, במהלך ביקורו הראשון של נשיא מצריים **אנוור אל־סאדאת** או במהלך אירועים חרשותיים אחרים, באותה תקופה. החל מהכותרת הצהריים



כתב־יוצא סממה
גיבור לפני שעזב

של יום הודעת הפרישה, דירו כתבי מבט באיחור בעיקבות דיווחיו של **שימעון** („סקופר") **שיפר** מקול ישראל. המהדורות המיוחדות של מבט והמהדורות השוטפות בלטו בביטחון הפרשנות המופרז של כתבי מבט — שלא הטריחו לאולפנים פרשנים בעלי רמה, כפי ששמו זאת בקול ישראל ובערב חדש.

הימים הראשונים של פרשת התפטרות מנחם בגין, נראו במבט כסיכומי דיווחים — דיווחי רשתות הרדיו. האירוע העיתונאי היחידי, שהציל, ולו במעט, את כבודה של הטלוויזיה, היתה ההיתקלות של הכתב המדיני **יורם רונן**, בקצין־הביטחון של מישרד ראש־הממשלה, שנהג בכתב בברוטאליות. לסיכום, דיווחי מבט רק מחישו את המפולת הטלוויזיונית העוברת על הטלוויזיה.

צל"ש

המובחרים

● לצוות עובדי חטיבת החדשות של קול ישראל, שהצליחו — בימי המשבר־הממשלתי הראשונים, אחרי הודעת ההתפטרות של ראש־הממשלה **מנחם בגין** — לדווח מיידית על המתרחש בפרוזדורי השילטון הנבוך. יותר מכל כתבי קול ישראל בלט **שמעון שיפר**, שהצליח עוד במהלך ישיבות־הממשלה — שבהן ניסו מרכיבי הקואליציה לשדל את בגין לחזור בו מהתפטרותו — להגיש למאזינים מידע מפורט מחדר הממשלה. שיפר היה זה, שהצליח לדווח על ניסיונם של אוהדי **יצחק שמיר** להמליך את שר־החוץ, במקומו של בגין. במקביל לשיפר, הצליחה כל חטיבת־החדשות להעניק — על אף העדרו של מנהל הרדיו **גדעון לב־ארי** מן הארץ — מידע שוטף על המהלכים השונים, ולהותיר את הטלוויזיה ואת גלי־צה"ל (שמפקרה **רון בן־ישי** שהה ככתב בלבנון) בפיגור ניכר. כתבי חטיבת־החדשות של הרדיו הוכיחו, שהם כיום המובחרים בעיתונות האלקטרונית בישראל, ושהם ממלאים את התפקיד שהיה על הטלוויזיה למלא.

מאחרי הקלעים

קרפין מול לפיד

בישיבת־הבוקר של מערכת מבט, למחרת הודעת התפטרותו של **מנחם בגין**, סיפר עורך



מנהל־חטיבה שטרן
איך עושים דיווחים

מבט **מיכאל קרפין** בגאווה לכתבי מבט על ההיתקלויות שהיו לו עם מנכ"ל רשות־השידור, **יוסף לפיד**, במהלך שידור מהדורות מבט באותו יום (מהדורת צהריים ומהדורת ערב).

קרפין סיפר לכתבים, על מה שהתרחש בחדר־הבקרה, בינו ובין לפיד בעת שידור מהדורת הערב. לדברי קרפין, התערב לפיד בשיקוליו כמה פעמים. במהלך השידור. אז, קם קרפין, הציע ללפיד את כיסאו, והודיע לו שיש בכוונתו להסתלק. לפיד נרגע.

פיצוץ: שטרן — סממה

הכתב הצבאי של הטלוויזיה, **דן סממה**, העומד לעזוב בשבוע הבא את תפקידו, לטובת שליחות של המגבית המאוחדת באנגליה, הגיע לעימות חסר־תקדים עם מנהל חטיבת־החדשות, **יאיר שטרן**.

במיסגרת הכנות הדיווח של מבט לסיקור הנסיגה (שנדחתה) לקו האוואלי, שוגרו שלושה צוותים ללבנון. דן סממה, הביע את התנגדותו להרכב האנושי של הצוותים בפני יאיר שטרן.

בין סממה ושטרן התפתחה מריבה קולנית, בעת ששניהם עברו במיסדרון חטיבת־החדשות. בעקבות המריבה אמר אחד מכתבי מבט: „עכשיו סממה גיבור גדול. שבוע לפני שהוא נוסע ללונדון, הוא נזכר לעמוד על שלו."

כל מחדלי בוננזה

ותיקי חטיבת־החדשות של הטלוויזיה, עקבו בצער רב, אחרי דיווחי ציוותי מבט על המהלכים שליוו את התפטרותו של **מנחם בגין**.

גרמו לכך עשרות שיבושים קטנים שהזכירו לוותיקי המחלקה את ימי „צוות ההקמה" של הטלוויזיה. עיקר השיבושים היו שיבושים המכונים בעגת הטלוויזיה „שיבושי בקרה".

ותיקי החטיבה נזכרו בנוסטאלגיה באותם רגעים בתקופת **אלכס גלעדי**, שבימי מישדרים מיוחדים כאלה, היה האחראי להפקות הגדולות, ודאג לתיאום בין כל מרכיביהן.

את מקומו של גלעדי, תפס בינתיים **אל בואנוס**, המכונה „בוננזה", שהפך במהלך מילחמת־הלבנון למתאם־השידורים מלבנון. עם שובו לירושלים, השתלב בוננזה בלישכת ההפקה, וכמאמר אחד מהוותיקים: „העסק גדול עליו."

אחדים ממחדלי בוננזה הוצלו ברגע האחרון, בידי עורך מבט, **מיכאל קרפין**, שמצא להם פתרונות זמניים. אך עם זאת, התברר בחטיבת־החדשות הצורך לקביעת מפיק־מתאם בעל רמה גבוהה יותר, למיקרים של שידורים בהיקף גדול.

מחסומי ה„לימודית"

כמה דקות אחרי שהתברר דבר כוונתו של ראש־הממשלה להתפטר, פנו מנהלי הטלוויזיה



כתב־מדיני רונן
דחיפות מקצין־הביטחון

הכללית אל הנהלת הטלוויזיה הלימודית, וביקשו מירווחי־פריצה לדיווח על המשבר־הממשלתי.

מנהלי הטלוויזיה־הלימודית הניחו כמעט כל מחסום אפשרי בדרכה של הטלוויזיה הכללית.

בעוד שהטלוויזיה הכללית היתה נכונה לשדר כבר בשעה 1 בצהריים מהדורת מבט ובה הודעה על התפטרותו של **מנחם בגין**, הצליחו מנהלי הטלוויזיה הלימודית לחסום אותם, תוך נכונות לשחרר את הזמן, בין השעות 2 עד 4. זו הסיבה, שהטלוויזיה איחרה בשלוש שעות בשידור הידיעה ובדיווחים הכרוכים בה.

רק ביום השני של המשבר, לאחר לחצים על שר־החינוך־והתרבות, הממונה גם על הטלוויזיה־הלימודית, פינו אלה את האוויר לכל שעות הצהריים.

נעלם ושמו ברזילי

בחלק מהמהדורות מבט בשבועיים האחרונים מופיע שמו של הכתב הוותיק **רפיק חלבי**, כ„עורך־מישנה" יחיד.

אך רפיק חלבי אינו עורך־המישנה היחיד של מהדורות אלה. שותפו לעריכה הוא **אברהם ברזילי**. שמו של ברזילי עדיין אינו מו... ב„קרדיטים", כי הוא עובד חדש בחט... החדשות, ונהוג שרק אחרי צבירת ניסיון־מה ז... העובד ל„קרדיטים".

כתבי מבט רבים לטשו עיניים לתפקיד עורך־המישנה השני של מבט. בהתאם למרי... הריענון של עורך מבט מיכאל קרפין, ... העדיף על פניהם את ברזילי, שהיה כ... וראש־דסק בגלי־צה"ל.

רחשים בחטיבת החדשות של הטלוי... טוענים, כי ברזילי נושא עמו „ויטמין" חזק ... מנכ"ל הרשות יוסף לפיד, שתרם רבות לכניס... לתפקיד.

יחד עם זאת, מוזר שוועד־הכתבים ... מחלקת־החדשות איפשר שמינויו של ברזי... יעבור בלא כל התנגדות. כמה מכתבי מבט הח... מטילים ספק בלואליות של ועד הכתב... לעובדים.

אחרי החגים

המהפכה הגדולה שאותה מתכן עורך מב... החדש, **מיכאל קרפין**, במבט, עשוייה להיער... במחצית השניה של חודש ספטמבר, או כמאמ... קרפין: „אחרי החגים."

אז, יכנס קרפין את כל עובדי חטיבת החדשו... ויבשר על כל השינויים המתוכננים ועל המינוי... השונים, שיש בכוונתו למנות.

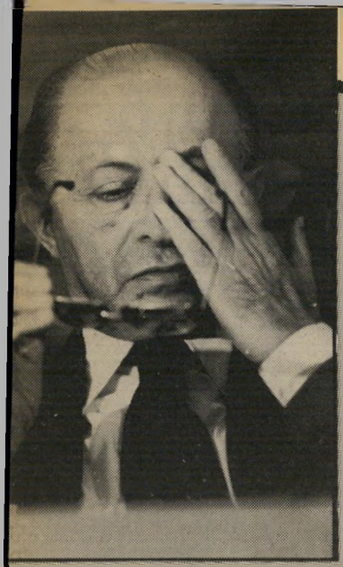
שמועה עקשנית טוענת, שאין איש מבין כתב... מבט שתפקידו מובטח לו.

פסקול

הסירוב של גורן

●● צופים שתהו למראה השדר הוותיק **דוי... גלבוע**, הממשיך בהגשת מהדורות מבט למרו... זכייתו במישרת מנהל מחלקת סירטי־התעוד... של הטלוויזיה, חסרים פיסת מידע אחת, הנוגעו... לתפקידו החדש. גלבוע, שזכה במיכרז, נתקב... לתקופת־נסיון של חצי שנה, ועד למינויו הסופ... לתפקיד, בעוד חמישה חודשים, ימשיך לעבו... עבודה חלקית, במיסגרת חטיבת החדשות ●●

העורכת לשעבר של השבוע – יומן האירועים **יעל חן**, שעבדה בשנה החולפת בשוק הפרטי... קיבלה אישור מהנהלת הטלוויזיה לעזוב שנה... חופשה ללא תשלום ●● את תוכניתו של עורן... מבט **מיכאל קרפין**, למנות את הכתב והעורן... הוותיק **צבי** („צבה") **גורן** כראש דוכנת (וסק... החוץ, שיבש גורן עצמו, שהעדיף לעבור למישרת... עורך בגלי צה"ל. אחת מאימרותיו הנודעות של... גורן, במיסדרונות מחלקת החדשות, היתה: „איפו... שקרפין יהיה — אני לא אהיה!" אחרי סירובו... והתפטרותו של גורן, רבים סיכוייה של... עורכת־המישנה לשעבר של מבט, **תמר מורג**, לקבל את דוכנת החוץ ●● בימים אלה עומד... לצאת לחופשה בארצות־הברית מנהל חטיבת... החדשות **יאיר שטרן**. אחד מכתבי מבט אמר... על חופשתו הצפוייה של שטרן: „הוא לא ילך... ללמוד בארצות־הברית איך עושים דיווח חדשות... בטלוויזיה — הוא יילך לראות מישחקי... בייסבול!" ●● בשבוע שעבר נערך באולפני... הטלוויזיה בירושלים „פיילוט" (שידור ניסיוני)... של תוכנית־הטלוויזיה החדשה מה שבא, בהפקת **אסתר סופר** ובהגשת **דן חמניצר**. לדעת... עובדי הטלוויזיה שצפו בה, עשוייה תוכנית זו... להפוך ללהיט טלוויזיוני מישפחתי. במיסגרת... ה„פיילוט" הגן מנכ"ל רשות־השידור **יוסף לפיד**, במדור התגובות למיכתבי צופי הטלוויזיה, על הקרנת שיר של להקת פינק פלויד בטלוויזיה, שיר בו הם מזכירים את **מנחם בגין**, כאשר ברקע נראה תצלום של **היטלר**.



גיבור ל„חבצלת" בגין
רק לפני שלושה חודשים

ה„חבצלת" של בגין

עם היזורע כוותנו הסופית של מנחם בגין להתפטר מכהונת ראש־הממשלה, שידר מבט כתבת־קטעים שאותה הכין הכתב גיל סדן. כתבה זו, שהיתה מורכבת מסירטי ארכיון על מנחם בגין, הקיפה רק מעט מהחומר המצוי הנמצא בארכיוני הטלוויזיה.

בטלוויזיה מקובל להכין סירטי „מדג' (חדר־מתים) על אישי־ציבור ומנהיגים לסיקרה של מותם. הכינוי לסרטים אלה, בעגת הטלוויזיה, הוא „חבצלת".

רק לפני שלושה חודשים הטיל מנהל חטיבת־החדשות של הטלוויזיה על אחד מהכתבים להכין סרט „חבצלת" על מנחם בגין. הסרט נועד להקרין תמצית מלאה של חיי המנהיג הפורש.

הפסיכיאטר שסירב

בסוף השבוע שקדם להתפטרותו של ראש־הממשלה **מנחם בגין**, עסק צוות עורכי זה חזמן במשאומתן עם פסיכיאטר נודע, שהתעתד להופיע בזה הזמן בראשית שבוע התפטרותו של בגין.

מגעים אלה נעשו מבלי שלצוות זה הזמן היתה ידיעה כלשהי בדבר כוונותיו הנסתרות של ראש־הממשלה.

במהלך המישדר התעתד אותו פסיכיאטר לנתח ניתוח ארוך ומעמיק את אופיו של ראש־הממשלה היוצא. ניתוח, שהיה עשוי, מן הסתם, לעורר שערוריה צי... ת וטלוויזיונית.

אך מייד לאחר שנודעה בציבור כוונת ההתפטרות... הודיע הפסיכיאטר לעורכי זה הזמן ... ירותו לנתח בתוכנית את אופיו של ראש־הממשלה היוצא.

תוכניות מועדפות בטלוויזיה הישראלית

יום ראשון
4.9

● **בידור: עוד לחיט** (8.02 — **מזמר לועזית**) מיבחר שירים לועזיים ובהם: יום של אף אחד בביצוע יאזו, נערה סינית בביצוע דייוויד בואי ועוד.

● **תעודה: ספורטאים על כפיים** (9.30 — **מדבר עברית**). סרט תעודה על רצת הספורטאים הישראליים באולימפיאדת מינכן ב־1972. בתחילתו עוסק הסרט בהכנות שעשו שירותי הביטחון הגרמניים לסיכול כל הפתעה, בעוד ש־ארגון ספטמבר השחור ערך הכנותיו לפיגוע. בהמשך משחזר גם את השיחרור המדומה ש־הטעה את העולם. מפיק ובימאי: ירין קימור.

● **מוסיקה: תמונות בת־עריכה** (10.50 — **רקע באנגלית**). יצירתו הנודעת של המלחין מודסט פטרוביץ מוסורגסקי, בתיזמור של מוריס ראוול. מבצעת תיזמורת פיל־הרמונית של ניו־יורק בניצוחו של זובין מהטה. הקונצרט נערך לכבוד יום האו"ם, באוקטובר 1982, באולם המליאה של עצרת האו"ם בניו־יורק.

יום שני
5.9

● **בידור: תהילה** (8.02 — **מדבר ומזמר אנגלית**) הפרק שאלה של אהבה, שבו מתאהב אחד מתלמידי המוסד לאמנויות בג'ולי מילה, ולומד על חברות ועל יחסי אמון.

● **מתח: איישייד** (9.30 — **מדבר אנגלית**). הפרק העדה מספר על איש־ציבור נודע הנפגע מידי שודדים שפרצו לדירתו. מישפחתו מנסה למנוע את החקירה, אשר עלולה לגלות כי בעת הפריצה הוא בילה עם המאהבת לו.

● **סרט ישראלי קצר: המכונה אוטיסטי** (11.10 — **מדבר עברית**). יום אחד בחייו של ג'ימי, המכונה אוטיסטי, ומבלה זמנו על חוף ימה של תל־אביב.

יום שלישי
6.9

● **בידור: הופעתן של החבובות** (8.30 — **מדבר ומזמר אנגלית**). החבובות מארחות את הקומיקאית האמריקאית הידועה רות באזי.

● **סידרה: בינוס מישפחתי** (9.30 — **מדבר אנגלית**). פרק אחרון בסידרה בכיכובה של בט דייוויס. כאשר הכינוס המישפחתי יוצא אל הפועל, אליזבת ממשיכה לפעול לביטול הפרוייקט המיסחרי.

● **בידור: מעגלים תש־מ"ג** (10.20 — **מברבר עברית**). תוכנית מיגעת ל־סיכום שנת תשמ"ג בתרבות הישראלית.

יום רביעי
7.9

● **בידור: פרידה מהקיץ** (8.00 — **מזמר עברית**). שירים של פרידה מהקיץ בהשתתפות הזמרות מזי כוהן, מירי אלוני ומיקי קם.

● **חדשות: מהדורה ק־צרה** (8.15 — **מדבר עברית**). בימי החג תובא בשעה זו מהדורת חדשות קצרה.

● **בידור: שנה מתחילה בשיר** (8.30 — **מזמר עברית**). מועדון הזמר של שרהל"ה שרון מתארח הפעם בקיבוץ צורעה שבהרי־יהודה. בין המשתתפים אתי עמית, מועדון הזמר מטה יהודה ואחרים.

● **סרט טלוויזיה: תחנת אוטובוס** (9.30 — **מדבר אנגלית**). גירסה טלוויזיונית למחזהו הנודע של ויליאם אינג'.



מאטסון וקודר: תחנת אוטובוס
ערב ראש־השנה, שעה 9.30

יום חמישי
8.9

● **תעודה: התחרות ה־אחרונה של מייקל בלום** (8.30 — **מדבר עברית**). סרט תעודה דרא־מתי, על התחרות הבינלאומית הרביעית לפסנתר על־שם אר־תור רובינשטיין. בימאי: אדוארד אטלר, מפיקה: נעמי קפלנסקי.

● **סרט קולנוע: נמל־תעוסה** (9.25 — **מדבר אנגלית**). סרט קולנוע רב־כוכבים המבוסס על רב־מכר שכתב ארתור היילי.

יום שישי
9.9

● **בידור: שירלי מקליין — אשליות** (8.30 — **מדבר ומזמר אנגלית**). תוכנית בידור בכיכובה של כוכבת הקולנוע שירלי מקליין.

● **סרט קולנוע: רצח באוריינט אכספרס** (9.20 — **מדבר אנגלית**). סרט מתח רב משתתפים, המבוסס על מותחן של אגתה כריסטי. קבוצת אנשים בקרון־שינה מפואר באוריינט אכספרס היוצא מאיסטנבול לכיוון אירופה, כאשר הבלש ארקול פוארו מנסה

שבת
10.9

● **סידרה: בנסון** (8.30 — **מדבר אנגלית**). הפרק כינוס היחידה שבו מכנס בנסון באחוזת המושל את חבריו מתקופת הצבא.

● **ירון לונדון משוחח: חשבון נפש** (9.15 — **מדבר עברית**).



כוכבי הסרט "רצח באוריינט־אכספרס"
יום שישי, שעה 9.30

יום ראשון
11.9

● **סרט תעודה: 1967־1973: בין המילחמות** (9.30 — **מדבר עברית**). פרק ראשון בסידרה בת שני פרקים הסוקרים את השתלשלות המאורעות עד לערב מילחמת יום־הכיפורים. שם הפרק מחרמוו ו־ד הסואב.

יום שני
12.9

● **בידור: תהילה** (8.03 – **מדבר ומזמר אנגלית**). הפרק דם יצע ומעגלים.

● **מותחן: איישייד** (ב־9.30 — **מדבר אנגלית**). הפרק מעבר לכל מחיר.

● **תעודה: יחיאל ס־גל חזרה** (11.00 – **מד־בר עברית**). בנימוייה של ענת גליקמן.

יום שלישי
13.9

● **בידור: הופעתן של החבובות** (8.30 — **מדבר ומזמר אנגלית**). אורח החבורות הקומיקאי וכוכב סידרטי האיימים וינסנט פרייס.

● **סרט תעודה: 1967־1973. בין המילחמות** (9.30 — **מדבר עברית**). חלק שני ואחרון.

● **מותחן: לא יאומן כי יסופר** (11.10 — **מדבר אנגלית**). הפרק לאן נעלמה אמילי, שהוא הפרק האחרון בסידרה מעולה זו.

תוכניות מומלצות בטלוויזיה הירדנית

יום רביעי 7.9.83

● **פולקלור: "הג' מאזן מארז"** (7.30 — **עדין 3 — 30 דקות — מדבר ערבית**). סיפורים מחיי היום־יום בירדן משובצים באגדות ומעשיות בדוויות, ועל דרך המשל והסיפור מנסים לפתור את בעיות השעה.

● **דרמה עלילתית: "האישה בלבן"** (10.15 — **עדין 6 — 50 דקות — מדבר אנגלית**). סידרה דרמטית בהפקת הבי־בי־סי, המתארת הווי־חיים של משפחה אריסטוקרטית באנגליה בתחילת המאה העשרים, כאשר בחורה צעירה נאלצת להתחתן עם איש מהאצולה, בניגוד לרצונה ולמרות שהיא מגלה לו כי אינה אוהבת אותו ואהבתה נתונה לאחר. עוינות מתח וחשדות מלווים את בני הזוג ואת סביבתם.
בסידרה מופיעים השחקנים: אלן בראל, דיאנה קווינ, לאן ריצ'רדסון וג'יני סיברוב.

יום חמישי 8.9.83

● **לילדים: "משחקי ילדים"** (5.50 — **עדין 3 — 20 דקות — מדבר ערבית**). תוכנית לילדים בגיל הרך המוגשת על־ידי שחקן ושחקנית המסתייעים בבובות בהגשתה. על מנת להקל על הילדים בהבנת החומר המוגש משולבים בתוכנית אמצעי המחשה רבים.

● **סידרה עלילתית: "נוטס לנדינג"** (9.10 — **עדין 6 — 50 דקות — מדבר אנגלית**). סידרה עלילתית בהפקת חברת לורימר האמריקאית, המציגה בסידרה זו מערכת יחסים המתפתחת בין ידידים וקרובי משפחה בפרבר שקט במדינת קליפורניה. משתתפים: דק מוריי, מישל לי, טד שקלפורד וג'ואן וודוארד.

יום ששי 9.9.83

● **קומדיה: "שמונה זה מספיק"** (2.30 — **שני הערוצים — 50 דקות — מדבר אנגלית**). סידרה משעשעת על קורותיה של משפחה אמריקאית מרובת־ילדים. כאשר האב האלמן שהוא עיתונאי במקצועו, נושא לאשה צעירה בגיל בנותיו הבוגרות...

● **סידרה משפחתית: "משפחת קינג"** (9.10 — **עדין 6 — 50 דקות — מדבר אנגלית**). סידרה סקוטית, שעלילתה מתרחשת בסוף המאה ה־19, ומתמקדת באהבה אסורה של נער פרוטסטנטי ממשפחת אצילים, המתאהב בבחורה קתולית ורוצה לשאת אותה לאשה, אך הוא נתקל בהתנגדות הגורים והחברה.

יום שבת 10.9.83

● **סידרת אנימציה: "פולשים מן החלל"** (6.10 — **עדין 3 — 20 דקות — מדבר ערבית**). מדע בדיוני כיד הדמיון הטובה על האנימטור, דמויות משונות מכוכבי־הלכת השונים, מסעות בין כוכבים ומלחמות אכזריות בחלל.

● **בידור: "תכנית הבידור של מוצאי־שבת"** (9.30 — **עדין 6 — 30 דקות — מזמר אנגלית**). זמרים, ולהקות מפורסמות בתכנית הבידור השבועית של הטלוויזיה הירדנית, מומלצת לאותם שאינם מתעניינים בתכנית הספורט המוקרנת אותה שעה בטלוויזיה הישראלית.

יום ראשון 11.9.83

● **משדר דוקומנטרי: "עולם החיות"** (5.50 — **עדין 3 — 25 דקות — מדבר אנגלית**). סידרה דוקומנטרית על חיות בטבע. בכל פרק סיפורה של חיה מיערות אפריקה, אסיה או אמריקה.

● **רב־מבר: רומנים מפורסמים** (10.15 — **עדין 6 — 50 דקות — מדבר אנגלית**). עיבוד לטלוויזיה של רומנים מפורסמים וידועים בכיכובם של טובי השחקנים.

יום שני 12.9.83

● **סידרה פוטולרית: "ספינת האהבה"** (10.15 — **עדין 6 — 50 דקות — מדבר אנגלית**). פרקים חדשים מתוך הסידרה הזוכה לפופולריות רבה בכל רחבי העולם. עם הצוות הקבוע בפיקודו של קפטן סטיובינג, הנוסעים המתחלפים בכל הפלגה.

יום שלישי 13.9.83

● **סידרה מדעית: "עולם המחר"** (7.45 — **עדין 6 — 15 דקות — מדבר אנגלית**). סידרה אנגלית המציגה המצאות חדשות וגילויים מדעיים בכל תחומי החיים, עם דגש מיוחד בנושאי רפואה.

● **מתח וריגול: "הצבא הפודי"** (9.10 — **עדין 6 — 50 דקות — מדבר אנגלית**). סידרת מתח על פעילותה של המחתרת הצרפתית בעת הכיבוש הנאצי בצרפת. בהשתתפות ברנרד הפטון, ז'אן פרנסיס, אנג'לה ריצ'רדס וסטפן יארדלי.

1/2 ליטר יותר בכל בקבוק



קנקל ענק 2 ליטר

באליפות אסיה לטניס
הריעו מליוני יפנים לצ'מפיון* ...של גלי



* צ'מפיון –
הנעל שניצחה גם בחו"ל.



טוקיו –
אליפות אסיה בטניס
עודד יעקב עם הנעל
הבינלאומית של גלי

Gali® SPORT
מקבוצת מפעלי גלי

גלי ספורט-איתך ברגעים הגדולים.

יעל רום האשה הרוצה להיות ראש־עיריית חיפה: כולם יודעים שהיא טייסת, קצת ב״ישנית, הרבה צנועה, שהיא יודעת ביטוי אקדמיה אבל לא ביטוי רחוב, שהיא אחת מהחבר׳ה, אחת המחפשת אקשן

„היה לי משעמם אחרי עשרים שנה באוניברסיטה, והגיע הזמן ללכת הלאה״

„בגין היה בטוח שאוכל להביא פאר והדר לתנועת החירות״

„אני לא צריכה להצליח בזכות אבות, ולא בזכות בעלים״



ראיינה שרית ישי

„הייתי תל־אביבית. כעת אני משוגעת על חיפה״

„אפשר לכתוב ספר על מה שקורה בין שני בני־זוג שיש להם קאריירה״

„אך פעם לא הייתי אשתו של יוסף רום. תמיד הייתי יעל רום״

„דפקתי את עזר בקרב־אויר!״

יעל רום היא טיפוס – מעבר לביוגרפיה המפורסמת שלה המציגה אותה כטייסת. יש לה מרץ בלתי־נדלה, השכלה רחבה מאוד וראש פתוח. מבלי שהיא תכריז על כך בקולי קולות היא פמיניסטית יותר מכל הפמיניס־טיות המוצהרות.

יעל רום חיה, נושמת, הולכת ורוצה כמו אשה שאינה עושה עניין מהעובדה שהיא טובה יותר מכל גבר. היא יכולה להרצות לפניך במשך שעות בענייני פוליטיקה, ולהסביר שוב ושוב את הסבך הפוליטי שבהסכם גח״ל ואת הבעיות שיש לה בחיפה, שם היא מתמודדת עם מאיר כהן־אבידוב על תפקיד מועמד הליכוד לראשות עיריית חיפה. נדמה לי שבאיזשהו מקום היא מתעלמת מכך שעוד אדם רוצה להיות נציג הליכוד בחיפה, והיא הולכת על כל הקופה.

יעל רום נשואה לחבר־הכנסת הפרופסור לאווירודינמיקה ניסויית יוסף רום, ואם לשלושה ילדים. דירתה הצנועה של מישפחת רום נמצאת בכניסה לטכניון, שם בילתה יעל עשרים שנים מחייה כראש־הלישכה לקידום סטודנטים.

אנחנו חוצים את חיפה לכוון הדר הכרמל, היא טיפוס של אחת מהחבר׳ה. כשאני מטלפנת אליה היא אומרת לי „אהלן״, ובתוך הרבה ביטויים אקדמיים שזורה שפתה בביטויי רחוב.

היא גדולת מימדים ולבושה בפשטות. עכשיו מנסים להפוך אותה לחתיכה והיא קצת מתמרדת. שלחו אותה לספר־צמרת תל־אביבי כדי שיסדר לה תיסרוקת. היא הלכה, הוא סירק אותה כמו שהוא מסרק נערות־זוהר, ואחר־כך היא נלקחה לצלם דוגמניות שיעשה לה פורטרטים: „אני לא אוהבת את התמונות. זה בכלל לא אני,״ היא

שם נמצא מטה הבחירות שלה. מי שאינו מכיר את חיפה, כמוני, מתלהב מיופיה של העיר. מי שמכיר את חיפה, כמו יעל רום, מזכיר לי, שבנוסף ליופי יש הרבה כיעור, הרבה כיסים של עוני. היא מדברת על אינטגרציה יהודית־ערבית, על שכונות שבהן גרים יהודים וערבים ביחד, ומבטיחה כי למרות היותה נציגת הליכוד יש לה תומכים ערבים רבים.

„חיפה האדומה״ היא מרכז שליטה של המערך מזה עשרות שנים. יעל רום רוצה לזעזע את השליטה.

(המשך מעמוד 83)

רת. אשת יחסי־הציבור שלה אומרת סיפור הזה לא טוב בשביל העיתון. אחר־כך לקחו אותה לחדש את המלתחה א מרגישה בה לא נוח. היא אוהבת לבוש וט ושמלות עם כתפיות או שמלות בות של משכית". היא אינה מבינה למה ך לשחוב אותה לאופנאים, למעצבי־ ער ולצלמי־צמרת. יחד עם זאת, היא רעת לכך שהופעה חיצונית היא חשובה ליטיקאים בימינו.

היא הולכת ברחוב ומציגה את עצמה עם טיס־ביקור ותמונה זוהרת שהיא לא תבת, אבל העובדים אצלה במטה, לכולם יש נשים חתיכות, מה אני יכולה שות?' אמרו לה שכך צריך לעשות. היא ת מתביישת. קצת לא נעים לה למכור את מה, אבל אומרים שהיא משתפרת. ילדיה מסרבים לקחת חלק במסע חירות של אמם. הבעל הוא פעיל, למרות ל אומרת שהיא בהחלט לא עומדת כות בעלה אלא בזכותה שלה. אחרי אתה מכיר אותה אתה מתחיל להאמין ה בעצמך.

■ ■ ■

● אז מה, את עומדת להספיד למאיר ן־אבידוב?

לא. מה פתאום? אני עומדת בראש רשימת ליכוד בחיפה. יש לי הסכם חתום עם הליברלים ודעי אישר אותו.

● מתי נבנם בך הג'ק? מתי החלטת ידות ראש־עיריית חיפה?

בינואר 1982 היה לי משעמם. עבדתי בטכניון שנים, בניתי נושא שלא היה קיים באף יברסיטה, עמדתי בראש הלישכה לקידום דנטים. התפקיד הבא שאליו יכולתי להתקדם אקדמי, ואני לא פרופסור. לכן הייתי חסומה בחינת הקידום בטכניון.

הממונה עלי היה תמיד פרופסור ותמיד איש תר צעיר ממני, למרות שאני הייתי עתירת יון. אחרי עמדה שורה של אנשים שרצו התקדם. הילדים גדלו, הבת הגדולה בירושלים שני הצעירים בצבא — הגיע הזמן לפנות את דרך וללכת הלאה.

היה ברור לי כי בתוך המיפלגה ובכנסת אין לי יכוי, מכיוון ששני בני מישפחה אינם יכולים התקדם בתוך מיפלגה. זה לא הגיוני שחבר מרכז תן קול גם ליוסף רום וגל ליעל רום, למרות שהתחומים שלנו שונים: אני הולכת על ענייני ברה ורווחה והוא הולך על ענייני חוץ וביטחון. אז מה שנשאר זה הרשויות המקומיות.

● במשך כל השנים שבהן עבדת בטכניון היית מעורה בפוליטיקה?

לא. לא היה לי סיכוי. בזמנו הכניס אותי המרכז לוועדת מינויים של חברי תנועת החרות. היינו 11 חברים. כולם נכנסו להנהלה חוץ מיעל רום. וזה למה? מפני שלא יכולים להיות שני בני זוג בהנהלה.

כתבתי מיכתב לבגין ואמרתי לו: בגלל הגישה הזו, שלא לקדם שני בני מישפחה, אתם מפסידים. יש לנו אב ובנו (בגין ובנו בנימין־זאב) ואנחנו מפסידים את הבן. יש לנו את ציפורי ואנחנו מפסידים את אשתו טובה, שהיא אשה נמרצת מאוד והמכסימום שהיא יכלה להגיע אליו, בגלל בעלה, זה להיות ראש־סניף בטכעון, מעבר לזה לא יכלה ללכת.

אמרתי לבגין: אתה מפסיד מאגר של דור המשך. התשובה שקיבלתי היתה שהוא בטוח שאמצא לי נושא לעסוק בו ואביא פאר והדר לתנועת החרות. נו, מה שנכון נכון. בקיצור, אני אשה בת 50, בעלי מפרנס אותי והילדים יוצאים מהבית. חיפשתי אקשן!

● והחלטת ללכת על כל הקופה?

אני תמיד הולכת על כל הקופה. או הכל או לא כלום. אף פעם לא אמצע הדרך.

■ ■ ■

● אומרים שהעובדה שאת רעייתו של יוסף רום היא מקדם לא קטן בקאריירה החדשה שלך.

מי שאומר, אינו מבין. אני לא יכולה להצליח

"הוא אמר לי: תגיד, זו לא את מהקורס של גדנ"ע־אוויר?"

לא בזכות אבות ולא בזכות בעלים. אף אחד לא יבחר בי מפני שאני אשתו של יוסף רום. אלה חבר'ה חכמים. הם לא יקנו חתול בשק.

● בואי נגיד שאילו היית יעל רום אנונימית, לא רעייתו של חבר־כנסת וחבר ועדת־החוץ־והביטחון, לא היית מצליחה להעמיד את עצמך בתחרות עם מאיר בהר־אבידוב ולהציג את עצמך כמועמדת הליכוד לרשות עיריית חיפה.

אני אף פעם לא הייתי אשתו של יוסף רום. תמיד הייתי יעל רום. תמיד כשאנחנו הולכים לאיזה מקום מציגים אותי בזכות עצמי. כמובן שההתחברות בינינו יפה ופורייה. ראית את הילדים. אבל הוא לא יכול היה לקדם אותי לולא הייתי שווה בזכות עצמי.

● לא מפריע לך שאומרים שאת רצה בזכות בעלך?

מה זה מפריע? מיספר האנשים שאומר את זה הולך ופוחת. דבר כזה יכולים להגיד עלי אנשים שאינם מכירים אותי, אנשים הניזונים מפי השמועה והמדיה. מאיר כהן־אבידוב הולך לראיונות עם איש יחסי־ציבור. אני לא הולכת לראיונות עם יוסף רום. את רואה, ברגע שנכנסת הביתה הוא עזב. אני הולכת עם עצמי ומציגה את עצמי. את חושבת שאני צריכה אותו? הרי אפשר לכתוב ספר על מה שקורה בין שני בני זוג שיש להם קאריירה.

● ומה באמת אמר בעלך כשאמרת לו שאת רוצה לרוץ לראשות העיריה?

בעלי הוא איש מדע, הוא עבר יחד איתי על הניתוח ואמר: זה רעיון מצויין.

● הילדים שלך, כפי שהספקתי לראות מסגישה קצרה, אינם אוהבים להיחשף לאמצעי התיקשורת או להיות מעורבים בקאריירה החדשה שלך. מה אמרו הם?

הם אמרו: אמא, תעשי מה שאת רוצה אבל את מוכרחה להשיג עוד קו טלפון.

האמת היא שכולנו מעורבים זה בחיי זה. בגלל העובדה שתמיד עבדתי ובחרתי לי נושאים שהגדרתי אותם, הילדים יודעים שהעבודה היא חלק ממני. ילדיי עוסקים בהרבה נושאים שהם מעבר ללימודים. הם ילדים נפלאים והיחסים בינינו מצויינים. אומרים לי שזה לא ככה בדרך־כלל בין הורים לילדים. אצלנו זה עובד. יש לנו ילדים מתמודדים.

להגיד שרמי מת שתהיה לו אמא ראש־עיריה? לא, הוא לא מת. אבל הוא גא בי. הוא עצמו אינו מתעניין בפוליטיקה. הוא אוהב לטייל, הוא מטפס על הרים. כל ילדיי היו חברים בגדנ"ע־אוויר. הם רואים וגולשים.

רמי משרת בנח"ל, וורד מסיימת כעת קורס קציניות. היא ילדה חריגה. בגיל 15 היא התקבלה לטכניון ובגיל 18 כבר היה לה תואר ראשון. חוץ מזה היא טסה והיא צוללת.

דלית, הבת הבכורה, היא מדריכה בשמורת־טבע. כשהיתה בשמינית התנדבה ללכת לעשות את השמינית בקריית־מלאכי. כיום היא בנאות קדומים, בפארק של אלפיים דונאם, ליד בית־נבאללה בקירבת בן־שמן, ויש בו כל הצמחים המופיעים בתנ"ך.

משלי התנ"ך בנויים על דימויים של צמחים. באים לנאות־קדומים בני נוער ומסבירים להם את הדימויים. מקום נפלא.

רמי, אני חושבת, ימצא את עתידו איפה שהוא בין חקלאות ומיכון חקלאי.

● איש מהם אינו מתעניין בפוליטיקה כעת?

בגיל הזה? גם אני, בגיל 20 לא נמשכתי לפוליטיקה. למעשה אף פעם לא הייתי אפילו בוועד הכיתה.

● הם ירשו ממך את האהבה לטיס?

הם התחילו ללכת לגדנ"ע־אוויר בגיל 13. דלית היתה הראשונה, אחריה רמי וורד. האמת היא שהם לא היו מודעים לייחוד של הדבר הזה, שהייתי טייסת, עד שנכנסו לגדנ"ע־אוויר.

● האם גדלת בבית רוויזיוניסטי?

לגמרי לא! אני דור חמישי בארץ. מישפחת אמי מצפת. אם קראת את גיא אוני של שולמית לפיד, קראת על המישפחה שלי. אני עצמי נולדתי ברחוב מיגדל בנווה־צדק בתל־אביב.

מישפחתי באה לארץ לפני מאה שנה. סבא התגורר בצפת וירד לראש־פינה לעבוד. אמי הייתה בת 5 ואז הגיע קול קורא וסבא הלך מראש־פינה לזיכרון־יעקב. את הקטע הזה בסיפור־ריה של אמא אף פעם לא הבנתי. למה הגיע קול קורא, למה סבא היה צריך ללכת לזיכרון? כשקראתי את סיפרה של שולמית לפיד מצאתי את ההסבר. הפועלים בזיכרון הגיעו ביחד באותה אוניה עם הפועלים מראש־פינה ומצפת והיו להם קשרים. הם חלו בקדחת צהובה וביקשו מהגברים בקומונות האחרות לבוא ולעבוד במקומם. וכך הגיע לשם גם סבא, ואחרי חצי שנה מת בעצמו מקדחת צהובה.

● ואת בכלל תל־אביבית.

הייתי תל־אביבית. כעת אני משוגעת על חיפה. מגוורה־צדק עברנו לרחוב ברנר פינת יוחנן הסנדלר, וכשהייתי בת 4 עברנו לרחוב אלנבי מול ברוקלין בר לגלידות. הבית ברחוב אלנבי עדיין בבעלותי. למדתי בעממי ובתיכון בגאולה.

"הייתי האשה הראשונה בקורס טיס ומטסתי על שיבעה סוגי מטוסים"

■ ■ ■

● איזה בית היה בית אביך?

אבי־מימדי. אבא היה אינדיבידואליסט. הוא הגיע ארצה עם גדוד־העבודה והיתה לו מיסעדה בנמל יפו. בפרעות של 1936 הבריח אותו ספן ערבי דרך הים לחוף תל־אביב ושם שוב פתח מיסעדה בנמל.

בתקופת מילחמת־העולם השנייה היינו על סף רעב, ואז אבא הקים בקומת הקרקע של הבית שלנו את המיסעדה בירתי ברחוב אלנבי, ליד שפת־הים. המיסעדה הזו ואבא שלי תופסים עמוד שלם בספר המשוגע של חיים גורי. היו שם ציפורים כנריות והרבה מהבוהמה ישבו אצלנו ואכלו. אני זוכרת את אלכסנדר יהלומי, את שושנה דמארי ואת וילנסקי.

היינו שלושה ילדים. אני הצעירה, אחי היה במישטרת הישובים ואני הייתי פעילה בקורסים הראשונים של הגדנ"ע.

● מתי הכרת את בעלך?

בקורס גדנ"ע ב־1948, שהתקיים בשיח' מונים. הוא הגיע ארצה מפולין בגיל שנתיים ומישפחתו הולכת אחורנית ליהדות ספרד. אמא שלו נראית ממש כמו דונה ספרדיה. מישפחתו היגרה מאיטליה לפולין ומפולין לארץ.

הקאריירה של יוסף מזכירה מאוד את מה שקורה כעת עם בתנו ורד. גם הוא החל את הקאריירה האקדמית שלו בגיל מאוד צעיר. הוא היה עתודאי והתחיל ללמוד בטכניון. היינו באותה חבורה של מדריכי גדנ"ע. כשכולנו התגייסנו הוא נסע לארצות־הברית ללמוד הנדסה אווירונאוטית וחזר ב־1958. נפגשנו בטכניון והוא אמר לי: תגידי, זו לא את מהקורס בשיח' מונים? שלושה חודשים אחרי זה התחתנו. הוא היה דוקטורנט בן 25 והפך לאחד הפרופסורים הצעירים ביותר בטכניון. ב־1976 הוא היה חתן פרס ישראל להנדסה ולטכנולוגיה.

● אחד הדברים הידועים ביותר עליך הוא שהיית טייסת. איך התגלגלת לטיס?

לא רציתי להיות מדריכת גדנ"ע ואז חיפשו מדריכים לטיס והתנדבתי. טסתי על שיבעה סוגי מטוסים, ביניהם על פוקר ועל קונסול ועל דקוטה והדרכתי על פייפר. הייתי בקורס טיס מס' 5 והייתי האשה הראשונה בקורס טיס. בקורס מס' 6 היתה רינה לוינסון. אבל היא לא גמרה את הקורס. למעשה, אני האשה היחידה שגמרה את הקורס ואחר־כך הפסיקו לקחת נשים.



יעל (עם תלתל על המצח) הצעירה
שני מיסדרים בכל יום שישי

כשהשתחררתי הייתי שנתיים טייסת בארקיע ואחר־כך הלכתי לאוניברסיטה ללמוד היסטוריה ומדע המדינה, אבל בילתי כל שבוע, לפחות פעם אחת, בטייסת.

● השתתפת בטייסת במיבצע קדש.

גוייסתי למילואים. כולם חושבים שהייתי הטייסת היחידה.

● כי מרבים לצטט אותך.

מפני שאני כתבתי את יומן הקרב של הטייסת שפורסם אחר־כך בביטאון חיל־האוויר, ועל פי היומן נכתב הספר ביום סופה. סביב הספר היה פירסום. נו, ויש נוסטלגיה, אז כשחטיבה 55 עושה ערב־מורשת, מזמינים אותי וכך נוצדות אגדות.

קורה אתי מה שקרה עם אלטלנה: כמו שכולם הגיעו ארצה באלטלנה, כולם צנחו מהמטוסים של יעל רום. לפי הספורים אפשר לחשוב שהטסתי דיווזיות.

● השתתפת בפועל במילחמה. לא מחדת?

בטח פחדתי, ועוד איך! וריח זיעת הפחד של הצנחנים זה ריח שלא שוכחים. מה אני? מאצ'ו? גם עכשיו אני פוחדת כשאני נוזכרת.

בכלל, אני בן־אדם שפוחד. אז מה? זה עוצר אותי מלעשות דברים? פחדתי פחד־מוות, אז מה? כשהבן שלי הלך לניתוח הפחד הזה החזיק אותנו שנה שלמה. אז מה? לא עשינו ניתוח? שנה שלמה הוא היה בגבס, היתה סכנה שאם הניתוח לא יצליח הוא ירותק לכיסא־גלגלים. היה ברור שהניתוח הוא מסוכן, כואב, אבל היה ברור שאם לא נעשה אותו נצא מפסידים יותר. וזה ההבדל בין אנשים ואנשים. יש כאלה שהפחד משתק אותם, ויש כאלה שהפחד מהווה בשבילם אתגר.



יעל רום בטייסת (בין חברים למיקצוע)
חמישה מיבחנים יום ולילה



יעל ויוסף רום, נישואין 1958
.זיעת הפחד של הצנחנים –



יעל ויוסף רום, חיפה 1983
– זה היה ריח שלא שוכחים"

● **זה לא פגם בנשיות שלך שעשית תפקיד של גבר?**
אנחנו מדברים על זהות מינית?

● **בדיוק.**
היתה לי התבגרות מאוחרת וזו אחת הסיבות שיכולתי לעשות את התפקיד. הייתי נערית מאוד. יש בעיה בקורס טיס. אין לך פריבילגיות. יש מקומות שבהם אתה הולך לבד. וכצה"ל זה כך.

זה אחד המקומות הנקיים ביותר מפריבי־לגיות. אין דיעה קדומה. את מביאה את האישיות שלך ואת מה שאת מסוגלת לעשות. ובקורס היינו כך וכך בחורים ואני. בלי שום הבדל! כולם הלכנו באוברול תלוי ולי, אני זוכרת, נתנו אוברול בצבע תכלת. שבוע הלכתי באוברול והתלונות והריתוקים עפו. ראו אותי בגלל הצבע כמו רמזור. ואז קרא לי מפקד בית־הספר לטיס ואמר לי: אני לא רוצה לראות אותך! תיעלמי בתוך הקבוצה, את בולטת מדי באוברול. תתמזגי עם הקבוצה, מספיק שאת שונה במין.

וכמו שהוא אמר, הלכתי לאיבוד. נכון שיכולתי ללכת לאיבוד כי לא הייתי אשה, הייתי מין תומבורי, מאוד רזה, לא כמו עכשיו. מאוד לא מודעת לנשיות שלי. הייתי עם החבר'ה בלימודים ובזמן הפנאי אומצתי על־ידי החבר'ה מקורס 4. היינו כמו מישפחה.

אבל גרתי, כמובן, במגורי ח"ן ובגלל זה בכל יום שישי היו לי שני מיסדרים: בח"ן ובקורס טיס. בכלל היה עלי עומס כפול: הייתי יוצאת ב־6

"לפי הסיפורים, אפשר לחשוב שב־מ'בצע קדש" הטסתי דיווזיות"

בבוקר מהמגורים וחוזרת ב־10 בלילה. הייתי כפופה גם לח"ן וגם לקורס.

מה אני אגיד לך, לפני מיסדר כנפיים טסו איתי כל הבחורים של חיל־אוויר. סיפרו לי מעשיות ואני טמבל, לא הבנתי. עשו לי חמישה מיבחנים יום ולילה, וארובטיקה וניווט ומכשירים.

● **היית אטרקציה.**

את אטרקציה רק אם את רוצה בזה. היום אני אטרקציה, כי אני עובדת על זה. אני הולכת לצלם־צמרת שיתקין לי תיסרוקת. אני הולכת ברחתי מעיתונאים כמו ממלאך המוות. רציתי לרכוש את מקומי וידעתי שאם אבלוט זה יכביד עלי ולכן לא בלטתי. בטוף הקורס, כשחילקו תוויות וציונים, יצאתי מס' 2 בקורס. מס' 1 היה יענקלה, שהיה מפקד־כנף. כולם חשבו שהוא יהיה מפקד חיל־האוויר.

● **ואז התחתנת, ילדת ילדים והם־סקת לטוס.**
שיחררו אותי ממילואים כצו.

● **וזה מראה שהטענה של הצבא מוצדקת. קורס טיס עולה הון־עתק. למה לאמן נשים שברגע שהן מתחתנות ויולדות כל ההשקעה בהן יורדת לטמיון?**

חבר'ה שלי מזקורס הפסיקו לטוס הרבה לפני. אני שונאת את הגישה השוביניסטית הזאת: עזר כבוד הדדי והערכה, אבל אני אף פעם בחיים שלי לא אשכח שבתור נערה צעירה וסגד־מישנה בחיל־האוויר, הוא, לפני 500 איש, אמר שאשה טובה רק בשביל דבר אחד ועשה תנועה מיזרחית. מצטערת, אני לא יכולה לאהוב אותו בשביל זה. יש דברים שלא שוכחים.

● **מתי הוא אמר לך את זה?**

בנשף קצינים בתל־נוף. הוא היה מפקד חיל־האוויר ואני טייסת תובלה. בא אלי מישהו ואמר: עזר רוצה להגיד לך משהו. ואז, נוכח כולם, הוא אמר את מה שאמר. לא אמרתי לו כלום. אבל רפקתי אותו בקרב האווירי. הוכחתי לו למה עוד טובה אשה.

■ ■ ■

● **את פמיניסטית?**

מה זה פמיניסטית? נשים שאומרות שמגיע להן יותר מפני שלקחו להן טיים־אאוט מהחיים כי הן צריכות ללדת ולגדל מישפחה! הן רוצות רק זכויות, ומה עם החובות?

לא, אני לא פמיניסטית ולי אין בעיה. ההיסטוריה והחיים שלי מדברים בעד עצמם. כשהייתי מפקד־מחלקה של בנים לא חשבתי שזה יוצא דופן, לא הלכתי כששרפו חזיות ולא צעקתי. אני חושבת שאנשים באשר הם אנשים, ללא הבדל מין, יכולים לעשות מה שהם רוצים.

בארצות־הברית, למשל, ביטאו את הרגשתי כשהיה ויכוח האם לכנות יושב־ראש בשם "צ'ר־מן" או "צ'ירוומן". התפשרו על "צ'רפרסון", וזה מתאים לי וזה מבטא את הרגשתי.

אין הבדל בין גבר ואשה. יש הבדל בחוזק השרירים. אני לא אהדוף כדור ברזל במישקל של עשרה קילו. אני לא מסוגלת. זרקתי חמישה קילו.

אני תמיד זוכרת שלימדו אותי לא להילחם בדקוטה, שהיתה קשה מאוד להטסה, אלא להטיס אותה בשכל.

בתפקידי בטכניון קידמתי נשים בלימודי הנדסה ועשיתי הכל כדי שישתחררו מהדימוי שהנדסה היא מיקצוע גברי. אשה יכולה לעס־ בכל דבר, זה תלוי אך ורק בה.

קורס טיס זה דבר קשה לגבר ולאשה, א לאשה זה יותר קשה. לא מפני שהיא אשה, אי מפני שהיא חריגה. כשאתה נמצא בקורס כל־ קשה, יש שלב שבו הקבוצה נושאת אותך. ז אתה חריג, אם אתה לא משתלב, אתה נופל.

לי היה נורא קשה. הייתי חריג. החבר מתפרקים אחרי שעות הלימודים, הם ישנ ארבעה קדטים בחדר אחד. ואני, איפה יכול להפיג את המתח? עם בנות שעבדו כפקידות הרי חלק מהבילוי של חיילים בקורס טיס הוא ע בסיס מיני. לא יכולתי לקחת חלק בזה. ל יכולתי להיות אתם בבילויים האלה.

הם היו הולכים לסרט, אחר־כך לארוחה טוב אחר־כך לחפש חתיכות, ואני הייתי חוזרת למגור הפקידות.

אל תשכחי את התקופה: חיל־האוויר היה נת או בידי מדריכים זרים ושתיה וניאוף היו אז חל מהעניין. ולי פשוט לא היה חלק בזה ולא היה ל איפה להתפרק. אז איך אשה בקורס טיס יכול להחזיק מעמד? זו בעצם הבעיה. זה שאנ הצלחתי, זה לא מיקרי. הייתי נערית. אילו הזדו המינית שלי כאשה היתה מתפתחת קודם, לפנ קורס הטיס, זה היה עושה לי רק צרות.

"הילדים אמרו: אמא, חשבי מה שאת רוצה, אבל את מוכרחה להשיג עוד קו טלפון"

● **ולבן נשים אינן יכולות לעבור קורס טיס?**

אם רוצים שנשים יצליחו בקורס טיס, צריך שתתארגן כיתה הומוגנית, ואז ההצלחה תהיה זהה לזו של הגברים. אם היו אומרים לי: יעל, יש לך משימה להעביר קבוצת בנות קורס טיס, הייתי לוקחת אותן ובונה אותן קודם כל כקבוצה.

לקחתי את כל המישפחה לסרט קצין וג'נטלמן. אמרתי להם: חבר'ה, הולכים לראות סרט חינוכי. כשהתחיל הסרט, כשהאב מתעלס עם זונה בפיליפינים ובנו מנסה להורידו אותו מעליה, אמר לי בני: אמא, אמרת שזה סרט חינוכי?

אבל, לדעתי, הסרט הזה הוא סרט חובה בכל קורס צבאי. הגיבור הוא טעון־טיפות. הוא לא בא מאותו רקע השכלתי של האחרים והוא נלחם לבד. אם הרס"ר הכושי לא היה שובר אותו ומוכיח לו שבקבוצה אין לבד, יש ביחד, הוא לא היה עובר את הקורס. וזה מה שאני טוענת: בקורס צבאי אסור שיהיו חריגים. צריך לגבש את הקבוצה, מכיוון שחריגים לא יחזיקו מעמד, בזמן שהקבוצה נושאת את עצמה. לכן, אם יקחו קבוצת נשים הומוגנית, הן יצליחו בקורס ויהיו טייסות, בדיוק כמו גברים.

● **יעל, את הולכת לנצח בבחירות?**

בואי נאמר שאני בתחרות NECK TO NECK.

"ביטוי הלקוח ממירוצי סוסים, כאשר מגיעים שני סוסים לגמר ראש לצד ראש. כלומר – הסיכויים שווים.



יעל רום בטייסת (במרכז) עם חברים לעבודה
.אני לא פמיניסטית – ואין לי בעייה!"

וייצמן מצא אותי בקורס טיס והקים שערוריה. הוא לא הבין מה אני עושה בקורס טיס.

● **הוא כתב עליך בסיפרו?**

הוא רצה לדפוק אותי ואני הראיתי לו מה זה. הוא היה בספיטפייר ואני בפוקר. נכנסנו לקרב ודפקתי אותו.

● **אמרת לו על זה פעם משהו?**

יש בינינו מערכת יחסים מאוד מיוחדת של



מרים בנימיני

דגים יאבדו את רכושם, הבתולות יזכו בהגרלות, הגדיים ימצאו אהבה והשוורים יאבדו את המרץ. במאי ביוני וביולי יאיים כוכב מארס במתיחות נוספת בגבול הצפון, ולא מן הנמנע שתפרוץ מילחמה

ה צופים כוכבים

שנה הבאה

פתח עומדת שנת תשמ"ד, וברבים רך צירוף האותיות, תשע וחרדה. מאחר שנים האחרונות נשמעו נבואות שחורות, מורות כביכול להתגשם בשנת תשמ"ד, קשים רבים לקבל את השנה החדשה רכה. באופן כללי לא תהיה שנה זו שונה וד מקודמותיה. הבעיה העיקרית המס־ נת בתשמ"ד קשורה במצבנו הכלכלי. בחודש ספטמבר נוכל להיווכח בנפילה ספת של הבורסה, ואחריה לא נראה תחול התאוששות.

נובמבר ייווצר מצב חדש בכוכבים – ב פלוטו עוזב את מזל מאזניים אחרי יה שם כאחת־עשרה שנה, ונכנס למזל רב. תזוזה זו מעוררת חששות בלב סטרולוגים. יתכן שהיא תגרום החמרה מצבנו הכלכלי. מנובמבר שוב נהיה נים לגזירות כלכליות חדשות, ונאלץ תחיל לחדק את החגורה.

מבחינה בטחונית נדע שוב קשיים חודשים מאי, יוני ויולי. כוכב המילחמות, ס (מאדים), יהיה בנסיגה, ויאיים עלינו מתיחות נוספת באיזור הצפון. נקווה עבור חודשים אלה ללא מילחמה, אם כי מצב הכוכבים אי־אפשר להבטיח זאת. ומה צפוי לכל אחד מאיתנו בשנת שמ"ד? על־פי המזל שאליו הוא משתייך.

* * *

ם להשוות את השנה החולפת לשנה וכחית, כדאי לציין שלבני מזל זה יהיה יותר קל. המועקות וה־ קשיים שהיו להם השנה יחלפו, ובני המזל יחושו עצמם יותר קלילים. ה־ תחום שבו תהיה להם התקדמות משמעותית, הוא תחום הקאריירה. כאן מזומנות להם הפ־ תעות למכביר. דורשות יוזמה והעזה, אך גם בלעדיהן יסתדרו הדב־ רים על הצד הטוב ביותר. בכל מה שקשור לחיי האהבה, הם יצעדו ברגל ימין.

* * *

לשוורים לא יהיה קל בשנת תשמ"ד. מועקה שקשה להבין את מקורה תקשה עליהם. תגרום להם להיות איטיים מתמיד. המרץ, שאיפיין את השנים ה־ אחרונות, ייעלם. הם יצ־ טרכו לגייס יותר כוחות כדי למלא את תפקידי־ הם. השטח הקשה יהיה התחום שבינו לבינה – אי־הבנות, התרגזויות ו־ אכזבות יהיו מנת חל־ קם השנה, אולם אפשר יהיה למנוע אותם על־ידי ויתור. התחומים המבטיחים יהיו קשורים בלימוד ובנסיעות.

* * *

בני תאומים יעברו שינויים משמעותיים השנה – השטח הבולט יהיה קשור לעבודה. כאן יהיו עיקר השי־ נויים. חלק גדול מבני המזל יחליפו את מקום עבודתם, ויתייחסו ל־ מקומם החדש ביתר רצינות ונכונות. גישתם החדשה לעבודה תת־ מיה את מכריהם, אולם שינוי זה לא יהיה בן יום – הם בפירוש עומ־ דים להשתנות. מבחינה בריאותית יצטרכו בני המזל להשגיח על עצמם, לשמור על כוחם ובריאות גופם. סרטנים יצטרכו להיות זהירים בכל מה שקשור לכספים. השנה אסור להם לקחת סיכונים. כל דבר שנושא אופי של הימור או מזל עלול לגרום הפסדים. סרטנים חייבים ללכת רק „על בטוח". ולתכנן היטב כל צעד שהם עומדים לעשות. סרט־ נים רווקים יוכלו למ־ צוא לעצמם בני או בנות זוג, ועד סוף השנה הם עשויים למצוא עצמם נשואים. הנשואים יוכלו להנות מאהבה מחודשת ומיחסים משופרים עם בני־הזוג.

בני מזל בתולה משתחררים בימים אלה מהלחצים הכספיים שבהם היו נתונים. הם יוכלו לשפר את מצבם, אפילו בעזרת צעדים שיש בהם סיכון או הימור. חלק מבני המזל יוכלו לזכות בהגרלות. ומבחינה זו השנה תהיה מבטיחה במיוחד. גם ב־ שטח האהבה בני בתר־ לה יהיו מקובלים יותר מתמיד. בני המין השני יהיו מעוניינים בקירב־ תם. הפופולריות שלהם תעלה והם יהנו מהרפתקאות מרגשות, אך חסרות יציבות.

בני מזל עקרב יהיו נתונים לחשבון־נפש נוקב. השנה לא תהיה קלה עבורם והם ירגישו שדרוש להם שינוי יסודי בצורת חיי־ הם. אולם עדיין לא יצליחו לבצע שינויים והם ייתקלו בקשיים ובעיכובים על כל צעד ושעל. בשנה זו חייבים העקרבים להתאזר ב־ סבלנות ולגלות את כוח הסבל שבו ניחנו. תקופה זו עומדת לחזק אותם. העקרבים יוכלו להעזר בידידים שיגלו נאמ־ נות ומסירות. זה יהיה דבר מעודד ביותר.

* * *

לקשתים מצפה שנה די מוזרה. מצד אחד הם יהנו ממצב כספי משביע רצון, אלת המזל, שעוזרת להם בדרך־כלל, תהיה נדי־ בה במיוחד. הרוח של הקשתים לא יהיה מן הטובים ביותר, מועקות ודכאונות יפקדו אותם לעתים ופתרון לכך לא יימצא במהרה. השנה יהיה עליהם להתחשב יותר בבני זוגם, מכיוון שהתנהגות חסרת הת־ חשבות תביא לתוצאות לא רצויות. לרווקים בני קשת מצפות הפתעות בתחום הרומנטי.

* * *

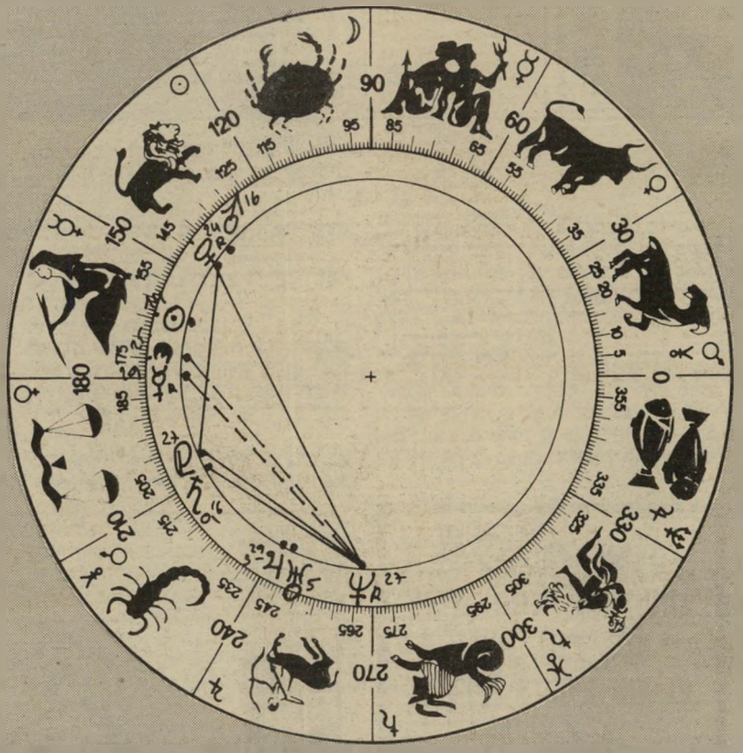
המזל ששנה זו תאיר לו פנים הוא מזל גדי. הגדיים שאינם רגילים לפינוק, יזכו לו השנה. הכוכבים ידאגו להם ויעזרו להם לקדם כל דבר שבו הם מעוניינים. במקום העבודה הם יהיו מקובלים ויזכו ל־ הערכה של אלה הבאים עימם במגע. מבחינה רומנטית זו השנה שבה הם ימצאו אהבה רצי־ נית ועם הקשר החדש יוכלו להגיע אפילו לני־ שואין. גדיים יוכלו לשפץ את דירתם או לעבור דירה. בעלי עסקים יוכלו להרחיבם.

* * *

לבני מזל דלי, שנת תשמ"ד לא תהיה קלה. מצב־הרוח הקודר שבו הם נתונים, ילווה אותם גם השנה. בתחום הקאריירה הם יתקלו בקשיים, שאותם לא צפו מראש. את התוכ־ ניות, שהכינו לעצמם ו־ שנראו ללא פגם, הם לא יצליחו להגשים. אנשים שאותם חשבו לידידי־ הם יעמדו בדרכם ו־ יעכבו את התקדמותם. בחוג המשפחה הם לא ירגישו בנוח, שכן הבית ילחץ עליהם, והם ינסו למצוא לעצמם מקום אחר להרגע בו.

* * *

השנה ימשיכו בני מזל דגים להנות מהדרך החדשה שבה התחילו. ידידים ישנים ייכנסו מחדש למעגל החיים, והקשרים המחודשים יוסיפו טעם טוב. רצוי לדחות נסיעות לחו"ל עד כמה שאפשר, שכן ב־ נסיעות אלה צפויות בעיות. בני דגים עלולים לאבד את רכושם או שכספם ייגנב. תוכניות שקשורות לחו"ל יצליחו להתבצע רק לאחר קשיים ועיכובים. לסטודנטים בני חמזל לא יהיה קל. הם יצטרכו להשקיע מאמצים.



הבעיה העיקרית המסתמנת בחשמ"ד קשורה במצב הכלכלי. כבר בספטמבר תהיה נפילה נוספת בבורסה ובנובמבר צפויות גזירות כלכליות חדשות

לאריות צפויה שנה לא קלה, התחום הקשה יהיה קשור לבית ולמישפחה. מתיחויות, סיכסוכים וחשבונות עם בן־הזוג, יביאו לחו־ סר שקט ולהתלבטויות רציניות. קשה יהיה למצוא פתרון למצב זה, אך חלק מבני המזל יאלצו להחליט לאיזה כיוון הם מעוניינים לפ־ נות. אלה שלא יחליטו בעצמם ימצאו את עצ־ מם מובלים על־ידי ה־ גורל עצמו. וזה לעתים קרובות פחות נעים. מקום המגורים עלול להוות בעיה נוספת.

בהשוואה לשנים שחלפו, תהיה השנה קלה יותר וטובה יותר. אחד התחומים שיהיה חשוב במיוחד קשור למגורים. בני מאזניים ירצו לעבור מחמקום שבו הם גרים לאיזור יותר נוח וסימפטי. החל בחודש ינואר הם יוכלו להגשים את מאווייהם. אלה שמחפשים דירה יוכלו למצוא את מה שהם מבקשים, והדב־ רים יסתדרו על הצד הטוב ביותר. מבחינה כספית בני מזל מאזניים יהיו לחוצים מאוד אך יתאוששו.

קולנוע

יומן החדשות

האנשים שלא באו

● לכל מי שרוצה להתעדכן בפרסי פסטיבל לוקארנו (שבו קיבל דניאל וקסמן את הפרס השני על סירטו חמסין): הפרס הראשון — ברדלס הזהב הוענק כפי שכבר צויין במדור זה לנסיכה **(פאל ארדוש** — הונגריה). הפרס השלישי, ברדלס הברונזה – למשימה של האיראני **סרבים סאייאד;** ברדלס הברונזה לעבודות ראשונות — המספרה של גו – אנו חותכים ראשים **(ספייק לי** האמריקאי) וסארגנט גיטוליו **(הרמאנו סנה** מברזיל). ציונים מיוחדים הוענקו: **ליסאקו מאצודה,** השחקן היפאני על הופעתו במישחק הקאזוקו; לשחקנית — **זיגפריד זימרמיילד** מגרמניה בללא גבולות, ולצלם השוויצי **יוגו ריפל** ביוגו ריפל בהקלה. פרס הביקורת הוענק לממלכת פרוסיה של **אמיל דה אנטוניו** (ארצות־הברית).

● הבימאי ההונגרי פאל ארדוש, שכבר זכה בפרס גם בפסטיבל קאן (מצלמת הזהב), הוא איש צנוע מאוד, צנוע עד כדי חוסר־ביטחון. הוא לא האמין לכל הרמזים שרמזו לו להישאר עד תום הפסטיבל, כי יש לו סיכוי לקבל את הפרס, וחזר מהר להונגריה כדי להכין את סירטו הבא. משניסו חבריו להזעיקו בחזרה לערב הסיום, כדי לקבל את הפרס הגדול ואת שני הציונים־לשבח, היה ארדוש בטוח כי מותחים אותו, ועד ששוכנע כי אכן אמת בדבר, היה כבר מאוחר. העיתונאי ההונגרי **אישטוואן צוגמן** קיבל בשמו את הפרסים. לכן הפך העיתונאי לכוכב הערב.

● הבימאי הגולה **סרבים סאייאד** לא הגיע ללוקארנו בעצת עורך־הדין שלו. סאייאד, שברח מאיראן, עדיין לא קיבל דרכון אמריקאי, למרות שהוא שוהה בארצות־הברית וככל הנראה יישאר שם.

● מחיאות־הכפיים הסוערות ביותר הוענקו למנהל הפסטיבל **דייד סטרייף** בעת חלוקת הפרסים, ואילו נציגת השופטים, שהודיעה כי צוות־השופטים לא מצא לנכון להעניק פרס אף לסרט אחד וכתה בשאגות בוז ובלעג מופגן.

● במיסגרת המאבקים הפנימיים בין הפס־טיבלים השונים באירופה על התאריכים המתאימים לעריכתם, מצפים לסקאנדל חדש בקאן — הנהלת הפסטיבל שוקלת אם להקדימו ולהעבירו לחודש אפריל, ובכך להקדים את מיפ. פסטיבל בינלאומי לסירט־טלוויזיה, הנערך באותו מקום מדי שנה ולהרוויח עוד ימי הכנה, עקב ניסיון השנה החולפת. בשנה זו נערך הפסטיבל בחוסר־סדר מופתי, כפי שדווח גם במדור זה, וברשלנות רבה. אבל ראשון המתנגדים לכך יהיה, כמובן, **סרנסואה שברי,** מנהל מיפ ואחריו באי פסטיבל הסרטים, החוששים מפני מוג־אוויר גשום. בינתיים מוציאה עיריית קאן מיליוני פראנקים חדשים על שיפוצים ותיקונים של מחדלים בארמון הפסטיבלים החדש, שנחנך רק השנה.

● הבימאי הדגול **דאגלס סירק** ביטל את השתתפותו בפסטיבל לוקארנו ברגע האחרון, בגלל בריאותה הלקוייה של אשתו. השניים מתגוררים באסקונה, הסמוכה ללוקארנו.

● גם **פרנסואה טריסו** לא הגיע ללוקארנו למרות שסרטו שיהיה כבר יום ראשון חנך את הפסטיבל. הסיבה: הוא השיא את בתו. ואילו ידידתו, **סאני ארדן,** המופיעה בסירטו, מצפה ליולדם המשותף.

● מי שלא הגיע ונרם מבוכה להנהלת הפסטיבל הוא הבימאי **ארמאנו** (עץ הקבקבים) **אולמי.** למרות שהבטיח לבוא להקרנת סירטו האחרון ללכת ללכת (קאמינה קאמינה) מחוץ לתחרות, כאירוע מיוחד, פרץ סכסוך בינו לבין שותפיה הצרפתיים והאיטלקיים של ההפקה והפצה, הדורשים ממנו לקצץ את סירטו ב־40 דקות. תחילה הבטיח שיבוא ללוקארנו, ושם יחתוך את הסרט ויציגו כבר בגירסה המיועדת להפצה. אבל אולמי אינו מוכן לחתוך מרצונו הטוב ולבסוף הודיע שלא יבוא בכלל. לכן אסרו מפיצי הסרט להציגו.

● פסטיבל הסרטים שנערך בוונציה הציג תוכנית מרשימה לאוהבי קולנוע. בין הסרטים סרטו החדש של **וודי אלן,** זליג, סירטיהם החדשים של **רוברט אלטמן, אינגמר ברגמן** (פאני ואלכסנדר בגירסה המלאה בת חמש שעות), **קונסטנטין גאבראס** (חנה, שצולם בישראל), הספינה באה של **פדריקו פליני,** כרמן של **זיאן לוק גודאר,** החיים הם כמו רומן של **אלן רנה,** אהבה בגרמניה של **אנדג'יי וואידה,** וכן סרטים חדשים ביותר של **אלכסנדר קלוגה, ז'יל קאדל, קון איצ'קאווה, לואי מאל, וראול רואז.**



בוב הסקינס: אמין ביותר



מה בין אלימות ואלימות?

יום ששי האחרון (אלנבי, תל־אביב, אנגליה) – **חסרט הזה נועד להוכיח שהבריטים זוכרים עדיין כיצד עושים מותחנים ושירטי פעולה, ומסוגלים להתחרות בכך עם האמריקאים. ואכן, אם למדוד את הסרט לפי מיספר קטעי הפעולה, לפי מידת האלימות ולפי מיקצוענות תקצב והעריכה – מקומם של הבריטים בהחלט בצמרת. אולם לא היה צורך דווקא בסרט זה, כדי להזכיר זאת. כל מי שראה סדרות טלוויזיה כמו הבולשת תוקרת ידע זאת ממילא.**

הבימאי ג'ון מקנזי אכן הירבה לעבוד, בשנים האחרונות, עבור הטלוויזיה, והוציא מתחת ידיו סרט המתאים בהחלט למשך הקטן. המחירות שבה הוא חולף מסצינה לסצינה, החדגשות שאינן משאירות מקום לספק ואינן מאפשרות להחמיץ גוון כלשהו, גם אם הוא עסוק באותו זמן, בטירחת כריך בחמאה; הדמויות המעוצבות בקווים נשים ובדרכים, עד שהן כמעט קופצות מן המסך בחופעתן הבוטה, כל אלה מתאימים באמת למשך הקטן.

אין זה מפחית מערך הסרט. זהו סיפור גדוש פעילות על גנגסטר לונדוני, הרואה את האימפריה שלו מתנדנדת מול עיניו, דווקא ברגע שהוא עומד להיכנס לעיסקה שמנה עם המאפיה האמריקאית. ידידיו נרצחים, רכושו נהרס וחקירותיו מעלות חרס, עד שהוא מתחיל להבין כי סוג אחר של עולם תחתון, אלים ובלתי־מוכר לו – המחתרת האירית – הוא זה שניצב מולו. במאבק שבין האלימות המנוסות על־ידי היגיון פשוט – שיקול של רווח והפסד – ובין האלימות המופעלת בשם אידיאלים, אין לראשונה שום סיכוי לנצח.

בוב הסקינס מגלם דמות אמינה ביותר, כמלך תפשע שנקלע למאבק כמעט קפקאי עם רוח נעלם.

אם יש לסרט הזה בעיה אחת, הרי היא הקרוצי למנוא דמות אחת שעימה אפשר להזדהות. ושרט בלי גיבורים הוא בדרך־כלל קשה לעיכול.



גודרון לנדגרבה: יצאנית עם יחוס



האשה הבוערת

היצאנית המכובדת (בריחודה, תל־אביב, גרמניה) – **אין צורך להיבהל או להתפתות נוכח חשם העברי של הסרט, שנועד, כנראה, למשוך את תשומת לבם של חובבי הפורנו. אמנם העלילה מצדיקה בחלקו את חשם הזה, שכן מדובר בה על יצאנית ממעמד מכובד, אולם חשם המקורי של הסרט, האשה הבוערת, מעביר בצורה הרבה יותר נאמנה את כוונות הבימאי, ויברט פון־אקרן, שאינן כלל ועיקר לגרות את היצרים.**

זהו סיפורה של אשה, הנוטשת את בעלה חבורגני המכובד ואת הלימודים הגבוהים שלה, וחופצת לחיות, במודע, ליצאנית. הסיפור אמור להיות, בראש ובראשונה, ביקורת נוקבת על מעמד האשה בחברה חגרמנית, מעמד של חפץ מנוצל ובזוי, בין אם היא נשואה כדין, ובין אם היא יצאנית המשכירה את גופה תמורת ממון.

כדי להדגיש את כוונותיו, מגייל פון־אקרן את גיבורתו דרך סיפור אהבתם לוהט עם גבר העוסק בדיוק במקצוע שלה. המאהב מוכר את שירותיו המיניים לנשים בודדות. היחסים בין שני מקצוענים אלה, האמורים, כביכול, לחיות מרוחקים מפני העידוב בין המישור הרגשי והפיסי, מתפתחים, בכל זאת, לפי כל כללי הרומן הקונבנציונלי. סיפורם מלמד כי הגבר, גם כאשר הוא חופשי ובלתי־ממושר, אינו יכול להשתחרר מהתרשת הבעלות על האשה, ומן הזכות שהוא רואה לעצמו להיות האדון היחידי על גופה ונפשה גם יחד.

עם זאת, כהשתקפות של חברה מתנוונת הנגועה עד חיסוד בעיוותים חברתיים, זהו סרט שימשי בהחלט, מה עוד שהרעיון להעלות על הפרק את היחסים בין פרוצות ממין זכר ופרוצות ממין נקבה, וההשוואה בין השניים, בהחלט יוצא־דופן.



ג'ון וויט וסונג האנגבואי: האב והמאמץ



לבכות עם ולבכות על

שולחן לחמישה (סטודיו, תל־אביב, ארצות־הברית) – **נדמה כי מנה חנונה כזאת של מאתוס מלוד־ראמתי לא נראתה על המסך, מאז הזאשנה מדאם איכס ברצה אחובה, על לא עוול בכפה. התסריטאי דייויד זלצר, המתמחה בסוחטי־דמות למיניהם (הוא כתב גם את ששה שבועות) רוקח כאן תבשיל מתקתק להחריד, על ברגש חסד־אחריות, שיוצא לבלות חופשה עם שלושת ילדיו, המבלים את שאר ימות השנה בחברת אשתו ובעלה החדש, המבין, האחראי והמסודר.**

– את החופשה מבלים האב וחילדים על ספינה חיצאת לסייר בחופי חים־התיכון (גם בישראל צולטה סצינה, אבל היא נעלמה בעריכה הסופית). תוך כדי המשט מתברר, שאין לו כלל שפה משותפת עם ילדיו, אשר מצטיינים בבעיות אישיות מגוונות למדי. אחד מחילדים הוא ויאט־נאמי מאמץ, אחר סובל מהפרעה שמונעת ממנו לימוד קריאה וכתיבה, וכן הלאה. על סיפון האוניה יש, כמובן, גם נפש מבינה וזוהרת, בדמותה של השחקנית הצרפתיה מארי־כריסטין בארו, שחקנית כשרונית ביותר, שראויה ליותר מכמה דקות של חיזים בעיניים דומעות למחצה.

אם לא די בקשייו של האב למנוא שפה משותפת עם



חברות מונטי פייתון: טרי ג'ונס, ג'ון קליז, ג'יליאם גרהם צ'פמן, אריק אייצל ומייקל פאלין
יוצאים לציד נמרים

עדנה פיינרו נפגשה עם ששת המצחיקים שזכו בפרס מיוחד בקאן על הסרט משמעות החיים לפי מונטי פייתון, היחיד שהפגין הומור ומקוריות

סרט מטורף

כל מי שלא ראה את סירטה האחרון של חבורת מונטי פייתון, משמעות החיים, לא ראה את החבורה בשיא השתוללותה. מעולם לא היו עוד ששה המופלאים הללו משולחי רסן כל־כך, פראיים כל־כך, גסים, בוטים, תוקפניים, חצופים ומצחיקים כל־כך, כמו בסרט זה, שבו



ג'ון קליז וגרהם צ'פמן מיילדים בעזרת מכונה
זה לא עניינו של האב – הוא לא מעורב!

המצאה רודפת המצאה. אם ישנם צופים, שאינם יודעים אם להתפקע מצחוק או להקיא, אם להתפעל מן הרעיונות או לשלוח מיכתב־מחאה לצנזורה על שהתירה להקרין את הסרט — הרי זה בדיוק מה שרצתה החבורה להשיג.

סצינת הפתיחה מלמדת על הצפוי בסרט: בנק לונדוני ותיק ושמרני, המאוייש בפקידים שלא היו מביישים את סיפוריו של צ'רלס דיקנס, הופך לפתע לספינת־מיפרש של שודדים, הנעה אל צידו השני של האוקיאנוס, שם היא תוקפת בשצף־קצף את הבורסה האמריקאית. ארונות־מישרדיים הופכים לתותחים, מטריות לחרבות, והישישים ששים אלי קרב, כאילו היו אוסף חיילי קפטן בלאד. כך מכה האימפריה באלה שגזלו ממנה את השליטה על העולם.

מכאן והלאה, כדרכם של מונטי פייטון, מוסיפים וזורמים הפרקים השונים, כל אחד עצמאי, וכולם מתקשרים יחד בדרך מוזרה: סצינת לידה, שבה דוקטור ג'ון קליז מניף סכין־קצבים; פועל קאתולי המבשר לצאצאיו המרובים, שהוא מוסר אותם למעבדות לניסויים רפואיים, מפני שאין לו אפשרות לכלכל אותם, וכולם שרים ביחד, על פילאי האמונה המקדשת כל זרע; פנימיה של בני־טובים, שבה מרגימים פרופסור קליז ורעייתו את מיגוון שיטות ההתעלסות המודרניות; שדה־הקרב, שבו מתרסקת יחידה שלמה לרסיסים, תוך כדי ויכוחים על גינוני־טקס; פרק על מילחמות קולוניאליות, שבהן קצין בריטי קר־מזג קובע בתימהון שנמר אכל את רגלו בלילה, וטבח הדדי של ילידים.

את גיל־הביניים מסמל מלוז־נופש המזכיר את המלון של פולטי. אחר־כך בא הגיל שבו לא נותר אלא להנות מן הולילה, סצינה, שאפילו הזלילה הגדולה היא מישחק־ילדים צנוע ומעודן לידה. אפשר, אולי, לקבוע שזו הפעם הראשונה שארם ממש מתפוצץ על המסך מרוב אוכל. ואם לא די בכל אלה, הרי גם מלאך־המוות, במדיו הרישמיים, ממש לפי תיאורי ברגמן ודראיאר, מופיע בביתם של בורגנים מפונקים.

את כל ההזיות המטורפות הללו על משמעות החיים, קושרות כמה סצינות שבהן נראים רגים באקווריום, שראשם ראשי החבורה, והם מחליפים ביניהם חוות־דעת על מצב העולם.

כדי שהקהל לא ישכח היכן הוא נמצא, מופיע אחד מן הפייטונים בשימלה, כשהוא מחופש לקריינית־טלוויזיה, ומכריז מתי מתחיל הסרט, מתי הוא מסתיים, ומה צריכות להיות מסקנותיו הסופיות. למראה פרץ הדימיון הזה אפילו האנשים המכובדים והרציניים שנמנו עם צוות־השופטים של פסטיבל קאן לא יכלו להתאפק, והעניקו לסרט פרס מיוחד. בחגיגות שקדמו לטקס הענקת הפרס (מה החוכמה לחגוג אחרי) נכחה גם כתבת העולם הזה, עדנה פיינרו.

צוחקים ברצינות

ארוחת־צהריים עם מונטי פייתון. כל אחד מן השישה יושב בראש שולחן, כשמסביבו לוטשים עיניים ומכוונים רשמי־קול. מדי פעם משגראה כי יבש המעיין, מחליפים הכוכבים את מקומותיהם. כך ניתנת ההזדמנות לגבחרי

מישפחה מרובת ילדים



ג'ון קליז ומישפחתו מרובת הילדים
.אני קאתולי ישר ואיני מבזבז זרע יקר"

בי מישפחה מרובת־ילדים (27 במספר) חזר הביתה אחרי יום עמל קשה בבית־החרושת ופונה אל בני ביתו: .יקירי, צר לי, אבל סגרו את המיפעל. אין עוד עבודה, אנחנו פושטי־רגל. לא נותרה לי שום ברירה, אלא למסור אתכם. ילדי, למעבדות לניסויים מדעיים. אל תתרעמו, חבל על המאמץ, אין ברירה אחרת. הכנסיה הקאתו־לית אשמה, כי לא הרשתה לי לשים את אחד מאותם הדברים הקטנים מגומי... אני מודה, הם עשו נסים ונפלאות בזמנו, בכנסיה הזאת, הם שמרו על ההוד וההדר, על המיס־תורין של הכנסיה הרומית ועל קדושת הבר־כה האחרונה ועל האיחוד של השילוש הקדוש, אבל אילו הרשו לי לשים אחד מאו־תם דברים קטנים מגומי על הפין שלי, לא היינו עתה בבוץ הזה..."

אחד הילדים: .אולי תוריד לך את האשכים?"

האב הדואב: .זה לא כל־כך פשוט, נייג'ל, האל הטוב יודע הכל, הוא מייד היה מבחין בתכסיס זול שכזה. הרי מה שאנו עושים לעצמנו, אנו מעוללים לו."

הילד: .יכולת להעמיד פנים שזה מיקרה."

האב הדואב: .לא יתכן, ילדים, אני יודע שאתם רוצים לעזור, אבל האמינו לי, החלטתי נחושה. חשבתי על זה הרבה זמן. כולכם נשלחים לניסויים רפואיים."

העיתונאים בעולם לאכול ארוחת־צהריים, כמעט בלעדית, עם ששת המצחיקים — טרי גיליאם, טרי ג'ונס, גרהם צ'פמן, ג'ון קליז, אריק איידל ומייקל פאלין.

הארוחה מתקיימת במיסעדה שעל חוף מלוּ קרלטון בעיצומו של פסטיבל קאן. הומת אנשי יחסי־ציבור סוגרת על פתח המיסעדה כדי לוודא שלא הסתנן למקום אף עיתונאי שלא הוזמן. זו דרכה של מערכת הפירסום בקאן — רק מי שהחברה חפצה ביקרו רשאי לאכול על שולחנה. העיתונאים הנבחרים מרגישים עצמם משכמם ומעלה ומשווים ביניהם את מיספר „ארוחות הצהריים עם —".

את מונטי פייתון והגביע הקדוש. מחליט שלביים סרטים זה קצת פחות ביזבוז זמן מאשר ללכת לבית־ספר לקולנוע.

1978 — מבזבז שנה בהגנה ופירסום של ג'אברווקי ומחליט שפסטיבלים של סרטים הם ביזבוז של זמן. 78 — מפרסם אנימציה ומוסר. ספר החושף את הנשמה המעונה והאפילה של אנימטור עשיר ומצליח. חותם על שני עותקים. מעצב את בראין כוכב עליון.

1979 — מתחיל לכתוב סרט חדש, אבל נאלץ להפסיק כדי לקדם את פירסומו של בראין. לפתע צץ בו רעיון לסרט חדש. 1980 — משכנע את מייקל פאלין לעזור לו בכתיבת הפרוייקט החדש. מבזבז שנה בהגנה ופירסום של סרטים הם ביזבוז של זמן. 78 — מפרסם אנימציה ומוסר. ספר החושף את הנשמה המעונה והאפילה של אנימטור עשיר ומצליח. חותם על שני עותקים. מעצב את בראין כוכב עליון.

1979 — מתחיל לכתוב סרט חדש, אבל נאלץ להפסיק כדי לקדם את פירסומו של בראין. לפתע צץ בו רעיון לסרט חדש. 1980 — משכנע את מייקל פאלין לעזור לו בכתיבת הפרוייקט החדש. מחליט שלביים סרטים זה קצת פחות ביזבוז זמן מאשר ללכת לבית־ספר לקולנוע.

1978 — מבזבז שנה בהגנה ופירסום של ג'אברווקי ומחליט שפסטיבלים של סרטים הם ביזבוז של זמן. 78 — מפרסם אנימציה ומוסר. ספר החושף את הנשמה המעונה והאפילה של אנימטור עשיר ומצליח. חותם על שני עותקים. מעצב את בראין כוכב עליון.

1979 — מתחיל לכתוב סרט חדש, אבל נאלץ להפסיק כדי לקדם את פירסומו של בראין. לפתע צץ בו רעיון לסרט חדש. 1980 — משכנע את מייקל פאלין לעזור לו בכתיבת הפרוייקט החדש. מחליט שלביים סרטים זה קצת פחות ביזבוז זמן מאשר ללכת לבית־ספר לקולנוע.



פרופסור ג'ון קליז מדגים עם אשתו שיטות התעלסות
שיעור חובה בקולג' הבריטי

ראשית חוכמה, יש לתפוס מקום ליד השולחן הנכון, כלומר עם אחד החשובים באמת, ורצוי אחד שיש לו כבר שם של פטפטן־מרצון, כזה שאין צורך לחלוב אותו בין האספרגוס והסלמון המבושל ביין לבן.

וכך התיישבתי ליד שולחנו של טרי גיליאם (ליתר דיוק, מולו בדיוק) האחראי לאנימציה ולמעמדים המיוחדים בסרט משמעות החיים. גיליאם הוא האמריקאי היחידי בכנופיית מונטי פייטון האנגלית.

מול המצלמות ורשמי־הקול מנסה גיליאם, כמיטב יכולתו, להיות רציני. אחרי הכל, הוא טוען, אין הפייטונים מזלזלים בנושאים רציניים. הם מתכוונים ברצינות, רק מבטאים בצחוק.

מעיון מזורז בתולדות חייו הרשומים בספר העיתונות של הסרט, אפשר ללמוד כי הנוסח הוא פרי עטו של גיליאם עצמו. לדוגמה: נולד ב־22 בנובמבר במדינת מינסוטה, 1940. עובר ללוס־אנג'לס בשנת 1951 ולא מוצא שם שום אינדיאנים. 62—1958 ערוך את עיתון ההומור של אוקסידנטל קולג' ומצליח לגמור תואר במדעים פוליטיים. 65—62: בחיפושים אחרי הקאריירה המזהירה עובר לניו־יורק ומעטר מיגוון עצום של עיתונים המתמחים בהומור. מחליט שבתי־ספר לקולנוע הם סתם ביזבוז זמן. 55—66 הולך לאיבוד אי־שם באירופה. 67—66 בחזרה ללוס־אנג'לס, מנסה כתיבה פירסומית. מת משיעמום.

1967 — עוקר ללונדון, מתחיל לאייר כפרילאנס בסאנדיי טיימס, נובה, קווין וכו'. ביומרנות רבה הופך מנהל אמנותי של לונדונר מגאזין והמגאזין מתחסל תוך זמן קצר. 68 — כותב את שני המערכונים הראשונים שלו. חבריו לעתיד, מייק פאלין וטרי ג'ונס, מתכחשים אליו. 69 – נולד מונטי פייתון. אינו סבור שהעסק הזה יילך. 70 — עושה כותרות באנימציה לזיקת הבאנשי. סרט כישלון. פייטון ממשיך. 71 — 25 דקות של סצינת אנימציה בתוך מכונת הקומדיה של מארטי פלדמן. 1972 — סצינת פתיחה לויליאם, סרט טלוויזיה מיוחד על שייקספיר. מתמסחר עם מערכת־פירסום באנימציה לשימוש בגאז באנגליה.

1973 — אין זכרונות משנה זו. 74 — מביים פראנץ קאפקא, למיקצבים של סאמבות לאטיניות. עושה הפסקה רק כדי לחדש את ההוצאות־לאור של ג'אברווקי בארצות־הברית. לומד אנגלית.

לא יהודים!

בחוף־התכלת של הריביירה הצרפתית נשאל גיליאם: האם אינכם מרגישים אשמה על כך שאתם לועגים וצוחקים לקהל המשלם כסף כדי לראותכם על הבדז

„לא. זה לא כל־כך מרושע כמו שאנשים נוהגים לחשוב. למעשה, אנחנו חיוביים כלפי



לקוח אוכל עד להתפוצץ במיסעדה לאניני טעם
מחווה למארקו פררי

ההתחלה או על הסוף, וכך נולדים רעיונו נוספים. לבסוף, מעלה אחד מבינינו את הרעי המגובש בכתב. על הסרט הזה התחלנו לעבו למעשה מייד אחרי בראין כוכב עליון. אבל א אחד מאיתנו לא רצה לצלול מייד לעבודה חדש למרות שכל התחזיות המיסחריות יעצו לנ לעשות זאת.

הדבר היפה ביותר בקבוצה שלנו הוא שאי לא יכול לרחוף אותה לידיו של סוכן. אנחנ עושים מה שאנחנו רוצים. גם אילו היינו רודפ ממון לא היינו יכולים אחרת. כך פניתי אנ הצידה, ועשיתי את שודדי הזמן ואחרי כ התחברנו בחזרה. אי־אפשר לכפות עלינו כתיבה מה שאנחנו מנסים לעשות, זה לעבור על אחוזים אם הסרט מצליח — הרווחנו. אם הוא נכשל — פיספסנו."

אבל הפעם, ב„משמעות החיים" לא הימרתם, כי חברה אמריקאית גדולה חיזרה אחריכם.

„הפעם פונקנו מאוד. חברת יוניברסל החליטה לממן את הסרט „על בליינד". קיבלנו ממנה הרבה כסף. כך יכולנו להפליג בהוצאות שבדרך־כלל אנחנו מכווצים אותן ככל האפשר ומנסים לעשות סרט בתקציב נמוך. ומובן שעם יוניברסל היה לנו יותר נוח. הם נתנו את הכסף מבלי לראות את התסריט."

כיצד הגיבו, אם כן, אחרי שבאמריקה



פרופסור קליז מרתק תלמידים
לא רוצים שיעור במין

קבלת־הפנים הראשונה היתה קאסטרו־פלית:

„בכמה מקומות בניו־יורק אמנם קיבלו את הסרט בעלבון אישי, אבל בסופו של דבר פתחו

(המשך בעמוד 100)

החדש ששמו שרדי הזמן. מפיק ומביים את הסרט, מסיים בדיוק בזמן, כדי לחצות את האוקיאנוס ולהופיע בהצגת מונטי פייטון בהוליווד בואל. 81 — שרדי הזמן יוצא לאור ומצליח הרבה יותר ממרכבות האש וצריך היה לקבל לפחות 13 אוסקרים.

1982 — נוטל תסריט קודם וכותב אותו מחדש יחד עם טום סטופארד. מתאר את הפרוייקט כמשהו בנוסח וולטר מיטי. פוגש את החיים. אנחנו צוחקים יותר לעצמנו מאשר לזולת. אנחנו אוהבים אנשים."

איך מתחלקת העבודה בין ששה שותפים? מי עושה מהז

„בדרך־כלל אנחנו מתחלקים לקבוצות הכותבות ביחד. למשל, מייקל וטרי עובדים ביחד, ג'ון וגרהם כותבים ביחד. כל צמד מעבר רעיונות על נייר ואז מתכנסים כולם ובוחנים כל רעיון לגופו, מוסיפים, כותבים שוב, מעירים על

להרגיז את הצנזורה



זהו אמצע הסרט
יד מגישה פרחים



זהו סוף הסרט
היד נופלת

קריינית טלוויזיה: „ובכן, הגענו לסוף הסרט והנה משמעות החיים." היא פותחת מעטפה שמוגשת לה וקוראת בקול רם: „זה לא משהו מיוחד. נסו להיות נחמדים לזולת, הימנעו מאכילת שומנים, קיראו ספר טוב מזמן לזמן, צאו לטייל קצת ברגל ולחיות בשלום ובהרמוניה עם בני כל העמים וכל הדתות.

„ולסיום, הנה כמה צילומים מיותרים בהחלט של אברי־מין, כדי להרגיז את הצנזורה: לעורר את דעת־הקהל, האמצעי היחיד שנראה לעין, בימים אלה, כדי להניע את הצופים זוללי הווידיאו שירימו את ישבניהם המחורבנים וישובו אל בתי־הקולנוע המסריחים. בילוי מישפחתי בתחת! כל מה שהם רוצים לראות זה זוהמה, אנשים המחסלים זה את זה במשור חשמלי, מועמדים מתרוממים לנשיאות רוצחים שמרטפיות במסרגות, מיליציות עממיות שחונקות אפרוחים, כנופיות מזויינות של מבקרי תיאטרון מחסלות עזים מיוחמות – איזו הנאה יש כבר בקולנוע! מילא, זה מה שיש. הנה משמיעים את נושא הסיום. ערב טוב לכולכם."

כתב גלוי

ראש־עיריית תל־אביב



אשה יורדת מאוטובוס ומשאית חוסמת את דרכה למידרכה

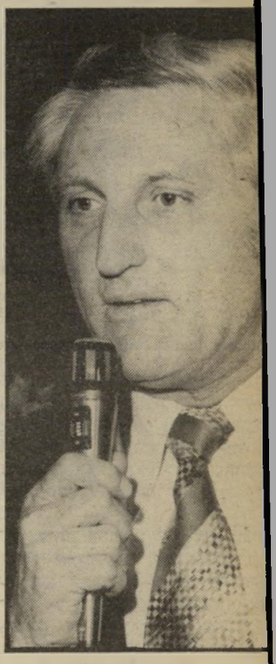
התחלה קצת מחמאות, כדי שתי־
שאינני מתלוננת מיקצועית.
י של דברים עשית השנה בשביל
אביב. לא מעניין אותי אם זה בגלל
בחירות או לא. הטיילת יפהפיה.
אות הכחולים הפזורים עליה —
עון. הקונצרטים בפארק הירקון
נענוג אמיתי. יש עוד הרבה דברים
ולא אזכיר את כולם, אבל אני
ה בהם. אני מבינה שאתה רוצה
יא זוגות צעירים לגור בתל־אביב.

מבינה — אין מקום אז צריך להסתדר עם מה שיש.

אני מדברת על עצם החיים של הילדים האלה, על קיומם הפיסי. מי שגר בעיר גדולה וסואנת כמו תל־אביב אינו יכול לצפות לשקט ולשלווה ולתנועת מכוניות כמו בנהלל. זה ברור. אז מגיל צעיר מלמדים את הילדים איך לחצות כביש ואיך להתייחס בחרדת קודש לרמזור, ואומרים להם שהמידרכה נועדה רק לבני אדם ושם הם בטוחים.

אבל, אדוני ראש העיריה, אין יותר מידרכות בתל־אביב. הן הפכו למיגרשי חניה ענקיים. המכוניות חונות על המידרכות, נוסעות עליהן קדימה ואחורה, פורקות ומעמיסות סחורה, והילדים וגם האמהות הולכים על הכבישים הסואנים.

בני לומד בכיתה ב' בבית הספר תל־נורדוי שברחוב מנדלי בתל־אביב. שנתיים כבר אני מביאה אותו בבוקר



ראש־עירייה להט

— עוברת את רחוב בן־יהודה, שהוא המקום הבטוח ביותר, למרבה הפליאה, כי המידרכות שם פנויות.

כשהוא מתקרב הביתה דרך רחוב אידלסון הסואן, הסכנה היא אימה ממש. הרחוב צר מאוד ומלא במכוניות נוסעות, ועל המידרכה אין מקום אפילו לזבוב, שלא לדבר על ילד עם ילקוט. לפעמים הוא מחכה על קצה המידרכה 10 דקות עד שאיזה נהג מנומס (מיצרך נדיר מאוד) עוצר את המכונית ונותן לילד לעבור בכביש.

גם אני נוהגת ומכירה את בעיות התנועה בתל־אביב, וברור לי שאין תרופת־פלא למצב הקשה. אבל ברור לי שרבר פשוט כמו איי־אבן בקצה המידרכה יפתרו חלק מהבעיה. את החלק של ביטחון הילדים הקטנים הגרים בעיר שלך. אין לי ספק שבעלי החנויות יקימו קול צעקה, אבל תמיד אפשר לארגן להם טיול לבית־חולים ולהראות להם כמה ילדים פגועי תאונות.

כדי שהילדים של היום יזכו לטייל על הטיילת היפה, לשבת על הכיסאות הכחולים ולשמוע קונצרטים בפארק, הם קודם כל צריכים להיות גדולים.

נ.ב. כל התמונות האלה צולמו בשלום־עליכם פינת בורגרשוב, מקום



המכוניות חונות על המידרכה, הולכי הרגל הולכים על הכביש



ילדים החוזרים מבית־הספר הולכים במרכז הכביש



ילד קטן עושה ניסיון להגיע אל האוטובוס

לבית־הספר ושנתיים אני מחכה לו כדי להוביל אותו הביתה בסוף הלימודים. לפי דעתי אעשה זאת עד שיגמור את בית־הספר. הדרך שלו הביתה אינה ארוכה במיוחד. היא עוברת את רחוב שלום־עליכם. חוצה את בוגרשוב — שהוא עורק תנועה איום ובלי רמזור שבו כל ילדי בית־הספר עוברים יום־יום פעמיים.

אני בטוחה שאתה מבין, שלך, אמא של אסף וגיא.

דניאלה שמי

יש לך בנקאים למקצוע.



בתחום עיסוקך, כדי להגיע ולשמור על רמה מקצועית גבוהה, אתה משקיע הרבה מאמץ. אתה לומד, חוקר ובודק. אתה שואל, מתלבט ומחליט. כל זאת כדי להתפתח, לצעוד קדימה ולתת שירות טוב יותר ללקוחותיך.

בשטח הבנקאות אתה מצפה לגישה דומה מהבנקאי שלך בבנק הפועלים. הרבה מאד משאבים, חשיבה ויוזמה משקיע הבנק כדי לתת לך פתרונות מתאימים.

אנשי הבנק נכונים להעמיד לרשותך מכלול של שירותים בנקאיים — מערך תקשורת משוכלל, יעוץ מתקדם ופתרונות פיננסיים המותאמים לצרכים המיוחדים שלך ושל העסק שלך.
תן לנו את האתגר המקצועי להפעיל בשבילך את המערכת הבנקאית הדרושה לך.
בוא לבנק הפועלים, יש לך בנקאים למקצוע.

בנק הפועלים בע"מ

לכל בית ישראל

שנת
שלום
ושלווה

מאחלת
החברה הכי גדולה
בארץ להפצה

ג ד

טל. 03-333680

בלאופונקט

חיים ארוכים-אפס תקלות.



טלוויזיות צבעוניות 16", 20", 22", 27"-עם או בלי שלט-רחוק.

שני דגמי וידאו VHS - עם שלט-רחוק.
חידוש בלעדי!! הוראות ההפעלה בעברית מוקלטות על קסטה וידאו. חינם.



BLAUPUNKT

היבואן הבלעדי: טרכף יבוא בע"מ, רח' בוגרשוב 70, תל-אביב.

TEDELEX



להרגיש שונה

להתפנתר על הבוקר

alice
אליס





אליס ספורט הנעל הנוחה והגמישה
עם האימום האורטופדי, במבחר דגמים לכל הגילים
לסתם יום יום ולכל ענפי הספורט.
נעלי אליס ספורט עם שלושת הכפתורים הצבעוניים המזהים -
להשיג בחנויות הספורט והנעלים המובחרות.
המפעל: נוסבאום 29 בת־ים
אליס: נחלת בנימין 115 ת״א, טל: 839912
אליס: לוינסקי 61 ת״א

1.02

מגרוש לגרוש מחרבים הגרושים

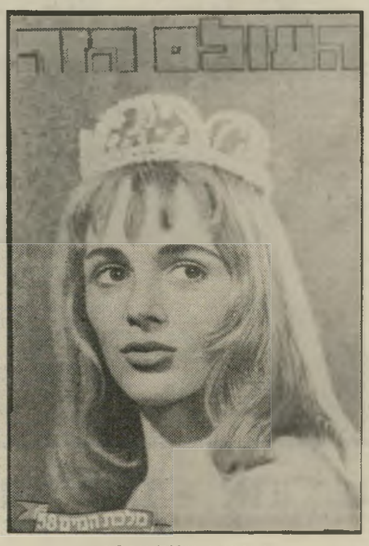
רחל מרחלת על כל העולם

קראתם את הידיעה הקטנה שהופיעה בעיתונים על כך, **שאלפרד טאובמן**, מיליונר אמריקאי, עומד לרכוש את השליטה בחברת סותבי, החברה מס' 1 בעולם למכירות פומביות של חפצי אמנות ועתיקות? כוודאי גם קראתם שאשתו, **ג'ודי** היא ישראלית לשעבר, שעבדה לפני כן כחצי שנה בחברה מיספר 2 באותו תחום, חברת כריסטי.

אז אל תיפלו מהכיסאות — השמועה אמנם נכונה, אך אותה **ג'ודי** אינה אלה **יהודית מזור** (לבית מזרחי) שהיתה, לפני 25 שנה, מלכת המים ושנבחרה מאוחר יותר למלכת־היופי של ישראל ולסגנית מיס תבל (לשנת 1954). לעניות דעתי, היא הנערה היפה ביותר שיצאה משרותינו כדי לרעות בשדות זרים.

במשך השנים עקבנו במרורנו אחר חייה בניכר, ואחר עבודתה בבונדס. שם היא הכירה את בעלה, המיליונר **הרברט ראוניק**, יצרן אופנה, ואחר־כך ילדה את בתה **טיפאני** ואת בנה **הרברט ג'וניור (הבן)**.

ברבות השנים עלו נישואיהם של השניים על שירטון. המשבר הכלכלי בארצות־הברית השפיע על העסקים. הבעל קצת התפרפר אחרי עשר שנות נישואים, **ויהודית** לא כל־כך אוהבת פרפרים, אלא אם הם משובצים ביהלומים ומתפרפרים על שימלתה.



יהודית מזור 1958
הופ – והיא בפאריס

הם נפרדו כידידים וכך הם גם התגרשו, לפני יותר משנה. לביסוס הידידות בעתיד הותיר **הרברט** בידי **יהודית־ג'ודי** את הבית הנפלא בניו־יורק ואת התכולה, שבה רהיטים עתיקים ויקרים, ואולי גם את שואב־האבק וכמה מטליות.

כמו אצל גרושות רבות אחרות — נוצר אחרי הגירושין רצון עז להתפתח וללמוד. **יהודית** בחרה בתחום שעניין אותה — עתיקות ואמנות. והחלה עובדת חצי יום אצל כריסטי.

את **אלפרד טאובמן**, זה המיליונר שהוזכר לעיל היא פגשה בארוחת־ערב חגיגית שנערכה בבית מישפחה המקורבת למישפחת המלוכה האנגלית. בתום הארוחה הוא הציע לה נישואין. **אלפרד** הוא טייס, ספורטאי, העוסק באיגרוף ובגולף, וגם אספן אמנות — בעיקר מודרנית — קצת פיקאסו, כמה ראנוארים, כמה דגא וחוץ מזה גם כסף, הרבה כסף. לא בגרושים, לא בלידות. בדולארים.



יהודית מזור 1983
לא אוהבת פרפרים



יהודית מזור 1964
כן אוהבת עתיקות

וכך מספרת את זה **מגי מגריסי** (מזרחי), האמא של **יהודית**: „יהודית תמיד יצאה עם אנשים מבוגרים ממנה, גם כשהיתה צעירה. ועכשיו, פעמיים היא התחתנה עם גרושים.

„במשך חצי שנה היא בחנה אותו כראוי. שניהם חיו באותה עת בנפרד מבני זוגם, שניהם התגרשו באותו זמן ושניהם התחתנו זמן קצר אחרי זה, בקיץ שעבר."

אלפרד טאובמן, כאמור, אינו קבצן, הוא בסך־הכל עשיר. לא הכי עשיר בעולם. הוא רק אחד מארבע מאות המיליונרים הכי גדולים בארצות הברית. ואין לו, כמו לעשירים הגדולים, צי של מטוסים. יש לו רק שני מטוסים עם צוות של חמישה איש קבועים לכל מטוס. וכאשר אשתו הקטנה צריכה למרוד בפאריס איון שמלה שנתפרה במיוחד בשבילה על־ידי איזה **ולנטינו**, מסיעה אותה אחת הלימוזינות של אלפרד, עם הנהג החמוש ושומרי־הראש, לאחד המטוסים, והופ היא בפאריס, הופ היא בחזרה בבית.

כמתנת נישואין קנה **אלפרד לג'ודי** את דירת אשתו לשעבר של **הנרי פורד**, איש המכוניות. הדירה עלתה ארבעה וחצי מיליון דולאר, אבל בינתיים עוד לא גרים בה. זה לוקח זמן לרהט בית כזה, גם אם יש לג'ודי אוסף של עתיקות עוד מנישואיה הקודמים. בינתיים הם מתגוררים בארבעה בתים נוספים במיאמי ביץ' בפלורידה, ובעוד שיכון אחד או שניים.

כשהם רעבים הם הולכים לאכול בבית הלבן. והם רעבים בערך פעמיים בחודש. הנשיא היה עסוק ביום נישואיהם. לכן השושבינים של החתן היו הנרי פורד מהפורדים ומכס פישר, היועץ של הנשיא.

את החתונה ערכו במלון פייר המפואר, ליד הסנטרל־פארק בניו־יורק, שם היתה לחתן דירה.

אחרי החתונה הצנועה ערכו מסיבה צנועה ל־80 מוזמנים במיסעדה של מועדון „21" עם קצת שמפניה וקוויאר ופול וחומוס ואולי גם קצת חמוצים.

כדי לחמם ל**יהודית** את האצבע כיסה אותה אלפרד באיסמרגד מאיכות מעולה, לא יותר גדול מבלטה.

אגב, ל**אלפרד** בת הנשואה לרופא ישראלי, המתמחה בניתוחים פלסטיים, ושני בנים: אחד מהם לומד בקמברידג' והשני כבר התחתן.

ביחד עם **המכס פישרים** ערכו הטאובנים ביקור במצריים בחורף, ואליהם הצטרפו גם **מגי**, האמא, ובעלה. הנשיא **מובארק** שלח שלוש לימוזינות עם נהגים, וערך ארוחת־ערב לכבודם, וגם הגברת **לאה גאלי**, אשתו היהודיה של **בוטרוס** הכינה ארוחת־ערב לא נורמלית.

וזהו.

ועכשיו נחזור לעסקים.

במדורים הכלכליים של העיתונים ציינו **שאלפרד טאובמן** הציע תמורת סותבי 125 מיליון דולאר, ולפני ימים אחדים דיווחה **ג'ודי** לאמה שבעלה כבר רכש בשקט שליש ממניות החברה.

ואם נשארו לכם עוד כמה שאלות, אז בבקשה. למשל, מה עם הילדים של **ג'ודי**?

אז ככה. הבת **טיפאני**, בת ה־17, נבחרה לנשיאת מועצת התלמידות בפנימיית־צמרת לבנות במדינת קוניטיקוט, השכנה לניו־יורק. שם גם לומדת בתו של השאה.

הרברט ג'וניור, בן ה־14, לומד בפנימייה, של בנים, כמובן, אבל עם בנו של **חוסיין** מירדן.

ולבסוף, אתם בוודאי זוכרים את **בועז**, אחיה של **יהודית**. נכון. גם הוא אסף כמה גרושים בניו־יורק. הוא מנהל המכירות של בית־האופנה של **אוסקר דה־לה־רנטה**.



הדראמה באולם „אהל־שם": דיווח של שעה אחרי שעה על בחירת יורש למנחם בגין, האיש המיועד להיות ראש ממשלת ישראל

ההכתרה

לשך כל יום חמישי הפגין סגן שר־החקלאות, מיכאל דקל, ביטחון רב בניצחון המועמד שלו לראשות־הממשלה, שר־החוץ יצחק שמיר. דקל, שנותח לפני זמן קצר בליבו, והיה אמור להיות עדיין בחופשת־מחלה, קם ממיטתו ובא למצודת זאב. כדי להרגיע את אנשי הטה שמיר.

בכיסו החזיק דקל פיסת־נייר בצבע תכלת, שבה היו רשומים שמות תומכיו של המועמד השני, דויד לוי. לפי חישוביו של דקל, היו מובטחים ללוי בסך הכל 316 קולות (ראה גלופה). במיספר כזה, מתוך כמעט 1000 חברי המרכז, הבטיח לשמיר את הניצחון.

אך ככל שחלף הזמן מפתיחת הקלפיות ועד לסיום ספירת הקולות באולם אוהל־שם בתל־אביב, החלו ניכרים סימני חוסר־ביטחון גם בסגן־השר.

כאשר ירדו חברי ועדת־הבחירות מהקומה השנייה של האולם ובידיהם התוצאות, עמד דקל בפואייה של האולם. עוזרו, קלוד מלכה, הבחין שאחד מאנשי לוי, הייהלומן דויד (דודו) מור, מניף את ידו בביטול ופניו נפולות.

מלכה צעק בקול לעבר היציאה: „תיקראו לשר, תקראו לשרי!" דקל, צרוד כולו, מזיע וחיוור, קרא למלכה: „קלוד, מה קרה?" וזה ענה בצווחה: „ניצחנו, ניצחנו!" דקל הנרגש הליט פניו בידיו ופרץ בבכי.

מייד אחר־כך נכנס יצחק שמיר לבניין, רועד כולו, רטט קל חולף בפניו. בתו של דקל, בת־שבע החרמוני, חברת־מרכז אף היא, תמכה באביה שלא יפול.

דראמה של מרכז חרות התחילה 110 שעות קודם לכן. ביום הראשון בשעה 12 בצהריים, הודיע מנחם בגין על כוונתו להתפטר. עד יום השלישי היו שהאמינו כי הוא יחזור בו. בצהרי יום השלישי התברר סופית: דרוש יורש לראש־הממשלה ומנהיג חרות.

למרות שמעולם לא העז מישהו בתנועה לדבר על מחנות ועל יורשים, לא היה ספק שהמירוץ החל, המירוץ בין דויד לוי ויצחק שמיר.

שרי חרות ניסו למנוע את הקרב הגדול. המרכז, שמעולם לא התכנס להצבעה מעין זו, היה צריך להכריע בין שניים. ברגע האחרון התברר, כי באולמי העצמאות שבמצודת־זאב, המושכרים מעת לעת למטרות מיסחריות, תיערך חתונה ביום ההצבעה.

הזמנות לא נשלחו, והצירים קראו בעיתון ושמעו ברדיו, שעה אחרי שעה, שהם מוזמנים לישיבה המכרעת.

האולם שנקבע לבסוף היה אולם אוהל־שם, האולם שבו דיבר בגין על פרישת ח"כ גאולה כהן מחרות, ושבו נודע שיעקב מרידור חוזר לזירה הפוליטית, ערב הבחירות ב־1981.

רחוב בלפור במרכז תל־אביב נסגר לתנועה ליד אולם אוהל־שם, שנחנך על־ידי חיים־נחמן ביאליק, למסיבות עונג שבת ואשר שימש בשנים האחרונות אולם מודחן לתיאטרוני יידיש. שוטרי מרחב הירקון, גורילות, שומרים בשכר ושוטרי מישמר־הגבול, מנעו ממי שאינו חבר מרכז להתקרב לפתח האולם. לעיתונאים הרכים עד אין־ספור הוקצה היציע בלבד.

אט־אט התחילו להגיע הצירים. גם אנשי־חירות שאינם חברי־מרכז, חברי התנועה מן השורה, הצליחו להידחק לרחבה שלפני האולם. מישהו צעק שכך גם יתנהלו הבחירות — בזיופים.

העיתונאים חיפשו דרך להיכנס פנימה. ראשונה חדרה אורלי אזולאי מידיעות־אחרונות. אחריה נכנס אבי בטלהיים ממעריב. שלמה נקדימון, לשעבר יועצו לענייני־תיקשורת של מנחם בגין, נכנס מהמחסום השני.

העיתונאי ישראל סגל שמע שכתבי־הטלוויזיה רשאים להסתובב בפנים, כמו כתבי־הרדיו. הוא שלף תעודה ישנה מתקופת עבודתו בטלוויזיה ונכנס פנימה.

לבסוף הופיע אריה אבנרי מידיעות אחרונות, האיש שחיבר את הביוגרפיה המוזמנת של דויד לוי. עסקנים מהמחנה של שר־השיכון והבינוי הכניסו אותו פנימה. „שמונה שנים אני אומר שהאיש הזה יגיע רחוק," נהג אבנרי לומר במערכת עיתונו. עתה הרגיש כמעט כמנצח.

האליל: אריק שרון

דטלוויזיה הצרפתית, כמו העיתונות הכתובה, חגגה. שני המועמדים הם דוברי צרפתית ומכירים את תרבות צרפת. איש מחנה־לוי נתן הסבר בשפה הצרפתית על המתרחש.

כאשר הגיע למקום יושב־ראש המרכז, המהנדס אברהם שכטרמן הקשיש, נקרא גם הוא לומר את דברו בצרפתית לפני מצלמות הטלוויזיה. שכטרמן נענה ברצון.

הרחבה שלפני האולם התחילה להתמלא בעסקנים, מוכרים יותר ומוכרים פחות. איש מחלקת־האירגון, ח"כ מיכה רייסר, נכנס בהבעת חשיבות עצמית, כשתיקו הנצחי הקטן בידו. אחריו נכנס אהרוני סיקא, מורה מטעם הסוכנות באיטליה, שהובהל במיוחד בטיסה מרומא, כדי להצביע למען דויד לוי.

יצחק שמיר בא. מחיאות־כפיים מעטות.

דויד לוי בא. מחיאות־כפיים חזקות יותר.

את מחיאות הכפיים החזקות ביותר וקריאות הידד קיבל השר־ללא־תיק אריאל שרון. „מה, הוא מתחרה?" שאל צלם טלוויזיה זר. מרחוק התרוממה מזכירתו הנאמנה של שרון, שרה וינר, על קצות רגליה, כדי לחזות באלילה.

שמועה אמרה שבגין יגיע. הצוותים הזרים בדקו בירושלים, באמצעות מכשירי־הקשר שלהם, אם יש תכונה ליד ביתו של ראש־הממשלה. בתוך זמן קצר התברר שהוא לא יגיע.

אנשי לוי השתלטו על הרחבה. ביניהם איש שיכון ופיתוח, יהושע מצא, מנכ"ל מישרד־השיכון, אשר וינר, הקבלן דויד (דודי) אפל, ח"כ מיכאל קליינר, ח"כ אליהו בן־אלישר. בן־אלישר בא במיכנסיים בהירים וחולצה לבנה ששרווליה מופשלים. כך גם הופיע שר־הביטחון, משה ארנס. הזקן הנצחי של התנועה, יוחנן בארד, הגיח מאי־שם, נתמך על־ידי יורם אריזור. עיתונאים עטו עליו בשאלות. הוא לא ענה.

הם לא ידעו שהוא כבר־שמיעה.

הכניסה לאולם היתה קשה ביותר. ההקפדה היתה נוקשה. מי שאינו רשום כחבר־מרכז, לא יכול היה להיכנס.

השעה 6 חלפה מזמן. מי שהצליח לחדור לאולם, נתקל בגל־חום עצום. המזגנים לא פעלו. האולם היה דחוס וצפוף.

ליד שולחן קטן במרכז הבימה, ישב שכטרמן. בשורה הראשונה במרכז ישבו זה לצד זה לוי ושמיר. מולם, בין השורה והבימה, סובבו עשרות צלמים, עיתונאים וכתבי־רדיו. המעברים ליד השורות הראשונות היו דחוסים וצפופים.

ב־6 וחצי קם באדר על רגליו, דרש



לפני ההצבעה: דויד לוי מתקבל על־ידי מעריציו הבטוחים בניצחון

הסבר. שכטרמן, אריש לחלוטין, הציע לו את התפטרותו.

לקלפי באלונקה

סמוך לשעה 7 הגיע הגואל. עורך־דין תל־אביבי לא ידוע במיוחד, סגן יושב־ראש בית־הדין של התנועה, אלחנן ויניצקי. הוא נבחר לכהן כיושב־ראש וערת־הבחירות.

הוא טיפס במהירות לבימה והתחיל לדבר על בגין. הקהל היה חסר־סבלנות. ויניצקי פירט את דרך הבחירה, מנה את 12 הקלפיות והקציב שלוש שעות תמימות עד לסגירת הקלפיות.

הצלמים עטו על שמיר ושרון, שאמורים היו להצביע באותה קלפי. שני השרים המתינו כשעה וחצי עד שהגיע תורם להצביע. לוי הצביע והמשיך לשכנע בוחרים. שמיר חייך אל הצלמים ויצא החוצה. חברי המרכז התחילו להסתובב בין הקלפיות והרחבה שלפני האולם.

אחד מחברי המרכז, ברוך („ברוכק׳ה") אברמסון התעלף. „לא פלא," אמר אחד הצירים. „אחרי שהוא נזרק מהמישלחת הכלכלית בניו־יורק והוחזר לארץ בבושת פנים. גם אני במקומו הייתי מתעלף."

אברמסון לא היה המתמוטט היחידי. כמה שעות לפני פתיחת הקלפיות התמוטט במצודת־זאב הצייר ומטריד השגרירות הגרמנית אנדרי קלצ׳נסקי. הצייר, נוצרי יליד פולין שהתגייר, איש מחנה שרון, כינס מסיבת־עיתונאים וטען כי פוטר מעבודתו במישרד־החקלאות. מפני שהזהיר על תמיכתו בדויד לוי.



יצחק שמיר: עדיין מצפה לחסדי־שמים

קלצ׳ינסקי הובהל לבית־החולים איכילוב. ולא הספיק לשמוע כי הבדיקה העלתה שהוא לא פוטר כלל ממינהל מקרקעי ישראל.

דובי ברגמן, עובד הסוכנות ולשעבר האיש החזק בין העסקנים הצעירים, הסביר את המשמעות ההיסטורית של כינוס המרכז. ברגמן, שכבר הגיש עבודת מאסטר על התנועה, לאוני־ברסיטת תל־אביב, הוא מתומכי לוי.

יגאל כהן־אורגד היה לשיחת־היום באולם. הוא מוכר כאיש של משה ארנס. בתחילת השבוע הוא הבטיח את קולו ללוי. יומיים לפני תחילת המירוץ הוא הפך נאמנו של שמיר. אבל, הוא הוסיף: „לא היתה דרך אחרת מלבד בחירה במרכז. דרך אחרת, פירושה היה שהאחד ייריה בראשו של השני."

מי תמך בלוי? התברר שכל השרים היו נגדו. חיים קורפו הצהיר על כך בראיון רדיו. אפילו מרדכי ציפורי, שבא למרכז עם אשתו, טובה, אף היא חברת־מרכז, לא תמך בלוי. למרות מה שעבר בינו ובין שמיר לפני שנה, ביום הגורלי של הטבח בצברה ושאתילא.

אריאל הצביע וחזר למקומו בשולי האולם. שר־האוצר גבה־הקומה ובעל הכרס, לא מקובל ביותר על חבריו במרכז. למרות שלא דיברו על כך, רבים ראו בו את האיש שגרם להתמוטטות מנחם בגין.

הצלמים עטו על פיטר, חבר מרכז שהובא על גבי אלונקה והיה מוכן להודהות בשמו הפרטי בלבד. הוא נפצע בתאונה, אך הוא לא וויתר על הזכות שנפלה בידיו. למי הצביע? סירב לגלות.

בשעה 9 ניגש רן סממה, מפיק השידור הטלוויזיוני החי, לקלפי מס׳ 9 וביקש מחברייה שיזוזו מעט. הפינה שישבו בה תוכננה לראיון חי עם שני המועמדים, בפתיחת מהדורת מבט. חברי הקלפי סירבו. ממש לפני תחילת המהדורה נמצא מקום חלופי בסמוך, ויורם רונן ראיין את שני השרים.

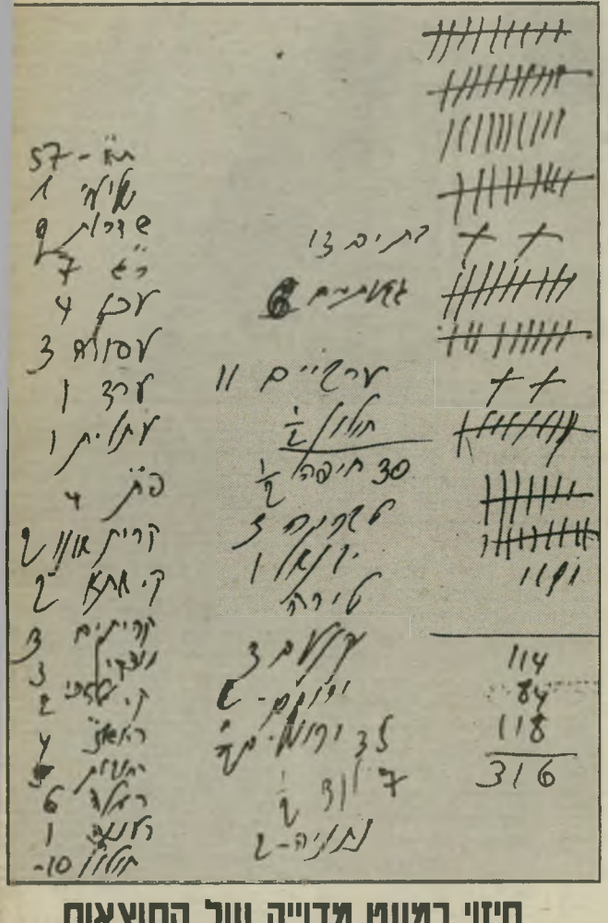
בלי וודקה בכיס

דברת מישרד־השיכון־והבינוי, עליזה גורן, אשתו של כתב הטלוויזיה, יגאל גורן, אירגנה לשר שלה עוד כמה ראיונות ועזבה את המקום.

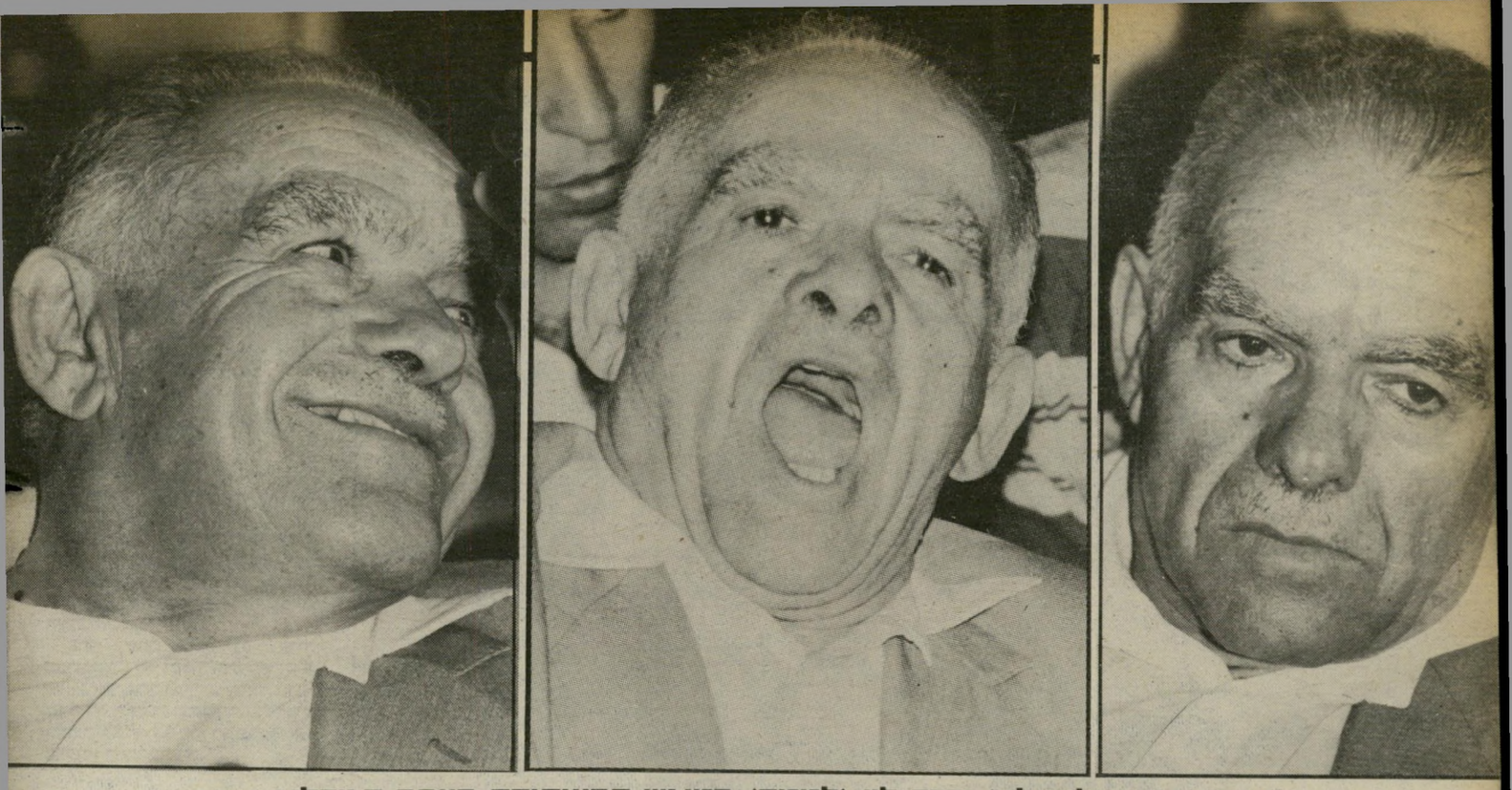
חיים קופמן, סגן שר־האוצר, שהודיע ערב ההתמודדות על תמיכתו בלוי, עשה נפשות למען המועמד שלו בכל פינה אפשרית. ליד אחת הקלפיות עמד, ממתין לתורו להצביע, עורך־הדין מנחם ברגר, שהתמודד לפני חודשים אחדים על תפקיד נשיא לישכת עורכי־הדין ונכשל. אז הוא טען, שהוא אינו חבר נבחר בתנועת־החרות, אלא מוותיקי אצ״ל בלבד. עתה הסתבר, שהוא חבר פעיל במרכז.

שימחה („אבי הפצועים") הולצברג גם הוא חבר מרכז. הוא בא להצביע ובידו פחית אורנג׳דה. לא, אין לו בכיס בקבוק וודקה.

הכתבים המדיניים, שירדו מירושלים לשפלה, הסתודדו עם מזכיו הממשלה, דן מרידור, אף הוא חבר המרכז. הוא חייך, אך בדרך־כלל שתק. יחיאל קדישאי, עוזרו של ראש־הממשלה, דיבר פה ושם עם פעיל קשיש. גם הוא לא היה כתמול שילשום.



חיזוי כמעט מדוייק של התוצאות



יצחק שמיר (למעלה) ודויד לוי (למטה) במיגוון הבעותיהם בערב הגורלי



יעקב מרידור, האיש שידע על מהלכי מנחם בגין כמעט מן הרגע הראשון, הלך לטלפן לבגין ולדווח לו על המתרחש. כל הערב היה צמוד אליו עוזרו, ראובן שלום.

לפתע עלה המתח. פעיל של לוי צורח: „הם הביאו את התחזית."

ברור קצר העלה: המרכז שבחר ביורשו של בגין, נבחר ב־1978. רק אחר־כך פרשו גאולה כהן ואחרים והקימו את התחזית. חלקם עדיין רשומים כחברי־מרכז, והם באו להצביע. אין ספק שהם תמכו בשמיר, ממתנגדי הסכם קמפ־דייויד.

המרכז עצמו, כך הסביר ח"כ מיכאל קליינר את המצב, היה מלכתחילה לטובת שמיר. שליש מחברי המרכז הוכנסו על־ידי מנחם בגין. אלה הם ותיקי המישפחה הלוחמת, שלא עברו בבחירות בסניפים. הם נתנו את קולם לשמיר, שבו ראו את נציגם.

רק שני־שלישים מחברי־המרכז נבחרו באופן דמוקרטי בסניפים.

האם ההצבעה היתה עדתית? אנשי לוי חייכו. „תראה", אמר אחד, „מקיפים אותו אשכנזים." אנשי לוי ידעו, שרוב חברי־המרכז הם יוצאי עדות־המיזרח. בסוף הלילה התבררה מידת הבגידה שלהם.

השעה כבר היתה 10 בלילה. ויניצקי שוב היה מבוקש. שושנה וינר, שותפתו לחיים של המלונאי חיים שיף, אמרה „אני נוסעת למלון. אראה טלוויזיה בשקט ואחזור אחר־כך."

במי תמך שיף? לא היתה תשובה חד־משמעית.

קלוד מלכה, חבר ועדת־קלפי, מנע מצעיר להצביע. „הוא כבר הצביע פעם אחת. הוא בא שוב עם מעטפה!" זעק.

כפינת הבימה ניצב גידעון גדות, יושב־ראש־אגף ההסברה המתפטר של חרות, ויושב־ראש מיפעל הפיס. מעטים עמדו לצידו.

מזכיר הממשלה לשעבר, אריה נאור, לבוש חולצה לבנה, כידו מפתחות, הסתובב אנה ואנה. למי הצביע? קל לנחש. אמו, אסתר רזיאל־נאור, היתה אצל בגין ערב כינוס המרכז, וקראה לו לחזור לתפקיד.

האחים העיתונאים דן ודויד מרגלית חיפשו מישהו שעדיין לא ראיינו — דן עבור הארץ, דויד עבור תוכנית־הרדיו של רשת ב' הטור השבועי.

ויניצקי עלה לבימה והודיע ב־10 וחצי, שכעבור חמש דקות ייסגרו הקלפיות. הן נסגרו 15 דקות אחר־כך.

מוטב לשתוק!

עד סגירת הקלפיות התחוללה דראמה אחרת, במלון השרון בהרצליה. מנהלת לישכתו של שר־הביטחון, אילנה ביננשטוק, תימניה יפהפיה, לשעבר עובדת לישכת ראש־הממשלה, חגגה את טקס הנישואין של בתה, אורלי. כל חברי־המרכז הוזמנו לחתונה. רובם לא באו.

משה ארנס מיהר לחתונה וחזר לאולם. אחרים העדיפו שלא לנסוע לשם.

ביננשטוק היא חברת־מרכז. איש־מישרד־החקלאות וחבר־המרכז, אבי צור, נסע כדי להביא אותה. כל קול חשוב לאנשי שמיר. היא רצתה לבוא, בעלה מנע ממנה כמעט בכוח.

סוף־סוף נסגרו הקלפיות. אחת־אחת מעבירים אותן לקומה השנייה. בוועדת הקלפי, שבה סופרים את הקולות, ישבו מלבד ויניצקי ארבעה חברים אחרים, שניים מכל צד. רוני מילוא, ומיכאל איתן מטעמו של שמיר, מיכה רייסר ודויד אפל ממחנהו של לוי.

אמר אחד הצירים: „יופים לא יהיו שם. קיבצו בחדר אחד את ארבעת שועלי־הבחירות, שהתמחו באוניברסיטת תל־אביב עוד בראשית שנות ה־70."

דלת־ברזל מנעה את המעבר למקום הספירה. על הדלת שמר בן־ציון מורדוף, מאנשי לוי, האיש שהתפרסם כאשר כמעט פוצץ את ועידת־ההסתדרות האחרונה, שנערכה בהיכל התרבות בתל־אביב, בספטמבר 1981.

אנשי הרדיו של קול ישראל וגלי צה"ל עטו על כל ח"כ ושר וביקשו שיאמר במי תמך.

למרות שהבחירות הסתיימו, וכך גם התעמולה, העדיפו רובם לשתוק. שמיר נכנס ויצא מהאולם. מצלמות הטלוויזיה והצלמים לא עטו עליו, אלא דווקא על יריבו, לוי, שהחליף בכל רגע מקום וישב מרי פעם ליד ציר אחר.

ליד שמיר ישב צעיר חבוש־כיפה, לבוש בחליפה חומה כהה. רבים לא זיהו אותו. היה זה שאול ביטרמן, איש־עסקים צעיר ובנו של איש־עסקים המקורב לתנועה. ביטרמן הוא חברו של מילוא, ובתוקף הנסיבות הוא סכך על השר המועמד.

לאולם נכנס שרון והתיישב ליד שמיר. אז גילו העיתונאים, סוף־סוף, היכן ישב המועמד השני, והקיפו את שני השרים.

הזמן עבר והשעה התקרבה כמעט לחצות. התוצאות לא נראו באופק. סיפרו שרק עתה סיימו כל ארבעת חברי ועדת הקלפי לספור את המעטפות.

אשה צעירה ניגשה לשמיר ולחשה באוזנו: „יצחק, קורפו אומר שיש זיופים. למי עליי לגשת?" שמיר, שאותות עייפות ניכרו בפניו לא הגיב.

היושב־ראש לשעבר של התאחדות הסטודנטים הארצית, ישראל כ"ץ, גבה־קומה ומרכיב מישקפיים, הסתובב סחור־סחור והצליח שלא להתקל ביריבו, סגנו לשעבר, חיים טיירו. בין שני מועמדים חיפאיים: מאיר כהן־אבידוב, מועמד חרות לראשות העירייה, מתומכי שמיר. יעל רום, מועמדת עצמאית, בתמיכת הליברלים. כשהוכירו לה את שמו של כהן־אבידוב, היא עיוותה את פניה ודחתה בביטול בקשת עיתונאי להתייחס אליו.

בנו של כהן־אבידוב, שמואליק, הסביר את המצב: „בגין כועס על התנועה, והתנועה כועסת עליו."

אמו של חבר־המרכז, הקבלן דויד אפל, היתה במצוקה. בעלה, אברהם, הוא מאנשי ארנס, התומך בשמיר. היא ניסתה כוחה בחישובים מי יזכה. כל החישובים הוכיחו: דויד לוי.

יועצו של לוי לענייני תיקשורת, חנן אברמסון כסוף־השיער, נח אחרי ארבע שעות של התרוצצות ועשיית נפשות למען המועמד שלו: „דיברתי עם כל מי שיכולתי. הערב זהו יום גרול לתנועת החרות. אני מקווה שגם לנו."

עמוס לבל, עוזרו של לוי, לא התנבא. אבנר סרוסי מרמלה, עוזרו השני של השר, הסתובב חסר־מנוחה: „אם לא יבגדו בנו, הכל בסדר."

ניסים מישעל מהטלוויזיה התייצב בשולי הבימה, לצידם של יורם רונן ושימעון שיפר מהרדיו. הם התכוונו להעביר בשידור ישיר את תוצאות ההצבעה.

קליינר שאל את דודו מור, איש־לוי והמועמד מס' 51 ברשימת הליכוד, שייכנס לכנסת כאשר מנחם בגין יתפטר ממנה: „אין איזה רמז? דויד יושב על סיכות."

אך באולם כבר מתרוצצת שמועה. לוי מוביל ב־60 קולות. אחרי כמה דקות עבר לחש אחר „לא 60, רק 40 קולות לטובת לוי."

שמיר יצא למכוניתו ונח ברכב הממוזג.

במיזנון כבר מכרו בירה חמה: „יום כזה אף פעם לא היה לי פה," אמרה בתו של בעל המיזנון.

עורך־הדין הבאר־שבעי, אבי יהב, מראשי תומכי לוי בדרום, היה בצרה. למחרת בבוקר היה לו עירעור בבית־המישפט העליון: „אני כבר נשאר בתל־אביב. ממילא לא נישן עד הבוקר. אחרי הניצחון. רק אם אחינו יצביעו בשבילנו, אנחנו ננצח. אבל הפופולסקים הרי לא יתנו לנו את הניצחון."

אורי דן דיבר עם כלי־התיקשורת. אבי דודאי עם חברים אחרים. שרון יצא למיסדרון ולחץ ידיים. „הוא הגיבור האמיתי של הערב," לחש עיתונאי־חוץ לחברו.

סגנית שר־החינוך, מרים גלזר־תעסה, בשימלה לבנה פירחונית, התראיינה על ענייני חינוך. העוזרת שלה, מיכל כפרי, ניתחה באוזני ציר שחום־עור את מה שהתרחש באולם.

זר קטנטן למנצח

שרי הליברלים אומנם לא באו לאולם, אך שליחיהם הגיעו. הפירסומאי דויד אדמון, דובר הליברלים אלחנן בר־סער ועורך־הדין גד אסולין באו לראות מקרוב את תוצאות ההצבעה.

הקהל שישב סמוך לבימה, במרכז האולם היתחיל שיר. שירי מחתרות ידעו רק מעטים. שלא לדבר על עלי בריקדות נפגש, נפגש, ושתי גדות לירדן. הקהל לא ידע את המילים. ניסו שירים חדשים. גם כאן ההיענות היתה מועטה.

1 אחרי־חצות: שכטרמן על הבימה, בודד מול המיקרופון. תוצאות לא היו הטלוויזיה הפסיקה את שידוריה. שימעון שיפר עלה לירושלים. נשאר רק אריה גולן.

1 וחצי אחרי־חצות. שמיר לעוזרו: „מה זה, לא יודעים עדיין כלום?" לא. שמיר יצא החוצה בפעם האחרונה.

ואז התרחשו הדברים במהירות. דלת־הברזל שבקומה השניה נפתחה. אותם שצבאו עליה בחוץ רצו בהולים למטה. שמיר ולוי הוזעקו במהירות לאולם. הם נקראו לבימה. ויניצקי כנאום־נצחון. התומכים שלו מחאו כפיים והזילו דימעה.

גם אנשי שמיר בכו.

מישהו קרא לשיף: „חוגגים בריפלומט?"

יצחק שמיר נקרא לשאת את דברו. הוא התחבק והתנשק עם המפסיד. הוא הזכיר את שמו של בגין וקולו רעד. ידיו אחזו בכוח רב בשולי רוכך הנואמים.

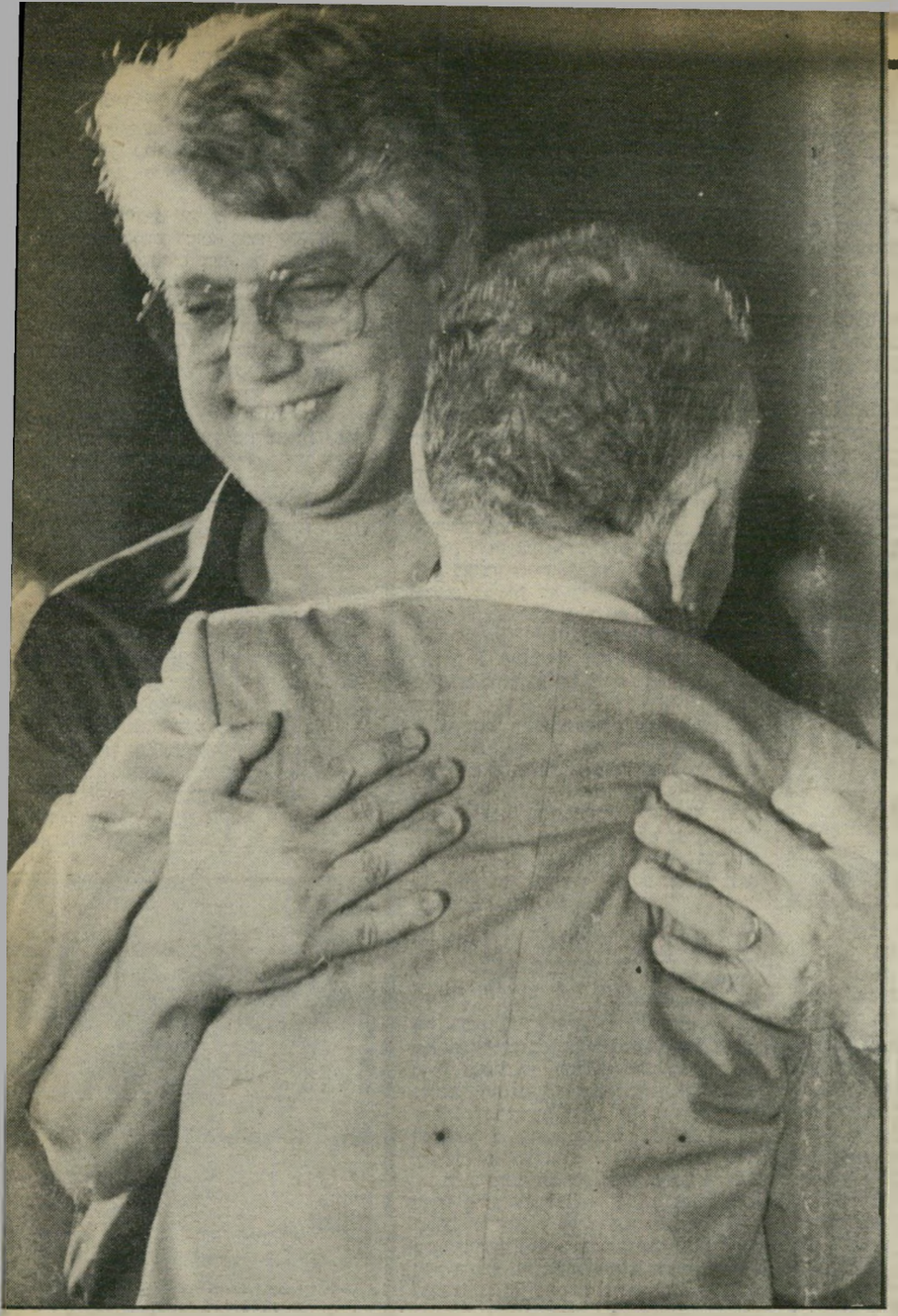
בפתח כבר ניצבו שתי שורות של שוטרים, עד לדלת מכוניתו. לבסוף הוצא שמיר מצד האולם והובל במהירות, מוקף גורילות ושוטרים, למכונית. המצלמות הבזיקו, אך שמיר נמוך־הקומה כמעט שלא נראה.

לוי יצא. פעיליו כבר דיברו על עריקה לתמ"י. המקום נעזב במהירות. שאול ביטרמן, הדתי שליווה את שמיר כל הערב, הזמין את מטה־המנצחים למסיבה ספונטנית על חשבונו במלון הילטון.

ב־4 לפנות־בוקר הגיעו לשם מילוא, מחייך מפה לאוזן, כהן־אורגד, מיקי איתן, עדי הלפרן, ירדנה מלר, מזכירת הסיעה בכנסת, קלור מלכה, לאה מגן, מזכירתו של מילוא, ועדי הלפרן, שהציע „להרוג את כל הערבים אם לא יחיו כמו שאני רוצה".

שמיר כבר נמצא בביתו בירושלים. וענה לשאלות עיתונאים.

צילמו:
ענת סרגוסטי
ויציון צפריר
כתב: בן־ציון ציטרין



אחרי 436:302 — מפסיד גאה לוי מחבק מנצח שמיר



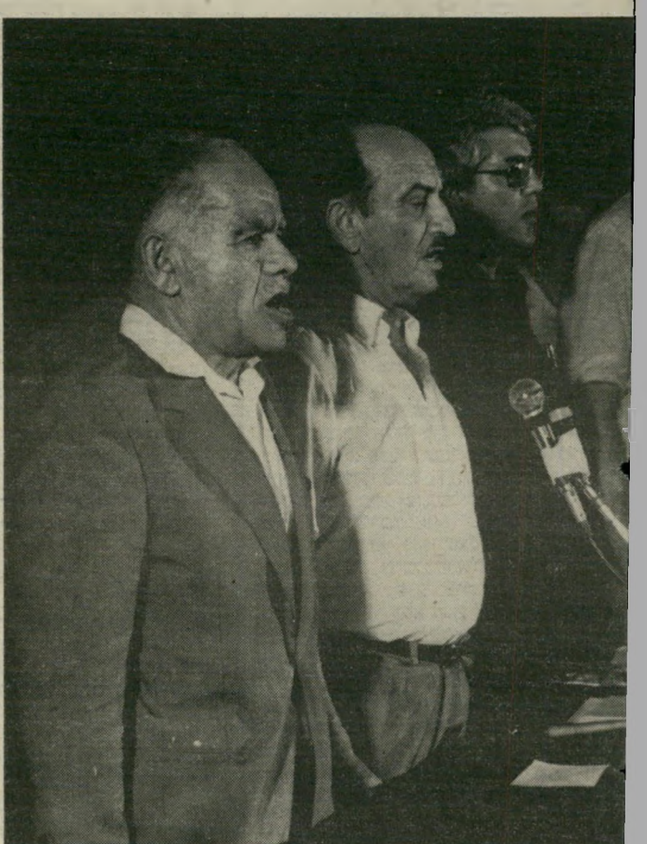
רייסר־של־לוי

הגיע מצד אחר, לאורך האולם. וטיפס על הבימה. אחרי שאיחל שנה טובה לנוכחים, הכריז באיטיות, שמרטה את עיצבי הנוכחים: הצביעו 745 חברים. שיבעה קולות פסולים. השר לוי קיבל 302 קולות.

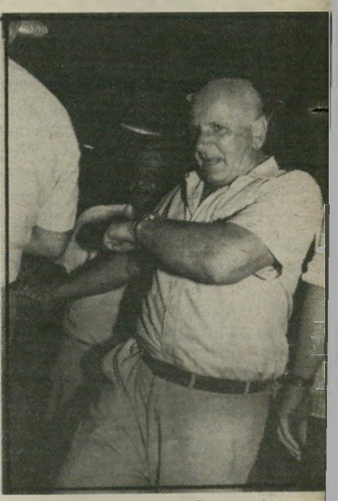
„מחיאות הכפיים והצעקות הבליעו את ההמשך:" 436 לשמיר."

חברת־מרכז נלהבת רצה לעבר שמיר, נישקה אותו והגישה לו זר־ורדים קטנטן.

לוי ניגש לנאום נאום־הפסד. הוא לא הכין אותו. אחרי דקה זה נשמע



„התיקווה" עם יושב ראש שכטרמן



דקל־של־שמיר

השניים עבר חתול שחור אחרי פרשת מעצרו של אלי קראוס, יושב־ראש אגודת הסטודנטים בתל־אביב מטעם הליכוד.

מנוחה במכונית

מועמד חרות לראשות עיריית בת־ים, יצחק ולקר, ואשתו חיה — שניהם חברי־מרכז — לא נחו לרגע. כך גם יוסף עזרן, מי שנמנה עד לפני חודשים לא רבים עם אוייבי ולקר בבת־ים. ועתה הוא מאנשיו. בשתי פינות שונות באולם ישבו

(המשך מעמוד 89)

את הסרט ב־250 בתי־קולנוע בארצות־הברית."

מה עלה בגורל הסצינה המפורסמת מסרט חדש שהייתם אמורים לעשות בישראל?

"אמנם דיברנו על כך, אבל הכל תלוי בכמות הכסף שנשיג למימון הפרוייקט הזה. זהו סרט על מישהו שחולם הרבה. אך למרבה הצער אינו יכול להתכחש למציאות. ואז, באושר רב, הוא משתגע. זו קצת קומדיה שחורה דוגמת שודדי הזמן אבל, ככל שהילד גדל, הוא עומד מול מציאות חזקה יותר המאיימת על חלומותיו."

מה קורה ברגע שיש חילוקי־דעות חמורים ביניכם? הרי בסופו של דבר אתם ששה אנשים שונים, עם שש דעות שונות?

"אנחנו מצביעים. והדמוקרטיה מנצחת. אפשר להטיל וטו, אבל אנחנו נוטים לדבר אחד על לב רעהו ולנסות לשכנע."

ב־משמעות החיים" אתם תוקפים את הדת בחירוף נפש. למי מכם היה החינוך הדתי ביותר?

"אני חושב שלכולנו היה חינוך דתי ואי־אפשר להימלט מן העסק. נדמה לי שאנחנו מיוחדים באמת — הלהקה הקומית המיוחדת בעולם, כי איננה להקה יהודית: זה מוזר לי — שבשעת הצגת בראין כוכב עליון היתה קבוצה יהודית שהגישה תלונות על פגיעה בערכי הדת ובשמה הטוב. אבל אל דאגה, היו גם קאתולים וגם פרוטסטנטים שנעלבו עד עומק נישמתם."

מי לדעתך ייפגע עכשיו?

"הגורמה בוודאי."

לא אתפלא על כך. הרי אתם שמים לצחוק את כל אינני הטעם ומנבאים או מאחלים להם שיתפוצצו.



הזיות מיניות של בימאי
נאשם בשימוש בבדיחות סכסיות

"אני בכל זאת מתפלא על כך שאנשים נפגעים. כי מה שאנחנו עושים נראה בעיני כל־כך אבסורדי, ואילו כולם מגיבים כאילו זה היה מציאותי לחלוטין."

אני הרגשתי שאתם עושים מחווה. בקטע הזולל המתפוצץ מרוב אוכל, לבימאי האיטלקי מארקו פררי ולסרט "הזלילה הגדולה."

זה נכון, הזלילה הגדולה היה סרט גדול."

לעומת זאת, הקטע הפותח את הסרט נראה כמו מחווה לסטנלי קובריק, על הבניין היוצא לחלל ומתכנן את ניקמת העולם הישן בעולם החדש והממוחשב.

"אכן רצינו לקרוא לזה מילחמת־העולם השלישית או סוף העולם, אך לבסוף ירדנו מזה. היו לנו תוכניות לשלב בסרט את רוברט רדפורד או את "גדלי אנדרדיוז, שישוחחו ביניהם על מיזוג־האוויר בקולנוע, אבל לבסוף העדפנו את ההפסקות עם ההודעות: "היגעתם לאמצע הסרט" או "זהו סוף הסרט הדי."

האם אתם אוהבים את הבדיחה לשמה, מעין הצחקות מיקצועיות שכוונתן בידורית בלבד?

"לא. כל הדברים, שאנו עוסקים בהם, רציניים דיים כדי לעסוק בהם בדרך קומית. אני מרגיש כי הדברים הכי מהותיים בחיים שווים צחוק. הנה וודי אלן, למשל. הוא אומר דברים חשובים מאוד בצורה מצחיקה. אין אלה בדיחות זולות בנוסח מל ברוקס. הדבר המעניין הוא כמה רחוק אתה יכול להגיע בקומדיה."

האם אתם מסוגלים לצחוק גם מנושאים שיש עליהם טאבו, כמו מחנות־ריכוז למשל?

"המעניין הוא שאנשים הצליחו להחזיק מעמד במקומות אלה דווקא בגלל הצחוק. כמו אותו סיפור על ניצולים בסירה בלב־ים, שאין להם מה לאכול. הם מתחילים להתווכח על האדם שהם עומדים לאכול. זה הופך להיות אנושי, כי זהו מצב קומי רציני."

(המשך מעמוד 73)

נלחמים ולמה. אין זה דוקומנט אבסורדי, אלא סיפור של מאבק נפשי כואב עם נעגועים לימים היפים. כאן, לדעתי, חוזקה של ההצגה ולכן היא מרגשת".

אורי פסטר לובש חולצת פסים בצבעים אדום ולבן, ג'ינס ורגליו יחפות. הוא אומר שהוא מחפש שותפה לדירתו, ובעצם לחייו. ככה הוא יירגע, לדעתו.

יומן הפגישות שלו גדוש והפרשי הזמן בין צילצול טלפון אחד לשני הם קטנים. על דלת דירתו שטיח פורח והקירות גדושים בפלקטים מתוך כמה הצגות שהספיק לביים באוניברסיטת תל־אביב ובפסטיבלים של עכו. בין היתר תלוי שם ציון לשבח על אללה כרים, הצגה על חלוצה המתאהבת בערבי יפוי בראשית המאה. יש בו משהו תמים, מטורף ורענן מארץ־ישראל היפה הראשונה.

הוא גדל בעפולה. הוריו־אביו היו ממייסדי המושבה בלפוריה שליד עפולה.

"הם היו חלוצים אמיתיים וכך גדלתי. הכל היה ספוג אהבה לארץ ישראל," הוא נזכר. "היינו נוסעים לכינרת לא כדי להתרחץ, אלא כדי להריח את הפריחה ולבדוק את מטעי הבננות. אז לא היו נוסעים לחו"ל. מכסימום היינו נוסעים לנהריה או משוסטים כל שבת ארבעים קי־לומטרים בווארדיות. עד גיל 14 ראיתי כל פינה בארץ.

"היום אני יושב בתל־אביב וכימעט לא יוצא ממנה. אני מרגיש בה מוגן. כשאני עולה לאוטובוס על קו שנוסע מחוץ לעיר, אני נתקל בדברים שקשה לי לראות. קשה לי גם לבוא הביתה לעפולה. האוכלוסיה השתנתה במיזוג הגלויות המוזר שצמח בתקופת המערך. נוצרו בלוקים של גרוזים, בלוקים של רוסים ובלוקים של מיזרחיים. העדתיות היא מופגנת. אני נכנס לדיכאון כשאני רואה את הלגו הזה."

"אני לא בן־אדם אני מיספר"

צבא שירת פסטר כקשר בגולני.

"הגעתי סגוב אשכנזי וביום הראשון פגשתי בחייל שאמר לי "חבל שהיטלר לא הרג את כולכם." פתאום לא היתה ברירה, היה צריך להתבגר. בהפסקות הייתי רץ עם חבר לאחת הפינות. היינו קוראים את נתן זך, כדי לשמור על איזושהי שפיות.

"מאוחר יותר הפכתי להיות רומינטי ביחידה. הייתי כותב לחברים את המיכתבים לחברות שלהם, מכיר את כל מסיבות־הפרידה ודואג להווי. סירבתי ללכת לקורס קצינים, כי אני שונא נשק וריצות. אני אוהב אנשים. יש לי הרגשה שאם הנוער לא היה עובר שלוש שנים של צבא, היינו ניצולים.

"גיל 18 הוא הגיל המשמעותי ביותר בחייו של הנער. אם מעצבים אותו במתח של מי יחטוף ראשון מהצלחת, או מי לא ישמור, הוא ידחוף מאוחר יותר בתור לסרט ויצעק לחבר שלו ביציע.

"אני חושב שהמדינה צריכה לתת לחייל שגמר את שירותו הצבאי שנתיים של כל מה שהיא לא נתנה לו. לא יודע מה — לפתוח חופים לנודיסטים, למשל.

"היום כשאני בא לצבא, הרס"ר אומר לי שאני חרא. אני נוחת למיסגרת צבאית והופך להיות כלום. אני לא מוכן כעת להפוך לכלום. איני מוכן שאיזו פקידה מטומטמת תגיד לי שאני שקרן, כי אני אומר לה שלא קיבלתי צו־מילואים. אני יודע בדיוק מה קורה לה. תוך חודש מתחילת שירותה הצבאי, היא נאטמת. אני בשבילה לא בן־אדם. אני מיספר.

"אנחנו חיים בחברה שלא יודעת לתת כבוד לזולת והכל באשמת הצבא. היום כשאני מגיע להבימה אחרי נסיעה בקו, אני עצבני. אני חייב לשתות קפה עם האנשים כדי להתחיל לעבוד באווירה ניטוחה ולהרגיש אותם. הרבה בימאים בארץ שעבדתי במחיצתם כעוזר־בימאי, מתנהגים כמפקד לפקודיהם — עושים בשעה 10 חימום. שחקן לא יכול להיחשף בהעדר המגע האינטימי בינו ובין הבימאי, וכך גם יוצאות ההצגות: הן לא נחשפות.

"סוד ההצלחה של בונקר היא החוויה החברתית שעברנו כולנו. לא עניין אותי אם אחד השחקנים חשב שאני חלש, כי בשלב מסויים הוא הרגיש שהמטרה שלי ושלו היא אחת — לעמוד על הבימה ולהיות אמין.

"היום, אם חבר שלי מההצגה מחפש אותי כל שישי־שבת, כי הוא מדאג שאני בפאניקה בגלל ביקורת שהופיעה באחד העיתונים, זה שווה לי יותר משעה וחצי של מחמאות ממנהל התיאטרון. אני רוצה להיות בימאי שיוכל להגיע מידי פעם להצגות בערב ולשחקנים לא יעשו לו "אנטי" על הבימה. לא איכפת לי אם יש כיום קבוצת אנשים בתיאטרון המלחששת שאני עושה דינמיקות קבוצתיות.

ככה אני עובד.

אוריאלה וייט ■

חמרורים

נחוג ◆ יום הולדתו ה־38 של ח"כ הליכוד **דוד מגן**, יליד מארוקו, שזינק מתפקיד רב־סרן בצה"ל לראשות עיריית קריית־גת והיה, אחרי ועדת כהן (בעניין הטבח בצברה ושאתילא) אחד ממגיניו הנלהבים של שר־הביטחון, לשעבר, אריק שרון.

נחוג ◆ יום הולדתה ה־53 של ח"כ המערך **אורה נמיר**, אלמנתו של ראש עיריית תל־אביב (בשנות הששים) מרדכי נמיר, אשר הוזכרה בראשית השנה, תכופות, כמועמדת המערך לראשות עיריית תל־אביב, אך נדחקה על־ידי חברה לסיעה, ח"כ המערך דב בדמאיר. נמיר, מחנכת לפי מיקצועה (בוגרת הסמינר למורים בגיבעת־השלושה והאנטר קולג' בניו־יורק) הקדישה את הקריירה הפרלמנטרית שלה



שר מרידור
העביר את הפיקוד

לחינוך, ומשמשת מזה שנים חברת ועדת־החינוך של הכנסת ויו"ר הוועדה.

נחוג ◆ יום הולדתו ה־70 של **יעקב מרידור**, שר הכלכלה והתיאום הבינימשרדי בממשלה היוצאת. מרידור יליד פולין, שעלה ארצה לסלילת כבישים, אך במהרה הצטרף לאירגון הצבאי הלאומי (האצ"ל) והיה למפקדו בשנים 1941־1943, אחר־כך העביר את הפיקוד מרצונו־הוא לעולה החדש, נציב בית"ר לשעבר בפולין וחייל משוחרר מצבא פולין של מילחמת־העולם השנייה, מנחם בגין. מרידור — שנעצר יותר מאוחר על־ידי הבריטים והוגלה למחנה־מעצר בקניה האפריקאית ואשר ביצע חמישה נסיונות בריחה מן המחנה, עד שהדברר עלה בידו — שימש אחרי קום המדינה, כמשך תקופה קצרה, כחבר־כנסת מטעם חירות ופרש לעסקים מקיפי עולם (חוות־בקר באוסטרליה, שותפויות־נפט בים הצפוני), שהמפורסם ביניהם היה החברה הימית להובלת פרי, צ'ינק של אוניות־קירור חדישות להובלת בשר קפוא, פירות וירקות. החברה הסתבכה, עם פתיחת תעלת סואץ לשיט, אחרי מילחמת יום־הכיפורים והתמוטטות תעריפי ההובלה הימית כתוצאה מכך, בקשיים כספיים ניכרים. רק אחרי שנחלץ מן הקשיים שב מרידור לפעילות מיפלגתית, שהגיעה לשיא עם הצבתו ברשימת הליכוד בבחירות האחרונות, ככמעט־יורש מיועד למנחם בגין, ולשפל עם התפוצצות בלון המצאת האנרגיה.

נותח ◆ בשל אי־ת־פיקוד ריאות ולב בבוסטון של ארצות־הברית — **ברוך־מרדכי הירש**, בן חודשיים, בנו של ישראל הירש, שנעצר לאחרונה על סירוב להתייצבות לשירות סדיר בצה"ל, ונכדו של הרב משה הירש, "שר החוץ" של נטורי־קרתא. הניתוח בוצע על־ידי רופאו האישי של מנחם בגין, רופא הלב הירושלמי ד"ר מרווין גוטסמן, שטס עם התינוק מירושלים, שם נכשל נסיון הניתוח הראשון, לבית־חולים לילדים בעל שם עולמי, בבוסטון.

אושפז ◆ אחרי שלקה בליבו, בטבוסיגלפה הבירה, נשיא הונדוראס, ד"ר **רוברטו סואזו קורדובה** (56), רופא כפרי שנבחר בשנה שעברה, בבחירות חופשיות, לנשיא האזרח הראשון של הונדוראס אחרי 19 שנות שילטון צבאי. יומתו של הנשיא להשכנת שלום בארצות מרכז־אמריקה נתקלה בהתנגדות קודמיו הצבאיים, שהצליחו להביא — למרות נטישתם־כביכול את השילטון להתערבות א־מריקאית גוברת (בעיקר על־ידי אנשי הסוכנות המרכזית לביון) נגד שכנתם ניקרגואה, בעלת המישטר השמאלני.

נפטרה ◆ במלבורן אוסטרליה, מסרטן הכבד, בגיל 35, **שאריל סקיר־טן**, שהתפרסמה בשנה שעברה, כאשר סירבה לקבל הקרנות נגד מחלתה ובלבד שלא לפגוע בעוברה, שאותו ילדה. בסופו של דבר, בריא ושלם, בעת טיסה במטוס־נוסעים.

מאוזן

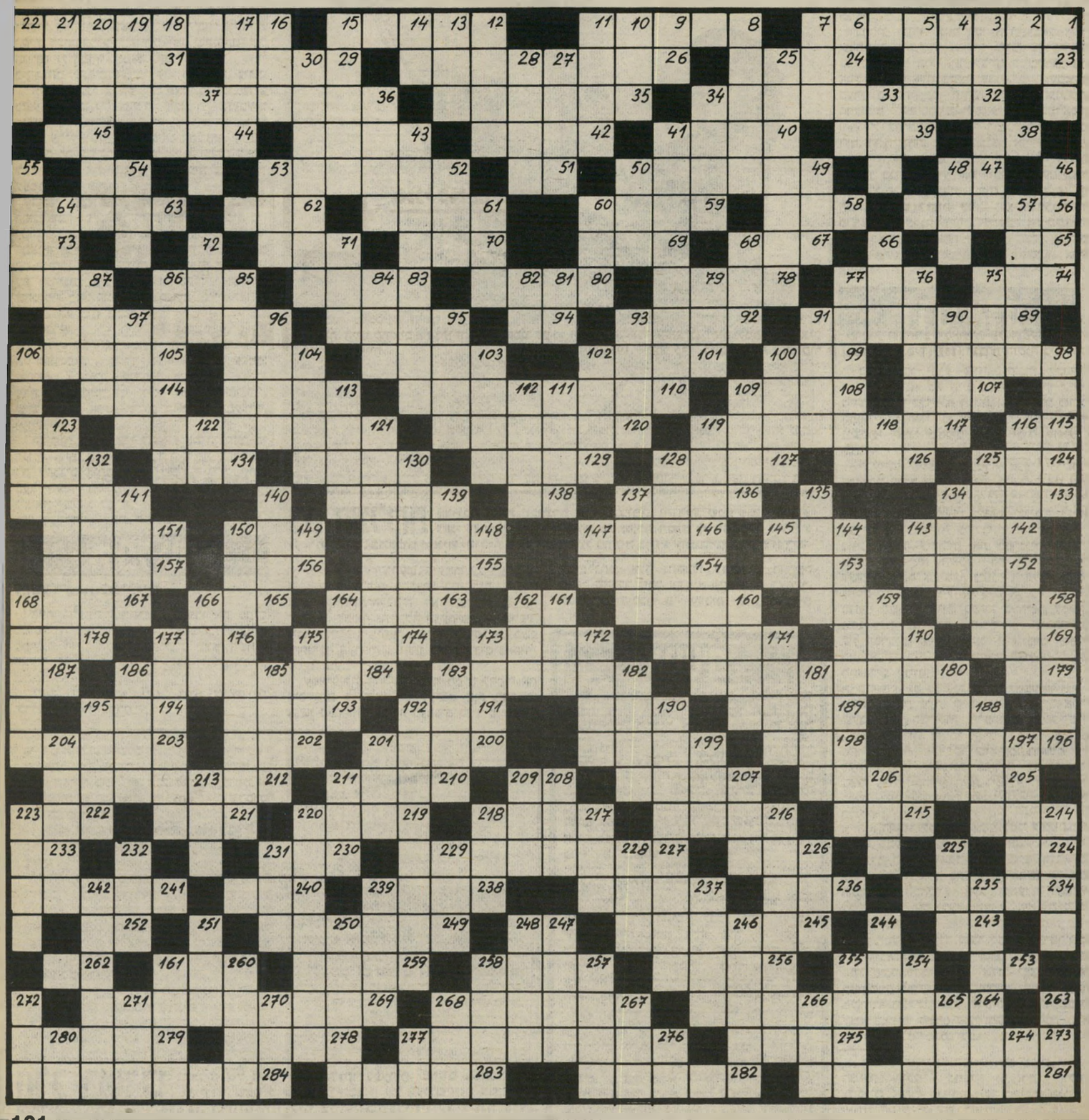
1) מגילת זכויות האזרחים באנגליה (4,4); 8) ירכתיים: 12) מרס: 16) שנינות (4,4); 23) מושב בעמק יזרעאל, שנוסד ע"י אנשי בית־אשל שנחרבה: 24) שורת אבנים בבנייין; 26) החלים (4,2); 29) קירדום, ביקוש: 31) סוברני; 32) אס־הדרך (4,4); 35) דוגמה, תבנית: 36) כינוי לרזי מלאכים, ע"פ נבואת יחזקאל (5,4); 38) הצד החיצון (ארמית); 39) שדה חרוש: 40) שם נרדף לפרא, בוזז ומחריב ערכי תרבות: 42) מקום מגורים: 43) לשון שבועה של הינזרות: 44) מגאוני פומפדיתא: 45) מועד: 47) מושבה יהודית צבאית במצדריים העתיקה: 49) כהן לאל ברהמא בהודו: 51) מילת שאלה: 52) קו מתפתל: 54) שדה מחוץ לישוב: 56) הצפנה. החבאה: 58) נכלם: 59) סברה, השערה: 61) שטח או נפח שכל גוף תופס: 62) אש: 63) ראש כפר או ישוב (כ"מ): 65) יחידת הספק חשמלית: 67) רעד: 69) בהשאלה — קשר בין קצוות: 70) האזור שמאחרי קו המילחמה: 71) שק של עור: 73) כל אשר נשמה באפו: 74) שים, עזוב: 76) ריק, עקר: 78) ממניגיה הגדולים של הורז: 80) עם רב: 83) אינו מוטל בספק: 85) שקשוק, רעש: 87) גרגרי תבואה: 89) העיר במזרח הרחוק, המשמשת דגם להסדרי תנועה: 92) קיבוץ בנגב: 94) מילת זרוז: 95) אחד מהיפים בשיריו של שלמה ארצי: 98) פגום בטיבו: 99) מכשיר קצירה שהוא סמל: 101) הפוסח על שתי הסעיפים: 103) מקום מערכת הקרב: 104) לא שלם: 105) קצב: 107) תואר לנכבד תורכי: 108) עובד־אדמה: 110) הכוח להגיע ממרחק: 113) שבט בארץ אפריקאית: 114) אי ברדום־מזרח אסיה: 115) עמית: 117) שם נרדף לבוגד בעמו ומשתף פעולה עם האוייב: 120) עיטורי ציורים בסגנון ערבי: 121) תנועת הדם מן הלב אל תאי הגוף ובחזרה (3,5): 123) כל אחד, כל אדם: 124) ילוד בן יומו: 126) סוחר: 127) סתירה, הפך: 129) ישות, קיום: 130) מחזאי גרמני, "אבי" וילהלם טל: 131) אגם גדול: 132) סיוע: 133) עדי (ארמית): 136) במוסיקה — נגינה חלקה ללא קפיצות או הפסקות: 138) מנהיג תנועת־פועלים פולנית (ש"פ): 139) יצאנית: 141) תקופת שנה: 142) קרובה, בת מישפחה: 144) פחדן: 146) גדול מחברי האופרות באיטליה: 148) שלשלת ברזל בצוואר אסיר: 149) מישכן, מעון: 151) מימסר ידיעות במהירות ובקיצור: 152) שמורת טבע: 153) מי שאינו בן עמנו: 154) קולב לבגדים: 155) קריאת הודיה בין־לאומית על הופעה מוצלחת: 156) תמך, סעד: 157) הגברת הזקנה ביציורותיה של אגתה כריסטי: 158) מלחין צרפתי: 159) מחזה ישן ב"הבימה" ע"פ שלום עליכם: 160) הוסתר: 161) פושע נאצי שמצא מיקלט בבריטניה: 163) זוג ללא קץ: 166) עונג השנה ההולכת ונמוגה: 167) ויכוח, משא־ומתן בענייני הלכה: 169) סגר: 170) נשאר לפליטה: 171) מי שנתלשו נוצותיו: 172) גביע, כוס: 174) קמצן: 176) הזארד: 178) שבועה חגיגית: 179) דמות בציוריו של שאגאל שנתגלגלה במחזמר, (3, 3,2): 182) בן־טובים, אדיב: 184) מפקדתו של אחי־מנשה (5,3): 187) שקט: 188) נרתיק אישי־מין של האשה: 189) חריף ובקי: 190) נכחדו: 191) פרי אדמה: 192) אחדות נשים ציוניות בארה"ב 194) מיניסטריון: 195) שאינו מתרגש (3,2): 198) נעלם, איננו: 199) מיכנה המשמש לתצוגות: 200) ממש' הפרפרים, גדל־גוף: 202) כמות גדולה, שפע (כ"מ): 203) אטום ומסוגר (ע"ש הרמס שליח האלים): 205) לא יוכל להימלט (4,3): 207) מי שמתה עליו אשתו: 208) מתכופף: 210) ריקוד: 212) שם כלל אלוהים את שפתם של בני־ישראל (3,4): 214) גרר, סחב: 215) מירה קדומה לנוזלים: 216) קרן־אור: 217) שניתן להסתנן לתוכו: 219) תעול למי שפכים: 221) חיל בצה"ל: 222) שיחיבר: 224) מדבה: 226) שרוי בעצב: 227) פעולה לשם קירוב הקהל אל מוסר או אדם (4,4): 230) פוסטה: 233) מטבע במיזרח הרחוק: 234) כפר בלבנון: 236) מין לטאה: 237) הופיע בחלום־יעקב: 238) יישמן ויתעבה: 240) ראש וראשון לאלילי בבל: 241) מי שנמנה על חוגי אמנים: 243) די: 245) בעל שמונה זרועות: 247) מילה הבאה לרבות: 249) שאורם הולך וכבה: 252) כלי־חפירה: 253) גנוסיה: 254) מס־ערך מוסף (ר"ת): 256) כלי־תחבורה בעל מנוע קל: 257) הערכת המס: 258) כפיס: 260) בן־אדם: 262) קיים: 264) דבר פלא (5,4) (כ"מ): 267) ביצוע פומבי של יצירות מוסיקליות: 269) מחזהו של מ. אשאר בתיאטרון "הקאמרי": 273) עושה ניסים ע"י לחשים (2,3): 275) "כהן" של כתות שונות ומשונות: 276) חיבורו הגדול של יוסף קארו (4,4): 278) בעל ה"יד החזקה": 279) צייר הולנדי מן המאה ה־17: 281) ראש־השנה ויום־הכיפורים (5,3): 282) מוסד יפאני פופולארי (2,3): 283) קיבוץ בגליל־ המערבי: 284) אהבה עזה (ירמיהו ל"א ב').

מאונך

1) עסיס הפרי: 2) מגדולי המספרים של צרפת

תשבץ ענק

(ש"פ): 3) המלכה נפרטיטי בגילגולה העברי; 4) אם ישמעאל; 5) תנור הבוער בחום גבוה; 6) כלי־תחבורה; 7) נוי; 8) רוח־הקודש; 9) בולל קמח; 10) חסר־לחות; 11) נוסף על...; 12) תלוי בתנאי מסויים; 13) מילת תחינה; 14) נשיא ליבריה (ש"מ); 15) תמיכה; 16) אם כל חי; 17) ביוון העתיקה — סיפור מעלילות האלים; 18) איש מארץ תוגרמה; 19) לב מיופה; 20) שקול, מתאים בערכו או בכוחו לאחר (3,3); 21) קידומת הולנדית; 22) ביטוי, צרוף מילים; 25) שד משחת, קונדס (3,3); 27) חזק, תקיף; 28) קלחת רותחת; 30) מש' הכהנים ששיחררה את יהודה בימי בית־שני; 33) הזכר בעיזים; 34) מטעה, למראית עין (כ"ח); 36) נכחם; 37) תחילה, ראשית; 41) בקי בלשונות; 43) צרוף בלתי־הרמוני של צלילים; 46) שחוק, מרופט; 48) אבל, אך; 49) יסור כימי, אלמתכת; 50) מלך בני־עמון; 52) שאינו נושא פרי; 53) ארץ גלותו של קין; 54) ירח מרחשון; 55) חוזה ידידות; 57) דף נייר שעוני; 60) נוצר והתפתח כמעי אמו; 61) כתובת; 64) לשנה טובה תכתבו ו...; 66) מלאך; 68) ניקיון, זוהי; 71) יפה, נחמדה; 72) מעיין קולח; 75) הרשעה בדין; 76) נחנות בכישרון מסויים; 77) שליח ממונה, מורשה מטעם הרשות; 79) נהג את העדר; 81) מאכל שטעמים רבים לו; 82) אות החיבור; 84) ידענות; 85) כוכב־הלכת הקרוב ביותר אל השמש; 86) מילחמת השוורים; 87) בירת ארץ במערב אמריקה־הדרומית; 90) בקיע, סדק רחב; 91) התחקות בסתר; 93) מלא טרשים; 95) חלום בהקיץ; 96) שבחו, שירו שיר תהילה; 97) עיר מסכנות שבנו בני־ישראל במצריים; 98) גלגולה הקודם של הגיטרה; 100) (כד; 102) ניקבה בסלע; 103) זכות קניין; 104) הודעה בכתב הנשלחת לרבים; 106) השתחווית, כריעת ברך; 109) מתוז בהודו; 111) תנובת השדה והגן; 112) בן המלך; 113) הלכה על גחונה; 116) שירו של ביאליק על פרעות קישינב (6,2); 118) מיספר העיקרים ע"פ הרמב"ם; 119) שני ענקים מיקראיים שנלחמו ביניהם (5,3); 121) חיידקים; 122) בדקדוק — גוף שלישי רבים; 123) אחת ההטבות הסוציאליות שבוטלו לאחרונה (4,4); 125) תנועה באמנות ובספרות; 128) חומר־חיטוי; 130) עני, צנוע (3,3); 132) חצוצרה עגולה הנישאת במצעדים; 134) יוסיף; 135) רכות־לב (כ"מ); 137) עיר בשווייץ; 139) גולת זכוכית המפיצה אור; 140) חולף עובר; 141) זעם; 143) התנשאות טבעית של אדמה; 144) ציבור אזרחים מורמים מעם (5,4); 145) נחשול; 147) לזיכרון; 148) משענת; 149) מעשה־פלא; 150) הילדה שעליה שרו בסופרלטיב י. גפן, י. רכטר וי. רביץ (3,3,3); 151) מפקד מחלקה (ר"ת); 158) סיגנון המעריך את המוזר והססגוני (כ"מ); 159) טענה כנגד החלטת בית־דין; 160) איש כעס ומרון; 161) דרגה בצה"ל (ר"ת); 162) פסיעה; 164) חשכה; 166) אשנב קטן; 168) מחריב; 170) חישוב השנה ע"פ תקופת המחזור של הארץ מסביב לשמש (3,3); 171) אטב; 172) שירת מגינה אחת בקולות רבים ולא ביחד; 173) גבוה; 175) יקשט, יוסיף נוי; 177) פלוגתא לבית־שמאי (3,3); 180) מגמה, נטיה לצד מסויים; 181) מכרסם נודד שגופו דומה לנברן; 182) אדם גסרוח; 183) עצלן; 185) איכסון תבואות; 186) החלק הגדול; 188) קל להתפורר; 190) חיים משותפים להפקת תוע הדדית של יצורים שונים; 192) בן המישפ המורחבת (4,4); 195) קצין־מיבצעים; 7 הערכות של יחידה צבאית להכנסת „טריז" בק האוייב (2,3); 199) באין, בחוסר; 202) תנו הצמח; 204) כמות רבה של טל; 205) תזוזה; 07 אולם, ברם; 208) תאר לאלוהים; 209) הברי מחיצה; 210) תפארת; 213) דגן המשמש כמספו 214) תחרות בספורט השחייה; 216) עונש גופ דיבורי תוכחה (3,3); 217) סגר, גדר; 218) כי ל„צדיק" בפי חסידיו; 220) זקן (5,2); 223) תו 225) מדון; 226) דבר נכון; 228) מדווה; 29 פרח־נוי; 231) בהשאלה — קול רעש גדול; 32 הבל, ריק; 235) מי שהגיע לגיל הפנסיה; 37 אחריתם; 239) קושיה; 242) מתו עליהם הוריה 244) יחידת־זמן; 246) תמיסה; 247) קיבוץ בצפ 248) בינוני (כ"ח); 250) כינוי לכסא הכבוד (2,3 251) ראש מילה שמשמעותה חיים; 254) מונ הוראה; 225) פרי של סוף הקיץ; 257) בור, חפיר 258) אזור של הרים; 260) פחד נורא; 261) דנ הבל; 263) עניין מבולבל, מורכב ביותר; 65 מכר בכורתו בנזיד־עדשים; 266) היושב־ראש 267) טנא של פירות; 268) מרחק יריה; 70 שפע, אושר; 271) ישחית מעשיו; 272) עצם; 74 עסק שלא נסתיים; 276) אחוריים; 277) מפנ 280) עיר של מכללות בארה"ב.



זה היה העולם הזה שהיה

לפני 25 שנה

גליון "העולם הזה" שראה אור השבוע לפני 25 שנה בדיוק, היה גליון "איש השנה" לשנת תשי"ח. שהוקדש בחלקו לחתן התנ"ך העולמי עמוס חכם. שזכייתי בתואר ריגשה את רוב תושבי המדינה יותר מכל אירוע אחר במהלך אותה שנה. הרשימה שתיארה את חייו ועולמו של עמוס חכם הובאה תחת הכותרת "הברווזון היפה".

אנשי־שנה נוספים לשנת תשי"ח היו לפי הסדר הבא: העולם — שאול ההגול; מדיניות — גולדה מאיר; יהדות — דויד בן־גוריון; ספורט — שמואל סודרי; המרחב — עבד אל־בריים אל־קאסם; ספרות — יזהר סמילנסקי; אשה — אביבה רזדה; תיאטרון — ריסאל קלצ'קין; אמנות — אדיט דה־סילים; כלכלה — סינחס לברן; מישפט — משה זילברג; מדע — עמוס דה־שליט; עיתונות — אלי תבור; דת — עמרם בלוי; הכנסת — משה חיים שפירא.

בשער הגליון: איש השנה תשי"ח — עמוס חכם.



"העולם הזה" 1093
תאריך 10.9.1958

גיטו חדש * עייפות אחדות העבודה * סרבן־מילחמה קולר

העם

סטרה מס' 1

איש אינו יודע מה גרם יותר ליצירת הגטו היהודי באירופה: שאיפתם של היהודים לחיות יחדיו ולהיבדל מן הגויים, או שאיפתם של הגויים להימנע ממגע עם היהודים שחיו בקירבתם. שני הגורמים פעלו מן הסתם ביחד.

זמן רב לפני שהאפיפיור פאול הרביעי דרש ב־1555 לכונן הפרדה רשמית לרובעים המיוחדים ליהודים, כבר היו קיימים הגיטאות ברוב ערי איטליה וגרמניה. הם היו לפחות בחלקם פרי רצונם החופשי של היהודים עצמם לחיות חיים אוטונומיים ומשותפים בינם ובין עצמם.

גיטו ממלכתי. השבוע הודיע המדינאי הבינלאומי מס' 1 הודעה, שהפרידה רשמית בין ישראל לשאר מדינות המרחב. מזכיר האומות־המאוחדות דאג האמרשלד הכריז כי שיחותיו עם מנהיגי ישראל שונות הן במהותן משיחותיו עם מנהיגים ערביים, מאחר שענייני המרחב, שהטיפול בהם הוטל עליו מטעם עצרת האו"ם, נוגעים לערבים בלבד.

בישראל גבר הרוגז על הודעה זו. אולם המרשלד לא אמר אלא מה שנאמר כבר אידספור פעמים על־ידי מנהיגי ישראל עצמם: שישראל שייכת למעשה לאירופה, שהיא מדינה "ים־תיכונית" ולא "מיזרח־תיכונית", שיש לספח אותה לשוק האירופי המשותף, ועוד.

הציונות נולדה כדי להוציא את היהודים מן הגיטו. אולם בסוף תשי"ח היה נדמה שהצליחה רק להכניס אותם לגיטו משותף גדול יותר, בעל מעמד ממלכתי. שבירתו של גיטו זה ויציאת ישראל למרחב היא בלי ספק המשימה מס' 1 לקראת שנת תשי"ט.



כס המלכות בכתבה תחת הכותרת הוד מלכותה, יהודית, **שפורסמה השבוע לפני 25 שנה, הובא סיפורה של מלכת המים לשנת 1958, יהודית מיזרחי־מזור. בתצלום נראית יהודית מזור יושבת על כורסה בחדר־המגורים בדירת הוריה.**

מיפלגות

פועלי־ציון ערביים

אחת הבעיות העיקריות שהפכו את מפ"ם ממיפלגת פועלים מאוחדת למיפלגת פועלים מפולגת, היתה השאלה הערבית. יוצאי השומר הצעיר רגלו בהפיכת המיפלגה לדו־לאומית.

ואילו אנשי אחדות־העבודה עמדו על דעתם כי אין לקבל ערבים כחברים במיפלגה ציונית. אנשי לאחדות־העבודה לא רצו לארגן את הערבים. לבסוף נתקבלה הצעת־פשרה, שלפיה נוצר מיסדרון מיוחד בכניסה למיפלגה, בשם "החטיבה הערבית", ואליו באו הרוצים באחוות עמים ובעבודה במישקי מפ"ם.

עם הפילוג החליטו אנשי מפ"ם להפוך את מיפלגתם לדו־לאומית. לעומת זאת הסתפקו אנשי לאחדות־העבודה בערבים בודדים שעברו למיפלגתם. אלה נתקבלו למיפלגה החדשה מבלי שהדבר נזכר אף לא פעם אחת בציבור. לשואלים הוסבר כי ערבים אלה מדברים יידיש.

* *השם האיטלקי "גיטו" ניתן לראשונה לרובע היהודי ברומא.*

דרכי אדם

על סרבן המילחמה

ביום שבו הגיע צו־ההתייצבות לבדיקה רפואית לביתו של חייב הגיוס ישעיהו קולר, מיהר הצעיר ללישכת הגיוס, והכריז שם באוזני הממונים: "הנני סרבן־מילחמה לפי הכרתי ומצפוני. איני מסכים ואיני יכול להתגייס לצבא."

הבעייה שלפני הועמדו אנשי מישרד־הביטחון היתה חמורה למדי: בישראל אין שום חוק או תקנה המאפשרים לשחרר מן השירות סרבני־מילחמה מטעמי מצפון. בניגוד לנהוג בבריטניה ובמדינות מערביות אחרות, שבהן בוחנת ועדה ציבורית את הסרבנים, חוקרת אותם לאמיתות השקפותיהם ומחליטה אם לשחרר אותם אם לאו, נתונה ההחלטה בדבר גיוסם של סרבני־מילחמה בישראל בידיהם של מנהלי לישכות הגיוס: בשעה שבחיפה, למשל, נוהג מנהל הלישכה להאריך את שיחרוריהם של הסרבנים מפעם לפעם, נוהג בהם המנהל התל־אביבי ביד חזקה, ומורה לאוסרם כשהם מתנגדים לגיוס.

כזה היה גם הטיפול שניתן לישעיהו קולר, כאשר הגיעה שעתו להתגייס בתל־אביב. אחרי שעבר את הבדיקות הרפואיות וכשבקשתו לצאת לשירות לאומי אזרחי למשך שנתיים וחצי נדחתה, התרפקו שוטרים צבאיים על דלת דירותו בשכונת נורדיה בצפון־העיר. "אתה עריק," הודיעו השוטרים לקולר שהופיע ברלת בפיג'מה, אחרי שהעירו אותו בחצות הלילה.

הוא הועמד למישפט צבאי לפני קצין בכיר, ונידון למעצר־מחנה של 21 יום.

קולר הועבר לאחד מבתי־הסוהר הצבאיים, שם נכלא, לדבריו, בתא בודד במשך 16 יום, הוכה בידי סוהרים, חלה והתעלף ושוחרר לבסוף, לפני תום מועד מעצרו, מבלי לקבל כל הסבר לכך.

מן המעצר הועבר קולר לבסיס השיחרורים. הוא הובא למישרד שבו מקבלים חיילי צה"ל את פינקסי־המילואים, צוייד בצו קריאה למילואים למועד קרוב, ושוחרר לנפשו. "אתה משוחרר מצה"ל," אמר לו הקצין מן המטכ"ל, שבא במיוחד לטקס שיחרורו של קולר, שלא חוייל ולא גוייס מעולם.

* *חבר־הכנסת הערבי מטעם מפ"ם, יוסוף חמיס, הוכנס בחלקו בעזרת קולות ערביים, אחרי פטירת חבר־הכנסת היהודי יצחק יצחקי שעמד לפניו.*

אנשים

● הצגת־הבכורה החגיגית ביותר של השבוע היתה הבכורה של **אמנון בן יעקב הלוי רכטר**, בנם של השחקנית **חנה מרון** ובעלה האדריכלט **יעקב רכטר**. בטקס ברית־המילה של הבן, שנערך בבית־החולים אסותא, השתתפו עשרות אמנים מכל התיאטרונים, סופרים, ציידים וארכיטקטים. באותה הזדמנות אפשר היה לראות את הסופר האנטי־קלריקלי **משה שמיר**, כשהוא חבוש במיגבעת ועטוף טלית. הוא היה הראשון בסנדקים, כשאחריו באים לפי הסדר: ראש העיריה **חיים לבנון**, ראש קרן נורמן בישראל **אליעזר פרי**, ואביה של חנה. כאשר נטל המוהל את הדרך הגולד בידיו החל לזמר בקול רם. פרץ התינוק בבכי. העיר על כך **יוסף ידין**: "הוא בטח כבר לא יצביע בשבילם." אחר־כך התנהל ויכוח ער בין ידין והצייר **ראובן**, בקשר לחידושי המילה שהביאה עמה הציביליזציה באמריקה. ניחש ידין: "בקרוב יתחילו למהול בעורת בלנדר."

● המשורר והפיזמונאי **דידי מנוסי** מסר קטע חדש של שיר אקטואלי לתיאטרון סמבטיון, אך מנהלי התיאטרון סירבו להכלילו בתוכנית. השיר: "מישרד העבודה החליט לקרוא / את **אבא חושי** לבירור רחב / אולם ה"חושי" יהפוך עורו / רק אם "גמיר" את הברבורות־יר".



חרב במידבר תצלום של טנק אמק"ס דוהר לפעולה, פורסם בכתבה חרב במידבר, **שבה סיקר כתבו הצבאי של העולם הזה את גיסות השיריון שעסקו בקיץ 58', בתימרונים הגדולים ביותר בתולדותיו עד לשנת 1958.**

BROADWAY 80

בבדיקה של MONDE SELECTION, המרכז הבינלאומי לבדיקת איכויות בבריסל, זכתה BROADWAY 80 במדליית זהב לשנת 1982 על איכותה המעולה.



טעם אמריקאי. תערובת אמריקאית.

מתאים לי.

אזהרה - משרד הבריאות קובע כי העישון מזיק לבריאות

ב"ו אלול תשמ"ג 4.9.83 שנה 48 מיספר 2401 המחיר 100 שקלים (כולל מ.ע.מ.)

העולם הזה

נערת ראש השנה תשמ"ד

